

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI

**BEYOĞLU-İSTİKLAL CADDESİ'NİN 1970 SONRASI
DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE MİMARİ
DEĞERLENDİRMELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA ÖZBEK

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI**

**BEYOĞLU-İSTİKLAL CADDESİ'NİN 1970 SONRASI
DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE MİMARİ
DEĞERLENDİRMELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA ÖZBEK

(170201016)

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat POLAT

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimalık Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **170201016** numaralı **BÜŞRA ÖZBEK**'in hazırladığı "**Talimhane'deki Mimari Dönüşümün Mekânsal Etkileri**" konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, 02/07/2020 Perşembe günü saat 11:00'da Çevrimiçi Video Görüşmesi ile yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE/ * OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [../../20..] tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde:

Tez adının

Beyoğlu-İstiklal Caddesi'nin 1970 Sonrası Dönüşümü Üzerine Mimari Değerlendirmeler şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZA
DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT POLAT	KABUL	UYGUNDUR
DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT POLAT	KABUL	UYGUNDUR
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİDOST ERTUĞRUL	KABUL	UYGUNDUR

BEYAN ETİK BİLDİRİMİ

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Büşra ÖZBEK

İmza

BEYOĞLU-İSTİKLAL CADDESİ'NİN 1970 SONRASI DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE MİMARİ DEĞERLENDİRMELER

BÜŞRA ÖZBEK

ÖZET

Pera (Beyoğlu) özellikle on dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'un batılı tarzda modernleşmesinin en önemli sivil ve kamusal mimari örneklerinin görüldüğü bir yerleşimdir. İstiklal Caddesi geçmişte ki adıyla Grand Rue De Pera (diğer bir adlandırılışı Cadde-i Kebir) bu değişimin on dokuzuncu yüzyıldan günümüze kadar görülebildiği İstanbul'un en önemli kentsel aksı olarak varlığını sürdürmektedir. Tezin özellikle üzerinde durduğu konulardan ve amaçlarından birisi bu değişimin kronolojik olarak izlerini sürmek ve özellikle 1980 sonrasındaki değişimin günümüze kadar olan seyrini kentsel ve mimari boyutta analizlerle irdeleyerek bir değerlendirme yapmaktır. İstiklal Caddesi'nin gelecekteki kentsel karakterinin korunması ve tarihi kimliğinin korunarak geliştirilmesine yönelik öneriler ise tezin değerlendirme bölümünde yer almaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu'ndaki, mülkün imarı ve milletin ihyası özellikle ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Beyoğlu (Pera)'nun kentsel mekânın dönüşümüne öncülük etmiştir

İlki 1839 yılında yayınlanan Ebniyye nizamnameleri ile yangın afetini önlemeye yönelik düzenlemeler getirilerek, bu nizamnameler ile çeşitli yönetim denemeleri ve bunu takiben 1858 yılında ilk kez Beyoğlu bölgesi özelinde kurulacak belediye dairesinin çalışmaları iç içe geçmiş ve bölgedeki değişimin en büyük sebeplerinden birisi olmuştur

Endüstri devriminin etkilerinin in yoğun olarak hissedildiği ondokuzuncu yüzyılda, kurulan 6. Daire-i Belediye'nin ve etki alanındaki kentsel mekânın dönüşümü tezin

genel çerçevesini çizmekte ve özelinde İstiklal Caddesi'nin dönüşümü detaylı olarak irdelenmiştir.

Schild bu zaman diliminde, kentsel mekânın bir ekonomik kalkınma aracına dönüşümü sırası ile Galata Surları'nın yıkım süreci, Tepebaşı Mezarlığı'nın İstiklal Caddesi'nden elde edilen hafriyatlarla yükseltip bahçeye dönüşümü, Taksim Kışlasının ve atış bölgesi olan Talim Yeri arazisinin satış ve projelendirme süreçlerini etkileri üzerinde durduğu çalışmasında bu değişim ve dönüşümün etkilerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Schild'e göre gerek bir ticaret merkezi olmasından, gerekse toplumsal yapısından kaynaklı olarak İstanbul genelinden ayrıksı dönüşmüş olan Beyoğlu'nda, Lefebvre'in deyimi ile kentsel mekânın değişim değeri kullanım değerinin önüne geçmiştir (Lefebvre, 1991). Beyoğlu'nun değişmesine yönelik olan meşru gerekçeler bütünü, zaman içerisinde dönüşümlerin, bir gayrimenkul yatırımı olarak binanın sağlayabileceği kazanımların hesaplanmasına yol açmıştır.

Gayrimenkul aracı olarak dönemin müteahhitleri, mimarları ve kurumları tarafından inşası gerçekleşen Beyoğlu ve özelinde İstiklal Caddesi ve çevresi tezin bütününde tarihsel süreci özet olarak değerlendirildikten sonra alan çalışmaları yapılmıştır. Alan çalışması için Cercle d'Orient ve Emek Sineması'nın da bulunduğu adada yer alan Grand Pera alışveriş merkezi, daha önce Deveaux Apartmanları- ve Saray Sineması'nın bulunduğu alana restitüsyonu yapılarak inşa edilen yükseklik ve inşaat alanı ile kamuoyunda çokça tartışılan Demirören İş Merkezi, uzun yıllar atıl kaldıktan sonra restorasyonu yapılan Narmanlı Han ve Taksim'deki eğlence ve kültür hayatının önemli binalarından bir tanesi Maksim Gazinosu'nun Sofitel Otel'e dönüşün projeleri irdelenmiştir. Özellikle toplumsal alanda çok büyük tartışmaların odağında olan ve kent bilimciler, mimarlar ve kentliler tarafından eleştirilen bu projeler kentsel ve mimari ölçekte tarihi haritalar, tarihi fotoğraflar ve konuyla ilgili literatür, basılı ve sayısal kaynaklardan faydalanılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tezin birinci bölümünde amaç kapsam ve yöntem açıklanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Beyoğlu (Pera)'nın tarihsel gelişimi ilk yerleşimden günümüze kadar kronolojik olarak aktarılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde Moltke Planı, Proust Planı, Tarlabası yıkımları, Nizamnameler, caddenin yayalaştırılması gibi İstiklal Caddesi'nin fiziki yapısına etki eden önemli plan kararları ve kentsel müdahaleler açısından incelenmiştir.

Dördüncü bölüm İstiklal Caddesi'nin kentsel kurgusunun analizini yollar meydanlar, odak noktaları, geçitler, pasajlar, arka sokaklar, kesişim noktaları üzerinden analiz edildiği bölümdür. Buna göre İstiklal Caddesi'ni oluşturan fiziki ve ekonomik koşullara bağlı olarak kentsel ölçekte cadde etrafıca mikro ve makro ölçekte analiz edilmiştir

Tezin beşinci bölümünde ise seçilen alan çalışmasında şu binalar incelenmiştir

- Cercle d'Orient ve Emek Sineması'nın da bulunduğu adada yer alan Grand Pera Alışveriş Merkezi
- Deveaux Apartmanları- ve Saray Sineması'nın bulunduğu alanda yer alan Demirören AVM
- Narmanlı Han
- Maksim Gazinosunu ek bina olarak bünyesinde barındıran Taksim Sahnesi

Altıncı bölüm elde edilen verilerin değerlendirildiği ve önerilerin yer aldığı sonuç bölümüdür.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Caddesi, Kentsel Dönüşüm, Yeniden Kullanım, Tarlabası

ARCHITECTURAL EVALUATIONS ON THE TRANSFORMATION OF BEYOĞLU-İSTİKLAL STREET AFTER 1970

BÜŞRA ÖZBEK

ABSTRACT

ABSTRACT Pera (Beyoğlu) is an urban settlement which has significant civil and public architectural urban pattern of modernization of the Ottoman and Byzantine capital city İstanbul in European style in early 19th century in particular. İstiklal Street named as Grand Rue De Pera in the beginning of 19th century (also known as Caddesi Kebir during the Ottoman era) is still the most important urban axis of Istanbul since early nineteenth century. One of the main objective and aim of the thesis is to research this significant change chronologically and to make an evaluation by scrutinizing these changes in terms of urban and architectural analysis after 1980's. Another objective of this thesis is trying to find methods by proposals to preserve the future urban character of İstiklal Street and improving its historical identity.

One of the major reforms in the Ottoman history in 19th century named as "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" had been declared in the first half of the nineteenth century. Regarding this reform declaration, the development of the real estate properties and the improvement of the nation lead to the transformation of the urban space of Beyoğlu (Pera) in the second half of the nineteenth century in particular.

Considering the Ebniyye regulations which was declared following the Gülhane declaration which was published in 1839, arrangements were made to prevent fire disasters. Various management trials with these regulations and the works of the municipality governance was established in Beyoğlu region for the first time in 1858 and became one of the biggest factor for the transformation of the suggested region.

In the nineteenth century, when the effects of the industrial revolution were felt intensely, the Beyoğlu Municipality (named as the 6th office in İstanbul governance administration) that was established and the transformation of urban space in the region draws the general framework of the thesis in particular and the transformation of İstiklal Street is evaluated further in detail.

During this era, Schild reveals that transforming the urban space as an economic development tool, the demolition process of the Galata Walls, the conversion of Tepebaşı Cemetery through the excavations obtained from İstiklal Avenue and its transformation into the garden, the effects of the sales and projecting processes of Taksim Barracks and rifle range that is Drill Ground, the effects of this change and transformation in detail in his work.

According to Schild, the transformation value of the urban space has lead the value of the use of the urban space, in Lefebvre's words in Beyoğlu that has separately developed apart from Istanbul due to its commercial social structure (Lefebvre, 1991). The whole legitimate justifications for the change of Beyoğlu, transformations in time, have led to the calculation of the acquirements that the building can provide as a real estate investment.

Following evaluation of the historical process as a summary, the case studies were carried out in Beyoğlu which was built by the contractors, architects and institutions of the period as a real estate tool and in particular, İstiklal Street and its surroundings. The case study comprises of four buildings which are mainly: the Grand Pera Shopping Center which is located on the plot where Cercle D'orient and Emek Cinema are located, Demirören Shopping Center that has been restituted to the area where the Deveaux Apartments and Palace Cinema were previously located and which is throughly critisized in the public realm, the transforation of so called Sofitel Hotel from the former Maksim Night Club which is the one of the important buildings of the entertainment and cultural life in Taksim and Narmanlı Han near Tunnel Square, which were restored after being idle for many years. These projects, which are strictly criticized in the social media and by urban researchers, architects and urban planners, have been analyzed and evaluated in detail by using historical maps, historical photographs and throughly making resarrch in related literature, digital and printed sources on the subject.

In the first chapter of the thesis, the objectives, scope and method are clarified.

In the second chapter of the thesis, the historical development of Beyoğlu (Pera) was briefed chronologically from the first settlement till the present day.

In the third part of the thesis, the Moltke Plan, Proust Plan, Tarlabası demolitions, Regulations, pedestrianization of İstiklal street are analyzed in terms of significant master plan decisions and urban interventions that affect the physical structure of İstiklal Street.

The fourth chapter is the section where the analysis of the urban structure of İstiklal Street is analyzed through roads, landmarks, junctions, gates, passages, back streets, intersection points. Accordingly, considering the physical and economic conditions that formed the structure of İstiklal Street, the urban scale was thoroughly analyzed at micro and macro scale.

In the fifth chapter of the thesis, the following buildings were examined in the selected as a case study

- Grand Pera Shopping Center located on the island that Cercle d'Orient and Emek Cinema are also located.
- Demirören Shopping Mall located in the area where Deveaux Apartments and Saray Cinema are located.
- Narmanlı Han
- Taksim Theatre which hosted Maksim Casino as an annex building

The sixth chapter is the evaluation chapter in which all the results of the analyses and monitoring of the case studies are evaluated and proposals regarding the future urban identity of İstiklal street are gathered.

Keywords: İstiklal Street, Urban Transformation, Reuse, Tarlabası

ÖNSÖZ

Bu çalışma; ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'da Batılılaşma hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir dönemde, İstanbul'un batıya dönük yüzünün cisimleştiği Beyoğlu/Pera'nın ve İstanbul'un en önemli kentsel akslarından birisi olan İstiklal Caddesi / Grand Rue de Pera'nın yirminci yüzyılın sonundaki ve yirmibirinci yüzyılın başındaki durumunu belgelemek ve gelişimi hakkında bir değerlendirme yaparak geleceğe dair öneriler yapmak üzere hazırlandı. Tez özellikle kültürel yapısındaki değişikliklerden çok fiziksel yapısındaki değişiklikleri incelemek, altıncı dairenin kuruluşundan günümüze çıkarılan imar yasalarını ve Beyoğlu'ndaki fiziksel değişimin son yirmi yıl içinde kamuoyunda eleştirilen ve tartışılan konularına dair değerlendirmeler yaptıktan sonra Beyoğlu'nun kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılması için önerilerle tamamlanmıştır

Tez yazım sürecinde yardımlarını eksik etmeyen, bilgi ve tecrübesiyle bana ışık tutan, araştırmalarımnda yol gösteren değerli tez danışmanım Dr. Murat Polat'a, projelerin arşivlerden taranmasında ve değerlendirilmesine yardımcı olan tüm kurum ve yetkililere, her daim yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2020

Büşra Özbek

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	x
İÇİNDEKİLER	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	1
1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
1.2 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3
1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4
1. BEYOĞLU İSTİKLAL CADDESİ'NİN KISA TARİHÇESİ	6
1.1 BEYOĞLU (PERA) NİN İSTANBUL'DAKİ KONUMU.....	6
1.2 BEYOĞLU (PERA) NİN YAPILARI VE MİMARİSİ.....	9
1.3 BEYOĞLU (PERA) NİN NÜFUS YAPISI VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM... ..	13
1.4 BEYOĞLU VE GALATA'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	15
1.4.1 Erken Dönemde Galata (Beyoğlu'nun oluşumunun öncesi)	18
1.4.2 Ondokuzuncu Yüzyılda Beyoğlu	22
1.4.3 Yirminci Yüzyılda Beyoğlu	30
1.4.4 Günümüzde Beyoğlu.....	35
2. İSTİKLAL CADDESİ'NİN FİZİKİ YAPISINA ETKİ EDEN ÖNEMLİ	
PLAN KARARLARI VE KENTSEL MÜDAHALELER.....	36
2.1 İSTANBUL'DA MOLTKE PLANI VE İLK PLANLAMA	
ÇALIŞMALARININ PERA (BEYOĞLU) ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	36
2.2 ALTINCI DAİRE'NİN KURULUŞU VE BEYOĞLU'NDA İMAR	
FAALİYETLERİ	42
2.3 NİZAMNAMESLER	46
2.4 PROUST PLANI.....	57
2.5 TARLABAŞI YIKIMI VE DALAN DÖNEMİ.....	64
2.6 İSTİKLAL CADDESİ'NİN YAYALAŞTIRILMASI.....	67
2.7 TAKSİM MEYDANI DÜZENLEMESİ.....	69
3. İSTİKLAL CADDESİ'NİN KENTSEL KURGUSU VE ANALİZİ.....	75
3.1 İSTİKLAL CADDESİ DÖNEMLERE GÖRE FİZİKSEL BİÇİMLENMESİ,	
KENTSEL BELLEKTEKİ YERİ VE SOKAKLARI.....	75
3.2 CADDE'NİN DOLULUK-BOŞLUK ORANLARI	79
3.3 KENTSEL AĞ	81
3.4 ODAK NOKTALARI.....	83
3.5 KENTSEL AĞIN KAYBOLUŞU: TARLABAŞI BULVARI	85
3.6 ÖNEMLİ BİNALAR	88
3.7 YAYA-TRAFİK AKSLARI	89
4. İSTİKLAL CADDESİ VE ÇEVRESİNDE 2000 SONRASINDA YAPILAN	
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YENİLEME ÖRNEKLERİNE AİT KENTSEL VE	
MİMARİ DEĞERLENDİRMELER.....	90
4.1 NARMANLI HANI	91
4.1.1 Narmanlı Han'ın Kısa Tarihçesi	91

4.1.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	95
4.1.3 Mimari Özellikleri.....	97
4.1.3.1 Plan Özellikleri	97
4.1.3.2 Cephe Özellikleri	97
4.1.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi	97
4.1.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi	108
4.1.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu	119
4.2 CERCLE D'ORIENT	121
4.2.1 Cercle d'Orient'in Kısa Tarihçesi	121
4.2.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	123
4.2.3 Mimari Özellikleri.....	124
4.2.3.1 Plan Özellikleri	124
4.2.3.2 Cephe Özellikleri.....	125
4.2.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi	125
4.2.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi	129
4.2.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu	138
4.3 DEVEAUX APARTMANLARI-SARAY SİNEMASI-DEMİRÖREN AVM	139
4.3.1 Demirören 'in Kısa Tarihçesi.....	140
4.3.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	141
4.3.3 Mimari Özellikleri.....	142
4.3.3.1 Plan Özellikleri	142
4.3.3.2 Cephe Özellikleri	142
4.3.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi	143
4.3.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi	146
4.3.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu	152
4.4 HAN TÜMERTEKİN DEMİRÖREN AVM YORUMU	153
4.5 MAKSİM GAZİNOSU	159
4.5.1 Maksim Gazinosu'nun Kısa Tarihçesi	159
4.5.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	161
4.5.3 Mimari Özellikleri.....	163
4.5.3.1 Plan Özellikleri	163
4.5.3.2 Cephe Özellikleri	163
4.5.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi	163
4.5.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi	169
4.5.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu	177
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	178
KAYNAKÇA	183
EKLER.....	187

EKLER LİSTESİ

Çizelge A.1: Narmanlı Han Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	188
Çizelge A.2: Narmanlı Han Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu.....	189
Çizelge A.3: Cercle d'Orient Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması	190
Çizelge A.4: Cercle d'Orient Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu..	191
Çizelge A.5: Deveaux Apartmanları Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması.....	192
Çizelge A.6: Deveaux Apartmanları Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu.....	193
Çizelge A.7: Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması.....	194
Çizelge A.8: Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu.....	195

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: İstanbul Haritası, B.R.Davies 1840.....	6
Şekil 2.2 Pera, Guillaume Berggren 1880.....	9
Şekil 2.3: 1800'ler Galata-Pera.....	17
Şekil 2.4: 1800'ler Yüksek Kaldırım Caddesi.....	17
Şekil 2.5:Galata-Pera,Buondelmonte 1422.....	18
Şekil 2.6: Galata-Pera, Matrakçı Nasuh 16. Yüzyıl.....	18
Şekil 2.7: Galata-Pera, 1883.....	22
Şekil 2.8: Galata-Pera, German Ferdinand Senges 1878.....	22
Şekil 2.9: Pera,Basile Kargopoulo	29
Şekil 2.10: Büyük Hendek Caddesi, Basile Kargopoulo.....	29
Şekil 2.11: Grand Rue de Pera, Postcard collection of Maggie Land Blanck	29
Şekil 2.12: Galata-Pera, Cesar Raymund 1920	30
Şekil 2.13: 1900'ler Galatasaray Meydanı.....	33
Şekil 2.14: 1926 İstiklal Caddesi.....	33
Şekil 2.15: 1970'ler İstiklal Caddesi.....	34
Şekil 2.16: İstiklal Caddesi 2000.....	34
Şekil 3.1: Kaybolmuş Moltke Haritası'nın O.N.Ergin'in anlatımı doğrultusunda gerçekleştirilen çizimi.....	36
Şekil 3.2: İstanbul Planı, Helmuth von Moltke 1836.....	37
Şekil 3.3: Beyoğlu 6. Daire Ve Atlı Tramvaylar.....	42
Şekil 3.4: 1848 Yangınından Sonra Pangaltı Planı.....	50
Şekil 3.5: Beyoğlu -Pera - Galata Haritası, Henri Prost 1940.....	59

Şekil 3.6: Tarlabası Yıkımı Öncesi.....	65
Şekil 3.7: 1986 Tarlabası Yıkımları.....	66
Şekil 3.8: İstiklal Caddesi'nin Yayalaştırılması.....	68
Şekil 3.9: Gazete Haberi.....	69
Şekil 3.10: Taksim Bölgesi Hava Fotoğrafı 1935.....	71
Şekil 3.11: Taksim Bölgesi Hava Fotoğrafı 1975.....	72
Şekil 3.12: Taksim Meydanı Düzenleme Sonrası.....	72
Şekil 3.13: AKM öncesi Taksim Meydanı.....	73
Şekil 3.14: AKM sonrası Taksim Meydanı.....	73
Şekil 3.15: Taksim Meydanı Kavuşma Durağı ve Taksim Cami.....	74
Şekil 3.16: Yeraltına Alınan Yol Güzergâhı.....	74
Şekil 4.1: İstiklal Caddesi Üzerindeki Önemli Sokaklar.....	78
Şekil 4.2: Beyoğlu Bölgesi Dolu-Boş Haritası.....	79
Şekil 4.3: Beyoğlu Bölgesi Kentsel Ağ Analizi.....	81
Şekil 4.4: Beyoğlu Bölgesi Odak Noktaları.....	83
Şekil 4.5.: Tarlabası Bulvarı Öncesi.....	86
Şekil 4.6: Tarlabası Bulvarı Sonrası.....	87
Şekil 4.7: İstiklal Caddesi Üzerinde Konumlanan Önemli Binalar.....	88
Şekil 4.8: İstiklal Caddesi Yaya-Trafik İlişkisi.....	89
Şekil 5.1: İstiklal Caddesi Üzerinde Dönüşüme Uğrayan Binalar	90
Şekil 5.2: Narmanlı Han Vaziyet Planı.....	91
Şekil 5.3: Narmanlı Han İstiklal Caddesi Cephesi Önce Sonrası.....	93
Şekil 5.4: Narmanlı Han Avlu Görünümü Önce Sonrası.....	94
Şekil 5.5: Narmanlı Han Giriş Aksı Önce Sonrası.....	94
Şekil 5.6: Kronolojik Yerleşim Planı.....	95
Şekil 5.7: Bodrum Kat Planı.....	98

Şekil 5.8: Zemin Kat Planı.....	99
Şekil 5.9: Ara Kat Planı.....	100
Şekil 5.10: Birinci Kat Planı.....	101
Şekil 5.11: İkinci Kat Planı.....	102
Şekil 5.12: Çatı Katı Planı.....	103
Şekil 5.13: Çatı Planı.....	104
Şekil 5.14: Kesitler.....	105
Şekil 5.15: Görünüşler.....	107
Şekil 5.16: Bodrum Kat Planı.....	108
Şekil 5.17: Zemin Kat Planı.....	109
Şekil 5.18: Ara Kat Planı.....	110
Şekil 5.19: Birinci Kat Planı.....	111
Şekil 5.20: İkinci Kat Planı.....	112
Şekil 5.21: Çatı Katı Planı.....	113
Şekil 5.22: Çatı Planı.....	114
Şekil 5.23: Kesit 1.....	115
Şekil 5.24: Kesit 2.....	116
Şekil 5.25: Kesit 3.....	117
Şekil 5.26: Görünüşler.....	118
Şekil 5.27: Karşılaştırma Tablosu.....	119
Şekil 5.28: Cercle d'Orient Vaziyet Planı.....	121
Şekil 5.29: Kronolojik Yerleşim Planı.....	123
Şekil 5.30: Zemin Kat Planı.....	126
Şekil 5.31: Üçüncü Kat Planı.....	127
Şekil 5.32: 1980'ler Cercle d'Orient Binası.....	128
Şekil 5.33: Zemin Kat Planı.....	129

Şekil 5.34: Üçüncü Kat Planı.....	134
Şekil 5.35: Kesit.....	132
Şekil 5.36: İstiklal Caddesi Cephesi.....	133
Şekil 5.37: Yeşilçam Sokak.....	134
Şekil 5.38: Yeşilçam Sokak 2.....	135
Şekil 5.39: Cercle d'Orient ile Grand Pera Arasındaki Avlu.....	136
Şekil 5.40: Grand Pera Galeri Boşluğu.....	137
Şekil 5.41: Karşılaştırma Tablosu.....	138
Şekil 5.42: Deveaux Apartmanları Vaziyet Planı.....	139
Şekil 5.43: Kronolojik Yerleşim Planı.....	141
Şekil 5.44: Yangından Sonra Deveaux Apartmanları Dönem Eki-Saray Sineması 1950.....	143
Şekil 5.45: Restorasyon Öncesi-Sonrası Vaziyet Planı.....	144
Şekil 5.45: Deveaux Apartmanı-Saray Sineması.....	145
Şekil 5.47: Bodrum Kat Planı.....	146
Şekil 5.48: Deveaux Apartmanı-Demirören AVM İstiklal Caddesi Görünüşü.....	147
Şekil 5.49: Demirören AVM Sakız Ağacı Caddesi'nden Bakış.....	148
Şekil 5.50: Demirören AVM Yeşilçam Sokak.....	148
Şekil 5.51: Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi.....	149
Şekil 5.52: Demirören AVM Galeri Boşluğu.....	150
Şekil 5.53: Demirören AVM Sakız Ağacı Caddesi.....	151
Şekil 5.54: Karşılaştırma Tablosu.....	152
Şekil 5.55: Han Tümertekin Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi.....	154
Şekil 5.56: Han Tümertekin Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi.....	155
Şekil 5.57: Han Tümertekin Demirören AVM Yeşilçam Sokak Aksı.....	156
Şekil 5.58: Han Tümertekin Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi.....	157

Şekil 5.59: Han Tümertekin Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi.....	158
Şekil 5.60: Maksim Gazinosu Vaziyet Planı.....	159
Şekil 5.61: Kronolojik Yerleşim Planı.....	161
Şekil 5.62: Restorasyon Öncesi-Sonrası Vaziyet Planı.....	164
Şekil 5.63: Taksim Sahnesi Sıraselviler Cephesi 2006.....	165
Şekil 5.64: Taksim Sahnesi Sinema Salonu 2006.....	166
Şekil 5.65: Maksim Gazinosu-Taksim Sahnesi 1960.....	166
Şekil 5.66: Taksim Sahnesi 2006.....	167
Şekil 5.67: Sofitel Hotel 2019.....	167
Şekil 5.68: Hava Fotoğrafları.....	168
Şekil 5.69: Zemin Kat Planı.....	169
Şekil 5.70: Kesit.....	170
Şekil 5.71: Sofitel Hotel Kesiti.....	171
Şekil 5.72: Sofitel Hotel Bodrum Kat Planı.....	172
Şekil 5.73: Sofitel Hotel Zemin Kat Planı.....	173
Şekil 5.74: Sofitel Hotel İnşaat.....	174
Şekil 5.75: Sofitel Hotel Hava Fotoğrafı.....	174
Şekil 5.76: Sıraselviler Caddesi Cephesi.....	175
Şekil 5.77: Eski Taksim Sahnesi Giriş Aksı.....	176
Şekil 5.78: Karşılaştırma Tablosu.....	177

KISALTMALAR

Avm: Alışveriş Merkezi

İ.B.B: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Yy. :Yüzyıl

Vb. : ve benzer

FC: Fournal de Constantinople

GİRİŞ

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

“Burası İstanbul’un merkezidir. Hemen hemen bütün sokakları dar ve dolambaçlıdır, Londra’nın kenar mahalleleri gibi loş, rutubetli ve vıcık vıcık çamurludur. Aceleci, telaşlı bir kalabalık, hamallara, arabalara, eşeklere, atlı tramvaylara yol vere vere sokaklarda koşup durur. İstanbul’da hemen hemen bütün ticaret bu semtte yapılır. Borsa, gümrük, Avusturya Lloyd ve Fransız yazıhaneleri; kiliseler, manastırlar, hastaneler, mağazalar buradadır. Sokaklarda sarıklarla fesleri görmesiniz, Şark’ta olduğunuza inanamazsınız. Her tarafta Fransızca, İtalyanca ve Ceneviz dili konuşulur” (Amicis, 1874).

Beyoğlu ve Pera’yı ondokuzuncu yüzyılda tarif eden seyyah Amicis, Lefebvre’nin yirminci yüzyılda kentle ilgili kuramsal yaklaşımından habersizde olsa, yaşadığı yüzyıla it kentsel kurguyu ve kentsel belleğe dair ipuçları vermiştir.

Levevre kentin kurgusunu ve zihinlerdeki algısını tartıştığı çalışmalarında şu şekilde tarif etmektedir;

"Nesnemiz olan kenti ne kadar tarif etmeye çalışırsak çalışalım, o hiçbir zaman aklımızda tamamen ve bütünlüklü bir şekilde oluşmayacaktır. Diğer nesnelere göre kent, eylemsel ve potansiyel olarak çok daha karmaşık, araştırılmayı hedefleyen, kendini azar azar ortaya çıkaran, çok az yorulan belki de hiç yorgun düşmeyen bir karaktere sahiptir” (Lefebvre, 2011)

Halbwachs’a göre, kolektif hafıza bir mekânsal çerçevenin içinde yer alan olay örgüsüne bağlıdır. Bu kurgu hatırlama fiilini canlandırmaktadır. Yazar, mekânın kendisiyle birlikte yanısıra toplumun hafızasındaki hatıraların ve onun toplumsal çerçevesinin kolektif hafızayı canlandırdığını aktarmaktadır (Halbwachs, 2017). Kolektif bilinçaltı ve toplumun kolektif hafızasını oluşturan ve bununla beraber hareket eden bireyi nitelendirir. Halbwachs’a göre kolektif hafıza sosyal olarak kurulur, bunun insanları birleştirici bir unsur olarak görüldüğünü, gruplar oluşturduğunu ve bu grupları bunun dışındaki gruplara bağlayarak meydana geleceğini

savunur. Bahsedilen sosyal hafızayı kitaplar , yapılı çevre, reklamlar, ve sinema filmleri gibi çevresel etkenler belirler. Sosyo-kültürel çevre insana geçmişi ve toplumsal değerleri hatırlatır. Bu anılar geleceğe iz bırakmak ister ve böylece cisimleşir. Böylece bir mekan kurgusu oluşur, bu mekânlar yapılı çevreler ve anıtlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Polat, 2019).

Yukarıda açıklanan kentsel bellekle ilgili atıfların ışığında İstiklal Caddesi kentsel bellek açısından Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar İstanbul'un en önemli kent merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem mimari yapılı çevresi hem de İstanbul'un kentsel hayatının merkezinde olması ve tarihsel birçok olayın yaşandığı bir kentsel aks olması sebebiyle önemini günümüzde de devam ettirmektedir. Her kuşağın bir İstiklal Caddesi algısı ve tanımını hafızlarda devingen bir şekilde yerini korur.

Esas gelişimi on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşmiş olan İstiklal Caddesi, birçok değişime, yıkıma ve yeni düzenlemelere karşın bugün hala İstanbul'un en önemli kentsel buluşma noktasıdır. Tarihsel süreçte farklı imar uygulamaları, yangınlar ve nizamnamelerle planlı veya kendiliğinden dönüşen ve yenilenen cadde özellikle Tarlabası Bulvarı'nın genişletilmesi için yapılan yıkımlar ve caddenin yayalaştırılmasından sonra kentsel bağlamdan koparak farklı bir çehreye bürünmüştür. Bulvarın açılmasından sonra Tarlabası ve hemen eteğinde yer alan Kasımpaşa, Dolapdere hatta Kurtuluş ve Feriköy gibi yakın semtlerle yaya ve ulaşım bağı kopan Beyoğlu ve İstiklal Caddesi, özellikle Tarlabası Bulvarı kenarında kalan düzensiz boşlukları, artık bir ön cephe haline gelmiş düzensiz yan cepheleri ve atıl kalan kent parçaları ile bir dönem büyük bir çöküntü alanı haline gelmiştir.

Özellikle 2000 sonrası dönemde ise uluslararası yatırımcı ve firmaların çekim noktası haline gelmiş birbiri ardına açılan büyük mağazalar, alışveriş merkezleri ile İstiklal Caddesi kentsel belleğini kaybetmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm projeleri ile parsel bazlı koruma ve restorasyon projeler yerine yenileme projeleri yapılmış ve Beyoğlu'na ait kimlik kaybolmaya başlamıştır. Tarlabası Yenileme Projesi, Cercle D'Orient ve Emek Sineması ve hemen yanında yer alan alışveriş merkezi, Narmanlı Han, Maksim Gazinosu gibi binalar el değiştirmiş ve yenileme projeleri ile kullanım alanı arttırılmış büyük ölçekli projeler olarak planlanıp inşa edilmiştir.

Tezin amacı İstiklal Caddesi'nin geçmişinden yola çıkarak özellikle 1980 ve 2000 sonrası yaşanan bu dönüşümü/değişimi belgeleyerek farklılıklarını ortaya koyarak belgelemek, yapılmış olan projeleri kentsel ve mimari tasarım açısından değerlendirmektir. Bu değerlendirmelerin ışığında gelecekte yapılması planlanan dönüşüm projeleri için mimari tasarım kriterleri oluşturma çabası da ikincil bir amaç olarak öngörülmüştür.

Çalışmanın amaçları aşağıdaki kapsamda sıralanmıştır;

- Kronolojik olarak İstiklal Caddesi'nin tarihi haritaları üzerinden geçirdiği değişim ve dönüşümü belgelemek
- Örnek projelerin tarihi haritalar ve hava fotoğrafları üzerinden karşılaştırmalı analizlerini yapmak
- Tezde yer alan projelerin örneklerini mimari tasarım ve kentsel açıdan karşılaştırmalı olarak değerlendirmek
- Beyoğlu ve Pera özelinde İstiklal Caddesi'nin gelişimine etki eden karar ve uygulamaların derleyerek listelemek
- Örnek çalışmaların yapıların mimari tasarımlarına yönelik olarak arşiv ve literatürdeki bilgileri birleştirerek belgelemek ve kaynak oluşturmak
- Gelecekte çalışma alanında yapılacak yeniden kullanım, restorasyon ve renovasyon projeleri için önerilerde bulunmak.

1.2 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Tezin kapsamını; İstiklal Caddesi (Grand Rue De Pera)'ni başlangıç noktası olarak kabul eden Taksim Meydanı'ndan başlayarak kuzeyinde Elmadağ, Harbiye, batısında Tarlabaşı ve Talimhane, doğusunda Ayazpaşa, Gümüşsuyu ve güneyinde Tünel Meydanı, Galata, Yüksek Kaldırım ve Karaköy'le biten alandaki tarihsel dönüşümün izlerini sürerek, 1980 sonrasındaki müdahaleleri de içine alan değişimin yansımaları oluşturmaktadır. Özellikle ondokuzuncu yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un "Avrupalı" ve "modern" yüzü olan Beyoğlu (Pera) ve özelinde İstiklal Caddesi birçok alanda ve kentsel gelişimde sürekli dönüşümün öncüsü olmuştur. Günümüzde bu değişim kentsel dönüşüm çalışmaları ile devam etmekte İstiklal Caddesi'nde yer alan birçok bina yenilenerek, restore edilerek

ya da tamamen yıkılarak rekonstrüksiyonu yapılmakta işlevsel ve mimari olarak kimlik değiştirmekte bunun sonucunda cadde yeni bir kentsel kimliğe bürünmektedir. Kapsam dahilinde özellikle tarihi belgeler ve haritalar incelenmiştir. Bu haritalardan Pervititch sigorta haritaları, Alman mavileri, Goad haritaları, Halihazır haritalar ve hava fotoğrafları tezin kapsamında incelenmiştir. Bunun dışında Beyoğlu'na dair yapılmış olan bilimsel araştırmalar ve yayınlarla birlikte, Atatürk Kitaplığı ve Salt Galata'daki belgeler taranarak kapsam genişletilmiştir. Alan çalışması olarak kentsel dönüşüm alanı olarak tariflenen yenileme projelerinden aşağıdakiler tezin kapsamında incelenmiştir:

- Cercle d'Orient ve Emek Sineması
- Demirören AVM (Deveaux Apartmanları / sonrasında Saray Sineması)
- Narmanlı Han,
- Taksim Sahnesi, Maksim Gazinosu

1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasında akademik makaleler, yayımlar, mimarlık ve arkeoloji kitapları, bilimsel yazılar, tez verileri, Beyoğlu Belediyesi, İstanbul (2 Numaralı) Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde yer alan projeler ve internet kaynakları ele alınmıştır. Araştırmanın başlangıcından itibaren kütüphane, literatür ve internet taramaları yapılmıştır.

- Mimarlar Odası Arşivi.
- İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi
- İBB Şehir Haritaları
- Salt Galata Arşivi
- Arkitera
- Cumhuriyet Gazetesi Arşivi
- Milliyet Gazetesi Arşivi
- Eski İstanbul Fotoğraf Arşivi

Çalışmanın yönteminde tanımlayıcı yöntem, alan çalışması ve karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. İsitkial Caddesi'nin geçirdiği dönüşüm farklı dönem haritaları ve hava

fotoğrafları üzerinden değerlendirilmiş ve aşağıdaki kavramlar üzerinden analizler yapılmıştır;

- Cadde'nin doluluk ve boşluk oranları
- Odak noktaları
- Sokaklar
- Yaya-Trafik Aksları
- Kenarlar
- Yollar
- Meydanlar
- Ada parsel sınırları ve yeşil alan kullanımı
- Kentsel Ağ

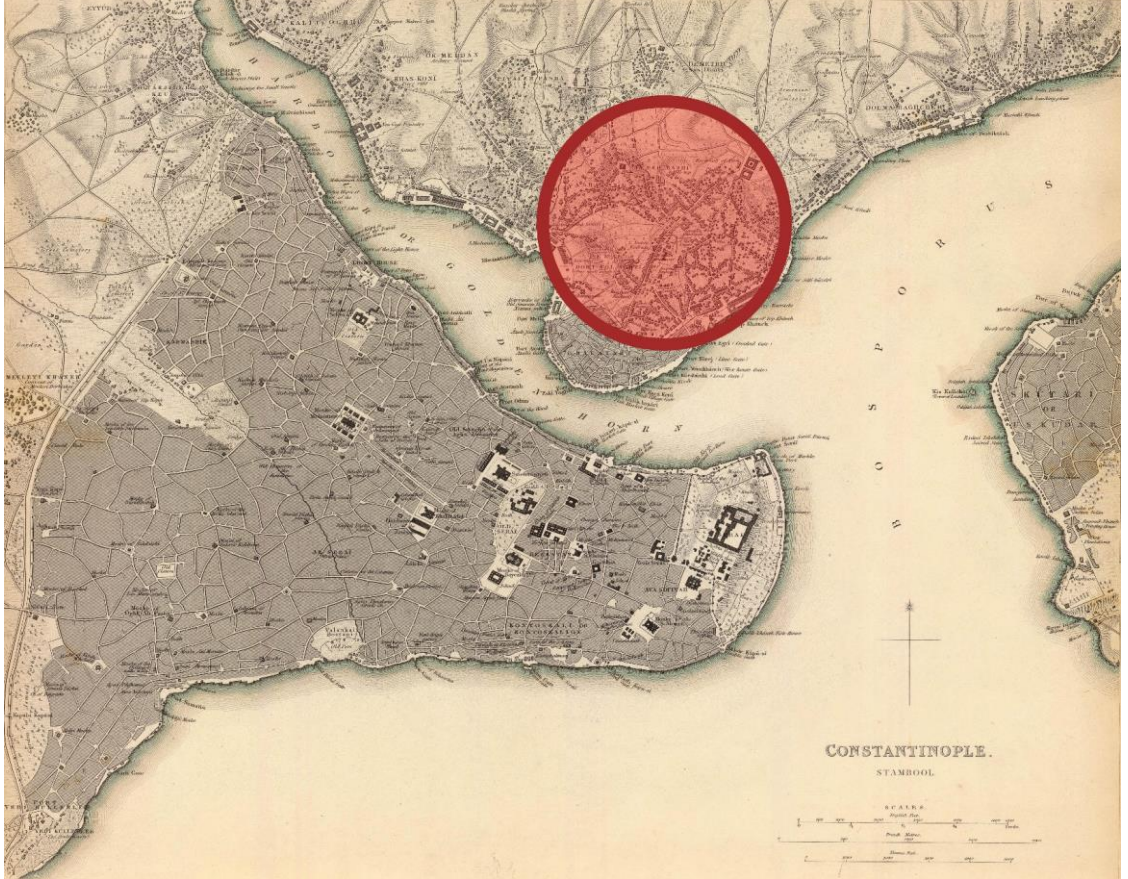
Bu analizlerin grafik anlatımı Bölüm 4'te Şekil 4.1, Şekil 4.2, Şekil 4.3, Şekil 4.4, Şekil 4.5, Şekil 4.6, Şekil 4.7, Şekil 4.8'de yer almaktadır.

Farklı dönemlere ait bu belgeler üzerinden kente ve İstiklal Caddesi'ne ait olan tüm veriler etraflıca değerlendirilmiş ve değişimin temsili olarak elde edilen sonuçlar Bölüm 6'da detaylı olarak aktarılmıştır.

İstiklal Caddesi'nde yer alan, alan çalışmalarına ait örneklerin, mimari projeleri üzerinden eski ve yeni arasında karşılaştırmalı değerlendirme Bölüm 5'te yapılmıştır. Tez konusu olan binalar ; kronolojik kentsel izlerin karşılaştırılması, mimari özellikler, restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası durum bağlamında incelenmiştir. Bu grafikler ve yorumlar kentsel bağlam, mimari kurgu ve işlev, ada parsel kullanım oranı, mimari ve planlama kararları, cephe ve yükseklik yönünden ele alınmıştır.

1. BEYOĞLU İSTİKLAL CADDESİ'NİN KISA TARİHÇESİ

1.1 BEYOĞLU (PERA) NİN İSTANBUL'DAKİ KONUMU

Şekil 2.1: İstanbul Haritası, B.R.Davies 1840 (Url-8)

Tünel-Taksim arasında yer alan İstiklal Caddesi ve ona bağlanan sokakların belirlediği alanı kapsayan Beyoğlu tarihte “Pera” olarak anılmaktadır (Akın, 1993).

Beyoğlu sözcüğü zihinlerde öncelikle semt adı onun yanbaşıda da kültürel çevre çağrışımı yapar. Bazı tanımlara göre Beyoğlu Karaköy'den Taksim'e kadar uzanır kimisine farklı birkaç tanımise Beyoğlu'nun Tünel Meydanı'ndan Taksim'e uzanan alandan ibaret olduğunu belirtmektedir. Ancak ne var ki İkinci Mahmud dönemine kadar gerilere giden arışv belgelerinde: “Beyoğlu'ndaki Tatavla nam yerde”. “Beyoğlu'nun tatavla nam köyünde”. “Beyoğlu'nun Maçka nam mevkinde”,

“Beyoğlu’ndaki şişli nam yerde” gibi tanıtımlara rastlanması ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında bile, Beyoğlu adlandırmasının oldukça geniş alanı kapsadığını ortaya koymaktadır (Cezar,1991).

Ondokuzuncu yüzyılda özellikle levantenler “Beyoğlu” adını kullanmak yerine “Pera” adını tercih etmişlerdi. Pera, Yunanca “karşı, karşı yaka” “öte, ötesi” anlamındadır. Türkler Pera’yı Beyoğlu şeklinde adlandırdığına göre ; beyoğlu isminde oldukça geniş bir alanın anlaşılması, Pera sözcüğünün sözlük anlamı ve tarihsel gelişim çizgisine de uygun düşer (Cezar,1991).

Beyoğlu, köprüler aracılığıyla tarihi yarımadandan Taksim’e bağlanırken, bir yandan da Harbiye, Nişantaşı, Kurtuluş, Şişli gibi semtlere, diğer yandan Ayaspaşa, Gümüşsuyu, Dolmabahçe yoluyla Tophane’ye açılan merkezi bir konumda yer almaktadır. Özellikle 19. yüzyılda ulaşım sisteminde yapılan yenilikler, iki yakayı birden fazla köprüyle birbirine bağlaması, Galata rıhtımında yapılan yenilikler, tramvay ağının gelişmesi ve Tünel’in işletilmeye başlaması , Beyoğlu’nun gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.(Akın, 1993).

Pera’nın hemen bitişiğindeki Galata bölgesi antik çağlara dek uzanan gelişen bir bölge olduğu, Matrakçı Nasuh’un minyatüründe de görülebildiği üzere, onaltıncı yüzyılın ilk yarısında, içinde seyrek yapıların yer aldığı, bağlık bahçelik bir alandır. Bu dönemde Beyoğlu’nda, Acemioğlanlar Kışlası adıyla bilinen Galata Sarayı bölgesi, Şahkulu Mescidi, Galata Mevlevihanesi, Asmalımescid ve Ağa Camii çevresinde Türklere ait az sayıda yerleşme bulunmaktadır. 1535 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk kez Fransızlarla başlayan, ülkelerarasında devamlı elçi bulundurma uygulaması Taksim’de bir devrin başlangıcı olmakla beraber, bu süreçte Fransızlar tarafından yaptırılan ilk elçilik binası, bölgenin gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır. Aynı zamanlarda Venedik elçilerinin bölgeye yerleştiği görülmektedir. Gezginlerin notlarından ve seyahatnamelerinden edinilen bilgilere göre, onaltıncı yüzyıl sonlarına doğru Venedik, Fransız, ve İngiliz elçiliklerinin Beyoğlu’na yerleştiği doğrulanmaktadır. Günümüzdeki Fransız Sarayı’nın yerinde Fransızlar; Venedik elçileri ise yine aynı bölgede Tomtom Kaptan Sokağı’nda, Venedik Sarayı adıyla anılan yapının civarına yerleşmişler; Polonya ve Hollanda elçilikleri de kısa sürede bu bölgeye yerleşmişlerdir. Daha önceden Galata’da bulunan İngiliz elçileri, onaltıncı yüzyıl sonundan başlayarak Beyoğlu’nda ikamet etmeye başlamışlardır. Elçiliklerin

sayısı zamanla artarken, onyedinci yüzyılda Danimarka elçiliğinde bu gruba katılarak Beyoğlu'na yerleşmiştir. (Akın, 1993).

Elçiliklerin bölgeye yerleşmesinde sonra özellikle onyedi ve onsekizinci yüzyıllarda Pera elçilik görevlileri dışında yabancı uyrukluların ve gayrimüslim azınlıkların yaşadığı merkezi bir bölge haline gelmeye başlamıştır. Elçilikler, günümüzde de etkinliğini koruyan odak noktaları haline gelmiş ve zamanla yabancıları etrafında toplamayı başarmış, bunun sonucunda ise bu yapıların yakınında mahalleler oluşmuştur. Beyoğlu'nun, geçmişten beri gelen bir su ve kanalizasyon problemi vardır. 19. yüzyılın ilk yarısında sağlıksız ve kötü yapılanmış bir bölge olarak anlatılmasına, dar, engebeli ve dolambaçlı yollarının özellikle yaz aylarında oldukça kirli bir görünüme sahip olduğu çok sık belirtilmesine rağmen, 1831 yılında meydana gelen büyük yangından sonra, bölgenin kent morfolojisine uygun olarak daha düzenli bir biçimde yeniden inşa edildiği, yollarının genişletildiği, çıkmaz sokakların açılarak yeniden düzenlendiği anlaşılmaktadır (Akın, 1993).

Bu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki yabancıların, Levanten ve azınlıkların Müslüman nüfusa kıyasla daha gelişmiş olanaklara sahip olmaları, yerleştikleri Pera bölgesinde daha yüksek bir hayat standardının sağlanmasına ve tüm ondokuzuncu yüzyıl boyunca Pera'da yaşam düzeyinin gelişmesine önemli düzeyde katkı sağlamıştır. Elçilik sarayları ve beraberinde inşa edilen görkemli konutlar, yabancı gezginleri ağırlayan oteller, postane, telgrafhane gibi yapılar, Pera'da çok renkli bir yaşamın odak noktasını oluştururken, bölgenin özellikle ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa başkentlerinin küçük bir örneği haline geldiğini söylemek olanaklıdır. Fransız ve İtalyan tiyatrolarını, Avrupai tarzda kahve ve pastanelerini Pera'da görmek mümkündür.

Bu çevrenin gelişmesinde önemli rolü olan varlıklı Levanten ve Hıristiyanların tüm zenginliklerini ve kültürlerini sergileyen konutlar da Cadde-i Kebir, (Grand Rue de Pera/ İstiklal Caddesi) boyunca ve bu caddeye açılan yan sokakalarda yer almaktadır. (Akın, 1993).

İstanbul'un kozmopolit ortamının renkli gruplarını oluşturan Levantenler, ondokuzuncu yüzyılda en görkemli dönemini yaşayan semtin esas sahipleridir denilebilir. Müslüman Osmanlı toplumuunu oluşturduklarından farklı ve renkli bir grup ortaya çıkmıştır. Bu özellikleri mimarilerine de yansımış, oluşturdukları fiziksel

çevreyle, yaşadıkları kültürleriyle Galata ve Beyoğlu bölgesine küçük bir Avrupa kenti görünümünü kazandırmışlardır.(Akın, 1993).

1.2 BEYOĞLU (PERA) NİN YAPILARI VE MİMARİSİ

Şekil 2.2: Pera, Guillaume Berggren 1880 (Url-7)

Levantenlerle birlikte, Rum, Ermeni ve Musevi azınlıklar elçilikler, kiliseler, sinagoglar gibi yapılar inşa ederek Beyoğlu'nda Batılı anlamda ilk burjuvaziye oluşturmakla beraber dönemin Avrupa yaşam biçimini kültürel, sosyolojik, ekonomik anlamda bölgeye taşımışlardır (Akın, 1993) .

Pera bölgesi gelişmeye başladığı zamandan beri gerek fiziksel, gerekse de sosyal yapısıyla Batı Avrupa kentlerine benzemesine rağmen, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına bakıldığında hala düzenli bir belediyeçilik sistemine sahip değildir. 1856'da İntizam-ı Şehir komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon kenti ondört bölgeye ayırırken, Beyoğlu-Galata'yı kapsayan belediye dairesinde alınacak kararların diğer tüm bölgelere örnek olacağı düşünülmüştür. Belediye örgütünün hızlıca aldığı kararlar

bölgedeki kullanışsız yolların genişletilmesi ve kaplanması, İstiklal caddesi ve ona bağlanan sokakların gazla aydınlatılması, sokakların adlandırılması, konutların numaralandırılması, Galata'da yer alan antik surlarının yıkımı ve bu surlara ait hendeklerin doldurulması, İstiklal caddesinin genişletilmesi, bölgenin su problemi ile ilgili çözüm çalışmaları, Galata bölgesiyle sınırlanan Tepebaşı'nda yer alan Petit Champs des Morts ve Taksim civarındaki Grand Cahmps des Morts mezarlık alanlarının kaldırılması ve yeniden düzenlenmesi gibi faaliyetleri Altıncı Daire'nin, günümüze kadar gelen düzenlemelerdi (Akın, 1993).

Pera bölgesinin özelliği Avrupa'yı İstanbul'da temsil eden bir kent kurgusu olmasıdır. Batılılık kavramı, yapı türlerine ve yapısal özelliklere de yansımıştır. Birçok dine ait ibadethaneler; kilise, sinagog vb dini yapıların yanında sosyo-kültürel gelişimi sağlayacak yapılarda ilk elçilikler, ilk belediye, ilk oteller, ilk tiyatro, restoran, kafe, taverna ve pasajlar gibi uygulamalar aynı zamanda gelenekselin dışında dönem modernizmi olan konut yapıları da semtte yerini almıştır. İşlevsel yeniliklerin yanında, hem malzeme, hem biçimsel hem de bezeme özellikleri bakımından da bu yapılar, dönemin Viyana, Paris, Londra gibi Avrupalı şehir örnekleriyle benzeşmektedir. Çok sık görülen büyük yangınlardan sonra İstanbul'da yok olan ahşap yapılarının yerini kagir yapılar almıştır. Galata ve Beyoğlu'nda bu değişim çok daha belirgindir. (Akın, 1993).

Pera Bölgesinin belirgin özelliği, kent yapılanmasını sıkışık bir kent dokusu tamamlarken yeşilin daha çekinik olduğu görülmektedir. İstiklal Caddesi üzerinde sıralanan görkemli örnekler ve gösterişli köşe yapıları dışında, Cadde-i Kebir yan sokaklardan ve çoğu dar parsellerin üzerinde bitişik nizam yükselen yapılardan oluşmaktadır. Ara sokakta bulunan ahşap yapılar uzun süreler varlığını sürdürmüştür. İstiklal Caddesi ve ona bağlanan ana akslarda bulunan büyük yapılar, geleneksel kurgudan uzak tasarlanan Batılı planlarıyla, eklektik cephe düzenleriyle, bezemeleriyle, itinayla kullanılan malzemesiyle ve işçilikleriyle etkileyici örnekler ortaya çıkarmışlardır. Tek tarafı açık bir avlu çevresinde inşaa edilen ve birçok dairenin birleşmesiyle oluşan, çok katlı apartmanlaşmalar bölgenin özgün yapı tipleridir (Akın, 1993).

Dini yapılar Beyoğlu bölgesinde etkin noktalar haline gelmiştir. Bu yapıların bir kısmı Beyoğlu'nun tarihsel gelişimiyle beraber Tünel Meydanına yakın konumlanmışlardır.

Sanat Maria Draperis, Saint Antonie ve Ermeni cemaati katoliklerinin bölgedeki en eski kilisesi Surp Yerrortutyun bunlardan birkaçıdır. Rum kilisesi Ayia Panayia'nın da konumlandığı bölgede olduğu gibi gayrimüslim ağırlıklı bölgelerde dini yapılar kendi dinsel merkezlerini oluşturmuşlardır. Beyoğlu'nun en eski ve bilinen camisi ise İstiklal Caddesi'nin Taksim'e yakın bölümündeki Ağa Camii'dir (Akın, 1993).

Fransız Sarayı Bölüm 2.1'de de bahsettildiği gibi Beyoğlu'nun gelişiminde özel yeri olan ve neredeyse küçük bir saray örneği olan, bu benzeşmeden dolayı "saray" olarak adlandırılan 1817'de yeniden yapılmış, ahşap olan bina 1831'de yanmıştır. Bugünkü bina günümüze 1839 yılından gelmektedir(Akın, 1993).

İngiliz elçilik binasının inşaatı 1844 yılında başlamış ve 1859'da faaliyete geçmiştir. Galatasaray'da konumlanan İngiliz Elçiliği, diğer elçilik binaları gibi Tünel meydanında tercih edilmek yerine oldukça uzak bir konumda Haliç'e bakan hakim bir noktaya yerleştirilmiştir. (Akın, 1993)

Amerikan Elçiliği, günümüzde de bulunduğu binayı aslı Levantene ait olan II Corpi'den 1882'de kiralamış, yirminci yüzyılın başlangıcında da satın almıştır (Akın, 1993).

Vendek Sarayı onyedinci yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiş, onsekizinci yüzyılın son yıllarında restorasyon ve yenileme geçirerek, neredeyse tamamen yeniden yapılmıştır. Fransızlar, Venedik Cumhuriyeti'ni bağımsızlaştırınca yapı Fransızlara ait olmuş, 1815'te Venedik Avusturyalıların eline geçince Avusturya elçisi burada kalmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla, Venedik Sarayı yeniden İtalyan Elçiliği olarak kullanılmaya başlanmıştır(Akın, 1993).

Rus Elçiliği, Gaspare Fosatti tarafından 1838-1847 yılları arasında yapılmıştır. Rus konsoloslugu dönemin sadeleştirilmiş Rus Klasizmi cephe örneğiyle çevresindeki diğer eklektik yapılardan sıyrılarak, İsveç Elçiliği'nin karşısında yer alan Narmanlı Han'da bulunmaktaydı (Akın, 1993).

Dönemin mimari stillerini cepheleriyle ortaya koyan bu yapılar (hanlar, lüks mağaza, pasajlar ve dükkanlar) ondokuzuncu yüzyıl Beyoğlu'sunun önemli yapı tipleri olmuştur. Bir çoğu bugüne kadar varlığını koruyabilmiştir. Galata bölgesine en yakın lokasyondaki Tünel Pasajı'ndan başlayarak Taksim yönünde Şark pasajı, Suriye

Pasajı, Karlman pasajı, Olivo ve Panaiya pasajları, D'andria pasasjı, Hacopulo Pasajı günümüze ulaşan pasajlardan birkaçıdır.(Akın, 1993).

Birçok alanda öncülük yapmış olan Beyoğlu bölgesi, İstanbul'da ilk tiyatro binalarının kurulması ve aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesinde önemli bir rol almıştır. 1840 tarihinde kurulan ve saray erkanının halktan kişilerle tiyatro izlediği Naum Tiyatrosu, 1870 yılında çıkan büyük Beyoğlu yangınına kadar bölgenin en önemli kültür odaklarından birisi olmuştur. Beyoğlu'na gelen turist kitlesinin artmasıyla beraber, ondokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru yabancıların konaklama amaçlı kullandığı oteller, yeni bir yapı kurgusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu otellere örnek olarak Büyük Londra Oteli, Hotel de France, Bizans Oteli gibi köklü örneklerle beraber, Pera Palas ve Tokatlıyan gibi butik otelleri verilebilir (Akın, 1993).

Petit Champs des Morts'un bir kısmına açılan Tepebaşı Bahçesi ile Grand Champs des Morts'un bir bölümüne açılan şimdiki Taksim Belediye Bahçesi, sıkışık bir kentsel düzen içinde büyüyen Beyoğlu bölgesinde, yeşil alan ihtiyacını karşılayan rekreasyon alanlarıdır. (Akın, 1993).

Beyoğlu'nda, Atıncı Daire'nin kagir yapı yapma zorunluluğu getirmeden önce ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar ahşap yapı yoğunluğu fazlaydı. Bölgede etkin rol oynayan ilk elçilik binaların da ahşap olduğu bilinmekle beraber çok sık çıkan yangınlar ardından büyük tahribata uğrayan ve ortadan kalkan birçok yapı bırakmasından dolayı bu dönemde çıkan ebinye nizamnamelerinin teşviğiyle beraber bu yapıların yerine kagir bina yapma zorunluluğu getirilmiştir. Beyoğlu bölgesine bakan 6. Daire diğer tüm bölgelere örnek olmak adına, İstanbul'da en hızlı şekilde ahşap yapı yapmaktan vezgeçilerek kagir yapı yapılan bölge Beyoğlu ve Galata olmuştur. Bölgeye hızlıca yerleşen apartmanlar kütle, cephe biçimlenişi ve dekorasyon bağlamında Avrupadaki örnekleri takip etmektedir. Büyük yangından sonra bütünüyle kaybolan arazilerin tekrardan ele alınışı, Beyoğlu'nun yeniden düzenlenmesi bakımından önemli bir yeri olmuştur. Bölgenin konutları, direkt olarak sokağa açılan giriş kapıları, üst kotlarda yer alan aynı pencere düzenini içeren zemin kat cepheleri, arkada yer alan küçük taşlıklarıyla, genelde dar ve sıkışık parselasyon üzerinde gelişmiş kent konutlardırı. Sıvalı ya da kagir cephelerde dönem dönem tuğla kullanımı gözlenmekle birlikte, pencere ve balkonlarda yer alan ferforje parmaklıklar, bütün cephede kullanılan silme, alınlık, pilastr gibi süsleme ve bezemeler, tarihsel

biçimleri tekrar eden bir stili yansıtmaktadır. Üst katlarda yer alan çıkmalar, altlarındaki ferforje ya da taş konsollar, çıkma üstlerindeki balkonlarla ondokuzuncu yüzyıl İstanbul konutunun Galata ve Beyoğlu'nda başlayan ve gelişen örnekleri olarak, yeni konutlara ait biçim ve özellikleri göstermektedirler (Akın, 1993).

Yüzyıl sonlarına gelinirken Beyoğlu'nda konut tasarımı evrilmiş, iki-üç katlı müstakil ve içinde tek ailenin oturduğu evlerden, birden fazla aileyi barındıran çok katlı apartmanlara doğru gidildiği görülmüştür. Boş arazilere yapılması dışında, var olan binaların yerine yapıldığıda görülmektedir. Hem ticari kaygı güdülüp hem de yaşam alanlarını değiştirilerek, İstiklal Caddesi'nde mağazalar, dükkanların üst katları konut niteliği taşıyan apartmanlardan oluşturulmuştur. Ana caddede ve hatta ara sokaklarda da, önemli kişiler tarafından yaptırılmış pek çok konut-ticaret ilişkisi kurulan bu apartmanlar görkemli cephe örnekleriyle anıtsal bir biçimde yerini almıştır. Bazıları Levanten ailelerin adıyla anılan ve belli ölçülerde günümüze kadar ulaşmış bu yapılar, bölgeye ayrı bir değer kazandırmıştır. Bölgenin konut örnekleri arasında görülen diğer bir bölge, Sıraserviler olarak görülebilir. Küçük tüccar, esnaf, sanatkar ve bürokratların konutları olan ve 1950'den sonra gayrimüslim azınlıkların ya da farklı kiliselerin vakıf mülkü olarak inşa edilen bu ev tipi, dönemin üslup özellikleri açısından Batılı biçimlere en çok bağlı kalan örneklerindendir (Akın, 1993).

1.3 BEYOĞLU (PERA) NİN NÜFUS YAPISI VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

İstanbul'u Latinlerin işgalinden kurtardıktan sonra, daha önceden bünyesinde bulunan İtalyan kolonilerini artık tarihi yarımada bünyesinde barındırmayıp Galata'ya yerleştirilmesi ile onüçüncü yüzyılın ikinci yarısında başlayan gelişmesi Cenevizliler'in hakim olduğu bir ticaret cumhuriyetini doğurmuştur. Kenti koruyan surların ve onun en uç noktasında yer alan Galata Kulesi'nin çevresinden, kırlık ve ormanlık alanlardır diye bahsedilmektedir (Gülersoy, 1993).

Pera'yı Beyoğlu'nu bir yerleşim olarak ortaya çıkaran gelişme Kanuni Sultan Süleyman'ın diplomatik ve ticari ilişkilerinin iyi olduğu bilinen Fransa Kralı I. Fransuva'ya bir jest olmak üzere, 1535'te bu elçiliğin Galata surlar dışında bir alana çıkmasına izin vermesiyle başlamaktadır (Gülersoy, 1993).

Yaklaşık ikiyüz yıllık bu dönemin esas karakteri, binsekizyüzlerin başına kadar popülasyonu çok düşük kalan bir insan dokusu ve elçilik binalardan başka, çok basit

ve bir kısmı Türk mimari tarzında, ahşap olan ve Tünelbaşı - Taksim eksenini ile kenar sokaklarında kendini belli eden “aksiyel” bir yerleşim planıdır. Levanten ve azınlıkların yaşadığı Beyoğlu’nda bu dönemde hayat oldukça mütevazidir. Elçilik binaları içinde davetler, törenler ve yemekler dışında, bu yerleşimde otel, restoran ve bir eğlence yeri, tiyatro veya sergi salonu cinsinden bir bina yer almaz. Bu, ancak Tanizmatın ilanı sonarsında mümkün olmuştur.

İstanbul’un çok katmanlı ortamının farklı ve renkli gruplarından biri de yarı batılı levantenlerdir. Bunlar farklı nedenlerle İstanbul’a gelmiş ve kendileri gibi yabancı ya da yerli gayrimüslimlerle hayatlarını birleştirerek kente yerleşmiş Avrupalılardır. Giyimleri, dilleri, beğenileri, yaşam tarzları ve eğlenceleriyle İstanbul’da özellikle tarihi yarımada ve Üsküdar da ikamet eden Müslüman Osmanlılardan oldukça farklı bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikleri ortaya çıkardıkları mimarilerine de yansımakta ve yarattıkları fiziksel çevreyle, yaşadıkları Galata bölgesinde bir Avrupa kenti görünümü oluşturmaktaydı ¹(Akın, 2011).

Aynı dönemde Galata’daki Müslüman kesimin oranı da giderek düşmektedir. Ayrıca Müslümanların belirli bir kısmı bu dini sonradan kabul eden batı kökenlilerdir. Bu nedenle kültürel kökenlerine uygun oturma yerleri olarak, Avrupaya oldukça yakın bir

¹ Çelik Gülersoy o dönemin batılı atmosferini şu şekilde aktarmaktadır: “1839-1870 Beyoğlu’sunun genel karakteri, binalarını daha yüksek kalitede ve Avrupa benzeri üretmeye başlanmış, ilk otelini kurmuş (Hotel d’Angleterre) ondokuzuncu yüzyılın ortasında hepsi hemen hemen Paris’ten esinlenen isimlerle pastanelerini, ilk tiyatrolarını, ilk birahanelerini, gece kulüplerini, hatta hemen hepsi bugünkü Tünel çevresinde olan ilk kitapçıları açmış bir “Avrupa taklidi küçük kent” oluşudur. Yine de, azınlık ailelerinin büyük bölümü “alatuka” yaşama devam etmişlerdir. Grand Rue de Pera adlı ana caddesi sahil, sokaklar bakımsız toprak zemine sahiptir

Şişhane Meydanı’ndaki önemli bir apartman olan Freige binası ile ziyaretçilerini karşılayan bu dönem Beyoğlu’su yine benzer binaları bulunduran aşağıdaki Galata’dan net bir şekilde kendisini farklılaştırır. Galata’daki benzer binalar genellikle banka, sigorta şirketi ve ticaret ortaklığıdır. Şişhane’den itibaren inşa edilen taş ve özenli binaların neredeyse tümü konuttur. Oteller, restoranlar, tiyatrolar da öyledir. Galata’da böyle bir tek konut bile bulunmazken, Beyoğlu, hepsinin toplu olarak görüldüğü bir semttir. Çünkü zengin iş adamları aşağıda Galata’da çalışır, orada kazanır, ama yukarıdaki, hem havası temiz hem ortamı nezih olan Beyoğlu’nda oturur, eğlenir, uyur.

1923-1940 arası: Savaş sonunda Osmanlı İmparatorluğu’nun bitişi, Beyoğlu için yeni ve değişik bir dönem açılmıştır. Cumhuriyet idaresi, başkenti Ankara’ya taşınmış ve elçilikler de buna bağlı olarak bozkırda kurulan yeni başkente taşınmışlardır. Ulusallaştırılmaya başlanan ekonomi, yabancı sermayeyi tasfiye etmiştir. Tramvay-Tünel gibi şirketler, Hava Gazı şirketi, Düyun-ı Umumiye İdaresi, Tütün İdaresi gibi çok sayıda yabancı personel çalıştıran yabancı sermaye odakları, Beyoğlu sahnesinden zamanla silinmişlerdir. Oteller, lokantalar ve gece kulüpleri, önemli müşteri kaybına uğramıştır. Eski, elçilik baloları, karnavallar, çeşitli kulüplerin eğlenceleri toplantıları tamamen yokolmuştur” (Gülersoy, 1993).

görünüm sunan bu bölgeyi seçmeyi ve buradaki sosyal ortama katılmayı daima tercih etmişlerdir. Böylelikle elçilikler, sinagoglar ve kiliseler çevresindeki levantenler Rum, Ermeni ve Musevi azınlıklar kentin ilk batılı anlamda burjuvazisini oluşturarak dönemin Avrupa yaşam biçiminin tüm özelliklerini bu bölgeye taşımışlardır (Akın, (Akın, 2011)

Bu dönemde çok sayıda Rum ve Ermeni de Pera'ya yerleşerek elçiliklerin yakın çevresinde toplanmışlardır. Giderek zenginleşen bu gruplar, söz konusu zenginliklerini konutlarının görkemleriyle de sergilemişlerdir (Akın, 2011).

Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet kültürleriyle yoğrulagelen İstanbul kentinde geçen yüzyılın maddi varlıkları arasında önemli bir bölümü batılı ve levanten mimarların eserleri oluşmaktadır. Özellikle ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında beliren bu yapı faaliyetlerinin sonuçları, Osmanlı Batılılaşması'nın başkentte fiziksel mekana yansıyışını imparatorluğun son dönemini yaşasa bile süregelen gücünü ve çağdaşlaşma isteklerini belgeler, (Can,1993)

Ondokuzuncu yüzyıl İstanbul kent bütününde fiziki çevrede güçlü etkileriyle öne çıkan yabancı ve Levanten mimarların eserleri, özellikle Pera ve Galata'da görülmekte ve İstiklal Caddesi ve çevresinde mimari çevrenin oluşmasında etkili olmuştur. Bu dönemin mimarları arasında Alexandre Vallauray, Gulio Mongeri, Raimondo D'aranco gibi Osmanlı Saray'ına da hizmet etmiş mimarların adı ön plana çıkmaktadır. Tanzimat sonrası Dolmabahçe ve yeni elçilik binalarının yapılması 1831 Galata yangını sonrası orada barınan Levantenlerin de Beyoğlu'na geçmesi tarihi yarımada yaşayan gayrimüslimlerin bir kısmının Beyoğlu çevresine yerleşmeye başlaması ile kent kuzeye doğru gelişmiştir. (Can,1993)

1.4 BEYOĞLU VE GALATA'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çelik'e göre ondokuzuncu.yüzyılın İstanbul'u, karşılaştırmalı kentler tarihinde ilginç bir yere sahiptir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa başkentlerinin gelişme dönemidir. Bu dönem, Paris'in Haussmann liderliğinde yeniden inşasına (1853-1872), Viyana'nın 1860'larda Ringstrasse'deki gelişimine ve Roma'nın Alessandro Viviani'nin 1882'deki planına göre yeniden düzenlenmesi dönemi ile aynı dönemdir. Osmanlı hükümdarları bu dönemde İstanbul'u çağdaştırmaya çalışırken Avrupa örneklerini taklit etmeye çalışmışlardır. Fakat Avrupa devletleri ekonomik olarak

zenginleşirken, Osmanlı ticari ve ekonomik yapısının bu dönemde batma noktasında olması, inşaat faaliyetlerinin çok kısıtlı olmasına sebep olmuştur (Çelik, 1998).

Osmanlı siyasi elitinin İstanbul'u Avrupa kentlerinin düzeyine çıkarma iddiaları ancak kent dokusuna bölük pörçük bir "nizamın" verilmesini getirebilmiştir. Dolayısıyla kentte, Türk-İslam kimliğine ait bütünsellik yitilirken genellikle Avrupalıların oturduğu mahallelerde bile bir örnek bir Batılı tarz kazanamamıştır Çelik, 1998).

Buna karşılık İstanbul'un kentsel morfolojisindeki değişim yavaş yavaş gelişmiş ve sonunda yamalı, eklektik bir düzen oluşmuştur. Çelik Batı dünyasından başlıca üç "icat edilmiş gelenek" alındığını belirterek bunlardan birincisinin kent planlamasına ait problemlere ilişkin kanun ve yönetmelikler olduğunu, ikincisinin yeni düzenlenen kanun ve yönetmeliklerin yönlendirmesiyle işleyen bir kentse yol ağı, anıtsal olarak nitelenebilecek meydanlar, detaylı ve bitmiş sokak cepheleri ve sıradan bir kent dokusunu yaratılması olduğunu ifade eder. Bunlardan bir diğeri ve üçüncüsü ise mimari alandadır ve yeni bina tipleri Avrupa'da son yıllarda "yaratılan" yeni mimari üsluplarla birlikte gelişmektedir (Çelik, 1998).

Diğer taraftan, bir mimarlık tarihçisi olan John Summerson, kent tarihini "kent bir insan eseri olarak tarihi" ya da "kent dokularının tarihi" olarak tanımlamıştır. Bunun sadece mimariye odaklanmak anlamına gelmediğini (burada zımni olarak düşünülen anıtsal mimaridir), bütün yapılaşmayı kavramak gerektiğini ifade ederek şöyle der: "Asıl konu, her zaman kentin elle tutulur özü, maddesi" yani "inşaat malzemesi olarak mermerin, harç ve tuğlanın, diğer farklı malzemeler çelik ve betonun, asfalt ve molozun, ulaşım aracı olarak tren ve tramvay raylarının oluşturduğu fiziksel kütlelerdir. Bu doku ise "toplumsal, psikolojik ve ekonomik güçlerin bir bileşkesinin ürünüdür". Kent tarihçisi, "asıl konunun yani insanın eliyle yarattığı kentin temelinde yatan nedenleri ve dürtüleri anlamak için toplumsal, ekonomik ve siyasal konuları sürekli irdelemelidir. Ama başlıca ilgi odağı, toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlar oluşturmamalıdır der. (Çelik, 1998).

Onaltıncı yüzyılın ikinci yarısında Galata'yı anlatan P. Gyllius bölgenin sarp bir alanda kurulmuş olmasından dolayı yukarılara doğru çıkışta yer yer basamaklardan yararlanıldığı yazmakta ve yerleşmenin uzunluğunun genişliğinin üç katı olduğunu söylemektedir. Yazar kral Zenon tarafından koyulan ve Jüstinyen döneminde kabul edilen bir hükme göre Galata'da inşa edilecek yeni konutlarda deniz manzarasının ön

cepheden ya da yan cephelerden kapanmasının yasaklandığının mahalle sakinlerinin konutlarının denizden “en az yüz kadem” uzakta inşa etmek zorunda olduklarını vurgulamaktadır. Bu önlemler, kentsel düzen açısından önemli kararlardır (Akın, 2011).

Onyedinci yüzyıl Galatası surlarla çizilmiş sınırlar içinde büyümekte, dışında ise yine kırsal görünüm devam etmektedir. On altı ve On sekizinci yüzyıllar arasında Türkleştirilmeye çalışılan yörede onyedinci yüzyılda bazı bölgelerin yalnız Türklerden oluştuğu bununla ilişkili olarak da o kesimlerin bir Türk kenti görünümü ortaya çıkardıkları bilinmektedir. Bu durum on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür (Akın, 2011)

Şekil 2.3: 1800’ler Galata-Pera(Url-7)

Şekil 2.4: 1800’ler Yüksek Kaldırım Caddesi(Url-7)

1.4.1 Erken Dönemde Galata (Beyoğlu'nun oluşumunun öncesi)

Şekil 2.5:Galata-Pera,Buondelmonte 1422(Url-9)

Şekil 2.6: Galata-Pera, Matrakçı Nasuh 16. Yüzyıl(Url-10)

Beyoğlu eski adıyla Pera'nın tam olarak neresi olduğu, sınırları ve nereden başlayıp nerede bittiği ile ilgili bilgiler bir tarafta dururken Beyoğlu'nun sınırlarının iç içe geçtiği Galata bu konuda fikir vermektedir. Kuban'a göre Galata adı sekizinci yüzyıldan önce kullanılmamıştır. Boğaz ile Haliç'in başlangıcında antik bir yerleşme olmasına karşın Galata'nın Konstantinopolis dönem içinde yükselmesi on üçüncü yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir (Kuban, 2000).

Konstantinopolis'te daha farklı ayrıcalıkları olan Cenevizler, 1204 ten sonra kentten ayrılarak Galata'ya yerleşmeye başlamışlardır. Dolayısıyla Ceneviz Galata sınır başlangıcı Venediklilerin Haçlılar dönemindeki üstünlüklerinin bir sonucudur denebilir Kuban, Ceneviz Paleologosların kenti Latinlerden geri almasında etkin oldukları için fetihten sonra Galata'nın tamamen bağımsız bir kent-devlet olduğunu belirtir. VIII. Mihail, Galata'nın tamamına serbest ticaret ayrıcalığı tanındıktan sonra kent Cenova'nın kolonisi haline dönüşmüştür.

Bugün de o dönemin ismini taşıyan Büyükhendek ve Küçükendek sokaklarının oluşumunun o dönemden geldiği söylenebilir. 1307'de buraya yerleşen Cenevizliler'e önce sur inşa etme hakkı tanınmadığı için onlar da hendek kazılarak konutlarını kesintisiz bir savunma sistemi oluşturacak şekilde yan yana yaparak yerleşim alanlarını korumaya yönelik bir sistem oluşturmuşlardır (Kuban, 2000). Bu tarz bir yerleşim hiç kuşkusuz ondokuzuncu yüzyıldaki Galata kent dokusunun oluşmasında ve dar sokakların topografik olarak yerleşiminde de etken sebeplerden birisi olmuştur.

Galata'nın sınırları tam olarak nasıl tanımlanabilir? Kuban bu sınırı on dördüncü yüzyıla gelindiğinde en eski sur kapısının bugünkü Azapkapı olarak tanımlanan yerde olduğunu, Galata Kulesi'nin de Birinci Anastasios'un altıncı yüzyıl erken döneminde yaptırdığı kulenin olduğu yere inşa edildiğini söyler. Kentin ulaştığı en geniş sınırların Bizanslılar ve Cenevizliler'in müttefikleri ve Venediklilerle çatışmalarını takiben batıda bugünkü Azapkapı, kuzeyde Galata Kulesi, kuzeydoğuda bugünkü Tophane'ye uzandığını belirtir.

Ondördüncü yüzyıla gelindiğinde Galata ve Konstantinopolis birçok kez çatışmıştır. Konstantinopolis tam bir harabeye dönüşürken buna karşın Galata kentsel olarak gelişimini sürdürmüştür. Podesta için tamamen yeni bir saray, yeni kiliseler ve ticaret ve ulaşım için bir liman inşa edilmişti. İbn Battuta Galata'yı şöyle anlatır:

“Pera kenti ancak küçük bir yerleşme ama çok kalabalık. Çevresi sağlam bir surla çevrili ve hepsi çok iyi yapılmış mükemmel evler var. Burada Cenevizler oturuyor ve Ccenova'nın yönetimi altında. Cenevizlerin yanı sıra Rumlar da var. Kentin evleri kıyıda ve denize o kadar yakın ki su ile sur arasında ancak büyük bir geminin güvertesi genişliğinde boşluk var... Surlar burada belirli bir mesafede deniz kıyısını izliyor ama sonra dik tepeye doğru tırmanıyor, tepede kenti koruyan ve kente tepeden bakan çok yüksek bir kule var ancak kulenin bulunduğu bu tepe çok yüksek değil onun daha üstünde sultanın Pera'yı ve Konstantinopolis'i kuşatma altına aldığı zaman kampını kurduğu bir başka tepe var. Cenevizler buraya Pera, Rumlar ise Galata diyor”.

Büyük olasılıkla Galata'da Cenova'da da görülen bir kent fizyonomisi yaratılmıştır. Kent zaman içinde diğer Doğu Akdeniz Levanten kültürünün en önemli örneklerinden birisi olmuştur (Kuban, 2000).

Günümüz Galatası esas oluşumunu on dokuzuncu yüzyılda yaşamıştır. Ama elimizde P.Gilles in çok güzel bir on altıncı yüzyıl Galata betimlemesi bulunmaktadır. Bu büyük olasılıkla on dört ve on beşinci yüzyıl betimlemelerine en yakın olandır;

“ Burası kısmen bir tepe üstünde, kısmen de tepenin eteğinde kurulmuştur. Bu tepe doğu ve batı yönlerinde iki vadi ile kuşatılmıştır... Tepenin güneyi altındaki düzlük Haliç koyuyla sınırlanmıştır. Surlarla çevrili olan Galata, baştan başa dört bin dört yüz adımdır. Koy ve surla birbirinden yirmi adım uzaktır... Eni boyunca kuzeyden güneye uzanan yamaç o kadar diktir ki, pek çok yerde buraya merdivenle tırmanmak zorunda kalırsınız, evlerin birinci katlarına da merdivenle çıkılır. Özetlemek gerekirse: Galata öyle bir dik yamaç üstüne kuruludur ki, bütün evler aynı yükseklikte olsa bile, hepsinin üst odalarından denizi ve gemilerin gidişini grek olanaklıdır. Kentin çevresi koylarla doludur. Surlarla koy arasındaki kıyı şeridinde çok sayıda taverna, dükkan, aşevinin yanı sıra gemilerin yüklerini boşalttukları birkaç da rıhtım bulunmaktadır. Kentin kendisi tepenin sırtlarına kadar yükselmez. Galata'nın en yüksek noktasındaki çok yüksek kule hala durmaktadır. Burada yapılarla dolu yaklaşık üç yüz adımlık bir tırmanış bunun ötesinde de tepenin düzlüğü bulunmaktadır. Bunun ortasından evler bahçeler ve bağlarla dolu geniş bir yol geçer. Bu kentin en güzel bölümüdür.” (Kuban, 2000)

Galata ve İstanbul arasında Haçlılar dönemini takip eden dönemden sonra kent tarihinde siyasal, ticari ve hatta fiziksel açıdan bir boy ölçüşme vardır. Galata bütün yaşamı boyunca başkentteki yaşamdan soyutlanamayacak olsa da farklı bir bölge olarak varlığını sürdürmüştür (Kuban, 2000).

Kuban, Avrupa yakası olarak tanımlanan Galata arasında fiziksel ve sosyal bir gerilimin her zaman canlı kaldığını belirterek Galata ve kuzey yönündeki uzantısı Pera'da Avrupalı imgesinin tüm Hıristiyan azınlık ve Musevi dillerinin yabancı elçiliklerin, Avrupalıların, kiliselerin, yabancı tüccarların, denizcilerin, tavernaların, kagir yapıların varlığının ve her zaman sembolik ve simgesel statüsünü koruyan Galata

Kulesiyle kent hayatındaki önemini koruduğunu aktarır. Konstantinopolis çok kanlı bir savaştan sonra ele geçirilmiş ve büyük ölçüde tahrip olmuştur. Galata ise barışçıl yollarla Türkler tarafından ele geçirilmiş ve sultanla o bölge için özel bir anlaşma imzalamıştır. Hıristiyan bir kentin Türkleşmesi'nin en barışçıl örneği simgeleyen bu dönüşümünü anlatan en güzel örnek Galata'dır (Kuban, 2000).

Kuban'ın İnalıcık'tan aktardığına göre Avrupalıların ve doğuluların ikamet ettikleri mahallelerin çevresel özellikleri de farklılıklar taşımaktadır. Sokaklar yalnızca İtalyan azınlıklara ait mahallelerde ızgara sistemindeydi; Rumlara ait Ermenilere ait ve Yahudilerin oturdukları bölgelerde sokak düzenleri gelişigüzel olara yer almaktadır. Her etnik grubun kendine ait mahallesi vardı, ama bunun tersi de yok değildi; özellikle dükkanların bulunduğu sokaklarda, Türkler de dahil olmak üzere bütün etnik gruplar yan yana yaşıyor ya da çalışıyordu. Türklerin sayısının artmasıyla Galata'nın kozmopolit niteliği değişmedi. Hiçbir dinsel gruba tümel bir ayrımcılık uygulanmıyordu.

Türk askeri tesislerinin kurulması ve Kasımpaşa'da tersanenin, Tophanede de döküm atölyelerinin açılmasıyla, yalnızca sur dışındaki mahalleler değil Galata sur içi de yeni gelenleri yerleşmeye özendirilmekteydi (Kuban, 2000).

Galata zamanla kısmen Türk ve Müslüman olmasına karşın İstanbul'dan Galata'ya ve Beyoğlu'na taşınmasıyla daha da zenginleşti. Sur dışındaki Beyoğlu'nun on altıncı yüzyılda gelişmesi Pera'daki yeni topluluğun kurulmasıyla paralel bir süreç izledi. Hıristiyan mahallelerinin Galata dışında kuzeye doğru genişlemesi ve tepenin Boğaz'a doğru inen dik doğu yamaçlarına yabancı elçiliklerin kurulmasıyla Beyoğlu'nun kimliği tümünden değişti.

Akın, İkinci Mehmet'in eski Bizans düzenine uygun olarak kenti onüç bölgeye ayırdığını belirterek, azınlıkların İstanbul'un bazı semtlerinde dinsel liderlerinin etkisi ile bir kilise ya da sinagogun çevresinde gruplar halinde yaşamakta olduğunu belirtir. Akın'a göre çalışma yerleri de genellikle bu yerleşmenin yakınlarında bulunmaktaydı. Ayrıca Fatih'ten başlayarak bu semtlerde ya da yakın çevresinde müslüman mahalleleri oluşturulmasına dikkat edildiğini yine aynı kaynaktan öğrenmekteyiz. Böylece gayrimüslimler ve yaşadıkları semtler bir anlamda denetim atına alınmışlardır (Akın, 2011)

1.4.2 Ondokuzuncu Yüzyılda Beyoğlu

Şekil 2.7: Galata-Pera, 1883 (Url-7)

Şekil 2.8: Galata-Pera, German Ferdinand Senges 1878 (Url-7)

On dokuzuncu yüzyılda Galata'dan arkasındaki açık alanlar yönünde yayılma eğilimi artmıştır. Pera'daki bağlar zaman içerisinde yerlerini yeni yapılara bırakırken Galata daha yoğun olarak Fransız, İngiliz ve İtalyan tüccarlarıyla bu ülkelerden gelen her türlü malın indirildiği, depolandığı ve ticaretinin yapıldığı bir semt haline dönüşmüştür (Akın, 2011). Bu özelliği ile bölge İstanbul'un en önemli merkezi konumundadır.

Hem Galata hem de Pera bir ana aks ve ona açılan sokaklardan oluşmaktadır. Bu aksın merkezinde Gradn Rue de Pera bugünkü İstiklal Caddesi bulunmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında çoğu ahşap olan yapıların yerini ardı ardına çıkan yangınlar sonrası yapılan üç ya da dört katlı masif görünümlü kargir konutlar almıştır. Bu yüzyılın ortalarında üretilen ilk fotoğraflar, özellikle Galata'nın hala yoğun bir ahşap dokuda olduğunu işaret etmektedir. (Akın, 2011)

Pera arisokrat bir yerleşmedir. 26 ekim 1868 günlü LT gazetesinde de tüm dinlenme eğlence yerleriyle konutların, elçiliklerin ve önemli sayıda eğitim kurumunun Pera'da yer almasına karşın ticarete ve çalışmaya yönelik aktivitelerin Galata'da olduğu vurgulanmaktadır. Buradan anlaşılan eğlence hayatının bugün dde merkezi sayılan Beyoğlu'nda eğlence kültürünün çok eskilere dayanmasıdır. Gerçi on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Pera oldukça sağlıksız ve izbe yapılanmış bir alan olarak tanıtılmış, dar ve sıkışık ve dolambaçlı yollarının dönem olarak yazın daha da kirli olduğu belirtilmiştir. Ancak 1831 yılındaki yangından sonra bölgenin daha düzenli bir biçimde yeniden yapıldığı yollarının eskisine oranla daha da genişletildiği tarihi belgelerde yer almaktadır.

Yapılar devrinin yaşam biçimini sanat anlayışını siyasi ve sosyal eğilimleri ekonomik ve teknolojik imkanları gibi birçok kültür verisinin belgeleridir. Osmanlı'nın başkenti İstanbul da batılı ve levanten mimarların etkin olduğu Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar geçen devrede ortaya konan mimari ürünler de bu tarih diliminin somut belgeleridir (Can,1993).

1850-1900 tarihleri arasında Galata ve Pera hem kentsel hem de yapısal ölçekte önemli dönüşüme uğramıştır. Beyoğlu'nun esas gelişimi esas olarak on dokuzuncu yüzyıldadır. Bu dönemde yapılan düzenlemeler, çıkarılan yasalar, oluşturulan komisyonlar ve kentte yaşanan yangın gibi felaketler Beyoğlu ve İstiklal Caddesi'nin biçimlenmesinde etken olmuştur. Bölgenin söz konusu fiziksel değişimi herşeyden önce bu süre içinde sık sık çıkan yangınlarla boşalan alanlardan ve bu alanlara yeni düzen ve imar kurallarına uygun yapılaşmaların getirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu etkenleri aşağıdaki şekilde listelemek mümkündür:

1. İstanbul'da ilk plan ve planlama çabası Kauffer planı
2. Moltke Planı
3. Yangınlar

4. Yangınlarla ilgili çıkarılan nizamnameler
 - a. 1848 Ebniye Nizamnamesi,
 - b. 1858 Sokaklara ait Nizamname
 - c. 1863'de yayınlanan Turuk ve Ebniye Nizamnamesi,
 - d. 1875 İstanbul Belde-i Selasede Yapılacak Ebniyenin Suret-i İnşayesine dair Nizamname,
 - e. 1877'de yayımlanan Dersaadet Belediye Kanunu
 - f. 1882'de yayımlanan Ebniye Kanunu olarak sıralanmaktadır (Çelik, 1998).
5. Altıncı Daire'nin kurulması
6. Kent Komisyonunun kurulması
7. Yol genişletme, sıhhileştirme ve istimlak çalışmaları
8. Yabancı sermaye hareketleri, bankacılık ve sigorta sektörünün ortaya çıkarak gelişmesi
9. Tarlabaşı Bulvarı'nın açılması ve Bedrettin Dalan Dönemi İmar Faaliyetleri
10. İstiklal Caddesi'nin Yayalaştırılması
11. Taksim Meydanı ve Çevresi Düzenlemesi

İstanbul'da çıkan yangınların sonrasında 1848'de, Meclis-i Mahsus'ta yangın sorununa yönelik toplantılar yapılmış ve bu konuda alınması gereken önlemler ve yapılacak imar çalışmaları hakkında bazı kararlar alınmıştır (Cezar, 1991).

Beyoğlu ve İstiklal Cadesi'nin biçimlenmesindeki önemli kararlardan bir tanesi kâgir yapıların yangından korunmak için en faydalı çözüm olduğu sonucuna varılması ve bu dönemden sonra binaların artık ahşap değil kâgir yapılmasına karar verilmesidir. Kâgir inşaata ekonomik olarak gücü olmayanlar için ise, iki ahşap bina arasındaki birleşme yerinde bir kâgir yangın duvarı yapılması şartı getirilmiştir. Günümüzde bölgede iki bina arasında bu duvarlar görülebilmektedir. Bunun dışında dar yollar yangının yayılmasında önemli bir etken olarak görülmüş ve bu nedenle de yolların genişletilmesi kararlaştırılmıştır. Yangın söndürme suyu ihtiyacı için gerekli görülen yerlerde yangın havuzları yapılması ve havuzların her zaman dolu tutulmasının sağlanması kararlaştırılmıştır. (Cezar, 1991).

Pera bölgesi özellikle on sekizinci yüzyılın başlarından itibaren gitgide artacak bir şekilde elçilikleri çevresinde yoğunlaşan yabancılar ve içlerinde çoğunluğu Rumlardan oluşan gayrimüslim azınlıklarla kalabalıklaşmıştır (Akın, 2011)

Azınlıklar Sanayi Devrimiyle desteklenen İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin ticaretteki hakimiyetiye özellikle Galata ve Pera bölgelerinde bir finans ve ticaret burjuvazisi oluşmuştur. Bu dönemde etkinlikleri giderek bu sınıfın ve üst düzey devlet memurlarının oluşturduğu burjuvazinin zenginliği önemli boyutlara ulaşmıştır. Galata ve Pera'nın en görkemli han ve apartmanlarının en büyük tüketicileri olarak adlandırılan bu gruba ait olduğu görülür (Akın, 2011.)

Dönemin yapı faaliyetlerinde önemli bir adım ise 1831'de ilan edilen Tanzimat'ın ilanından bir süre önce atılmış ve mimarlık etkinliklerini daha düzenli bir biçime getirmek amacıyla, yapım ve onarım işleriyle görevli mimarbaşılık, bu işlerin mali yönüyle ilgilenen şehreminliğiyle birleştirilerek Ebniye-i Hassa Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. 1839 Tanzimat Fermanı'nı takiben ortaya konan yeni düzen ve bununla ilişkili olarak gelişen yasa, yönetmelik ve kurullarla kentte çok farklı bir fiziksel yapı oluşmaya başlamıştır. Özellikle İstanbul'un ahşap yapılarını yok eden yangınlardan sonra, daha önceleri çıkarılan padişah fermanlarının yerine, Ebniye muntazam bir hale getirilmeye çabalanmıştır. 1848 tarihli Birinci Ebniye Nizamnamesi ve hemen ardından ertesi yıl çıkarılan İkinci Nizamnameyle on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı İstanbul'unu yaratan ve özellikle kagirleşmeyi ön planda tutan yapı kuralları koyulmuştur (Akın, 2011). Nizamnamelerle ilgili detaylı bilgive inceleme tezin ilgili bölümünde yer almaktadır.

İkinci Ebniye Nizamnamesi'nin ardından 4 ekim 1849 günü FC'da çıkan ve nizamnamelerin kagirleşmeyle ilgili maddelerini ele alan yazıda her beş ahşap yapıda bir ortak yangın duvarı inşa edilmesi ve olanak buldukça bahçe ya da boşluk bırakılmasının, örneğin Pera gibi pahalı alanlarda çok zor olacağı ve mal sahipleri açısından maddi kayıplara yol açacağı sebebiyle her yapının iki tarafına örülecek kagir duvar koşulunun hem daha ekonomik hem de yangına karşı akla yakın olacağı gibi konuyla ilgili hükümeti yönlendirici görüşler bildirilmektedir (Akın, 2011). Bu uygulama bugün Beyoğlu ve Galata'da cephe düzenini oluşturan önemli etkenlerden birisidir. İstiklal Caddesi boyunca bu uygulamayı cephe düzeninde görmek mümkündür.

Tanzimatla getirilen en büyük yeniliklerden biri daha önceleri kentin oluşumunu ve dolayısıyla da görünümünü büyük ölçüde etkileyen Müslüman-gayrimüslim ayrımını ortadan kaldırılmasıdır. Bu hem sosyal, ekonomik, politik vb. konularda önemli bir değişim getirmekte hem de fiziksel çevre açısından yeni bir düzene olanak tanımaktadır. Daha önceleri iki grubun yapılarını birbirinden ayırabilmeleri için kat adedi, inşaat malzemesi ve bina rengi gibi konularda rijit sınırlamalar getirilen kurallar, Ebniye Nizamnameleriyle kalkmakta ve diğer alanlardaki eşitlik mimariye de aktarılmaktadır (Akın, 2011).

Galata ve Pera öncülüğünde başlayan Avrupai kent görünümü ve içeriği hem sosyal yapının yaşam biçimine yönelik beğeniler ve eğilimler, hem de buna bağlı olarak yapıları çevredeki kentsel ve konstrüktif açılardan önemli orandaki değişimlerle on dokuzuncu yüzyılın bu döneminde İstanbul'da Avrupa'daki diğer başkentlerle büyük benzerlikleri olan bir kent parçası yaratmıştır. Bu değişimde şüphesiz başta sultan olmak üzere Osmanlı idaresinin değişime ve dönüşüme olabildiğince yeniliklere açık ve arzulu yaklaşımının önemli payı olmuştur (Akın, 2011).

Bunun dışında Beyoğlu ve Pera'yı kentsel anlamda etkileyen en önemli etkenlerden birisi Galata köprüsünün yapılmasıdır. Köprü Eminönü, Sirkeci Sultanahmet ve Cağaloğlu gibi her zaman dinamik olan tarihsel merkezleriyle Pera ve Beyoğlu gibi ayrı özellikler taşıyan alanların birbirine bağlanmasını sağlayarak kentin bütünleşmesinde giderek artan bir işlevi başlatmıştır. 1873 de ilginç bir yabancı yatırımı olan metronun bugünkü Tünel'in hizmete girmesi ile bu ilişkiler daha da güçlenmiştir (Can, 1993). Beyoğlu kültürel çevresi ekonomik güçlerini simgeleyen nitelikli mimarlık örneği yapıları, mağaza kulüp, tiyatro, otel ve lokantalarıyla hedeflediği batılılaşmayı gerçekleştirmiştir.

Bu devirde İstanbul'da mimarlık hizmeti veren ofislerin sayısı artmıştır. 1868 yılında sadece altı mimarın serbest hizmet bürosu varken 1880 yılında bu sayı ona 1881 de ise on dokuzaya yükselmiştir. İstanbul mimarlık mesleğini bir uzmanlık olarak tanımaya ve benimsemeye başlamıştır (Can, 1993)

Öncülüğünü Kemalettin Bey ve Vedat Tek'in sürdürdüğü Osmanlı canlandırıcı üslubu özellikle Giulio Mongeri'nin nitelikli eseler verdiği bu üslup önce bir nevi devletin resmi üslubu olmuş sonrasında Cumhuriyet yönetiminin de hızla girdiği bayındırlık hamlesi ile 1930'lara kadar yaygın olarak kullanılmış, ancak bu yıllarda yazarlar ve

basın tarafından “mürteci” olarak ilan edilince Güzel Sanatlar Akademisi’nde Mongeri ve Vedat Bey atelyeleri kapanmıştır. Osmanlı ve Selçuklu anıtsal mimarisini yeniden yorumlama ilkesi ile hareket eden “Osmanlı canlandırıcı” tarzına son verilmiştir (Can, 1993)

Bu kararda Egli’nin Akademi’de Türk gençlerine öğretmeye başladığı kübik (modern) mimarinin getirdiği rasyonel planlama ilkeleri, çizim ve uygulama kolaylığı etkindir. Modern mimarlık ilkeleri 1930 sonrası yine yabancı mimar ve hocaların önderliğinde hızla yayılmış ve çağdaş Türk Mimarlığı’nın temelini oluşturmaktadır (Can,1993).

Beyoğlu’nun fiziki yapısının etkileyen diğer bir faktor ise semtin gelişimine etki etmekte öncülük eden askeri yapılardır. Mecidiye Kışlasını Gümüşsuyu Hastanesi onu da Gümüşsuyu Muzika-i Hümayun kışlası inşaatı takip etmiştir. Arada Taksim Kışlası da bunlara eklenmiştir. Bu çevrede iskana askeri yapıların öncülük etmesi, konut ve diğer türdeki yapıların lehine olmuştur. Bunun sebebi özel konut yapımı için devlet istimlaki ile mezarlıktan yer kazanılmasının mümkün olmamasıdır. Mezarlık sahaları iskana uygunt duruma girince konut alanları bu alanlara doğru yayılmıştır Fakat askeri binaların öncülüğüne onların açtığı izden yürüyen konutların zamanla buralarda boy göstermesine rağmen, Taksim yakınındaki mezarlıkların bir bölümü yine de varlıklarını cumhuriyet döneminde kadar sürdürmüşlerdir.

1925-1926 yıllarında yapılmış olan Pervititch haritalarında Taksim Kışlası ile Gümüşsuyu hastanesi arasında kalan saha tamamen mezarlık olarak görülmektedir. Gümüşsuyu Caddesi kuzeyindeki mezarlık Ayas P aşa mezarlığıdır. Aynı yolun güneyinde kalan ve kışla ile ilgili binaların yakınından başlayıp tevfik paşa konağı (yıkılan park otelin yerindeydi) yakınına kadar uzanan dar bir şerit de eski mezarlık olarak işaretlenmiştir (Cezar, 1991).

Taksim deki büyük mezarlığın bir bölümünün kaldırılması yönündeki ilk girişimden 75 yıl sonra yapılmış olan pervititch haritasında taksim i pangalıya bağlayan yolun doğu tarafında hıristiyan mezarlığı olduğuna dair işaretler vardır. Taksim bahçesi ile pastör hastanesi arasında kalan bölümde o yıllarda mezarlık özelliği sürer ama buraya ölü gömülmez. Haritada pastör hastanesinden ötesi “eski mezarlık” diye işaretlenmiştir. Günümüzdeki divan otelinin bulunduğu yerden aşağı yukarı radyoevi yakınına doğru uzanan bölümü kapsayan eski mezarlık sahası aynı haritada boş arazi halinde görünmektedir. Bu geniş alanın taksim bahçesine yakın tarafında ermeni kilisesi,

şimdiki radyoevinin bulunduğu yerin taksim e bakan tarafı ermeni mezarlığı, kasımpaşa tarafına uzanan yokuşun bir yanı ise Ermeni yetimhanesi olarak işaretlenmiştir (Cezar, 1991).

1925-1926 Pervititch haritasında göze çarpan diğer büyük mezarlıkta, Pera palas ve tepebaşı bahçesinin batı tarafında Kasımpaşaya inen yamaçlardaki mezarlıktır. Bu çok geniş mezarlığın yol ile ayrılan bir bölümü eski mezarlık olarak işaretlenmiştir. Ancak burasının önemli bir bölümü henüz yapılaşmaya açılmış görünmemektedir.beyoğlunun bu iki büyük eski mezarlığının tamamen ortadan kalkışı 1930 lu yıllardır (Cezar, 1991).

Eski mezarlık alanları Beyoğlu'nun en önemli iskan yerleri haline gelirken Beyoğlu'nun kenar bölgelerinde yeni mezarlık sahaları açılmıştır. O sırada konut alanları dışında kalan mezarlıklar şehrin giderek büyümesi sonucu bugün iskan alanları içinde kalmıştır (Cezar, 1991).

Şekil 2.9: Pera,Basile Kargopoulo (Url-7)

Şekil 2.10: Büyük Hendek Caddesi, Basile Kargopoulo (Url-7)

Şekil 2.11: Grand Rue de Pera, Postcard collection of Maggie Land Blanck (Url-11)

1.4.3 Yirminci Yüzyılda Beyoğlu

Şekil 2.12: Galata-Pera, Cesar Raymond 1920 (Url-12)

Bu dönemde Beyoğlu hem kentsel, hem yapısal ölçekte önemli bir dönüşüme uğramıştır. Bölgenin fiziksel dönüşümü, ondokuzuncu yüzyılda çıkan yangınlar sonucunda boşalan alanlardan ve buralarda yeni düzen ve imar kurallarıyla biçimlenen yapılaşmalarından kaynaklanmaktadır. Önceki bölümlerde de bahsi geçen 1870’de Taksim civarında Feridiye Sokağı’ndaki yangın, birkaç yoldan ilerleyerek çoğu ahşap ve kagir binayı tamamen ortadan kaldırmıştır. Böylelikle, fiziksel dönüşüme hazır hale gelmiş geniş alanlar ortaya çıkmıştır. Taksim - Galatasaray bölgesindeki konumları nedeniyle oldukça uygun olan bu parseller, zamanla değeri artan bölgede, bu bölgede ikamet etmek isteyen özellikle yabancıların tercih ettikleri alanlar olmuştur. Bu sebeple de İstiklal Caddesi aksındaki boşalan alanlar, öncelikle nispeten varlıklı Beyoğlu sakinlerince satın alınmış ve buralara yapılan yeni yapılarla, caddenin çehresi tamamen değiştirilmiştir (Cezar, 1991).

Yirminci yüzyılın ilk yarısı, savaflara ve işgallere rağmen adı Cumhuriyetten sora İstiklal Caddesine dönüşen bu ana aksın altın çağı olarak kabul edilebilir. Sinema ve tiyatrolarıyla, çok sevilen lokantalarıyla, kafeterya ve pastaneleri ve otelleriyle cadde ihtişamını her dönem ve koşul altında sürdürebilmiştir. Çarlık Rusyası'nın yıkılmasından sonra İstanbul'a gelen Rusların etkisiyle İstiklal Caddesi ve arka sokaklarını farklı bir kültürel kimliğin etkileşimi altına girmiştir.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında ve özellikle yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Caddesi Kebir çok fazla sayıda yabancı dilin konuşulduğu, Osmanlı döneminde var olan tüm etnik toplulukların, birçok farklı milletten Levanten'in ve yabancıların yaşamını sürdürdüğü, gezip eğlendiği, alışveriş yaptığı önemli kozmopolit bir cadde kimliğindedir. Cumhuriyetin ardından sonra geçen zaman içinde, muayyen bir Türkleştirme politikasının etkisiyle, Beyoğlu ve onun ana eksenini olarak kabul edilen İstiklal Caddesi değişik kültürleri bünyesinde barındırmayı başarmış ve çok kültürlülüğün merkezi olmuştur. Fakat kuşaktan kuşağa Levantenler azalmış ve köklerinin bağlı olduğu ülkelerine dönmüşlerdir. II. Dünya Savaşı sonrasında gayrimüslimlere yönelik uygulamaların ve Varlık Vergisi'nde simgeleşen politikaların sonucunda İstanbul'a göç artmış, özellikle Rum nüfusu azalmıştır. Gidenlerden boşalan yerlere aynı zanaatlar, beceriler, ilgi alanları ikame edilemedi. İstiklal Caddesi yeni bir kimlik kazanamadı, tersine eski kimliği dejenere olmaya başladı ve kültürel dokusunun içi boşaldı. Bu durum aynı zamanda fiziksel çevrenin de köhneleşmesini beraberinde getirmiştir.

1913 yılında kent tarihindeki ilk elektrikli tramvayın Beyoğlu semtini Şişli semtine bağlaması gibi ulaşımında sağlanan kolaylıklar da bölgenin İstanbul'un diğer lokasyonlarındaki semtleriyle iletişiminin sağlanmasıyla birlikte değişimi ve dönüşümü açısından çok önemlidir (Cezar, 1991).

Beyoğlu'nun fiziksel dönüşümünü, sosyal ve kültürel değişimler de hızlandırmıştır. Ondokuzuncu yüzyıl süresince Levanten ve diğer gayrimüslimlerden oluşan nüfusu yirminci yüzyıl içinde giderek Müslüman popülasyon lehine farklılık göstermiştir. Bölgenin 1914'lü yıllara kadar süren canlılığı ve değeri, bu özgünlüğü yaratan Levanten, Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan sosyal yapının yavaş yavaş kaybolmasıyla, bu tarihten itibaren giderek özgün kimliğinden uzaklaşmıştır (Akın, 2011).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte imar çalışmaları kapsamında İstiklal Caddesi'nin açıldığı Taksim meydanı yeniden düzenlenmiş ve Cumhuriyet Anıtı meydanadaki yerini almıştır. 1930'dan sonra Grand Champs des Morts'un bu bölgeden kaldırılmasıyla boşalan alanlar yeni apartmanların yapımı için açılmıştır. Çevredeki yeni semtlerin gelişimi, Taksim Meydanı'nı daha önemli bir merkezi çekim alanı haline getirmiştir (Cezar, 1991).

Beyoğlu'na ilgi 1960'lı yıllarda giderek azalmıştır. Tiyatrolardan bir bölümü kapanmış, ondokuzuncu yüzyıldan kalan Tepebaşı Tiyatrosu yangınla yokolmuştur. Bir bakıma bölgenin çöküntü alanı haline gelmesinin başlangıcı olarak görülen bu yıllarda bölgenin ondokuzuncu yüzyıldan kalma önemli kagir hanları, konutları ve otelleri el değiştirmiş, bunun sonucunda dagerek isimleri, gerekse eski görünümelerini kaybetmişlerdir. Bazılarını yerine ise yeni ve farklı mimari üsluplara sahip yeni binalar aptırılmıştır (Akın, 2011).

1980 sonrasında, özellikle de 1990 senesinden itibaren semtte bir canlanma ve nostaljik yenilenme hareketleri göze çarpmaktadır. Beyoğlu'nun 1950-1980 yılları arası çökmüş ya da yoksullaşmış arka sokaklarında bile yenilenme başlamış ve süreçte eski apartman ve konutlar, meraklıları, özellikle de sanatçılar ve aydınlar tarafından satın alınarak restore edilmeye başlanmıştır. Ayrıca trafiğe kapatılarak yayalaştırılan ve uzun bir alışveriş ve kültürel ve sanatsal bir aksa dönüştürülen İstiklal Caddesi, Tünel-Taksim arasında yeniden sefer yapmaya başlayan tramvayla da eskisine nazaran çok daha canlı ve nitelikli bir çehreye kavuşmuştur (Cezar, 1991).

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru İstiklal Caddesi'nde yeniden bir düzenleme gözlemlenmeye başlanmış ve mimari önemi olan eski binalar restore edilmeye, cepheleri temizlenmeye böylece cadde eski bakımsızlığından sıyrılmıştır.

1990'ların ortasında İstiklal Caddesi ve çevresi eskiden kalma olumlu ve olumsuz yönlerini bir arada sürdürmektedir. Cadde doksanlı yılların sonunda alışveriş bakımından çok büyük ölçüde bir giyim mağazaları kompleksi görünümündedir. Kıyafet, ayakkabı vb. dükkânları, cadde üzerindeki alışveriş yerlerinin dörtte üçünü oluşturmaktadır. Geri kalanları ise bankalar ve fast food / hızlı yemek büfeleri, restoranlar, muhallebiciler, içkili lokantalar vb. den oluşturmaktadır.

İstiklal Caddesi esas olarak arka sokakları ile birbirinde ayırlamayacak bir bütündür. Beyoğlu esas olarak İstiklal Caddesi ve arkasındaki sokakları ile bir bütündür denilebilir (Üsdiken 1993).

Şekil 2.13: 1900'ler Galatasaray Meydanı (Url-7)

Şekil 2.14: 1926 İstiklal Caddesi(Url-7)

Şekil 2.15: 1970'ler İstiklal Caddesi(Url-11)

Şekil 2.16: İstiklal Caddesi 2000 (Url-11)

1.4.4 Günümüzde Beyoğlu

Özellikle 1986'da Tarlabası Bulvarı yıkımları ve sonrasında 1991 yılında yayalaştırma düzenlemeleriyle farklı bir dönem geçiren Beyoğlu 2000li yılların başında yeni bir kentsel düzenleme ve yenileme sürecine girmiştir. Uluslararası yatırımcıların ve kurumsal firmaların kentin bu en önemli ve günün her saati canlılığını sürdüren noktasında eski binaları satınalma ve yenileme yoluyla, kentsel dönüşüm ve yenileme projelerini hayata geçirdiği yoğun bir inşaat ve restorasyon süreci yaşanmıştır. Bu projelerden en çok tartışılan ve kamuoyu ve meslek odaları tarafından eleştirilen dört farklı proje tezin beşinci bölümüne detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Tezin kapsamına girmemekle beraber belgelemek amacıyla bahsedilmesi gereken diğer projelerden bazıları ise şunlardır;

- Tarlabası 360 Projesi: Toplam 7 farklı adanın pilot bölge olarak seçilip yenileme ve yeni konstrüksiyon yapıldığı karma fonksiyonlu kentsel dönüşüm projesi.
- Taksim Cami Projesi
- Atatürk Kültür Merkezi Yenileme Projesi
- Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi
- Tez hazırlanmakta iken İBB tarafından açılan Taksim Meydanı Fikir Yarışması

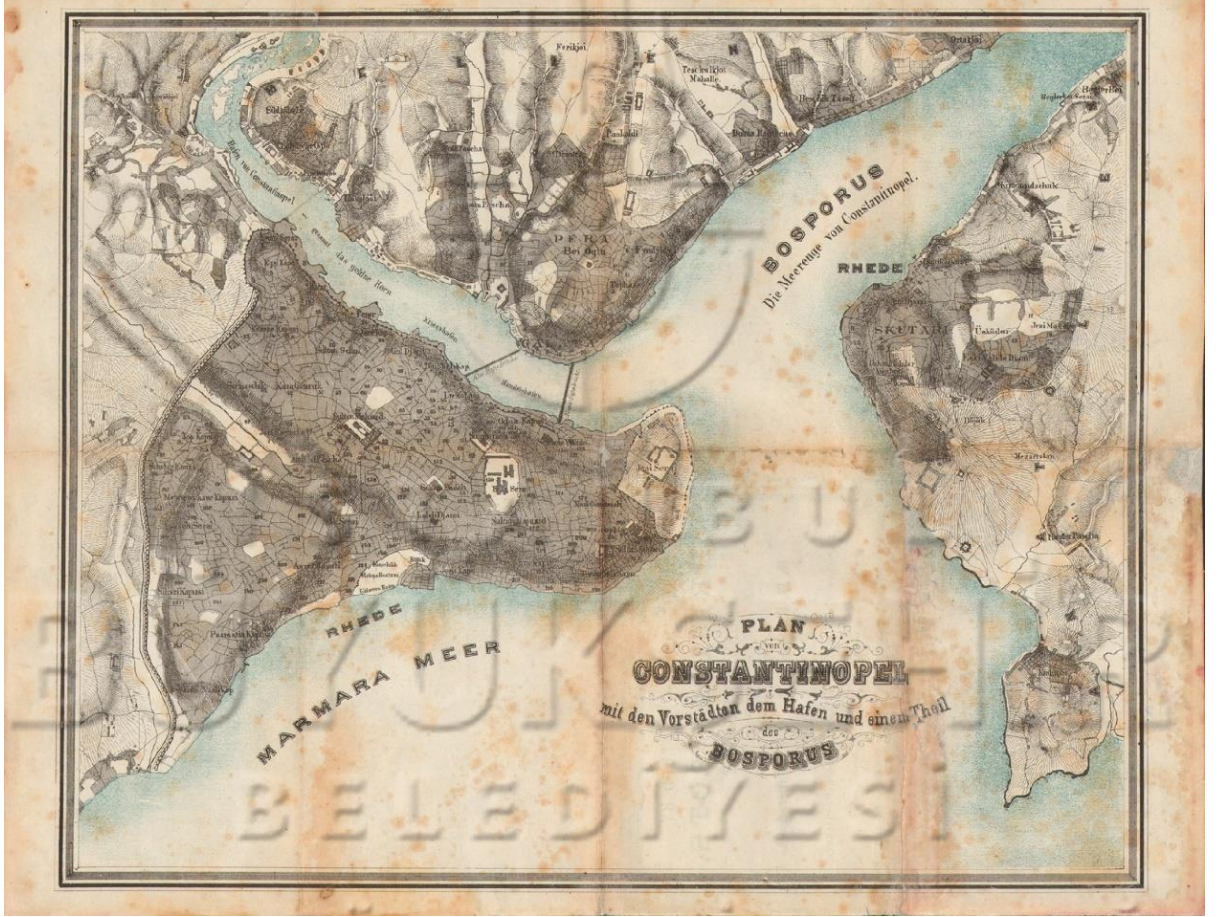
Özellikle turizm ve alışveriş odaklı yenileme ve dönüşüm çalışmalarının ygerekleştiği bu dönemde İstikal Caddesi ve Beyoğlu'nun kültürel ve tarihi kimliğini koruyup kouryamacağı ve gelecek nesillere nasıl bir miras bırakacağı tezin beşinci ve altıncı bölümlerine detaylı olarak irdelenmiştir.

2. İSTİKLAL CADDESİ'NİN FİZİKİ YAPISINA ETKİ EDEN ÖNEMLİ PLAN KARARLARI VE KENTSEL MÜDAHALELER

2.1 İSTANBUL'DA MOLTKE PLANI VE İLK PLANLAMA ÇALIŞMALARININ PERA (BEYOĞLU) ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Şekil 3.1: Kaybolmuş Moltke Haritası'nın O.N.Ergin'in anlatımı doğrultusunda gerçekleştirilen çizimi (Çelik, 1993).

Şekil 3.2: İstanbul Planı, Helmuth von Moltke 1836 (Url-1)

İstanbul'un planlarının çıkarılması işine, 1820'li yıllarda ilk kez ciddi bir biçimde başlandığı bilinmektedir.. 1822 yılında yayımlanan kapsamlı bir çalışma örneği olan, Kauffer planından sonra 2. Mahmut döneminin sonlarına doğru İstanbul'un kentsel kurgusunu gösteren 1837 tarihli Moltke² planının yapılmış olduğu bu döneme ait bir akademik literatürde yer almaktadır. İstanbul'un ilk imar planı niteliği taşıyan bu plana göre, Tanzimatın getirdiği Batılılaşma eğilimleri içinde, özellikle İstanbul'da yol yapılanmasının dar ve dolambaçlı durumuna, yeni yollar açılarak tramvay trafiğini rahatlatmak üzere öneriler getirilmiştir. Galata ve Pera bölgesi için yol genişletme ve

² Moltke planını yapan Helmuth Von Moltke öğrenimini Kopenhag'da yapıp önce Danimarka ordusuna sonra da 1822' de Prusya ordusuna girmiştir. 1835'de Prusya hükümeti tarafından Osmanlı ordusuna danışman olarak İstanbul'a gönderilmiştir. Yapılan anlaşmaya göre Osmanlı hükümetinin emrine giren Moltke aynı zamanda İstanbul kent planını çizmekle görevlendirilmiştir. Yukarıda açıklandığı gibi bu Osmanlı hükümetinin çizdiği ilk İstanbul haritası olarak kabul edilmektedir. Bundan önceki 1776 ve 1786'da Kauffer ve Chevalier tarafından çizilen harita, Fransa Elçisi Choiseul-Gouffer'nin emriyle yapılmıştır (Akbulut, 1993).

döşeme çalışmaları ancak 1858de Altıncı Dairenin kurulmasında sonra daha ciddi bir biçimde ele alınmıştır (Akın,2011)

Kentsel düzenleme çalışmalarında yol genişletme önerilerinin yanı sıra, yine batı kentlerine benzetilmeye çalışılan bir yaklaşımla bazı meydan düzenleme öneri ve girişimleri de özellikle bu tarihten itibaren başlamaktadır. 29 Mayıs 1852 günlü günlük gazete FC’de Tophane meydanının düzenlenmesiyle ilgili bir haber verilmekte ve burada Tophane bahçesinin demir parmaklıklarının önünde uzanan dükkan dizisinin yıkılmakta olduğu, yeni Tophane Meydanı’nın başkent en güzel gezinti alanlarından biri haline getirileceği bu amaçla Tophane’yi ayıran demir parmaklıkların önüne bir dizi ağaç dikileceği gibi çalışmalar duyurulmaktadır (Akın, 2011).

1865-67 yılları arasında Altıncı Daire’de çalışan mühendis Leval efendinin itinayla orataya çıkardığı çalışmalarıyla, gerçekleştirilen Galata ve Pera planından 1895 yılında yapılan R. Huber planından bölgedeki meydan, yol, ve kütle yoğunluğuyla boş alanlara ait fikir edinmek olanaklıdır. Yirminci yüzyılın başından itibaren 1905 yılında tamamlanan E. Goad haritası, 1913-14 tarihli sigorta haritaları ve onu tamamlayan nitelikte olan 1945 tarihli Suat Nirven haritaları sayesinde Beyoğlu bölgesi’nin on dokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar geçirdiği değişimler detaylı bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Daha öncede söylenildiği üzere on dokuzuncu yüzyıl sonunda İkinci Abdülhamit döneminde kentin yenilenme ve düzenlenme çalışmalarına büyük önem verilmiştir. Sultan Abdülhamit, Paris belediye mühendislerine İstanbul’un imar planlarının yapımını sipariş vermiştir fakat bu plan gerçekleşmemiştir. Dönemin önemli uygulamalarından olan Galata ve Sirkeci rıhtımlarını yenileme, demiryolu ve liman tesisleri geliştirilmesi gibi İstanbul’un fiziksel yapısına önemli ölçüde etki eden girişimler bu dönemde yapılmıştır.(Akın, 2011)

Dönemin yenilikçi uygulamalarından olan, Galata-Pera arasındaki eğimli ulaşım aksını kolaylaştıran 1874 tarihli tünel, önemli Batılı yeniliklerden biridir. Tünelin yapımını gerçekleştiren H. Gavand 1876’da Osmanlı Devleti’ne ulaşım konusunda başka bir öneri daha sunmakta ve bu proje uyarınca kuzey-güney hattında işleyecek ve büyük bir kısmı yeraltında olacak bir raylı sistemle Kumkapı-Beşiktaş arasını bağlamayı düşünmektedir. Ancak bu söz konusu proje gerçekleşmemiştir (Akın, 2011)

Tünel Meydanı İstiklal caddesindeki odak noktalarından birisi olarak değerlendirilmiştir.

Moltke planının kentin fiziksel alanına etki eden önemli kararlardan birisi de şudur: Plana göre anayollar üzerinde bulunan yapı yükseklikleri de 20 zira ve 3 kat olacak şekilde sınırlandırılmış ve şehrin uygun olan yerlerinde meydanlar açılması planlanmıştır. İlmühaberde 20 zira ³genişlikte açılması önerilen anayolların isimleri şu şekildedir:

- Divanyolu-Bab-ı Hümayun- Aksaray ve buradan Silivrikapı ile Mevlevihane Kapısı aksı
- Beyazıt-Edirnekapı,
- Çarşamba-Eğrikapı
- Kadırga Limanı-Yedikule
- Unkapanı-Eyüp
- Yalı Köşkü'nden Unkapanı'na uzanan güzergahlar.

Bu yol güzergahlarında yolun iki tarafından da 4'er zira genişlikte yaya kaldırım yapılması ve araç sirkülasyonu için geriye kalan 12 zira genişliğindeki yolun ayrılmasından bahsedilmesi ise o yıllarda ki İstanbul için önemli bir yenilik olarak yorumlanabilir. Doğan Kuban'a göre Haliç üzerinde bir köprü fikrinin de bu planda yer alabileceği düşünülmektedir.(Akbulut, 1993).

Moltke Planı'nın İstanbul için önemli üç amacı olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi şehirde çıkan yangınların ve yangınların ardından ortaya çıkan tahribatın bir ölçüde önlenmesidir. İkincisi ise, planlanan geniş yollarla şehir içinde erişilebilirliğin artırılarak, sirkülasyonu doğru bir şekilde sağlayarak sağlık koşulları ve asayişin iyileştirilmesidir. Üçüncüsü ise erişilebilirliğin artırılmasıyla doğru orantılı olarak, dağınık olan kent yapısının olan iç bütünlüğünün sağlanmasıdır. (Akbulut, 1993).

Padişahın isteği üzerine, Kaptan-ı Derya Ahmed Paşa tarafından, Azapkapı ile Unkapanı'nı birbirine bağlayan köprü inşa edilmiştir. Köprünün yapılış amacı padişahın hem Beşiktaş Sarayı'ndan İstanbul'da bulunan camilerine Cuma namazına

³ Osmanlı'da ölçü birimi olarak kullanılan zira parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısma den düşen bir uzunluğu belirler. Buna göre 1 zira yaklaşık 75-90 cm arasındadır. Moltke planına bahsedilen 200 zira ise yaklaşık 15 -18 metre civarındadır.

hem de Topkapı Sarayına gidebilmesidir. O dönemlerde Unkapanı'ndan şehir içine doğru giden bir yol yoktur ve Moltke'den böyle bir güzergahın açılması istenir. Moltke'nin plan önerisi sayesinde yolların kenarda konumlanan dükkanlar, kahveler ve bahçe çitleri birkaç gün içinde yıktırılır ve böylece padişah köprüünün açılış gününde Bayezid Camii'ne Cuma namazına gider. (Akbulut, 1993).

Moltke Planı, , İstanbul'un hali hazır durumunu gösteren, üzerinde imar kararları işretlenerek hazırlanan ilk detaylı plandır. Bu plan maalesef kayıptır. Mühendishane Kütüphanesi'nde arşivlenen haritayı, 1914-1915 yıllarında Osman Nuri Ergin, belediyeye getirtilerek incelenmiş olduğundan bahsetmektedir. O.N.Ergin 'nin tespitlerine göre Moltke'nin İstanbul'un imarıyla ilgili çoğu önerisinin ortaya çıkmadığını söylemektedir. Duyurulan imar önerileri, Sadece Divan-ı Hümayun defterlerinde bulunup "ilmühaber" adı ile açıklanmıştır. (Akbulut, 1993).

Moltke planına göre

- İstanbul'da yapılacak yeni binalar kagir yapı olacak
- Ahşap binalara kesinlikle izin verilmeyecek
- Yeni kurgulanacak mahallelerin-semtler geometrik şekilde planlanacak
- Yeni yollar doğrusal şekilde açılacak
- Yapılacak tüm düzenlemeler Ebniyye-i Hassa Müdüriyeti'nin sorumluluğunda olacak
- Yeni yapılacak yollar da, 10,12,15, 20 zire (1 zira=75,8cm) genişlikte olmak üzere dört kademeye ayrılacak
- Çıkmaz sokaklara izin verilmeyecek (Akbulut,1993).

Şehrin idari ve ticari merkezlerine doğrudan ve doğrusal bir şekilde ulaşmak için Suriçinde ki yolların genişletilmesi önerilmiştir. Bu sayede ulaşımın kolaylaştırılarak ticaretin de canlanmasına yönelik bir hamle olduğunu düşünülmektedir. (Akbulut, 1993).

Moltke planı, şehrin yeni gelişecek bölgelerinde uyulması gereken kent kurallarını tanımlayıp, büyüme prensiplerini belirleyerek kenti kontrollü ve düzenli bir gelişim sürecine hazırlayarak, sadece mevcut şehir dokusu için kararlar almadığı görülmektedir. Bu öngörülü ve tedbirli kent büyüme kurgusunda Moltke Planı'nı,

Cumhuriyet'e kadar İstanbul için gündeme gelen birçok imar tartışmalarında yön vermiştir. (Akbulut, 1993)

O. N. Ergin' göre, İstanbul için hazırlanan bu planın büyük olasılıkla uygulanmadığını düşünmektedir, on yıl sonraki Ebniye Nizamnamelerinden bakarak yol genişliklerinin azami 10 zira olarak kabul edilmiş olmasından bu kaniya vardığı düşünülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu boyunca kenti bütünüyle ele alan ilk imar planı olan bu çalışmanın daha sonralarda da aldığı kararlarla etkisini uzunca bir süre koruduğu, günümüzde İstanbul için yapılan benzer çalışmalarda da etkisini devam ettirmiştir. Osmanlıların ilk imar mevzuatı 1848 yılındaki Ebniye Nizamnamesi'nde çıkan kurallardır. Bu mevzuatta geçen kurallar Moltke'nin ilmühaberde bahsedilen imar kurallarıyla benzerlik göstermektedir. Bununla beraber, 1839 tarihinde hazırlanan ilmühaberdeki kararlarda, İlhan Tekeli'ye göre Moltke⁴'nin mi, yoksa Balyan ailesinin bünyesindeki hassa mimarlarının mı daha etkin olduğu konusunda düşündüğü görülmektedir.

Schild, Beyoğlu'nun gelişimi ile ilgili doktora çalışmasında Ergin'in anlatımıyla Çelik'in Moltke planı çalışmasının bir tasvirini çizmiştir. Bu plana göre yukarıda bahsi geçen planlama kararları görülmektedir. Örneğin, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Bekir Bey'in çizdiği belirtilen ve kayıp olan İstanbul'un ilk imar planı,

⁴ Moltke'nin Osmanlı'daki serüveni şu şekilde devam eder. 1836 sonbaharında Prusya'nın Büyükdere'deki yazlığına taşınır. Bu ara Belgrad Ormanı'ndaki bent ve kemerleri ziyaret eder. Ahşap evlerin derme çatma yapısı onu şaşırtır ve karkas ahşap inşaatta ısrar etmenin nedenini bol pencere yapma eğiliminde bulur. 19 Ocak'ta padişah tarafından kabul edilip bir nişanla taltif edilen Moltke, şubatın sonlarına doğru haritasını bitirir ve Mayıs 1837'de II. Mahmud 'a Rumeli Seyahatinde refakat eder. Temmuzda yeniden padişah tarafından kabul edilir, şimdi söz konusu Anadolu haritasını yapmaktadır. Bu işte çalışacak Alman harita mühendisleri ki aralarında Heinrich Kiepert de vardır Eylülde İstanbul'a gelirler. Moltke kasım başında Tuna seyahatine ve aynı ayın sonunda dördüncü defa Çanakkale'ye gider. Harita ekibi Şubat 1838'de Karadeniz'e doğru yola çıkar. Bir yıl kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Musul vilayetini dolaştıktan sonra Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanı ile askeri olaylara karışır ve Nizip savaşına katılır.5 Ağustos 1839'da İstanbul'a döner ve 9 Ağustos'ta Karadeniz yoluyla kesin olarak İstanbul'dan ayrılır. Tuna ve Bükreş üzerinden Berlin'e döner.

Moltke'nin Doğu mektupları Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus dem Jahren 1835 und 1839 adıyla ilk defa 1841'de yayımlanmıştır. Türkçeye de Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar adıyla çevrilmiştir.syf9

1858'de Prusyanın Genelkurmay Başkanı olan Moltke bu görevde tam 30 yıl kadar kalmıştır. Danimarka, Avusturya ve Fransa ile verilen savaşları kazandıktan ve Alman İmparatorluğu'nun Genelkurmay Başkanı olduktan sonra 1888'de II: Wilhelm'in imparator olmasıyla bu görevden ayrılmıştır.syf9

Albatı ve Şapolyo'nun tasvir ettiği kadarıyla ve Moltke'nin haritası⁵ Ergin'in tarifler üzerinde oluşturduğu kroki üzerinden bilinmektedir

2.2 ALTINCI DAİRE'NİN KURULUŞU VE BEYOĞLU'NDA İMAR FAALİYETLERİ

Şekil 3.3: Beyoğlu 6. Daire Ve Atlı Tramvaylar (Url-7)

Galata ve Pera'nın şekillenmesinde Altıncı Daire'nin kurulması en önemli etkenlerden birisi olarak kabul edilmelidir. Özellikle yangın sonrası yeniden düzenlenmeye çalışılan mahallelerde sokak döşemesi ve aydınlatma konusunda gerekli yeniliklerin uygulanmasına çalışılmaktadır (Akın, 2011) .

Fiziksel ve sosyal yapılarıyla batı Avrupa kentlerine benzemesine rağmen, Galata ve Pera bölgeleri, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında hala düzenli bir belediye sistemine sahip değildir. Belediyecilik anlamında atılan ilk adım 1855'de İstanbul Şehremaneti'nin kurulmasıdır. 1856 yılında kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu Galata ve Pera'da yaşayan batıyı yakından tanıyan ve yabancı dil bilen azınlıklardan

⁵ Ergin, İstanbul'da imar ve iskan hareketlerinde, Moltke'nin İstanbul'un imarı hakkındaki önerilerinin Divan-ı Hümayun defterlerinde ilmühaber adı altında yazılı olduğunu belirtir. Ancak, 1914-15 tarihlerinde Belediye'ye getirilip tetkik ettirilen haritalardan haber yoktur.(Ergin, 1938)

oluşmaktaydı. Bu komisyonun iki yıl süren araştırmalar ve çalışmalar sonucunda ortaya çıkan raporda kentin istenilen seviyede bir yerleşim alanı olabilmesi için tespitler bulunmaktaydı. Kenti on dört bölgeye ayırarak herbirini temsil eden belediye grupları oluşturulurken, Beyoğlu ve Galata belediyecilik yönetimini üstlenmek üzere Altıncı Daire'ye verilmiştir. Diğer belediye gruplarından farklı olarak, bu belediye dairesinin çalışmaları diğerlerine örnek olması hedeflenmiştir. İntizam- 1 Şehir Komisyonu iki yıl boyunca görev yaptıktan sonra dağılmıştır. (Akın, 2011).

İstanbul'un bölgelere ayrılıp gruplandırılması bir anlamda Paris'in "arrondissement"larına öykünen bir nizam oluşturmaktadır. Nitekim Osman Nuri Altıncı Daire'nin kurulmasından söz ederken "comission municipale" önerisiyle bir "numune dairesi" kurulmasına karar verildiğini, bunun da Paris'te bulunan örgüte ve uygulamaya isim olarak benzetildiğini belirtmektedir. "Beyoğlu Galata Altıncı Daire-i Belediyesi" 1857 günlü resmi bildiriyle kurulmuştur. 14 şubat 1858'de yayınlanan konuyla ilgili padişah kararlarında, İstanbul'un ondört belediye dairesine ayrıldığını ancak bu dairelerde yapılacak işlerin hepsine bir anda başlamanın zor olması nedeniyle çalışmalara Altıncı Daire'nin örnek oluşturacağı belirtilmektedir. Galata ve Beyoğlu'ndaki yapıların sayı olarak fazla olması sebebiyle ve yapıların değerliliği, sahiplerininse bu tür uygulamaları daha öncelerde yabancı ülkelerde deneyimlemiş olmaları ve bu tür uygulamaların önemini bilmelerinin bu bölgeyi seçimde etkin bir rol aldığı vurgulanarak "bu örneğin başarısı diğerleri için öncü olacaktır" söylenmektedir. Bu seçilen belediye dairesi ilk iş olarak, caddeleri, sokakları ve kaldırımları bakımlı hale getirecek, suyollarını ve kanalizasyonları düzenleyerek bölgenin temizliğini sağlayacaktır. Bu işlerin takibi ve gerçekleşmesi için Altıncı Daire bünyesinde özel bir daire oluşturulacak ve bu daire belediyeye ayrılan gelirleri toplama konusunda yetkili olacaktır. Altıncı Daire meclisine bölgede on yıl oturmuş varlıklı batı ile yabancı dil bilgisi ve ticaret yoluyla ilişkisi de olan gayrimüslimlerin seçilmesine özen gösterilmiştir (Akın, 2011).

1859 yılında, Tophane –Karakoy köprüsünün ana hattının genişletilmesi üzerine yapılan çalışmalar, Altıncı Dairenin ilk uygulamalarındandır. Aynı yılın son baharında kaldırım ve kanalizasyon çalışmaları için, Karakoy Köprüsü ile Voyvodalık arasındaki bölüm hedef alınmıştır. Bu tarz uygulamalar Avrupa'dakilerine benzer bir biçimde gerçekleştirileceği ve yol döşemesinin yeniden kaplanacağı belirtilmektedir. Ayrıca bu bölümde yapılan çalışmanın başarılı olması durumunda aynı uygulamanın

zaman kaybetmeden Pera caddesi aksında da gerçekleştirileceği haber verilmektedir. Planlandığı üzere Altıncı Daire kuruluşuyla ve faaliyetleriyle beraber tüm İstanbul için örnek bir belediye olduğu görülmektedir. (Akın, 2011)

Burada hedeflenen, Galata ve Pera'yı hem İstanbul için hem de bu bölgede yaşayanlar için düzenli ve temiz bir bölge haline getirmektir. Günümüzdeki Galata Kulesi ve Mevlevihane arasında bulunan akstaki (bugünkü Galip Dede Caddesi) çalışmalar etkin bir biçimde sürdürülmektedir. Karakoy Köprüsü ile Voyvodalık caddesinde yapılan uygulamaların benzerlerinin devam ettiği görülmektedir. Bu faaliyetleri, Kalyoncu Kulluğu'nu Grand Champs'a (Taksim çevresi) bağlayan yolun tesviyesi, bölgedeki kanalizasyon ve su sorunlarının çözümlenmesi ve yolun döşenmesi çalışmaları izlenmektedir. Bu bölgelerde sık görülen yangınlardan geriye kalan kalıntı ve yıkıntıları temizlendiği, ayrıca yoldaki engebeler ve tehlikeli çukurlarında ortadan kaldırılarak ulaşımı daha sağlıklı bir hale getirdiği görülmektedir(Akın, 2011).

1861 yılı kentsel düzen açısından belediyenin önemli çalışmalarda bulunduğu bir yıldır. Özellikle Galata'da hızlı bir dönüşüm söz konusudur, yollar genişletilip karanlık sokaklar havagazıyla aydınlatılırken bir diğer yandan da eski Ceneviz yapıları yıkılıp ve yerlerine daha sağlam olmadığı düşünülen modern mimari izler taşıyan yapılar yapılmaktadır. Bunların içinde İngiliz hükümetinde gerçekleştirdiği kuledibindeki İngiliz kançılıryası, konsolosluğu, postanesi ve hastanesini içeren gruptan özellikle söz edilmektedir. Ayrıca bu çevredeki Maltalılar Sokağı'nın genişletileceği ve burada görkemli kagir yapılar yapılmakta olduğu yazmaktadır(Akın, 2011).

1862 yılı bunca eleştiriden sonra Altıncı Dairenin yeniden kentsel düzeni kurma ve sürdürme çalışmalarıyla başlamaktadır. 18 şubat 1862 günlü FC da Altıncı Daire'nin dokuz maddelik bir karar duyurusu yer almaktadır. Buna göre:

- Yollarda ulaşımı engelleyen hiçbirşey bulunmayacak
- Dükkan sahiplerin kaldırım ve yolları işgal etmeyecek
- Yalnız kahvehane ve tavernaların özel izni olmak koşuluyla önlerine sandalye ve masa ve tabure koyulabilecek
- Yapı sahipleri ve mimarlar yollara inşaat malzemeleri toprak vb. yığmayacakl
- Bölgenin ana yollarında odun kesimi ve ulaşımı engelleyecek araba, at vd. taşıma araçlar durmayacak

- Anayol ve diğer yolların toprağı veya döşemesi kaldırılmayacak
- Bu işerin gerçekleştirilmesi yalnız Altıncı Daire'nin sorumluluğunda olacak (O dönemde Pera caddesi dışında bölgenin tüm sokakları ışısız ve kaplamasızdır (Akın, 2011).

Altıncı daire 1864 yılında Galata surlarının yıkımıyla en önemli uygulamasını gerçekleştirmiştir. Bölgenin yeniden düzenleme çalışmalarında yapılan bu uygulamayla beraber Galata'da bulunan, Cenevizliler'den kalan en özgün tarihi belge ortadan kaldırılmıştır. 1864-65 yılları arasında Server Efendi başkanlığındaki Altıncı Daire belediye meclisi kararıyla yıkımı kesinleşen Galata Surları'nın ortadan kaldırılmasından sonra elde edilen arsaların satışıyla oluşacak paranın Ayasofya'nın arkasına konumlanan Darülfünun inşaatında kullanılması düşünülmüştür.

Galata'daki surların yıkılmasının ardından ortaya çıkan hendeklerin doldurulması sonucu oluşan parsellerin satışı üzerinden elde edilen rant Levantenlerin ilgisini çekmiştir. Geçmiş dönemlerde Avrupa'da benzer durumlar gözlenmiştir. Batıda bu tür uygulamaların en ünlü örneğın Viyanada 1857-59 yılları arasında gerçekleştirilen sur yıkımı ve hendeklerin doldurulmasıdır. (Akın,1993)

Yine de 1868 yılı başlarında Altıncı Dairenin ulaşım ile ilgili önemli kararlar⁶ olarak ilan ettiği görülmektedir. Buna göre belediyenin belirlediğı yerler dışında kahve, tiyatro ve diğer kamu kuruluşları önünden tahtirevan bırakılması yasaklanmakta tüm tahtirevan taşıyıcılarının bir kahyanın başkanlığında toplanması koşulu getirilmektedir (Akın, 2011).

1877 yılında "Dersaadet Belediye Kanunu'nun" yürürlüğe girmesi sonucu Altıncı Dairenin ayrıcalıklı durumunu kaybetmiştir. Buna rağmen Galata ve Pera alışıldığı üzere İstanbul diğer bölgelerden farklı bir biçimde gelişmesine devam etmiştir. 1878 sonunda yine Altıncı Daire'ye uyarılar ve eleştiriler devam etmektedir.

⁶ Kararlardan bazılarına bakılacak olursa: yine 1871 yılında Altıncı Dairenin yolların ulaşım ağı ve düzenli kullanımı konusundaki uyarılarıyla karşılaşmaktadır. Bu uyarılarda Mahmudiye Sokağı'nın Karakoy-Azapkızı Topçular Sokağı'nın Karakoy-Tophane ve Pera Caddesi'nin Tekke-Taksim arasındaki kesimlerinde at sahiplerinin ya da araba kullananların atlarıyla tırıs gitmeleri istenmekte; kamçılarının şaklatmaları, bütün bölge içinde atlarını dört nala sürmeleri Pera caddesi üzerindeki sıkışık noktalarda atlarını ya da arabalarını bırakmaları yıkama ya da temizlemeleri ayrıca Mahmudiye Topçular-Karakoy Yüksek Kaldırım sokaklarıyla Pera caddesi üzerinden kömür ahşap kömür vb. hacimli yük taşıyan hayvanların geçişleri yasaklanmaktadır

Altıncı dairenin satış ilanlarından 1880’de bölgede hala boş arsalar olduğu gözlenmektedir. Bu satış ilanları zaman zaman halkı kaygılandırmaktadır. Örneğin Galata Kulesi’nin yakın çevresinde yer alan üç arsanın evkaf idaresince satış duyurusu, kuleyi ortaya çıkarmak amacıyla çevresindeki meydanı kendi olanaklarıyla düzenleyen ve geliştirmeye çalışan yöre sakinlerini tedirgin etmiştir. Anıtın etkisini ortadan kaldıracak yeni yapılaşmalara karşı tepki gösteren bu kişilerin başvuruları ve Altıncı Daire müdürü Blacque Bey’in aracılığıyla bu girişimden vazgeçildiği belirtilmektedir (Akın,2011)

1891 Pera caddesindeki genişletme nedeniyle kamulaştırmaların sürdürüldüğü gözlenmektedir. Bu amaçla kumbaracı sokakla Pera Caddesi’nin kesişme noktasındaki yapıların kamulaştırılması söz konusudur.

Kentsel düzenin en önemli parçası, Galata ve Pera’nın aydınlatılması olmuştur. Paris Londra gibi Avrupa kentlerinde bu sorunun artık tümüyle çözüldüğü ve sokakların hava gazıyla aydınlatıldığı yazılmakta, hatta bir süreden beri de kentlerin elektrikle aydınlatılmaya çalışıldığı belirtilmektedir.

Aynı şekilde Pera’da görkemli han binaları yapılmıştır. Bunlardan Pera Caddesi’nin başlangıcındaki Narmanlı Han, dönemin yalınlaştırılmış Rus Klasizmini yansıtan cephesiyle çevresindeki eklektik yapılardan ayrılmaktadır. Rus devletinin mülkiyetinde olan bu yapıda Rus Konsolosluğu yer almaktadır. İleriki bölümlerde detaylıca incelenmiş olan Narmanlı Han adeta Tünel Meydan odak noktasından sonra İstiklal Caddesi’nin bitiş ve başlangıç noktasındaki önemli bir landmark olarak yerini almaktadır.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında belediyenin kentsel düzenleme çalışmaları sırasında özellikle ana aks üzerinde ki yeni inşaatlarda mağaza ya da pasaj yapımı ağırlıktadır.

2.3 NİZAMNAMESLER

Schild İstanbul’un ondokuzuncu yüzyılda kentsel mekânını şekillendirecek olan yasal düzenleyicilerin iki farklı zemin üzerine kurulu olduğu söylemektedir. Bunlardan birincisi kişinin veya kurumun mülk ile olan hukuki ilişkisini düzenlenmesine, ikincisi ise çoğu zaman İstanbul’da o dönemde sıklıkla görülmekte olan yangın riskine karşı, yapının niteliğinin ve kent ile kurduğu fiziki ilişkinin düzenlenmesine yöneliktir.

Mülk edinimini olanaklı kılan yasanın, Tanzimat Fermanı'nın bir uzantısı olarak, mülkiyet hakkını padişah ve imtiyazlı kişilerin tekeline çıkartmaya yönelik bir yaklaşımla oluşturulduğu, yabancı tebalıların mülk edinebilme hakkının ise, bölgenin yoğun göç almasıyla birlikte, biraz da elçiliklerin baskısı ile yürürlüğe sokulduğu bilinmektedir (Schild, 2015).

Ebniyye nizamnameleri ise, yangına maruz kalan bölgelerin yeniden yapılandırılmasına olanak sağlayacak düzenlemeler getirirken, bir emsal artışına da yol açmışa benzemektedir. Böylelikle, değişim değerinin yükselişte olduğu bir dönemde, birim konutun azami getiriyi sağlamasının hesaplanmasıyla, apartman ve kira evlerinin inşasına ivme katılmış olmaktadır. Zamana yayılı olarak çıkartılan nizamnamelerin, nihai bir kentsel planlama hedefine yönelik olmadıkları, sadece çıkartılmış bir önceki nizamnameyi gözden geçirir nitelikte olduğu söylenebilir. Öte yandan birbirini bütünleyen ve özellikle bir önceki nizamnamenin getirdiği deneyimlerden faydalanarak çıkartılan ebniyye nizamnamelerinin kentsel yapının üretimine doğrudan etkisi olduğu aşikârdır (Schild, 2015).

1848 yılında Meclis-i Mahsus tarafından gerçekleştirilen toplantılarda, İstanbul'da sık sık çıkan yangın sorununa ilişkin konular ele alınmış ve bu toplantının sonucunda yangın meselesi hakkında alınması gereken önlemler ve imar konusuna yönelik birtakım kararlar listelenmiştir. (Cezar, 1991).

Yangından korunmak için en iyi çözümün Kâgir inşaat olduğu düşünülüp, bu tarihten sonra yapılacak olan yeni binaların ahşap yerine kâgir yapılmasına karar verilmiştir. Ekonomik açıdan Kâgir inşaatı yapamayacak mahalle sakinleri için ise çözüm olarak teknik bir detayı şart koşulmuştur. İki ahşap binanın birleşme detayının olduğu yerin kâgir yapılması şartı koyulmuştur. Yolların dar olması yangının yayılma hızını kolaylaştırdığı için yolların genişletilmesine karar verilmiştir. Olası bir yangına anında müdahale edebilmek uygun görülen yerlerde yangın havuzları yapılmasına ve bu havuzların sürekli dolu tutulmasına karar verilmiştir. Tulumba teşkilatının daha hızlı ve etkili çalışır hale getirilmesi, Meclis-i Mahsus'ta görüşülen konulardan biridir. Çıkan yangınların sorumlularına, dikkatsizlik sonucu yangına neden olanların cezalandırılmasına karar verilmiştir.

1848 tarihinde, kent planlanması ve inşaat faaliyetlerini düzenleyen ilk nizamname hazırlanmıştır. 1882 yılına kadar başlıca altı nizamname çıkartılmıştır. Benzer konulara değinen bu nizamnameler şunlardır:

- 1848 Ebniye Nizamnamesi
- 1858 Sokaklara dair Nizamname
- 1863 Turuk ve Ebniye Nizamnamesi
- 1875 İstanbul Belde-i Selasede Yapılacak Ebniyenin Suret-i İnşayesine dair Nizamname
- 1877 Dersaadet Belediye Kanunu
- 1882 Ebniye Kanunu olarak sıralanmaktadır (Çelik, 199).

1848 Ebniye Nizamnamesi'nde, organik dokulu dar sokaklar nedeniyle yangınlara karşı etkili önlemler getiremeyen kentlerin, sık sık zarar görmesinden ötürü bir takım önlemler saptanmıştır. Yapım tekniği, yapıların denetlenip kontrol edilmesi, sokakların sınıflandırılması ve bununla bağlantılı olarak genişlik, şekil ve özelliklerine ait maddelerin bulunduğu nizamname, kamulaştırma konusunda da kararlar içermiştir (Akın, 2002).

Ebniye Nizamnameleri

Schild'in Ergin'den aktardığına göre Ebniyye nizamnameleri, öncelikle yangının önüne geçebilmek hedefiyle, ilki Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği 1839 yılında olmak üzere ilan edilen nizamnameler genellikle bina yapım malzemelerine ve yüksekliklerine, yapının mukavemetini artıracak yapım tekniklerine ve de kent ulaşımının daha akıcı olmasını sağlayacak olan bina yüksekliklerine göre oranlanmış asgari yol genişliklerine ilişkindir. Tanzimat döneminden önceki nizamnamelerde ise binaların yüksekliklerini ve malzeme kullanımını kısıtlayıcı hükümler varsa da yol genişliklerini kısıtlayıcı hükümlere rastlanmaz (Ergin, 1995).

1839 yılında çıkartılan nizamnameye göre, İstanbul'da geniş yollar ve meydanlar açılacak, yolların iki tarafına ağaçlar dikilecek, sokaklar asla çıkmaz olmayacaktır. Bu dönemde, 17 Mayıs 1839 yılında çıkartılan fermanda yer alan, şehrin en geniş caddesi olan Divanyolu'nun genişliğinin 6 metreden, 7.60 metreye çıkartılması kararı dönemi için gerçekten de Yerasimos'un vurguladığı gibi dönemi için ütöpiktir. (Yerasimos, 1996). Bu en basitinden cadde üzerindeki pek çok yapının cephelerinin kat-edilmesi

veya binaların tamamının istimlak edilmesi anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda örneğin Çemberlitaş Hamamı'nın cephesi de bu dönemde kat-edilmiştir.

Nizamnamedeki kararlar 1836 tarihinde çizilmiş Moltke planındaki kararların izlerini taşımaktadır. Kararlarda, plandan etkilenilmiş olduğunu savunan Ergin'e göre Moltke planında, sokaklar camilere ve diğer önemli binalara dik olarak açılmaktadır (Ergin, 1995).

1839 nizamnamesinde binalar inşa edilirken uyulması gereken fiziki sınırlara da bir kısıtlama getirilmektedir. Buna göre, yapı yükseklikleri ahşap binalar için önce 16,72 metre, kâgir binalar içinse 22,80 metreye çıkartılmış, önceki gabari böylece hatırı sayılı oranda yükseltilmiştir.

1848 yılında ilan edilen ikinci şartnameye göre ise bu yükseklik nedeni bilinmemekle beraber azaltılmış, ahşap için 10.54 metreye, kâgir için 15.20 metreye düşürülmüştür. 1863, 1882 yılındaki şartnamelerde ise yükseklikler yeniden arttırılmıştı (Ergin, 1995). Yapılan bu değişiklikler İstikal Caddesi ve Beyoğlu'ndaki fiziksel çevrenin oluşturulmasında etken olmuşlardır.

1848 yılında yayınlanan nizamnamenin ana sorunsalı olan yangın, yolların genişletilmesi üzerine çalışmalar yapılmasına neden olmuş, nizamnamede de bu içerikteki maddeler yer almıştır. İbadethane ve okullar için de geçerli olacak kanuna göre, yeni yapılacak inşaatlarda veya yanmış bir yapının tamiratı sırasında, öngörülen ölçülere uygun olacak şekilde binanın geri çekilmemesi halinde, bina için inşaat veya tamirat izni verilmeyecektir. Ayrıca çekme mesafesinden sonra geriye kalan alanın, inşaat yapımı açısından elverişsiz kalması halinde, malsahibi komşu parsellerden alan satın alma hakkına sahip olacaktır (Ergin, 1995).

Şekil 3.4: 1848 Yangınından Sonra Pangaltı Planı (Schuld,2015)

1848 nizamnamesinin işlerlik kazanması için bir denetim mekanizması kurulmuş, inşaat yapmak isteyenler ancak Ebniyye Müdürlüğü'nün yer tespiti ve onayından sonra işe başlayabilmiştir (Ergin, 1995). Kentlinin karşılaşacağı maddi yükün olabildiğince hafifletilmesi için ayrıca taşradan uygun fiyata çalışacak işçi getirtilecek, varlıklı kesimin bir an önce konutuna kavuşabilmek uğruna daha yüksek ücretten işçi çalıştırmasının da, piyasa dengelerini bozmaması açısından, önüne geçilecektir.

1848 yılı nizamnamesi ayrıca yapının kalıcılığı ve dayanıklılığı üzerine bir arayışın da önemli ipuçları vermektedir. Örneğin, yapı malzemesi olarak kullanılması önerilen ve üç senede kaynayan küfeki taşının kullanılması ve yapının diğer malzemelerinin usulünce olması durumunda da binanın bin seneye kadar ömrü olacağı vurgulanmaktadır (Ergin, 1995). Kagir malzemenin kullanılması, yangının yok edemeyeceği, sonraki kuşaklara aktarılabilir bir bina inşa etmeyi olanaklı kılmaktadır.

Bu nizamnamenin ardından 1848 Pangaltı Planı'nda yaklaşık 20 bloklu bir yerleşim kararı alınmış, 1870 yılına kadar 12 bloklu kısım inşa edilmiştir. Tekeli'ye göre yapılaşmaya açılan 27 hektarlık alanda, ızgara planlı olarak oluşturulan yapı adalarının azami uzunlukta tutulması, mümkün olduğunca fazla inşaat alanının oluşmasını olanaklı kılmıştır (Tekeli, 1993).

Esasen, konutunu yeniden inşa edebilecek maddi güce sahip olan malsahipleri için nizamnameler bir fırsat niteliği taşımaktadır. Gerekli dönüşümü sağlayamayacak bir

çoğu için de, eğer kendi kullanımlarında değilse, bina ayakta durduğu sürece bölgedeki değer artışından faydalanarak binayı yüksek bedellerden kiraya verebilmek söz konusu olmaktadır

Dönüşümü tetikleyen belli başlı nizamnamelerin yanında, toplumun yer değiştirmesinde rol oynayacak bazı başka etkenler de mevcuttur. Örneğin, bir süre sonra Beyoğlu Belediyesi yüzde iki gibi yüksek bir emlak vergisi toplamak durumunda olacak, her ne kadar emlak sahiplerine ağır yükler getirmekten kaçınmak suretiyle de olsa da bu oran, sokak aydınlatması, temizlik gibi belediye hizmetlerinin yerine getirildiği bölgelerde, hizmetten yararlanmanın bir karşılığı olarak yüzde üçlere kadar yükselebilecekti (Ergin, 1995).

1863 yılı nizamnamesi ise bir öncekinden farklı olarak, yolların düzenlenmesine ve sokaklara levha konulmasına ilişkin maddeler içermektedir. Bu nizamname kapsamında bir ızgara plan şemasının tasvir edilmesi, Aksaray Yangını ertesindeki benzer yaklaşımları akla getirir . Aynı nizamname kapsamında, yolların tesviyesi sırasında üzerinde halihazırda binası bulunan bir arsa sahibinin elinde düzenleme sonrası bina inşa edemeyeceği nitelikte veya boyutta bir arsa kalması durumunda, yan parsellerden arsa satın alma hakkına sahip olacağı belirtilmektedir;

1870 yangınına yaşayarak kaleme alan Brunetti'ye göre, bu dönemde yangın felaketinden kurtulmanın en önemli yolu mevcut binaların tümünü modern kâgir binalar ile ikame etmekten geçmektedir. Bu ihtimal gerçek dışı gözükmeyle beraber, bir dönüşümün sağlanabilmesi için en azından can ve mal güvenliğinin korunması üzerine temellendirilecek bir zorunlu istimlâk yasasının bir an önce çıkartılması ve sadece binaların yenilenme süreçlerinde kullanılmak üzere bir kredilendirme sisteminin oluşturulması şarttır. Ayrıca dönüştürülmesi gereken binaları tespit etmek için bir komisyon kurulmalı ve bu komisyon gerekirse kredi kuruluşunun tespit edilen meblağları temin ederek yenilemenin yapılmasını olanaklı kılmalıdır. Yenileme sonrasında mal sahibi mülkünü elinde tutmak ister ise de bunu, binanın yeniden inşaasından sonra gerekli yenileme bedelini yıllık olarak ödeyerek sağlayabilmelidir (Brunetti, 1870).

1882 yılında çıkartılan ve elli sene geçerliliğini sürdüren Ebniyye Kanunu ise, satır arasında arsa spekülasyonlarının başladığına işaret etmektedir. Bu kanuna göre, yangın yerlerinin düzenlenmesi daha önceki nizamnamede olduğu gibi bir plana göre yeniden

parselleme yoluyla yapılacaktır. Ancak getirilen iki yenilik vardır. Birincisi, yangın bölgesinde en az on hanenin yanmış olması şartının aranacak olması ve yeniden düzenlenecek arsanın sahibinin, arsasının dörtte birini bedelsiz olarak vermesi gerekliliğiydi. Ancak Ergin'e göre yüzde yirmi beşlik bu eksilme mal sahiplerinin isteksiz olmasına pek yol açmıyordu. Bunun nedeni, arsanın bedelsiz olarak dörtte birini verdikten sonra elde kalan arazilerinin yeni düzenlemelerle değerlendirileceği olmasıdır;

meselâ kable-i harîk Hocapaşa'da (önceki Hocapaşa yangınında) yüz arşın bir arsanın beher zira-ı en ziyâde yirmi otuz kuruştan ancak üç bin kuruş eder iken oralarda bugünkü gün arsaların beher arşını için lâ-ekall (en az) elli kuruş baha takdir olursa, yüzde yirmibeş zâyatından (zararından) sonra ol arsanın üçbin yedi yüz elli kuruş edeceği, yani yedi yüz elli kuruş kazanacağı emr-i müselleme (ortada) olup halbuki yüz kuruştan iki yüz elliye ve hele dükkan yerleri üç dört yüz kuruşa kadar alınıp satılmakta olmasına nazaran o cesâmette (büyüklükte) bir arsanın yedi bin beş yüz kuruş değeri hâsıl olduğuna ve sâir mevki'lerde dahi bütün arsaların kıymetleri bu ıslahât (düzenleme) semeresiyle (neticesinde) kesb-ı (kazanç) tezâyüd ve terakki (artışı ve fazlalaşması) ettiğine mebni bu sebeple husûle gelen fevâ'id-i adîdeyi (faydayı) arsaların sahipleri dahi anlayarak hasbe'n-nizâm tedbir alınan yüzde yirmi beş zâyîâtı vermekte hiç kimse tarafından artık birşey denilmemiştir. (Ergin, 1995).

Ergin'in yaptığı basit hesap, mülk sahiplerinin büyük ölçüde dönüşümü destekliyor olmalarını açıklamaktadır.

1882 ebniyye nizamnamesinin getirdiği ikinci yenilik ise, yeni yerleşime açılacak arazilerde bir karakol ve okul inşaatı için alan bağışlanması gerekliliğiydi (Ergin, 1995) İslahat-ı Turuk Komisyonu'nun yürütmekte olduğu bu dönüşüm prensibi, yanmış bina adedine bağlı olarak, yanmamış yapılar üzerinde de müdahale yetkisi getirmekteydi (Schild,2015)

Bunların yanında yasa İstanbul'da yaşayan üst gelir gruplarına imtiyaz sağlamaktadır. Bu varlıklı ailelerin köşklerinin yapıldığı bölgelerde parselleme kolaylığı getirmektedir. Normal şartlarda yapılaşmaya açılacak parseller için padişah onayı gerekirken Kadıköy, Çamlıca, Boğaziçi gibi İstanbul'un önemli semtlerinde bağ ve bahçelerde birer dönümden daha fazla olmak üzere köşk inşa etme koşuluyla padişah iradesi olmadan parselasyon yapılabilirdi. (Ergin, 1995).

1895-1905 yılları arasında ciddi bir inşaat furçasının varolduğu, 1876 tarihli kadastral haritalar, 1895 tarihli Huber haritaları, 1905 tarihli Goad haritaları ve Şark Ticaret Yıllıklar'ını karşılaştıran Baruh'un araştırmaları üzerinden okunmaktadır (Baruh, 2009). Buna yol açan etmenlerden en önemlisi olan 1882 tarihli ebniyye nizamnamesinin çıkartılması, özellikle bina yüksekliklerinde ciddi bir artışa olanak sağlamıştır. Bu dönem aynı zamanda kentte inşa edilen apartman ve sıra evi sayısının artış gösterdiği dönemdir. Tekeli'nin bunu, orta sınıfın doğuşuna ve arazi fiyatlarının yükselmesine bağlamaktadır (Tekeli, 1996).

Ebniye nizamnamelerinin getirmiş olduğu sınırlamalar az katlı, oturma alanı nispeten küçük, bazen bir sıra oluşturan kâgir apartmanların oluşmasına yol açmıştır. Enlil, özellikle yangından sonra yolların yeniden düzenlenmesi ile birlikte parsellerin küçülmesi ve eşzamanlı olarak arsanın değerlendirilmesi ile birlikte inşa edilen bu dar ve uzun plan şemalı binaları Tanzimat Kutuları olarak adlandırır. Tanzimat kutuları, sıraev inşa etme geleneğinin bir öncülü olarak, tekrar eden plan şemalarının izlerini taşımaktadır.

Sıra evler inşa geleneği öncesinde sadece Galata ve Pera'da değil, ahşap halleriyle tarihi yarımada da inşa edilmiş olan bu binaların her katı genellikle iki oda ve bir holden oluşmaktadır ve binalar büyük ölçüde bir yada birkaç orta gelir düzeyine sahip aileyi barındırmaktadır. Enlil, bu binaların üretimini arsa spekülasyonlarına bağladığı kadar, 1864 ve 1882 yıllarında çıkartılan nizamnamelerin yapı inşaatını teşvik edici olmasına da bağlar (Enlil, 1999).

Özellikle bu dönemde sofalı geleneksel konut plan şeması ile yeni yerleşen koridorlu plan şemasının karması bir kat planına sahip olan, iki ile dört katlı cumbalı kâgir binaların inşa edilmişti. Tanzimat kutuları, apartmana göre az katlı, küçük oturma alanlarına yerleşmiş, genelde bir ya da iki ailenin kullanımındaki binalardır. Öncesinde var olan ahşap evler evrilerek, nizamnamelerin de sınırlandırması sonucu bu küçük bitişik nizam yapılarına dönüşmüştür..

Ebniyye nizamnameleri yangın sorunundan kurtulmak üzere kentin bilinçli ve planlı bir şekilde düzenlenebilmesi için zamana yayılı olarak çıkartılmışlardır. Ancak, dolaylı olarak teşvik ettikleri, kâgir yapının kazandıracağı maddi olanaklar göz önünde tutulduğunda yoğun bir yapılaşmanın önünü açmışa benzemektedir. Üstelik nizamnameler, dönüşümü bir ihtiyaç olarak mümkün kılabilmek adına, kendi dönemi

için bugünün tabiriyle tüm emsal arttırma olanaklarını sağlamış ve gelecekteki dönüşüm ihtiyaçlarına dek, tüm arttırım potansiyellerini tüketmiştir.

Kent içinde bir düzen oluşturmak adına ve ulaşımı daha kontrollü bir duruma getirip geliştirmek için 1848 Ebniye Nizamnamesi'nde, sokaklar genişliklerine göre sınıflandırılıp üç katagoriye ayrılmıştır. Genişlikleri en az 7,60 metre olan sokaklara “büyük caddeler”, 6 metreden az olmayanlar “adi caddeler” ve 4,50 metreyi geçmeyen “sair sokaklar” olarak adlandırılmıştır. Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'nde iki yeni sınıf eklenmiş ve birinci maddeye göre en geniş caddeler 11,50 metreye çıkarılmıştır.⁴² 1882 yılında çıkarılan Ebniye Kanunu ise, beşli sınıflandırmayı korumuş, ancak “sair sokaklar”ın genişliğini 4,50 metreden 7,60 metreye çıkarmıştır.⁴³ Tüm nizamnameler, yangın için büyük tehlike oluşturan çıkmaz sokakların ortadan kaldırılması gerektiği kararında birleşmişlerdir (Çelik, 1998).

Nizamnameler, yapım tekniğine yangın riskini azaltmak için detaylı olarak her dönem yer vermiştir. biçimde yer verilmiştir. 1848 yılındaki Ebniye Beyannamesi'nde kâgir inşaat yapım tekniğinin avantajları ilan edilmiş ve bu kâgir yapılar iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar “Tam kâgir” ve “yarı kâgir” sınıflandırılarak, yapıların detaylı tanımları belirtilmiştir. 1849 tarihinde yayımlanan II. Ebniye Nizamnamesi'nde, yanyana inşaa edilen beş ahşap yapıda bir yangın duvarı yapılması zorunluluğu, boşluk ya da bahçe bırakılması yetersiz bulunmuş, bunların yerine her ev için bir yangın duvarı yapma zorunluluğuna karar verilmiştir. Fakat mülk sahipleri bu durumu maddi kayıp olarak gördüklerinden, bunun yerine binanın iki tarafına örülecek kâgir duvarı daha karlı ve yangına karşı daha etkili bir çözüm buldukları belirtilmiştir. (Akın, 2002).

1864 tarihinde idari yönetim tarafından, ahşap bina yapımını tamamen yasaklanarak, kâgir yapıyı zorunlu hale getirilmiştir. Fakat ekonomik olarak kâgir inşaatı karşılayamayacak olanlara, ahşap bina yapılarına sadece binaların arasına duvar örme şartıyla izin verilmiştir. Hocapaşa yangınının ardından bu karar uygulamaya geçmiş, bu durumu denetlenebilir bir hale getirmek için bir komisyon kurulmuş hem yapı malzemesi satan hem de üreten esnaf ile işbirliği yapılarak bu komisyon tarafından belirlenen fiyatlar üzerinden satılacağına karar verilmiştir. Bununla beraber,

kâgir inşaatı teşvik etmek amacıyla kagir inşaat fiyatlarında ucuzlaştırmaya gidilerek örnek tip konut projeleri hazırlanmıştır. (Tanyeli'den aktaran Özyurt, 2007).

1875 nizamnamesinde İstanbul, ana ve tali olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. Ana bölgelerde ahşap bina yapımı tümüyle yasaklanmış, tali bölgelerde ise kâgir yangın duvarı yapılması koşuluyla ahşap yapıya izin verilmiştir. Ana bölgeler, İstanbul yarımadasının Unkapanı- Aksaray eksenine kadar olan doğu kısmı ve Azapkapı'dan Ortaköy'e kadar uzanan kıyı şeridi olarak belirlenmiştir. Buradaki amaç, kentin yoğun ve itibarı yüksek bölgelerinde yangın riskini en aza indirmek olmuştur (Çelik, 1998).

1848 ve 1863 nizamnamelerinde alınan kararlar yapı yükseklikleri, yapı malzemeleriyle orantılı olarak karar verileceği açıklanmış, bu sebeple kâgir binaların bina yüksekliği ahşap binalara nazaran daha fazladır. 1848 yılında hazırlanan Ebniye Nizamnamesi'nde, ahşap binalar 16,70 metre olarak sınırlandırılmış, kâgir binalar da 22,80 metre olarak karar verilmiştir. 1863 Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'nde yapılardaki nüfus artışını önlemek için bu yükseklikler ahşap yapılarda 10,60 metre ve kâgir binalarda ise 15,20 metreyle sınırlandırılmıştır. Altıncı Daire'nin Fen İşleri yükseklik sınırlamalarını Pera bölgesi için fazla katı bulmuş ve sadece bu Pera bölgesi olacak şekilde Nafia komisyonunun onayı ile yükseklik sınırları değiştirilmiştir. Kâgir binaların 18,20 metreye çıkmasına, ahşap binalar ise 12,20 metreye çıkmasına karar verilmiştir. Bu konu 1882 yılındaki Ebniye Kanunu'nda yeniden konu edinilmiş ve bu kez bina yükseklikleri sokak genişliğiyle orantılı olacağına karar verilmiştir. (Çelik, 1998)

Yangınlarda zarar gören mahalleler belli bir plana göre yeniden düzenlenmiştir. 1882 Ebniye Kanunu'nda⁷, parsel üzerindeki binalardan en az onu ortadan kalkmış ise o alanı 'tarla' kabul edip, yeniden planlanıp ve parsel düzenlemesi kararı alınmıştır.

1863 yılındaki Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'ne göre, yeniden inşa edilecek yapıların yeni bir düzen içinde kare veya dikdörtgen bloklar şeklinde planlanması öngörülmüştür. Yeniden düzenlenen mahallelerde, kayıp arazi veya parseller için mülk sahiplerine eski binalarının değerine denk gelecek şekilde yeni hisseler verilmiştir.

⁷ 1882 düzenlemesine göre 11,50 metre genişliğindeki en geniş caddelerdeki kâgir binaların azami yüksekliği tekrar 22,80 metreye, ahşapların 15,20 metreye; en az 7,60 metre genişliğindeki dar sokaklarda en yüksek kagir binaların 18,20 metreye, ahşapların 12,20 metreye ulaşabileceği kararı alınmıştır

1882 yılındaki Ebniye Kanunu'nda, kamulaştırılacak alan yangın öncesindeki parsel sınırları içerisinde olacağına ve en fazla dörtte birinde inşaat faaliyeti gerçekleştirilebileceğine karar verilmiştir. (Çelik, 199).

Ahşap binalar dışında sokakaların dar olmasında yangının hızlıca geniş alanlara yayılmasına sebep olmuştur. Hocapaşa yangınından sonra bu sorunlara çözüm üretmek amaçlı İslahat-ı Turuk Komisyonu kurulmuştur. Komisyon on beş maddelik bir yönerge hazırlayarak, çalışma şeklini ve yapacağı uygulamaları açıklamıştır. Bu yönergenin ilk maddesi Divanyolu, Hocapaşa, Bayezid ve Kumkapı'yı kapsayan yangın bölgelerinde yeni yapılacak yollar ile alakalıdır. Ayrıca, yangın yerlerinin haritalarının çıkarılarak listelenmesi ve yangını tetikleyen dar yolların genişletilme konusunda yer vermiştir. (Cezar, 2002).

Yangın sorununa çözüm bulmak amacıyla, 1890 yılında bir nizamname daha oluşturulmuştur. Sekiz maddelik bu nizamnamede, ahşap inşaatının tamamen yasaklanması, dar yolların genişletilmesi, itfaiyecilik sistemlerinin geliştirilmesi ve yangın söndürücülerinin sayılarının artırılması gibi konular ele alınmıştır. 1891'de, son bir yılda çıkan yangınlar hakkında bir istatistik çıkarılmıştır. Buna nizamnameden sonra 1890 yılında İstanbul'da altmış dokuz yangın çıkmıştır, yangınların yirmi dokuzu İstanbul tarafında çıkarken, otuz üçü Galata ve Pera bölgesindedir. Bu yangın sonucunda 943 ev ve dükkân yanarak hasar görmüştür. (Akın, 2002:22).

Tanzimat'tan sonra çıkartılan tüm bu nizamnamelerin ve yönetmeliklerin hedef aldığı konulardan birisi de, düz ve geniş caddelerin ortaya çıkardığı kare ve dikdörtgen parseller üzerinde kagir binaların yükseldiği bir kent düzeni kurmak olmuştur (Çelik, 1998).

2.4 PROUST PLANI

Şekil 3.5: Beyoğlu -Pera - Galata Haritası, Henri Prost 1940 (Url-1)

“İstanbul’un modernleşmesi belki en hassas bir cerrahi operasyon ile karşılaştırılabilir. Bu, bakir bir arazide yeni bir kent yaratmak değil, bütünüyle bir toplumsal değişim içinde bulunan tarihi bir başkenti, süreç içinde, belki de yeni bir dengeye ulaşacak olan servetlerin varoluş koşullarını dönüştürecek bir geleceğe doğru yönlendirmektir.

Bu şehir fevkalade bir faaliyet içerisinde yaşamaktadır. Ticari ve sanayi gelişmeye zarar vermeden, yeni konut yerleşimlerini engellemeden, büyük ulaşım yollarını gerçekleştirmek mutlak bir ekonomik ve toplumsal gerekliliktir; fakat şehrin muhteşem anıtlarının hakim olduğu eşsiz silüetini korumak da bir diğer mutlak zorunluluktur.”

Proust daha önce İstanbul'a geldiğinde bir ön belgeleme çalışması yapmış ve kentin halihazır haritalarının güncel olmadığını gördüğünü ifade ederek 1/2000 ölçekli haritaların güncellenmesi gereğini işaret etmiş ve bunun için hava fotoğraflarının çekilmesinin iyi bir yöntem olduğunu açıklamıştır. İstanbul için bir şehircilik programının hazırlanması konusunda yönlendirmelerde bulunmuştur. Şehircinin başlangıçta oluşturduğu bu çerçeve, planlama çalışmalarının programını oluşturduğu düşünülmektedir. Henri Prost, öncelikle belediye yetkilileriyle birlikte "şehircilik programı" nın hazırlık yapılması gerektiğini dile getirmektedir. Ardından 2 yıllık bir hazırlanma sürecinin sonunda 1/5000 ölçekli bir nazım plan hazırlanıp ve bunun onaylanmasından sonra, belediyenin şehircilik bürosu tarafından geliştirilip planlanan her bir ait bölgenin 1/2000 ölçeğinde uygulama planlarının yapılacağını açıklamaktadır.

Prost planında Eski İstanbul, Galata ve Beyoğlu'nda Kentsel Dönüşüm ve Yeni Yerleşimler için şunlar özetlenebilir: Henri Prost "Planlamanın Genel İlkeleri" başlığı altında Haliç'in güney ve kuzey yakalarında yerleşimin yeniden düzenlenmesi ile ilgili ilke kararları üzerinde durmaktadır. Ona göre Eski İstanbul'da çok yoğun bir yapılaşma olamamasına karşılık, bakımlarına belediyenin bütçesinin yetmeyeceği

⁸ Henri Prost, kentlerde toplumsal yaşam koşullarının sağlıklı bir hale getirilmesini amaçlayan Musee Social hareketi içerisinde yer almış. 1914 yılında Mareşal Lyautey'in daveti ile gittiği Fas'ta Fransız himaye yönetimi altında gerçekleştirildiği çok sayıda kentin planlamasının ardından Fransa'nın Akdeniz kıyısında yürüttüğü öncü bölge planlaması v Paris metropolünün planlaması üzerinde "baş şehirci" sıfatıyla çalıştığı sırada, İstanbul belediyesi tarafından önce 1933 yılında İstanbul için açılan sınırlı yarışmaya, ardından 1935 yılında doğrudan kentin planlamasını yürütmek üzere davet edilir. Henri Prost, bu ikinci daveti kabul ederek İstanbul Belediyesi ile 1936 yılında sözleşme imzalar. Sözleşmesi belirli aralıklarla yenilenen Fransız şehirci, 1950 yılı sonuna kadar bu görevde kalmıştır (Bilsel, 2010) . Prost'un İstanbul planlaması için seçilmesindeki etkenleri şu şekilde açıklanabilir: İstanbul'a geliştinden bir süre sonra Henri Prost, İstanbul Vali ve Belediye başkanı Muhittin Üstündağ'dan, kendisine İstanbul planlamasını yürütmesini teklif eden ve ondan çalışma yöntemini belirlemesini talep eden bir mektup alır. Gerçekte, bundan hemen önce Belediye başmühendisi Hüsnü Bey bu teklifi sözlü olarak aktarmak üzere Paris'e gelmiş ve kendisiyle bir görüşme yapmıştır. Buradan Prost'un 1935 yazında Yalova planı için geldiğinde İstanbul vali yardımcısıyla görüştüğü, ancak bu sırada İstanbul'un planlaması ile ilgili bir ön görüşme yapılmış olsa bile, kendisine danışmanlık konusundaki teklifin bundan birkaç ay sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. Henri Prost bu teklife yazdığı 4 Ekim 1935 tarihli cevap yazısında İstanbul Belediyesi'nin "şehircilik danışmanı" olarak çalışmaktan onur duyacağını bildirmektedir. İstanbul'un planlaması için Belediye bünyesinde bir planlama biriminin kurulması ve Fransız şehircinin bu birime danışmanlık yapması Türk yetkililerce koşul olarak getirilmiştir. Henri Prost da buna uyararak harita mühendisi, topoğraf, şehirci ve teknik ressamlardan oluşan bir çalışma ekibinin oluşturulması koşuluyla bu teklifi kabul etmekte ve onur duyduğunu bildirmektedir (Bilsel, 2010)

kadar çok sayıda sokak bulunmakta, geniş yangın alanları ile kimi sokaklar üzerinde tek başına kalmış konutlar izlenmektedir. Prost, tarihi yarımada çok küçük ve düzensiz bölünmüş olan mevcut mülkiyet deseninin açılacak olan yeni caddelerin önemi ve estetiği ile uyumlu olmadığı görüşündedir. Yeni bir yerleşim düzeni olarak Eski İstanbul diye adlandırılan bölgede sokak dokusunun yeniden planlanarak rasyonel bir hale getirilmesi, parsellerin toplulaştırılması ve gerekli görülen yerlerde kamulaştırmalarla yeşil alanlar oluşturmaya karar verilmiştir. Böylece oluşturulacak yeni yerleşimde bir yandan çevre sağlığı gözetilirken, öte yandan yüksek olmayan konut bloklarının inşa edilmesine olanak sağlayarak tarihi yarımada yapı yoğunluğunun artırılması hedeflenmektedir. Atatürk Bulvarı'nın açılması kapsamında yapılan kamulaştırmalar ve mülkiyetlerin toplulaştırması uygulaması Prost'un bu ilke kararına örnek oluşturmaktadır (Bilsel, 2010).

Benzer biçimde, Fransız şehirci tarihi kentin Marmara kıyısının dünyanın en güzel manzaralarından birine sahip olduğundan hareketle kıyı ve demiryolu boyunca oluşmuş mevcut dokunun, aynı yöntemlerle yüksek standartlı konut bloklarından oluşacak yeni bir yerleşime dönüştürülmesini önermiştir. Sarayburnu'ndaki Yenikapı'da yer alacak yeni uluslararası istasyona kadar demiryolunun yalnızca banliyö trenlerine ayrılarak yeraltına alınması ile bir gezinti ritmi ve manzara terası yaratılması, Prost'un Nazım Plan'ın programından başlayarak geliştirdiği ve ısrarla üzerinde durduğu düzenlemelerden biridir. Tarihi yarımada Henri Prost'un önerdiği bir diğer yeni konut alanı Yeni-bahçe'nin güneyinde geliştirdiği "işçi mahalleleri" dir. Sanayi bölgesi ve yeni limanın surların batısında konumlandırıldığı düşünüldüğünde bu mahalleler için yapılan yer seçimi de anlam kazanmaktadır. Prost ilk aşamada Bayrampaşa Deresi boyunca o zaman hala mevcut olan bostanları, dönemin şehircilik fikirlerine uyarak, işçi ailelerin işleyeceği küçük bahçelere ayırmayı önermiştir. Bu fikir daha sonra yetkililerin yönlendirmesi doğrultusunda değişecek, bunun yerine bu alanda "eğitim amaçlı" bir park önerisi geliştirilecektir.

Öte yandan, Haliç'in diğer yakasında Galata ve Beyoğlu bölgesinde yapı ve nüfus yoğunluğu çok yüksektir ve yapılaşma çevre sağlığı koşullarına kesinlikle uymamaktadır. Prost'a göre "kurumsal olarak Haliç'in kuzey yakasının Taksim'e kadar yıkılıp bu bölgenin yeni bir plana göre yeniden inşa edilmesi" gerekmektedir. "pratik olarak" ise bu alanda belirli bir etplamaya göre hareket etmek ve bir dizi operasyonla Beyoğlu ve Galata'nın tüm sokaklarını ulaşımın ve çevre sağlığının

gereklerine uygun olarak genişletmek gerekecektir. Tarlabası yıkımı için gerekçe olarak gösterilen etkenlerden birisi de budur. Şehirci ayrıca ilk aşamada bu mahallelerde binaların üst katlarının kamulaştırılarak yıkılmasını önermektedir. Prost'a göre, dönüşümü gerçekleştirilecek bu eski mahallelerde oturanlar için kentin uygun alanlarında yeni yerleşim alanları oluşturulmalı, ancak bu gruplara yeni ve sağlıklı yeni konut çevreleri sağlandıktan sonra, eski mahalleler tümüyle yeni bir plana göre yeniden inşa edilmelidir. Şehirci, bu uzun erimli operasyon için uygun finansman yöntemleri gerektiğini eklemeyi ihmal etmez. Yeni konut mahalleleri için Taksim-Büyükdere üst yolu ve Boğaz'da kıyı yolu üzerinde yeni gelişme alanları açmayı önerir. Yeni yerleşim yeri olarak Taksim- Maçka arasında konumlanan eski Ermeni Mezarlığı ve eski askeri araziler planlanacaktır. Bu bölgede Prost 2 nolu park alanlarını bu yeni yerleşim yerlerine entegre ederek tasarlar. Yerleşime açılacak diğer alanlar ise Kurtuluş'un sırtlarından Kasımpaşa'ya doğru inen bölge ve Maçka-Beşiktaş arasındaki vadidir. Yeni yapılacak olan bir viyadük sayesinde kopartılmış gibi duran bu yeni yerleşim alanları doğrudan Taksim'e bağlanacaktır. (Bilsel, 2010).

Kentin ana aksları sonrasında dönemin başbakanı Adana Menderes'in bizzat yürüttüğü geniş kapsamlı operasyonlarla açılmıştır. Bununla birlikte Henri Prost'un kentsel tasarım çözümlerinden yeterince yararlanmayan bu operasyonlar gerekli ayrıntı ve incelikte gerçekleştirilmemiş; daha da önemlisi şehircinin başından beri önemle üzerinde durduğu kamulaştırmaya yönelik yasal önlemler olmadan ve kamulaştırmaya konu olan mülk sahiplerinin kentin başka yerlerine yerleştirilmesi gerçekleştirilmeden yapılan bu operasyonlar önemli bir toplumsal sarsıntı yaratmıştır.

Eski İstanbul'un tarihi kent dokusunu ve mekan ölçeğini büyük ölçüde yok eden bu operasyonlar bir yana, Henri Prost'un geliştirmiş olduğu Nazım Plan'ın kendi döneminde ve sonrasında uygulanmasıyla kentin strüktürü büyük ölçüde dönüştürülmüş ve ana ulaşım yollarından oluşan bir omurga çevresinde yeniden yapılandırılmıştır. Bugün oniki milyonu aşan nüfusuyla İstanbul'da Henri Prost'un Nazım Planı'na göre açılmış olan bu yolların kent merkezinin omurgası olmayı sürdürdüğünü söylemek yanlış olmaz. Taksim'den Yenikapı'ya kent merkezini Atatürk Bulvarı üzerinden kateden yol, Sahil Yolu ile birlikte bugün de kentin can damarlarından birini ve havaalanına bağlantısını sağlamaktadır. 2 nolu diye nitelendirilen bugünkü adıyla Konferans Vadisi olan bölge, kent içerisinde bir yeşil koridor oluşturmakla birlikte kentin önemli kültür yapılarını içerisinde barındırmaya

devam etmektedir. Taksim Gezi parkının, anıtsal girişi belediye otobüslerinin bekleme duraklarına dönüşsede, bu parkta Prost'un İstanbul planlamasını yürüttüğü bu dönem, gerek uygulanmış gerekse uygulanmamış projeleriyle hiç kuşkusuz kentin şehircilik tarihinin en ilginç dönemlerinden birini oluşturmaktadır (Bilsel, 2010)

Prost eas olarak kentin sınaı, ticari, yerleşim ve rekreasyon alanlarına bölünmesini ve etkili bir sisteminin tesis edilmesini hedeflemiştir. .Fransız şehir plancısı bu hedefleri gerçekleştirmek için, kentin morfolojisini büyük ölçüde değiştirecek radikal tekliflerde bulunmuştur. Prost'un planı Tarihi Yarımada'da modern tasarım ilkeleriyle bağdaşmış yeni bir kent dokusu yaratmayı hedeflemiştir. Bu da yarımadanın özellikle de batı yakasında yüzyıllardır varlığını koruyan geleneksel dokunun silinmesi anlamına gelmektedir. Kapalı Çarşı bile geniş yollarla çevrelenmesi ve çeşitli noktalarda yeni kapılar inşa edilmesi öngülmüştür. Teodosios Surları korunurken, Marmara Denizi kıyılarındaki surlar yalnızca yeni kurulacak mahallelerin izin verdiği ölçüde muhafaza edilecektir. Bunlara ek olarak, Haliç kıyıları boyunca devam eden surların yalnızca karakteristik yerlerine dokunulmaması kararı alınmıştır.

Prost Beyoğlu yakası için çok daha radikal önerilerde bulunmuştur. Bunlardan biri, Haliç'in bölgesinin kuzey kıyılarıyla Taksim arasında sıkışan bölgenin tamamı yıkılması ve yeniden kurgulanıp yapılmasına yöneliktir. Maliyetinin fazlalığından ve uygulamada karşılaşılabilecek zorluklardan dolayı bu seçeneği gerçekleştirmek mümkün olamayacağından, eski çevreyi adım adım yıkarak ve boş alanlarda yeni yerleşmeler kurarak bölgeyi kısım kısım dönüştürmeyi önermiştir. Prost şehirde kesintisiz bir trafik ağı kurmaya özel bir önem vermiş ve Haussmann'ın Paris'ine benzer nitelikte birçok geniş cadde ve bu caddelerle bağlantılı viyadükler, köprüler, tüneller yapılmasını önermiştir⁹ (Gül,2018).

⁹ Prost etkili bir ulaşım sistemini niçin önemli gördüğüne dair sebeplerini şöyle anlatıyordu: Seyrüseferi tanzim edecek yeni yollar hemen vücade getirilmelidir. Modern tekniğe geniş mikyasta uygun olan bu yollar bugünkü vaziyeti cezri bir surette ıslah edecektir. Zeminin tabii arızalan köprü-viyadük ve tünellerle geçilecek, bu suretle aynı seviyede müteaddid yol çarpışmaları bulunmayacak müstakim veya çok büyük nısıf kuturlu güzergahlar elde edilecektir. Bu güzergahlar, nereye varacağı evvelden belli olmayan emlak spekülasyonlarına yol açan büyük emlak muamelelerini asgariye indirecek veçhile çizilmiştir. Bunlar mahallelerin ekonomik faaliyetlerinde hiçbir buhran vücade getirmemek kaygusu göz önünde tutularak incelenmiştir. Halicin sol yakasında hususu ile Taksim meydanı köprü başları arasında bu yeni yollarla hakiki otostradları yapılmış olacak ve bunlar kıymeti az küçük evlerin üstünden aşmak sureti ile vadileri geçecektir. Güzergahlarının uzun bir kısmında hiçbir ev önünde durmak mecburiyeti almayacağından bu yollarda büyük süratler temin edilecektir. Şehrin

Prost planına göre İstiklal Caddesi ve Beyoğlu'nun kentsel yapısını etkileyen önemli uygulamalar şu şekilde sıralanabilir

- Taksim Topçu Kışlası'nın yıkılarak 2 nolu parka (bugünkü gezi parkı) dönüştürülmesi
- Taksim- Yenikapı aksının açılması ve buna bağlı olarak 1986 yılındaki Tarlabası yıkımları
- Taksim Meydanı düzenlenmesi
- Köprü, viyadük ve tünellerle bir su kenti olan İstanbul'un birbiri ile entegrasyonu. Bununla ilgili olarak Taksim Meydanı'nda kesişen yollara ek olarak Prost, Karaköy Meydanı-Tophane arasında ve Dolmabahçe-Beşiktaş arasında bağlantı yolları yapılması.
- Beyoğlu, Taksim, Maçka ve Şişli'nin şehrin ana yerleşim bölgeleri olarak önerilmesi
- Geniş yollarla çevrelenmiş çok katlı apartmanlara epey talep olması beklendiğinden istisnaların yapılması
- Bir diğer konut alanı olarak Marmara Denizi kıyılarında, Sarayburnu ve Yedikule arasında yapılacak sahil yolunun arkalarının önerilmesi
- Taksim'deki eski Topçu Kışlası'nın yıkılıp ve yerine bir park ve gezi alanı inşa edilmesi
- Maçka Parkı'nın inşası, Dolmabahçe'de bir stat yapılması ve Taksim ile Maçka arasında bir açık hava tiyatrosu düzenlenmesi yapılması
- Taksim Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi . Buna göre Geç Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan Topçu Kışlası yıkılmış ve yerine halka açık 2 nolu park¹⁰ ve gezi yolu yapılmıştır.

ana damarlarını teşkil eden bu yollar tamamı ile vücuda getirildikten sonra diğer ameliyeler bunları takip edecektir (Gül 2018) .

¹⁰ Gezi yolunun civarında bir belediye gazinosu açılmış ve, bu bölgedeki mezarlık ve parkların yerine apartmanlar yapılmıştır. Radyoevi kuruldu. 26.000 metre karelik bir alana kurulu olan İnönü Gezisi etrafında yeşil alanlar, çiçek bahçeleri, manolyalar, ağaçlar, oturma yerleri ve Belediye Flarmoni Orkestrası'nın konserleri için kullanılacak köşklele donatılmış bir gezinti parkı olarak tasarlandı. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin seküler ve modern karakterini yansıtan bu gezinti parkı Prost'un imar planındaki en başarılı işlerden biri, belki de en başarılısıydı. İnönü Gezisi, Prost'un imar planında Park No:2 olarak adlandırılan Maçka Parkı'nın yapılarıyla tamamlanıyordu. Şehrin bu bölgesindeki

Prost sonrasında ise Prost'un planlarını esas alan Türk plancılar yeni planı hazırlarken, komisyon bu hazırlığın gidişatını yabancı bir uzmana danışarak sınamak istemiş ve ikinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Greater London Plan'nın (Büyük Londra Planı) müellifi, ünlü İngiliz şehir tasarımcısı Sir Patrick Abercrombie Müşavirler Heyeti'ne tavsiyelerde bulunması için 1954'te İstanbul'a davet edilmiştir. Abercrombie raporunda kentin detaylı bir analizinin yapılması gerekliliğini ve güncel haritaların önemini vurgulamış ve Müşavirler Heyeti'nin gidişatını genel olarak başarılı bulduğunu belirtmiştir.

Geçici ve daimi komisyonlar tarafından yürütülen çalışmalar İstanbul için yeni bir imar planının hazırlanmasıyla sonuçlanmıştır. Plan iki kısımdan oluşmaktadır: Beyoğlu Ciheti ve İstanbul Ciheti. Bu imar planlarının çizimleri şu an için kayıp olsa da, raporlar planların altında yatan gerekçeleri ve amacı anlamak için yeterli bilgiyi sağlamaktadır. Komisyon'un hazırladığı yeni imar planının, sonradan eklenen istatistiksel veriler ve analitik hesaplamalarla birlikte bile, Prost'un planının temel ilkelerini devam ettirmesi dikkat çekicidir. Salıpazarı'ndaki mevcut limanın korunması, Yedikule'de yeni bir liman inşası, Yenikapı'da yeni bir istasyon, Haliç'te sanayi sitelerinin tesisi, ayrıca Pendik-Tuzla hattında ek sanayi sitelerinin yapılması, oluşturulması Prost tarafından önerilen girişimlerin benzeridir.

Prost'tan miras kalan planlamanın izleri ise mevcutta bulunan Tarlabası Caddesi, Taksim Meydanı ve Atatürk-Köprüsü arasında yeni bir anayol yapmak için genişletilmesi fikridir. Bir diğer önerisi olan Taksim Meydanı'ndaki eski Maksem yıkılarak ,yerine çok katlı yüksek binalar yapılması ise uygulanmamıştır. Günümüzde bu alanda Taksim Cami'si inşaatı sürmektedir.

rekreasyon olanakları 1947'de bir açık hava tiyatrosu ve stadyum yapılmasıyla taçlandırıldı. Dolmabahçe Camii geçici olarak bir deniz müzesine dönüştürüldü ve çevresi yeni bir açık alan ve şehre deniz yoluyla yapılacak olan törensel girişlerin gerçekleştirileceği bir ritim olarak düzenlendi. Boğaz'ın her iki tarafındaki yollar yenilendi ve kısmen genişletildi. Yıldız ve Emirgan'daki korular halka açık rekreasyon alanları olarak düzenlenmiştir (Gül, 2018)

2.5 TARLABAŞI YIKIMI VE DALAN DÖNEMİ

Beyoğlu ve özelinde İstiklal Cadedesi'nin kentsel ağının deformasyonu ve bozulmasındaki en büyük etkenlerden birisi Tarlababaşı'nda bir bulvar açma ve yol genişletme amacıyla yapılan yıkımlardır. Cumhuriyet devrinde istanbulda toplu istimlaklere dayalı iki büyük yıkım hareketi yaşanır. Bunlardan biri 1957-1958 yıllarında diğeri 1986-1988 yıllarında görülür. Birincisinin başında demokrat parti iktidarı döneminin başkanı adnan menderes ikincisinin başında ibb başkanı bedrettin dalan vardır (Cezar, 1991)

Adnan Menderes dönemi istimlaklerine gelmeden öncede İstanbul'da istimlaklere bağlı yıkımlar yapılır ama bunlar geniş bir alanı kaplayan kitlesel istimlakler değildir. Büyük çaplı bina istimlakine ait yıkım Beyoğlu'nda gerçekleştirilir. Bu tip istimlak ve yıkıma örnek olarak ayrıca Taksim Topçu Kışlası, Dolmabahçe Saray Tiyatrosu ve onun yanibaşında ki İstabl-ı Amire yıkımları gösterilebilir (Cezar, 1991).

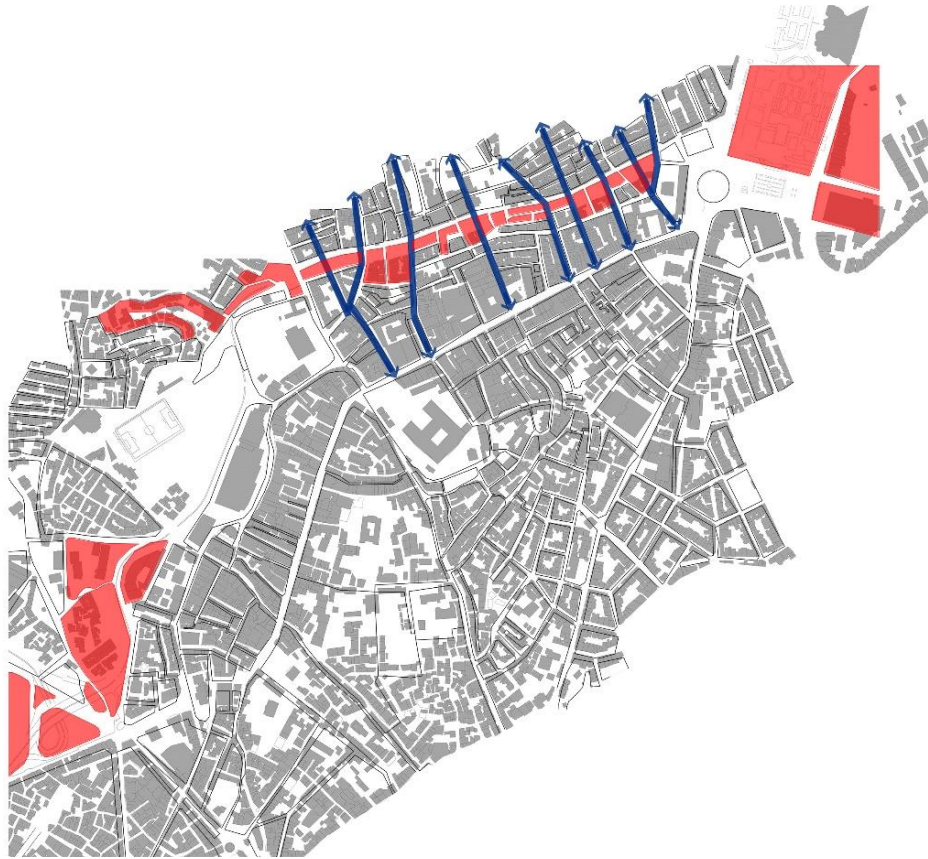
1957-58 istimlaklerinde de ağırlık İstanbul tarafındadır. Daha önce Fuat Paşa'nın genişlettiği Divanyolu-Beyazıt yeniden ele alındığı gibi, Beyazıt Aksaray ve Eminönü meydanlarında Eminönü-Sirkeci rıhtım bölgesinde genişletmeler yapılmıştır (Cezar, 1991).

Adnan Menderes zamanında şehrin çeşitli yerlerinde yapılan yıkımlarda konut ve ticaret yapılarının yanibaşında bir hayli de cami, mescid türbe çeşme hamam gibi sanat ve tarih değeri yapılar ortadan kalkmıştır. Özellikle konut ve ticaret yapılarının yıkımı hayli aceleye getirdiğinden tepkilerde neden olmuştur (Cezar, 1991).

Bedrettin Dalan'ın yaptırdığı istimlak ve yıkımlar iki alanda yoğunluk kazanmıştır. Bunlardan birisi Haliç in iki yakasında 1986-1987 de yapılan yıkımlar diğerde 1988 de Taksim-Tarlababaşı-Şişhane bölümünde yapılan yıkımlardır. Bedrettin Dalan zamanındaki yıkımlarda ortadan kalkan binaların genellikle kagir sivil mimari örnekleri olduğu bu sivil mimarlık örneklerinin büyük çoğunluğunu ondokuzuncu yüzyıly eserleri olduğu görülmektedir. Dalan'ın 1986-1987 yıkımlarının gerekçesi şimdiye kadar başka istimlaklerde rastlanmayan bir gerekçe olup, bu gerekçe Haliç'teki kirliliğin ortadan kaldırılmasıdır. Tarlababaşı yıkımındaki nedeni ise yol açma ve yol genişletme çabalarıdır.

Bu yıkımlardan sonra Tarlabası ve hemen altında yere alan mahalleler ve Dolapdere bağlantısı koparılan Beyoğlu'nda çöküntü mahalleleri oluşmuş, bunun dışında bu kent parçaları belediye hizmetleri alma açısından da sorunlu alanlar olarak uzun bir dönem müdahale edilmede kalmıştır. 2006 yılında Tarlabası Yenileme Projesi adıyla bu atıl kalmış bölgeyi sıhhi bir semt yapma ve suçu önlemeye yönelik kaanun ve karanamelerle yenileme pilot projeleri başlatılmıştır. Toplamda yedi pilot adada beşyüzü aşkın parsel ve binanın yenilenmesini öngören proje tezin yazıldığı tarihte henüz tamamlanamamıştır.

Tarlabası Caddesi'nin genişletilme çalışmaları sırasında, trafik şeridini iki güzergantan sekiz güzergaha çıkarabilmek için birçok yapı adası tamamen yıkılmış, binalar kamulaştırılmış, Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından koruma kararı olan binalar bile yok edilmiştir. Bu uygulamanın, avantajları ve dezavantajları günlerce kamoyunun gündeminde kalmıştır. İstanbul Mimarlar Odası başta olmak üzere birçok meslek odası projeye karşı çıkmıştır.(Akbulut, 1993).

Şekil 3.6: Tarlabası Yıkımı Öncesi (Özbek, B.)

Kırmızı ile işaretlenen alan, Tarlabası bulvarının açıldığı dönem yıkılan alandır. Fikir vermesi amaçlı bu bölüme eklenmiştir. Bölüm 4.5'te daha detaylı incelenmiştir.

Şekil 3.7: 1986 Tarlabası Yıkımları (Url-7)

Yıkımlarla ilgili olarak Adnan Menderes'in yol açma ve yol genişletmek üzere yıkımlar yaptırdığı sırada İstanbul'un nüfusu 1.5 milyon civarındadır. 1960 sayımında, Kartal ilçesi dahil olmak üzere İstanbul'un şehir nüfusu 1.481.350'dir. Bu nüfusun 93.647'si Beşiktaş, 215.425'i Beyoğlu, 157.744 Şişli ilçelerinde bulunmaktadır. O dönemde idari yönden üç ilçeden oluşan konumuzu meydana getiren bölgede 467.816 nüfus bulunmaktadır ki bu toplam nüfusun üçte birine karşılık gelmektedir. Bu nüfus artışı Menderes yıkımlarının bir bahanesi olarak basında ve kamuoyunda tartışılmıştır (Cezar, 1991).

Berettin Dalan'ın Tarlabası yıkımını yaptırdığı sırada İstanbul'un nüfusu altı milyonu aşmış bulunmaktadır. Cezar'a göre İstanbul nüfusundaki büyük artışın yarattığı trafik sorunları Tarlabası'nın yıkımının tepkisini perdelemiştir.

Tüm söylem ve sebeplere rağmen Tarlabası yol güzergahında ondokzuncu yüzyıl mimarisinden çok büyük halkalar koparılıp yok edilmiştir.

Adnan Menderes ve Bedrettin Dalan'ın yıkımları en çok Beyoğlu yakasında kimlik değişimine yol açmıştır¹¹. Kimlik değişikliğine uğrayan yerler arasında Galata'yı öncelikle saymak gerekir. Nitekim Karakö Kemeraltı, Perşembe Pazarı bölümlerinde tarihi Galata artık yok olmuştur. Haliç kıyıları iki taraflı olarak yıkıma uğrarken Haliç'in Beyoğlu yakası bölümünde haritadan silinme payı en çok Galata kıyılarındadır (Cezar, 1991).

2.6 İSTİKLAL CADDESİ'NİN YAYALAŞTIRILMASI

30 Mart 1990'da Galatasaray ve Taksim arası tamamen yayalaştırılan ve sonrasında Tünel'e kadar uzatılan uygulamayla İstiklal Caddesi tamamen yayalaştırıldı. Hürriyet gazetesinin o günkü sayısında şu ifadeler yer verilmekteydi: *“İstiklal Caddesi'nin trafiğe kapatılmasının ardından, yeniden restore edilen Çiçek Pasajı'nın önündeki kaldırıma, içeriden getirilen masaların kurulması Avrupalı bir görüntü oluşturdu”* Bu ifadelerde de açıkça görüldüğü gibi ondokuzuncu yüzyıl ortalarında da yirminci yüzyıl sonunda da Beyoğlu'nun Avrupalı görünmek ve çağdaş kentlerle kıyaslanmak gibi bir sorunsalla aradan bir asırdan fazla zaman geçmesine rağmen karşılaştığı söylenebilir.

İstiklal Caddesi yayalaştırılarak büyük bir yaya aksı oluşturulmuş cadde üzerinde eskiden olduğu gibi alışveriş, kültür ve sanat etkinlikleri ile eğlence hayatının canlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu yıllarda yapılan küçük çaplı restorasyon ve sokak düzenleme çalışmaları sonrasında iki binli yılların ilk on senesinde başlayacak olan kentsel dönüşüm çalışmalarının öncüsü olarak nitelendirilebilir.

Yayalaştırma çalışmaları sonucunda kentsel anlamda ticari işletmelerin servis alma ve lojistik faaliyetleri nedeniyle sorunlar yaşanmış olsa da Taksim Meydanı'ndan

¹¹ İstanbul Ansiklopedisi'nde ilgili maddede konuya şu şekilde yaklaşılmaktadır: “1984-1989 arasında o tarihte belediye başkanı olan Dalan'ın adı ile özleştirilen, ancak, aslında bu kişinin üyesi olduğu partinin siyasi görüşünün bir sonucu olarak gerçekleştirilen kapsamlı imar hareketlerinin, bir bakıma, 1960' ta durdurulan Menderes imar hareketinin bir devamı olduğunu söylemek olasıdır. Bu ikinci operasyonda da, birincisinde olduğu gibi plan otoritesinin, dolayısıyla bilimin gözardı edilmesi, yapılanların haklılığının kuşku ile karşılanmasının en büyük nedenidir. Karşı görüşte olanların, yapılanların asıl amacının, kentleşme olgusunun yarattığı saptanamayacak kadar büyük arsa ve bina rantının paylaşılması olduğu; bu amaçla İstanbul'un yağmaya açıldığı; havası, suyu, toprağı ve insanı ile kirlenen bu kentte gelecek kuşakların fizik ve moral sağlığı ile oynandığı, kültürel ve doğal değerlerin yok edildiği hususundaki itirazlarına karşın, idari erke sahip kişiler, var olan imar planlarını dikkate almadan kararlarını uygulamışlardır. Yargının, uygulamadan sonra gelen durdurma kararları ise, olayı geriye döndürememiştir”.(Akbulut, 1993).

başlayan ve Tünel Meydanı'nda sonlanan yaya aksı günümüzde de yoğun olarak kullanılmakta ve İstiklal Caddesi'nin günümüzdeki kimliğinin sürekliliğin sağlamak açısından önemini korumaktadır.

Şekil 3.8: İstiklal Caddesi'nin Yayalaştırılması (Url-13)

Şekil 3.9: Gazete Haberi (Url-17)

2.7 TAKSİM MEYDANI DÜZENLEMESİ

Taksim Meydanı tarih boyunca önemli olaylara şahitlik etmiş ve geçmişteki tüm devletler için önemini korumuştur. Özellikle 19. Yüzyıl ikinci yarısından itibaren Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, sosyal ve politik olayların yaşandığı önemli bir konuma sahiptir. Kentsel bellek ve toplumsal hafıza açısından çok önemli bir meydana sahiptir. Zaman içerisinde meydanın gelişimine ve değişimine şahit olunmuştur. Taksim Meydanı'na hakim bir noktada Topçu Kışlası konumlanmaktadır. 20. Yüzyılın ortalarına gelmeden, Atatürk Kültür Merkezi'nin, The Marmara'nın olmadığı Taksimde daha alçak binaların yer aldığını görülmektedir.

1936 yılında Henri Post'un İstanbul için şehir planı yapmasıyla, Taksim'in kurgusu değişmektedir. Taksim'den başlayıp Nişantaşı'na uzanan bir gezi parkı tasarımının kurgulanması, hem Maçka Demokrasi parkına açılmasıyla kentin merkezine akciğer olmuş hem de kentliyi şehrin gürültüsünden absorbe ederek yürütmesi oldukça sürdürülebilir bir yaklaşım.

1940 yılında Topçu Kışlası'nın yıkılmasıyla beraber gezi parkının oluşturulması bir rekreasyon alanı sağlamıştır. Bu kurguda kentliyi daha çok işleyişe davet eden bir tasarım söz konusudur. Meydanın hemen arkasında gazino olması, hem gündüz hem de gece kentliye konforlu bir yaşam alanı sağlamaktadır.

Beyoğlu geçirdiği yangınlarla ünlüdür. Geçirdiği en son ki yangından sonra Talimhanedeki boş alanın gridal bir sistemde planlanması ile Talimhane bölgesi de yaşamın içine katılmıştır. Bölgenin simgesel bir diğer yapısı Cumhuriyetle beraber yapılmış olan Cumhuriyet anıtıdır. Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen Maskemde esas işaret öğelerden biridir.

Mimari kimliğinin yanında sosyolojik açıdan da Taksim Meydanı önemli olaylara şahitlik etmiştir. 1977 yılındaki büyük işçi protestosunun yapıldığı alandır. AKM binasının ilk inşasından sonra yanması ve binanın ikinci defa yapılması, The Marmara alçak yapıları gölgeleyecek şekilde Meydanın ortasına konumlanması şehirliler için oldukça önemli kurgulardır. The Marmara'nın yapılmasıyla, meydanın turizm ve kültürel bir alana dönüştüğü gözlemlenmektedir.

1980 yılından sonra Taksim'de bir camii tartışması gündeme gelmiştir. Bu tartışmalar yıllarca sürmüştür. Anlaşılacağı üzere 20. Yüzyılın son çeyreği Taksim Meydanı için oldukça hareketli bir dönem olmuştur. 2011 yılında Taksim'de yayalaştırma projesi başlatılıyor. 2011 yılında meydanın yerin altına alınması fikri ve daha sonra 2013 yılında topçu kışlasının rekonstrüksiyonu yapılması istenmesi, Taksim Meydanı için bir AVM projesi gibi meydanı yeniden şekillendirecek fikirlere karşı gezi protestolarıyla başlayan toplumsal olaylar görülmüştür. Kamuoyundan alınan tepkiler doğrultusunda bu fikirler gerçekleşmemekle beraber gezi parkı varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Gezi parkı olaylarından sonra trafiğin yerin altına alınmasıyla üst kısım tamamen yayalaştırılmıştır. Ve aslında bir yandan peyzaj düzenlemesiyle beraber gezi parkına kadar beton bir yüzey oluşmuştur. Böylece bu kadar geniş bir alanda yapılan kopuk peyzaj düzeni trafik problemi ve kentsel sürekliliğin

devamsızlığı gibi sorunları peşinde getirmiştir. Bu dönemde AKM binasının betonarmesindeki hasarlardan dolayı oluşan güçsüzlük ve aşınmadan dolayı yıkılması kararı alınmaktadır. AKM'nin bu sürecinde aynı zamanda Anıtlar Kurulu tarafında onaylanan bir Taksim Camii projesi gündeme gelmesiyle beraber ve inşaatına başlanıyor.

Her zaman çok devingen olaylara sahne olmuş, fiziksel ve toplumsal yapısı sürekli dinamik bir meydana bahsedilmektedir. Tezimizin yazım sürecinde Taksim Meydanı'nın güncel hali, Taksim Camii İnşasında sona gelmiştir, AKM binasının yeni projesinin inşaatı devam etmektedir. Yeni İBB yönetiminin açmış olduğu bir fikir yarışması Taksim meydanının şekillenmesinde söz sahibi olacağı düşünülmektedir. Önümüzdeki dönemlerde Taksim Meydanı'nın dinamik yapısı, hem düzenlemeler hem de çevresindeki yapıların değişmesiyle devam edecektir.

Şekil 3.10: Taksim Bölgesi Hava Fotoğrafı 1935 (Url-7)

Şekil 3.11: Taksim Bölgesi Hava Fotoğrafi 1975(Url-7)

Şekil 3.12: Taksim Meydanı Düzenleme Sonrası (Url-18)

Şekil 3.13: AKM öncesi Taksim Meydanı(Url-7)

Şekil 3.14: AKM Sonrası Taksim Meydanı(Url-7)

Şekil 3.15: Taksim Meydanı Kavuşma Durağı ve Taksim Cami (Url-18)

Şekil 3.16: Yeraltına Alınan Yol Güzergâhı (Url-18)

3. İSTİKLAL CADDESİ'NİN KENTSEL KURGUSU VE ANALİZİ

3.1 İSTİKLAL CADDESİ DÖNEMLERE GÖRE FİZİKSEL BİÇİMLENMESİ, KENTSEL BELLEKTEKİ YERİ VE SOKAKLARI

İstanbul Ansiklopedisi'nde yapılan tarife göre caddenin tanımı şu şekildedir “*Beyoğlu'nda Tünel ve taksim meydanları arasında uzanan ve bir asra yakın zamandır ülkenin en ünlü caddesi olma vasfını koruyan cadde*”.

Kentsel ağ, odak noktaları, kentsel doku ve kentsel yoğunluk kriterleri açısından alt bölümlerde detaylandırılan caddenin İstanbul'daki yeri ve kent belleğindeki anlamı şu şekilde değerlendirilebilir.

Dönelmlere göre indirgenerek kentsel kurgusu şu şekilde özetlenebilir.

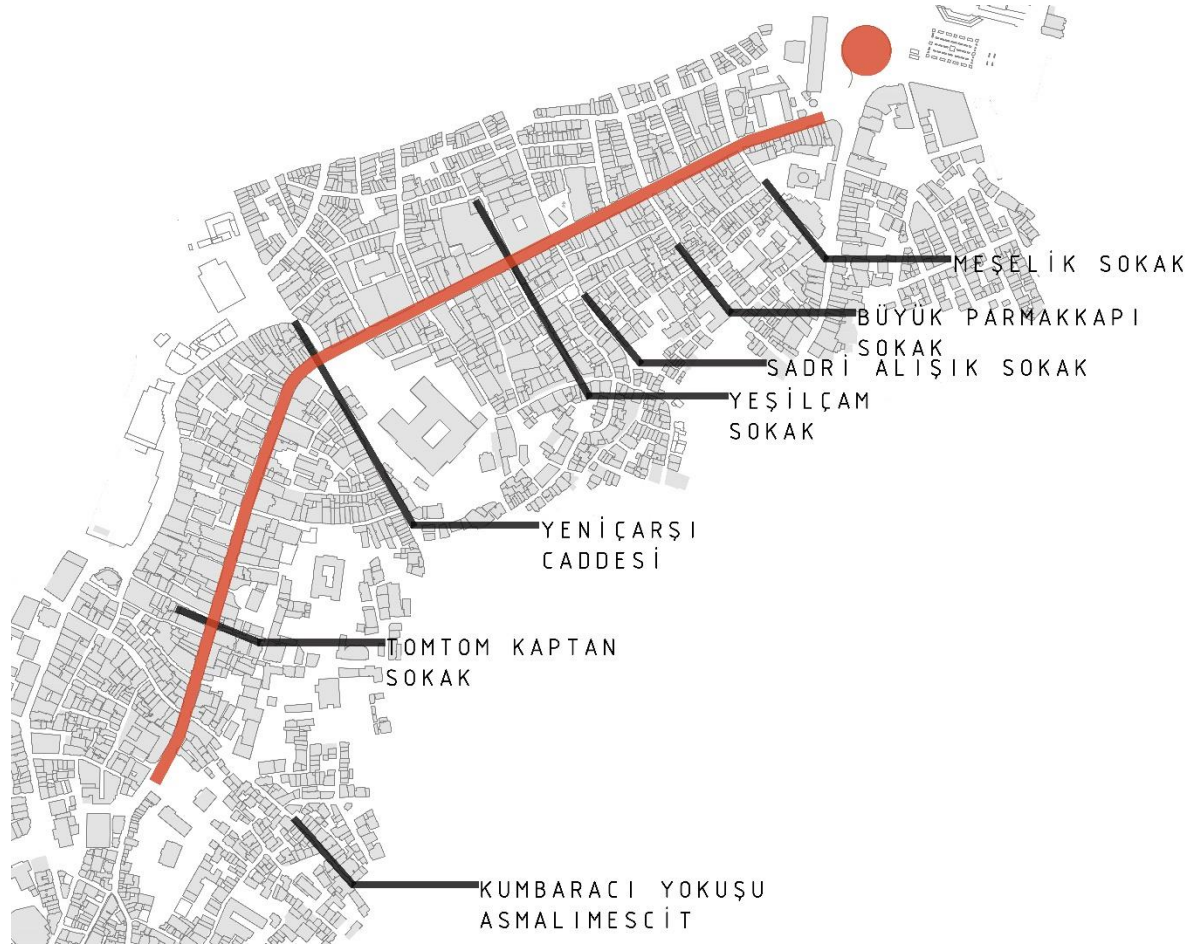
- Bizans yönetiminde Galata tamamen surlarla çevrili bir Cenova kolonisiydi. Birbirinden farklı Latin topluluklarını, Katolik ruhban sınıfının kilise, manastırlarını bulundurmakta nüfusun hemen tamamı surların içinde bulunduğu dönem
- Bizans yönetiminde Beyoğlu Haliç ve Boğaziçi arasından başlayan Galata yamaçlarının en üst noktasını ortalama yüz on metre eğrisinden geçen ve bugün dar bir açıyla başlayıp sonra geniş bir alana dönüşen Beyoğlu Platosu denilen morfolojik yapının olduğu bir boşluk.
- Doğuda Boğaz'a, batıda ise Haliç'e hakim olan bu yüksekçe tepe, bağlar, mezarlıklar ve av alanlarıyla kaplı olduğu dönem. Galata Kulesi'nin kuzeyinde yer alan sur kapısının ilerisinden, kentin sur duvarları dışında yer alan sırtın güney ucunda yer alan (bugünkü Tünel Meydanı) ve sonrasında mezarlıklar, üzüm bağları ve bahçeler arasında uzanan dar yol ve arkasında yer alan az sayıda bağ evlerinin görüldüğü dönem
- Bizans yönetiminde Galata'nın yaşayan canlılığı ve ticari özellikleri, kentin Osmanlı yönetimine geçmesinden sonra çeşitli güvencelerle gelişince, sur sınırları içine sığmaya Latin toplulukları, dışarı doğru taşarak, hem Boğaz'a hem Haliç'e bakan yamaçlara doğru taşındı. Bugünkü İstiklal Caddesi'nin yani Grand Rue de Pera'nın oluşmaya başlaması
- Galata'nın ve Pera'nın ekonomik olarak ticari değeri arttıkça, İstanbul yakasındaki Venedik, Pisa, Amalfi kolonilerinin de Pera bağlarına yerleşmesi ve Avrupa'dan hem İtalya Yarımadası'ndan, hem de Osmanlı ayrıcalıklarına sahip Fransızlardan aynı zamanda Hollandalılar ve de İngilizlerin Pera'ya yerleşmesi.

- Önemli binaların inşa edilmeye başlanması. On altıncı yüzyılda tamamen belirginleşen Avrupalı göçü onucunda, Galata surları içinde açılan Fransız Elçiliği'nin bir veba salgınından sonra Pera (Beyoğlu) bağlarına doğru bir alana ve bugünkü İstiklal Caddesi'ne oldukça yakın bir konuta taşınması ve sonrasında Maison de France'in (Fransız Sarayı) yapılması. Aynı alanın diğer yönünde Haliç'e bakan kesiminde İngiliz Sarayı'nın inşa edilmesi
- İstiklal Caddesi Tünel Meydanı'nda ilk Müslüman yerleşimleri ise 1491 yılında İkinci Bayezid'in hediye olarak verdiği arazi üzerinde İskender Paşa'ya ait bir Mevlevi tekkesinin (Galata Mevlevihanesi) kurulması.
- İkinci Bayezid döneminde “Dört Yol” olarak bilinen mevkide yaptırılan ve asmalı olması sebebiyle bu şekilde tanımlanan ve bugünkü Asmalımescit Sokağı'nın oluşması.
- O dönemde günümüzde Galatasaray'da yer alan Acemioğlanlar Kışlası'nın kurulması ve sonrasında Birinci Süleyman döneminde yıktırılıp yeniden yaptırılması ve Galatasaray Lisesi'nin kurulması. Bu dönemde on beşinci yüzyılın sonlarından itibaren Müslümanların nüfusun İstiklal Caddesi ve çevresine yerleşmesi
- Avrupa'dan gelenler ve Levantenlerin kendi gelenek ve kültürlerini ve hayat biçimlerini Pera'da sürdürmeleri ve yabancı nüfusun çoğalmasıyla dükkânların sayısının artması. Grand Rue de Pera'nın, Osmanlıca tabiriyle Cadde-i Kebir'in zamanla bir alışveriş ve zanaat merkezi olması, Avrupalı ya da İstanbullu gayrimüslim esnaf ve zanaatkârlarla anılır ve başlamış sayılır.
- Aynı zaman diliminde Fransız Sarayı yanında yapılan St. Louis Kilisesinin Beyoğlu'ndaki ilk Latin kilisesi olarak inşa edilmesi
- On yedinci yüzyılda Cadde-i Kebir, Galata kent surlarının kuzey yönünde Galata Kulesi civarında yer alan Kule Kapısı'ndan başlamakta ve Galata Sarayı olarak bilinen kışla okuluna kadar sürmektedir
- On yedinci yüzyılda gezgin Eremya Çelebi önemli binaları şu şekilde bildirmektedir: “Galata Sarayı'na doğru, Ceneviz Elçisine ait ev, Hollanda Elçiliği, Fransiske Kilisesi bunun dışında Terra Sainte Kilisesi ve devamında alt kotta Venedik Sefareti, Kasımpaşa'ya bakan alanda da İngiliz Elçiliği.
- On sekizinci yüzyılda Grand Rue de Pera (İstiklal Caddesi) aksı çevresinde Beyoğlu'nun bugünkü formunu oluşturmayı sürdürdü. Günümüzde Hollanda İstanbul Başkonsolosluğu'nun yer aldığı bina daha önceki elçilik binasının yanmasından sonra diğeri üzerine şimdiki yerinde inşa edilmiş, İsveç Sarayı ise bu yüzyıllarda satın alınıp genişletilmiştir.

- Saint Antoine Kilisesi de ilk kez 1752’de inşa edilmiştir. Santa Maria Draperis Kilisesi ise bir yangın ve bir deprem geçirerek günümüzdeki haliyle 1769’da yapılmıştır.
- On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru Cadde-i Kebir Cadde boyunca birbirine bakan binalarla dolmuştur, ama yine de Galata Sarayı’ndan sonrasındaki alanlar boştur ve az sayıda konut yer almaktadır
- Dönem seyyahlarının aktardıklarına göre kalabalıklaşmasına ve konut bedellerinin artmasına rağmen, az sayıdaki kâgir bina dışında, evler strüktür olarak genellikle ahşaptır ve evlerin bazı bölümlerinde kerpiç kullanılmıştır.
- Ondokuzuncu yüzyılda Grand Rue de Pera aksındaki Beyoğlu hala bir çeşit sayfiye yeri ya da Galata’nın bir kenar semti karakterindedir. Cadde-i Kebir’in günümüzdeki formunun esas şekillenmesi ondokuzuncu yüzyılın ikinci döneminde başlamaktadır. Önceki bölümlerde açıklandığı gibi caddenin oluşması Tanzimat’ın bir sonucu olarak kabul edilebilir.
- Osmanlıdaki toplumunun yukarıdan gelen reformlarla Batı’ya açılması sonucu yüksek miktarda Osmanlı aydını genç ve soylusu ve zenginini Avrupa hayat biçiminde “alafranga” veya “Frenk usulü” denilen hayata yönelttiği gibi, İstanbul’daki Levantenlerin ve göçle gelmiş Avrupalıların yeniliklerle elde ettikleri ayrıcalıklar birleşince Grand Rue de Pera (İstiklal Caddesi) aniden lüks, şık binaların yapıldığı, Avrupalı tarzda dükkânların, eğlence yerleri ve kafelerin açıldığı önemli bir odak noktası haline dönüşmüştür.
- Özellikle Abdülaziz Sultan yönetiminde hızlanan değişim ve ondokuzuncu yüzyıl biterken, Paris’teki “La Bella Epoque” tarzı yaşam ve tüketim toplumu Türkiye’de Grand Rue de Pera’da somutlaşmıştır. Bu dönemde sokakların taş kaplama ile döşenmesi, gazla aydınlatılması, kanalizasyonların inşa edilmesi, sonrasında elektriğin getirilmesi, Tünel’in inşa edilmesi, atlı ve elektrikli tramvaylar vb. ile çok sayıda altyapı çalışması hayata geçirilmiştir.
- Tüm hizmetlerin Tünel-Taksim arasında yoğunlaşması buna paralel olarak Şişhane – Tepebaşı – Tarla başı - Taksim çevresi ise Cadde-i Kebir’in (İstiklal Caddesi) gelişmesine paralel olarak ikincil olarak kabul edilebilir.
- Yirminci yüzyılın ilk dönemi, savaflara, işgallere, karartmalara rağmen adı Cumhuriyetten sora İstiklal Caddesine dönüşen caddenin en parlak dönemi olarak kabul edilebilir. Sinema ve tiyatroları, önemli restoranları ve kafeleriyle, otelleri ev pastaneleriyle cadde ihtişamını her koşul atında sürdürmüştür.
- On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve özellikle yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) çok sayıda yabancı dilin konuşulduğu, Osmanlılarda var olan bütün farklı azınlık toplulukların, pek çok

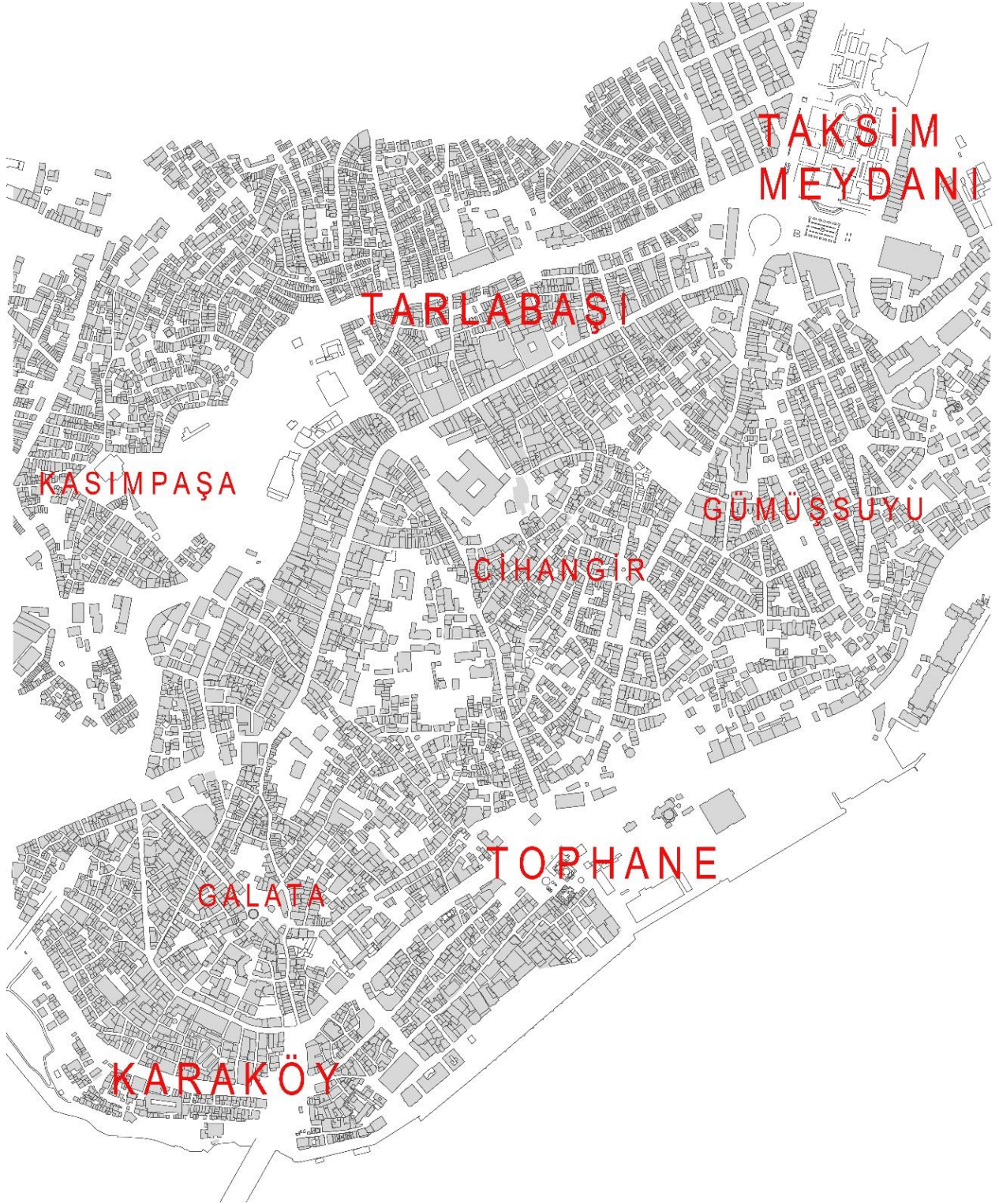
milletten Levanten'in ya da yabancının hayatını yaşadığı, gezip eğlendiği, alışveriş yaptığı çok renkli kozmopolit bir yer olmuştur. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra geçen zamanda muayyen bir Türkleştirme politikasının sonucu olarak, Beyoğlu ve onun ana aksı olan İstiklal Caddesi farklı ve alternatif renklerini ve tonlarını korumayı başarmıştır.

- 1950'lerde başlayan büyük kentle göç sonucu İstiklal Caddesi'nin kültürel kimliği de değişmiştir.
- 1940'da Topçu Kışlası yıkılmıştır
- 1969 ve 1978 Atatürk Kültür Merkezi'nin birinci ve ikinci kez yapılması
- 1975 Taksim Marmara oteli yapılması
- 1988 Tarlabası Yıkımları
- 1990 İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması
- 2011 Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi ve meydanın trafiğe kapatılması
- 2013 Gezi Parkı Olayları
- 2019 Taksim Camisi'nin Yapılması

Şekil 4.1: İstiklal Caddesi Üzerindeki Önemli Sokaklar(Özbek,B.)

3.2 CADDE'NİN DOLULUK-BOŞLUK ORANLARI

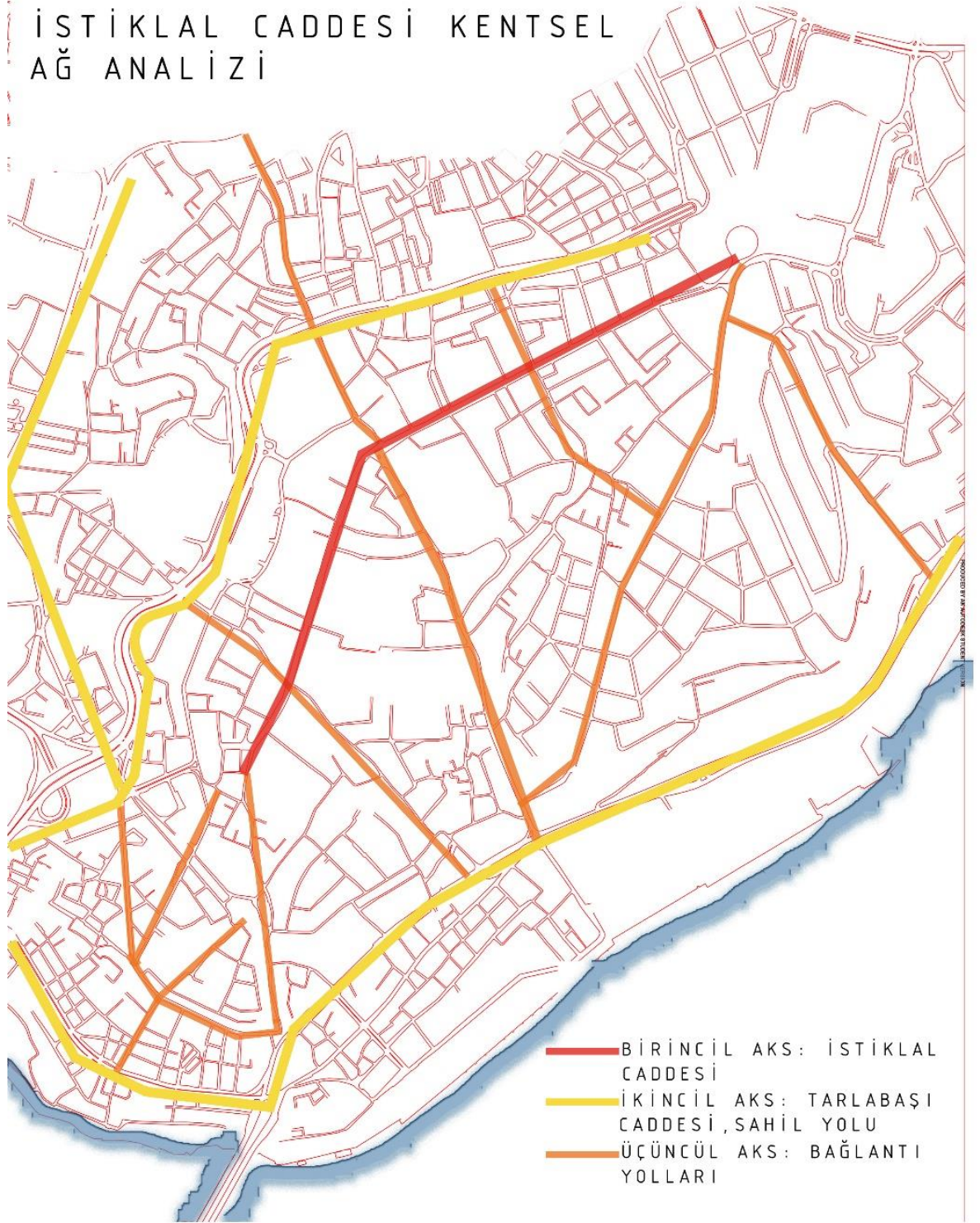

Şekil 4.2: Beyoğlu Bölgesi Dolu-Boş Haritası (Özbek,B.)

Beyoğlu genel olarak dar sokakları ve dar parselleriyle kentsel doku açısından oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Kent içerisinde istiklal caddesi ve onun paralelindeki belli

başlı bulvarlara baktığımız zaman yoğun bir dokuya sahip olduğu gör÷lmektedir. Dokunun farklılaştığı yerler anıtsal, kamusal yapıların ve ełçilik binalarının olduğu yerler ve bu yapıların avlularıyla beraber oluşturduğu dolu-boř ilişkisi mevcuttur. Bu yapıların dışında büyük kentsel boşluk göze çarpmamaktadır. Harita büt÷nünde incelendiğinde eskiden Tepebaşı Tiyatrosu'nun olduğu yerde boşluk olmanın sebeplerinden birisi hem topoğrafik hem de tarihsel süreklilik ağısından bunun bir boşluk olduğu gör÷lmektedir. Bunun dışında oldukça yoğun bir kent dokusuna sahiptir. Girift sokaklar ve birbirine bağdaşmayan gridal sistemin biraz dışında oluşturulmuş bir kent kurgusudur. Buna rağmen ana caddeyi kesen Kasımpaşa-Dolapdere aksı, Sıraselviler-Cihangir-Tophane aksı ve Kasımpaşa'ya giden akslar gibi birçok önemli kent ulaşım noktası bulunmaktadır.

3.3 KENTSEL AĞ

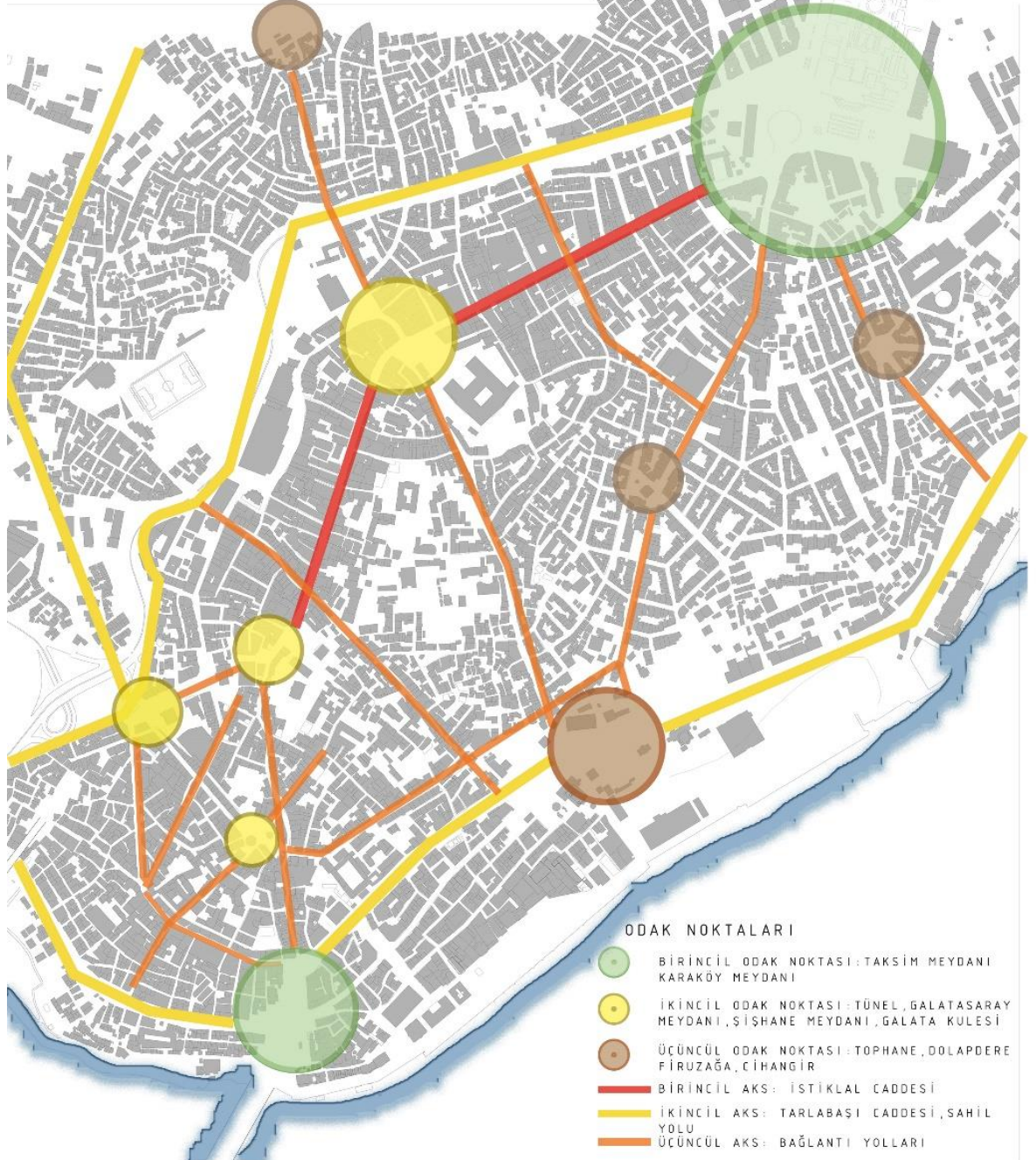

Şekil 4.3: Beyoğlu Bölgesi Kentsel Ağ Analizi (Özbek,B.)

Birincil yaya aksı; Yüksek Kaldırımı geçerek Karaköy'e inen İstiklal Caddesi'dir. Bunun dışında yaya aksı olmadığı için ikincil aks Tarlabası bulvarı ve sahil yoludur. Üçüncül aks ise İstiklal Caddesi'ni tüm bu ana akslara bağlayan bağlantı yollarıdır. Bunlardan oluşan bir kentsel ağ ana arterlerin kenarlarındada bunlardan dolayı ortaya çıkan Tarlabası ve Karaköy'deki Kemeraltı ve Perşembe Pazarı caddeleri yıkımlarla oluşturulmuş ve genişletilmiş ağlardır. İstiklal Caddesi'de oluşmaya başladığı günden itibaren (tarih) schilde bak...kentsel ağda dar sokakla Beyoğlu'nun kentsel yapısından dolayı ve iç içe geçmiş yollardan oluşmakla beraber yapılan düzenlemelerle bugünkü halini almıştır.bilmem nede görüldüğü gibi.

3.4 ODAK NOKTALARI

İSTİKLAL CADDESİ KENTSEL KURGU ANALİZİ/ODAK NOKTALARI

Şekil 4.4: Beyoğlu Bölgesi Odak Noktaları (Özbek,B.)

İstiklal Caddesi ve çevresinde yapılan analizlerde birincil odak noktaları, ikincil odak noktaları ve üçüncül odak noktaları tespit edilmiştir. Bunlar yürüme mesafeleri, kentsel ağ, tarihsel gelişim kriterleri göz önünde bulundurarak yapılmıştır. Buna göre kronolojik olarak haritalardan ve günümüzdeki mevcut duruma bakılarak yapılan analizlerde birincil odak noktalarının en büyüğü Taksim Meydanı olmak üzere ; Taksim Meydanı ve Karaköy Meydanıdır. Bu meydanlar da daha önceki yıkımlardan sonra ortaya çıkmış oluşumlardır. Osmanlı'nın İstanbul kentinde, meydan çok olmadığı için geçmişteki yıkımlar ve planlama kararları sonucu ortaya çıkmıştır. İkincil odak noktaları yine istiklal caddesi üzerine baktığımız zaman Galatasaray Meydanı, Tünel Meydanı, Şişhane Meydanı ve Galata Meydanıdır. Üçüncül odak noktaları ise istiklal Caddesi'nin çevresinde ve yine onun kentsel ağının bağlantılı olduğu Tophane Meydanı, Tarlabası'nı keserek Dolapdere'ye inen Ömer Hayyam Caddesi, Firuzağa Meydanı ve Cihangir Meydanıdır. Aynı zamanda topoğrafya'dan dolayı burada yer alan kentsel boşluklar göze çarpmaktadır. Kentsel yapılaşmanın yoğunluğunu ifade eden bu haritaya baktığımızda bugün Kasımpaşa stadının bulunduğu, ciddi bir kot farkının olduğu alan ve daha önce tiyatro olarak kullanılmış olan Tepebaşı'ndaki parselle (şuan ise alt kotlarının otopark olarak kullanılmakta) beraber büyük bir kentsel boşluk olarak İstiklal Caddesinin periferisinde yer almaktadır.

3.5 KENTSEL AĞIN KAYBOLUŞU: TARLABAŞI BULVARI

Yapılan analizlerde Tarlabası yıkımının Prost döneminde planlandığı fakat bu genişletmenin 1986 yılında Bedrettin Dalan döneminde gerçekleştiği görülmektedir. İki şeritli kent içindeki yolun sekiz şeritli yola çıkartılmasıyla beraber, İstiklal Caddesi ve Beyoğlu'nu birbirine bağlayan Kasımpaşa, Dolapdere, Ömer Hayyam Caddesi gibi önemli bağlantı noktalarının tamamen kopartıldığı ve kentsel sürekliliğin yok edildiği görülmektedir. Bu sayede birbirinden kopuk hatta koparılmış kent parçaları meydana gelmiştir. Kentsel ağın bu şekilde bölünüp parçalanması şekil..... da grafik olarak aktarılmıştır. Bunun sonucunda meydana gelen tüm detaylar 3. Bölümde yer alan Tarlabası yıkımlarında detaylı olarak ele alınmıştır.

İstiklal Caddesi ve Beyoğlu'nun kentsel dokusunun bozulmasındaki en önemli etkenlerden birisi önce ki bölümlerde de anlatıldığı gibi Tarlabası bulvarının açılmasıdır. Tarlabası bulvarını şekil 4.5 ve şekil 4.6 da öncesi ve sonrası görülmektedir. Buradaki Beyoğlu'nun periferisindeki birleştiği kentsel ağ içerisinde, bu örgünün kesiştiği semtlerden bir tanesi olan Beyoğlu'nun Tarlabası ve Dolapdere'yle olan bağı bulvar açılınca kesilmiştir. Bu kesintinin grafik analizi ve şematik anlatımı şekil 4.8 de çok net bir şekilde görülmektedir. Bunun sonucunda hem kent planı düzleminde hem de cepheler anlamında sosyal yaşantı bağları koparılmıştır. Tarlabası bulvarı adeta geçilmesi zor bir duvar olarak Tarlabası ve Beyoğlu arasında fiziksel ve psikolojik olarak bir etki yaratmaktadır. Karşılıklı kentsel etkileşim ve iletişimi tamimiyle koparmaktadır. Bu alanda sadece iki adet trafik ışığı bulunmakta ve yayalar bu alanda karşıdan karşıya bu iki ışık vasıtasıyla geçebilmektedir.

Özellikle 1986 yıkımından sonra uzun süre atıl kalan Tarlabası bulvarına bakan parsellerdeki binaların yan cepheleri boş kalmıştır. Yıkılmış durumdaki parseller uzun süre planlanamamış ve bu sebeple kullanılamamıştır. Kentin bu parçası fiziksel ve sosyolojik anlamda çöküntü haline gelmiştir. Özellikle Tarlabası bölümünde kalan binalar İstanbul'a göç eden dar ve düşük gelirli nüfus tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple kentsel doku bilinçsiz ve kötü kullanım sonucunda yok olmaya başlamıştır.

Şekil 4.5.: Tarlabashi Bulvarı Öncesi (Özbek, B.)

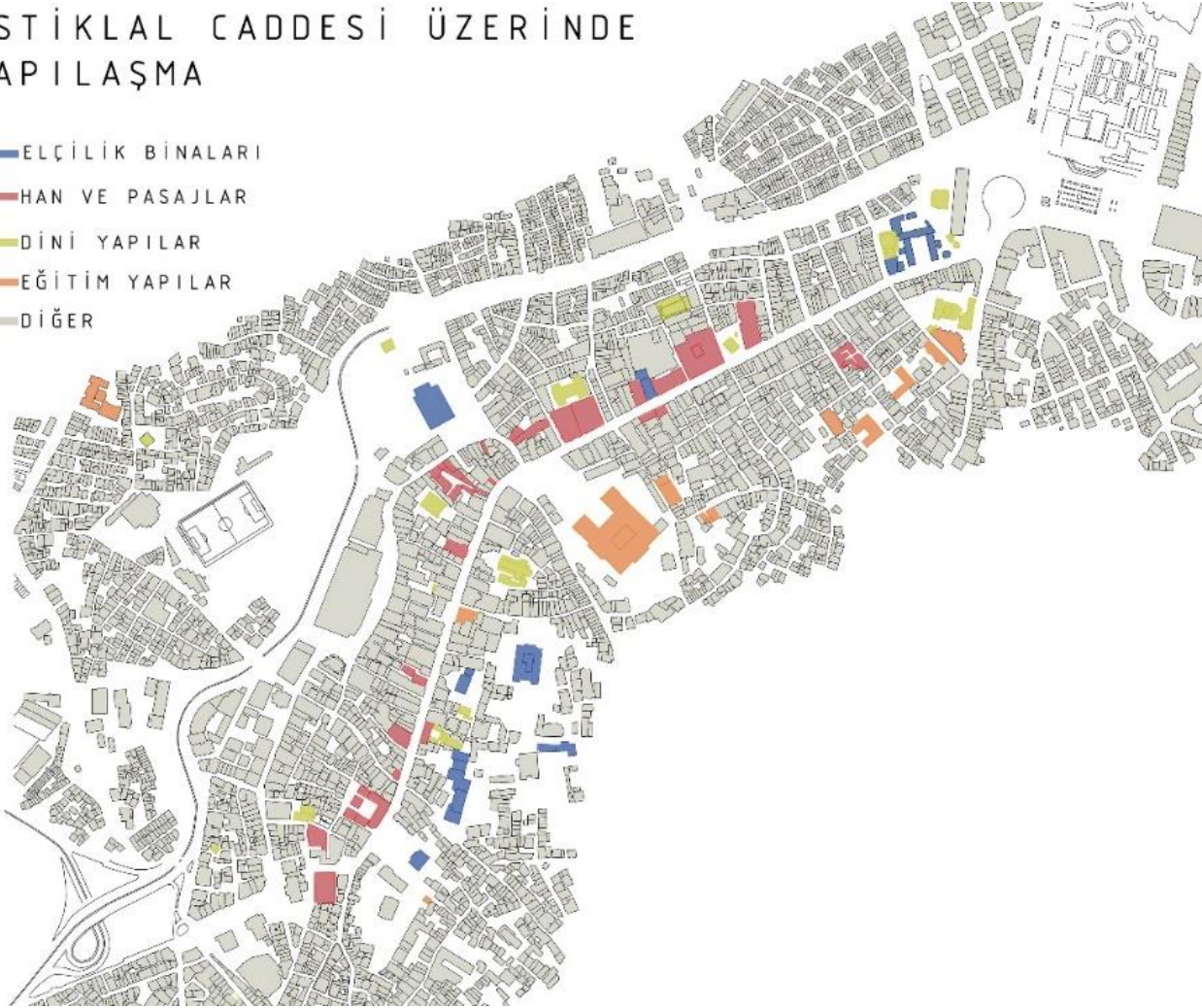
Şekil 4.6: Tarlabashi Bulvarı Sonrası (Özbek,B.)

3.6 ÖNEMLİ BİNALAR

Beyoğlu Elçilik binaları, Hanlar ve Pasajlar, Dini yapılar, Eğitim yapıları ve pek çok önemli dönem yapılarından oluşmaktadır. Bununla ilgili harita şekil.... Da yer almaktadır. Haritaya bakıldığı zaman Beyoğlu geçmişten günümüze kadar nitelikli yapılara yer vermiştir. Bugünde hala okulların, elçiliklerin işlevlerini sürdürdüğü tarihsel ve kentsel sürekliliğin devam ettiği bir bölgedir.

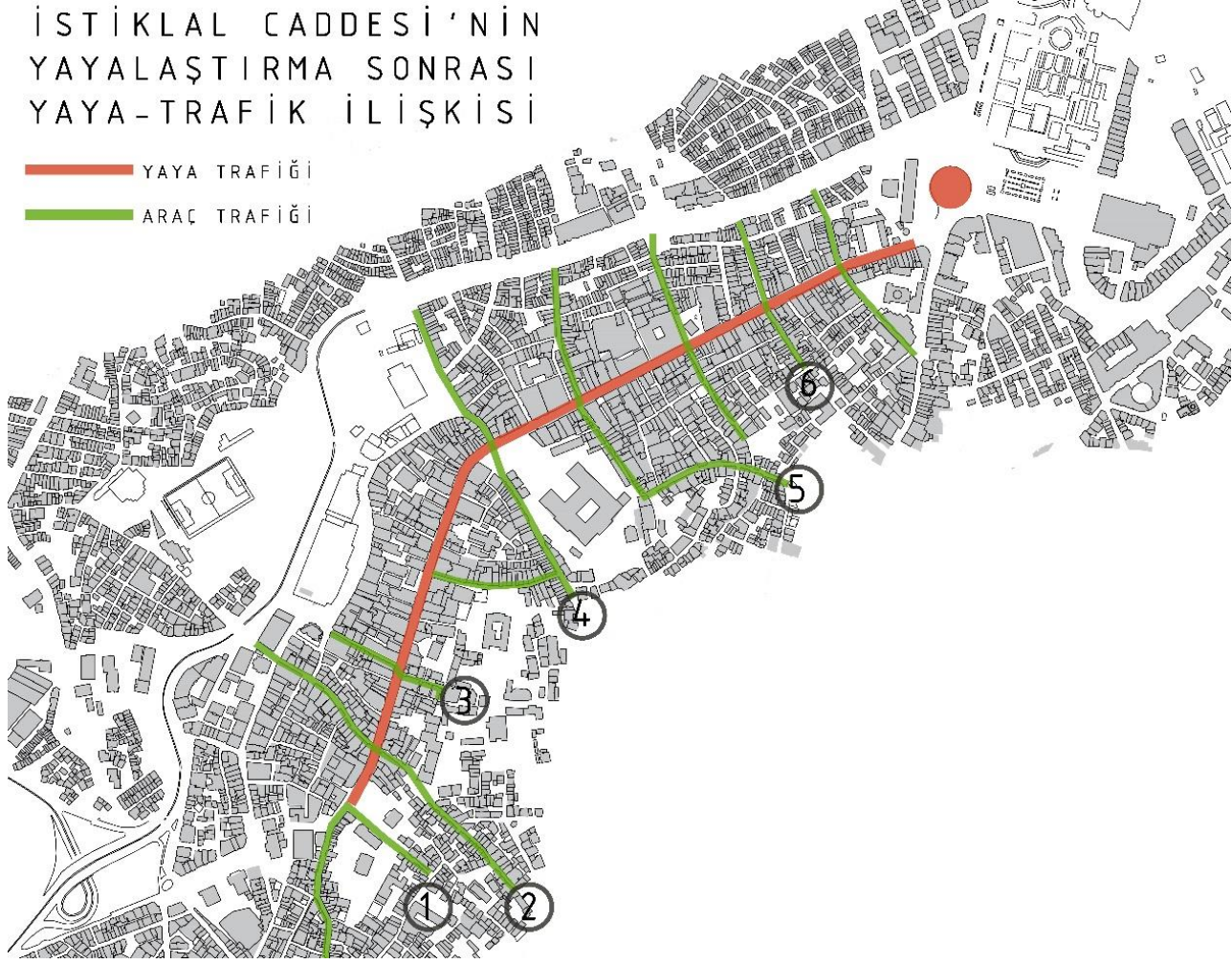
İSTİKLAL CADDESİ ÜZERİNDE YAPILAŞMA

- ELÇİLİK BİNALARI
- HAN VE PASAJLAR
- DİNİ YAPILAR
- EĞİTİM YAPILAR
- DİĞER

Şekil 4.7: İstiklal Caddesi Üzerinde Konumlanan Önemli Binalar (Özbek, B.)

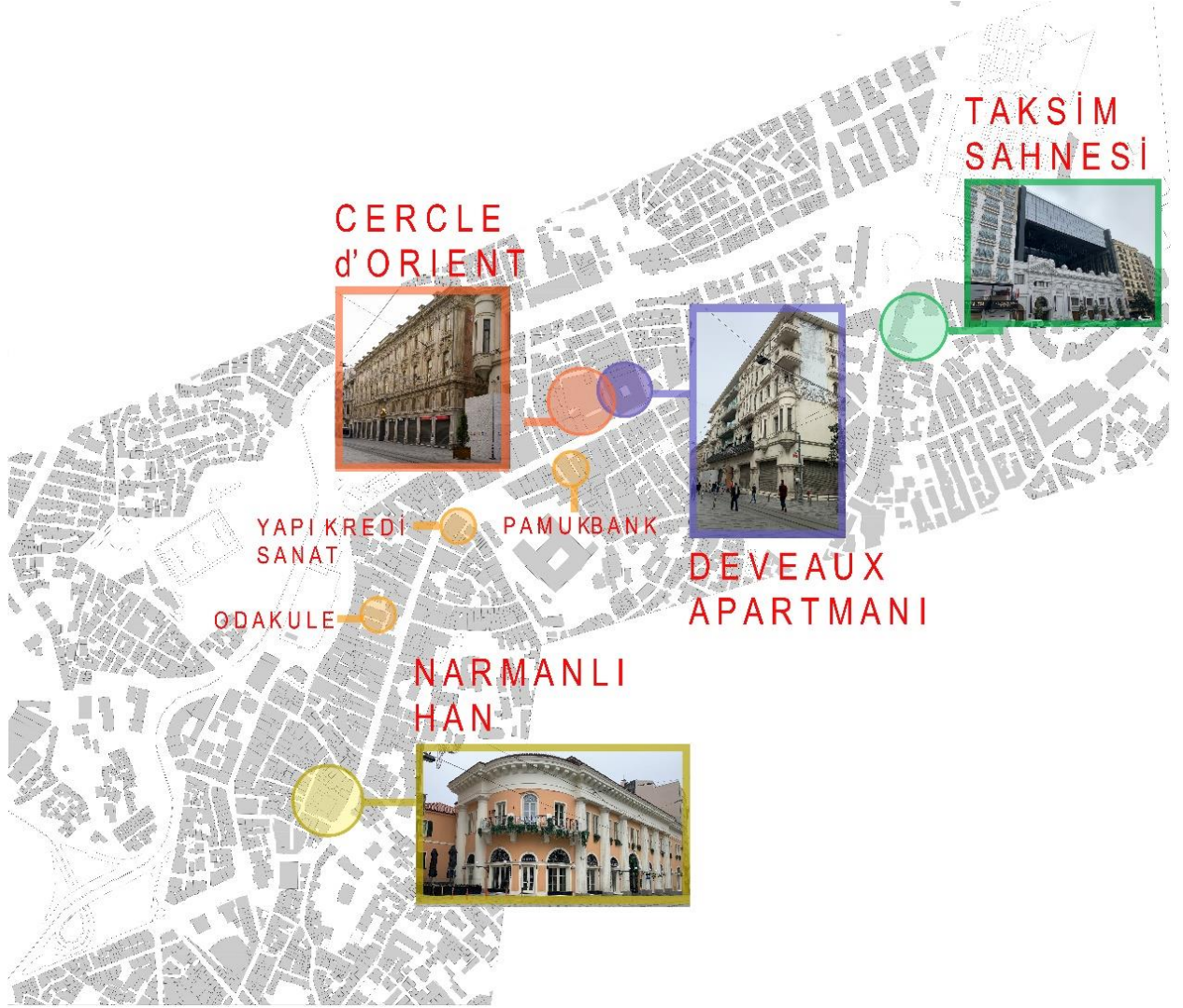
3.7 YAYA-TRAFİK AKSLARI

Şekil 4.8: İstiklal Caddesi Yaya-Trafik İlişkisi (Özbek, B.)

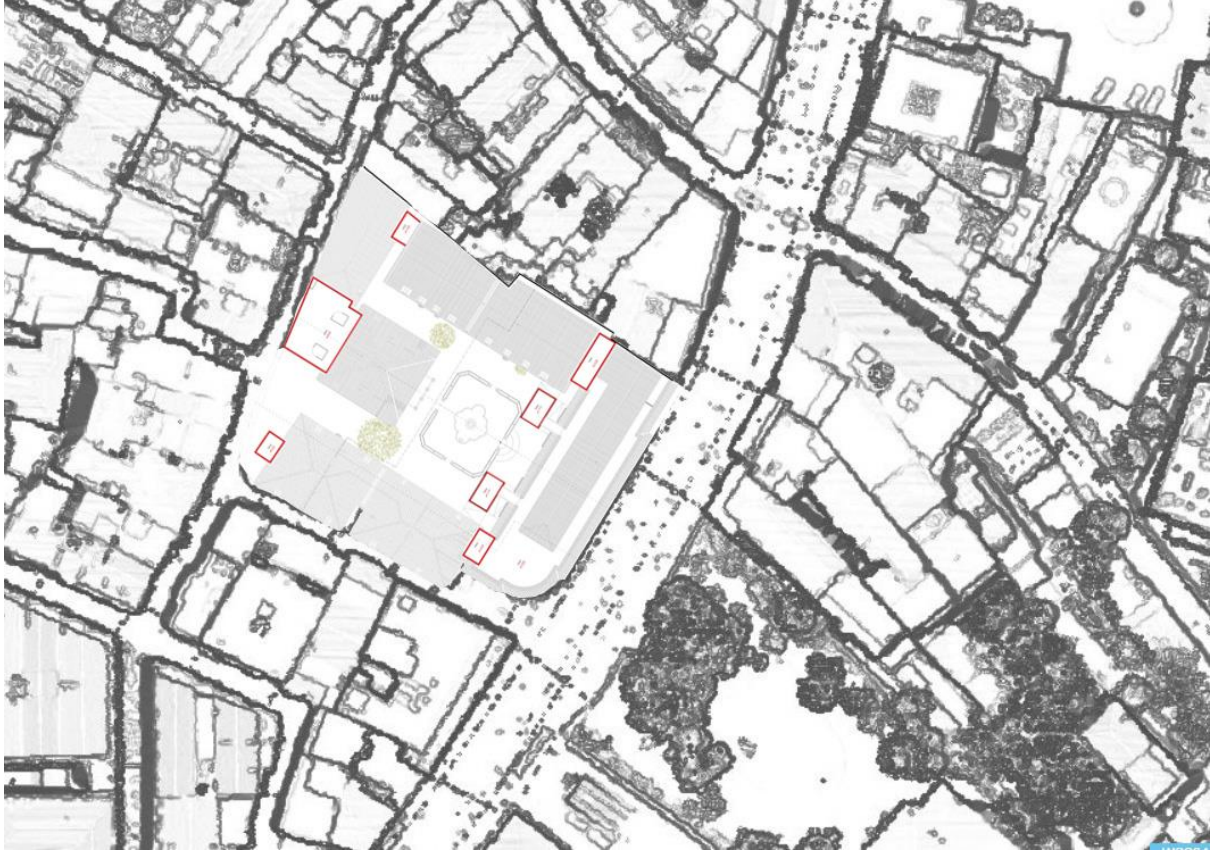
İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılma projesi gerçekleştirildikten sonra caddedeki ticari ve ikincil alanların servis alması amacıyla 6 noktadan trafik akışına izin verilmektedir. Buradaki araç geçişi sırasında yaya akışı kesilmekte ve yayanın güvenli olmayan bir alanda yürümesine sebep olmaktadır. Burada özel önlemler alınsa dahi yayanın sirkülasyonunu bölmektedir

4. İSTİKLAL CADDESİ VE ÇEVRESİNDE 2000 SONRASINDA YAPILAN KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YENİLEME ÖRNEKLERİNE AİT KENTSEL VE MİMARİ DEĞERLENDİRMELER

Şekil 5.1: İstiklal Caddesi Üzerinde Dönüşüme Uğrayan Binalar (Özbek, B.)

4.1 NARMANLI HANI

Şekil 5.2: Narmanlı Han Vaziyet Planı (Özbek, B.)

4.1.1 Narmanlı Han'ın Kısa Tarihçesi

Beyoğlu semtinde Narmanlı Yurdu olarak bilinen yapılar topluluğu, İstiklal Caddesi üzerindeki 388 ve 390 numarada bulunmaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır. Dış cephesi bir kaleyi andırmaktadır. Avlunun içindeki binalar hariç dış taraf iki katlıdır. Üst kat ağır ve büyük fil ayakları üzerine oturmaktadır. Üst kata, hem İstiklal Caddesi üzerinden, hem de hanın girişinin avluya ulaşmadan önceki köşesinde yer alan merdivenden çıkılır.

Narmanlı Yurdu adı ile anılan yapılar topluluğu muhtemelen 1870 yılında meydana gelen Büyük Beyoğlu yangını sonrası yapılmış bir yapılar topluluğudur. İlk yapıldığı dönemde Rus Konsoloslugu ve Büyükelçilik müstemilatı olarak kullanılan bu yapılar topluluğu 1930'lu yılların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne ait "Neft Syndicat" ile "Intourist" büroları olarak kullanılmışlardır. 1933 yılında bu kullanıma son verilmesi üzerine Avni ve Sıtkı Narmanlı kardeşler tarafından satın alınarak ofis,

işyeri ve konut olarak kullanılmak üzere kiralanmışlardır. Bu yapılar topluluğunun kullanım amacına bağlı olarak zaman içinde çok sayıda tadilat geçirdiği, bazı bölümlerin kendi içlerinde bölümlendiği rölöve çalışmalarından anlaşılmaktadır. 1905 ile 1913 tarihleri arasında günümüzdeki İstiklal Caddesi'nin tramvay yolu nedeniyle genişletilmesi sırasında ön bölümü yaklaşık 5.60 metre kesilerek ana yapı küçültülmüştür. Günümüzde yapıya anıtsal bir görünüm kazandıran ön cephenin orijinal yapıyla bütünlüğü olmayıp, bu bölüm istimlak sonrası yapılan bir düzenlemenin günümüze yansıması olarak kabul edilebilir.

Binanın İstiklal Caddesi cephesi üzerindeki başlangıç yeri Frederica Apartmanı'nın yanındır. Buradan İsveç (günümüzde Müeyyet) Sokağı'na kadar ki dış cepheden sonra dönüş yapan bina, İsveç sokağını bir taraftan diğer tarafa kat eder. Bu kısım yüksek duvarlarla kaplıdır. Sofyalı Sokağı'nın köşesinden, bu sokaktaki Merkez Apartmanı'na kadar olan duvar da aynı yüksekliktedir.

Narmanlı Han'ın ortasında avlulu bir bahçe yer almaktadır. Bahçeyi çevreleyen duvarın iç kısmında bulunan yerleşim merkezlerinin tamamı iki katlıdır. Sadece önceleri havuzun olduğu kısımda ve havuzun hemen arkasındaki diğer yerleşim merkezlerinden ayrılmış bulunan kısım tek katlıdır. Binanın ana giriş kapısı ana aksın ortasında yer almaktadır. Merkezin iki tarafında yer alan dükkânlar kemerlidir ve bu kısımların eskiden at arabaları bekleme yerleri olduğu söylenmektedir. Oransal olarak büyük ve yüksek olan ana giriş kapısı iki kanatlıdır. Binanın, İstiklal caddesine açılan büyük kapısından başka, ofislere dıştan çıkılan ikinci bir kapısı daha vardır. Bu kapıların dışında, İsveç (Müeyyet) Sokağı'na açılan daha küçük bir bina ile Sofyalı Sokağı'na cephesi olan ve kullanılmayan demirden çok küçük bir kapı daha bulunmaktadır (Akın, 1993).

Bina inşa edildiği günden itibaren, Rus elçilik binası ve Kaçılırlara büroları olarak kullanılmıştır. 1843'te yapımına Mimar Fossati tarafından başlanan karşı sıradaki binanın sonuna kadar da elçilik binası burada yer almıştır. Ancak, elçilik bürolarının karşı sıradaki Rus Sefareti 'ne taşınmalarına karşılık, konsolosluk büroları bir müddet daha bu binada kalmış, bu arada, I. Dünya Savaşı esnasında, Ruslarla diplomatik ilişkilerin askıya alınması ve Çarlık Rusyası'na karşı yapılan ihtilal nedeniyle, ilişkiler politik olarak zora girmiş ve İstanbul'a çok sayıda "Rus Mülteci" gelmiştir. İşte bu sırada konsolosluk büroları hala burada faaliyet göstermektedir (Akın,1993)

1930lu yılların başlangıcında, binada Rus devletine ait iki tane turizm şirketi dışında başka hiçbir kısım kalmamıştır. 1933’te bu büroların da taşınmasıyla bina tamamen boşalmış ve “Narmanlı kardeşler” binayı satın almışlardır.

Eminönü’nde ticaretle uğraşan Narmanlılar Avni ve Sıtkı adında iki kardeşdir. O dönemde ofisleri küçük kapının bulunduğu binanın ikinci katında yer almaktadır. . Ruslar, İsveç ve Sofyalı sokaklarına bakan yüksek duvarların arasındaki kısmı, hapisane olarak kullanılmışlardır. Narmanlı kardeşlerin burayı satın almasını takiben, Sofyalı sokağı e Müeyyet sokağının kesiştiği kısımda ve duvarlar üzerinde bir kapı açılmış ve kapının girişinden sonraki üç ayrı oda Dr. Firsek Karol adındaki bir heykeltıraşa kiralanmıştır. Dr. Karol odalar arasını kapılar açarak bu kısımları sanat çalışmaları için bir heykel atölyesi haline dönüştürmüştür.. Arabaların durduğu kısımlara ise, vitrinler yerleştirilerek dükkân haline getirilmiştir.

Müeyyet Sokağının İstiklal Caddesi ile kesiştiği kısımda yer alan dükkân Andrea Kitabevi’dir. Bu dükkanın yanında da bir halıcı ile Antoine Visconti’ye ait bir konfeksiyon mağazası vardır o dönemde.

Bahçede havuzun bulunduğu yerdeki tek katlı olan binada daha önce “Maliye Tahsil Şubesi”, sonra da Beyoğlu II. Noteri” yer almıştır.

Şekil 5.3: Narmanlı Han Giriş Aksı Önce Sonrası (Foto: Özbek, B.)

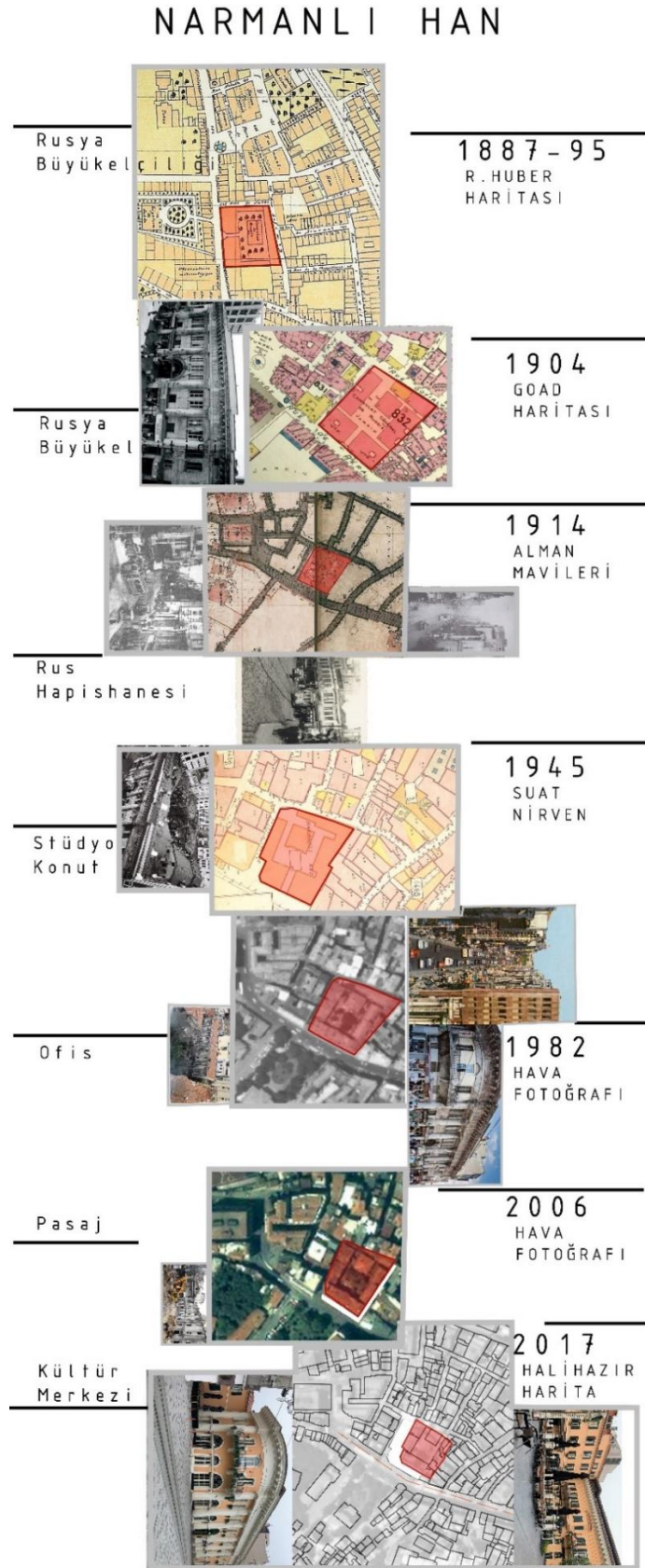

Şekil 5.4: Narmanlı Han İstiklal Caddesi Cehesi Önce Sonrası (Foto: Özbek, B.)

Şekil 5.5: Narmanlı Han Avlu Görünümü Önce Sonrası (Foto: Özbek, B.)

4.1.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

Şekil 5.6. Kronolojik Yerleşim Planı (Özbek, B.)

1887-95 yılları arasında R. Huber'in hazırlamış olduğu planda, Narmanlı Han, 3 tarafı sokakla çevrili, ortada avlusu olan müstakil bir yapıdır. Yapının araziye konumlanması dışında bina bazlı detay görülmemektedir. Bu haritada mühim olan, yapı 1887 yılından günümüze kadar doğru ölçekte geldiğini ifade etmektedir. Fakat 1874 tarihli haritaya bakıldığında (plans d'allignement), yapının bir kısmının İstiklal Caddesi'nden tramvay geçişine izin verecek kadar geri çekildiği görülmektedir. Genişletme isteği bir yana daha lineer bir cephe hattı oluşturması kaygısıyla yapıldığı parsel izlerinden okunmaktadır.

Mevcut parsel içinde ki yapıyı oluşturan bina bileşenleri, 1904 yılında yapılan Goad Haritasında görülmektedir. 1904 Goad Haritasında yapının kurgusunun 6 farklı binadan oluştuğu gözlemlenmektedir. Her bir binanın birbirine karşı olan kütle oranları oldukça dengeli ve her yapının kendi içindeki dolu-boş dengesi ise bütünde parçalı yapı izlenimi vermektedir. Goad haritasında yapı yüzünü döndüğü her sokağı içine almaktadır.

1914 tarihli Alman Mavileri'nde yapı sahip olduğu tüm özellikleri korumuştur. Zaman içinde fonksiyonel değişim geçirdiğinden, plan şeması olarak değişiklikleri olsa da bu değişimler yapının saygınlığının önüne geçmemiştir ve dışarıdan okunamamaktadır. Yapı bu dönemde Rus Hapishanesi olarak kullanılmaktadır. Güvenlik sebebiyle sadece İstiklal Caddesi ve Sofyalı Caddesi'nden yapıya ulaşıldığı görülmektedir. Bugünkü adıyla Müeyyet sokak'tan sağlanan giriş yapıya dahil edilerek kapatılmıştır. Geçirdiği değişim ve eklemelerle 1945 yılında Suat Nirven Haritası'nda yapıyı Narmanlı Yurdu olarak görülmektedir. Bu dönemde yapı, sanat atolyesi ve konaklama birimleri olarak hizmet vermektedir.

1982 Hava Fotoğrafına baktığımızda yapıda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Kullanım açısından işlev değişimi olmuştur. İşlevsel olarak farklılıklar olsa da bina strüktürel ve yapısal olarak vaziyet planındaki özelliklerini korumuştur.

2006 yılı Hava Fotoğrafına göre Narmanlı Han aynı ölçekte kendini muhafaza etmektedir. Bina kentsel ölçekte değişiklik göstermemekle beraber, han çekiciliğini yitirmiş bina verimli kullanılmadığı için eskimeye başlamıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2017 Hali Hazır planına bakıldığında restorasyonu tamamlanan Narmanlı Han vaziyet planındaki özelliklerini korumakla birlikte yapısal

ve strüktürel olarak bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişimler bir sonra ki bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

4.1.3 Mimari Özellikleri

4.1.3.1 Plan Özellikleri

Yapının güncel hali günümüz koşullarına uygun olmamakla beraber bodrum katları olağanüstü bir şekilde genişletilerek ortadaki avlunun nebati yapısı kaybedilmiştir. Bunun dışında restorasyon tekniği açısından yenileme yapıldığı için yapının özgün durumları kaybolmuştur . Sahip olduğu işlev açısından baktığımız zaman, kültürel alanlara ev sahipliği yapmaktadır. Müze, kafeler vb. mekanlara bugün hizmet vermektedir. Bu yapının önümüzdeki işlevsel ömrünün ve Beyoğluna verdiği cevap açısından kullanıcılar tarafından nasıl bir geleceği olacağı görülecektir. Sık sık basında eleştirilen “çok yeni bir yapı” yapılmış olması etrafındaki tarihi yapılara verilen ticari işlevlerden dolayı değerini kaybetmesi düşünüldüğünden sert eleştirilere maruz kalmaktadır. Vaziyet Planı olarak değerlendirdiğimizde kütle oranlarının korunması ve vaziyetteki dolu-boş ilişkisi dengeli ve geriye dönük doğru bir hamledir. Yapı içinde oynanan kat yüksekliklerinde farklılık olup, mahal kazanılmıştır. Çatılara eklenen teraslar, 3 ila 5 metre arası yükseltelen çatı katları yapının karakteristik kimliğine aykırıdır. Yapıyı gezerken iç mekanda, kat yüksekliklerini dengeli kullanılmış ve asma katlar normal kata eklenip değerlendirildiği düşünülse, üst katlara çıkıp karşılaştırma yapınca bunun öyle olmadığı okunmaktadır. Bodrum kat dışında yapıyı etkileyecek ek bir yapı yapılmamıştır.

4.1.3.2 Cephe Özellikleri

Restorasyon öncesi cephede bulunan dorik sütunlar, restore edilmemiştir yerine benzeri konularak önce-sonra ilişkisi oluşturmaktadır. Eski cephenin malzeme dokusunu yeni uygulamada görememekteyiz. Olumlu yönleri ise tezin diğer bölümlerinde incelediğimiz Circle d’Orient, Maksim Gazinosu, Devaux apartmanları gibi göze çarpacak bir gabari farkı yoktur.

4.1.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi

Restorasyon öncesi yapının Bodrum Kat Planlarına bakıldığında, yapının bodrum kat izlerinin zemin katta ki izleriyle aynı olduğu görülmektedir. Bodrum katlar genellikle

konut olarak kullanıldığı görülmektedir. Sofyalı sokağına bakan cephede bulunan odalar ise depo olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 5.8: Zemin Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

İstiklal Caddesi cephesindeki planlara bakıldığında ,binanın bu kısmında asma kat kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bina kat yüksekliği diğerlerine oranla daha yüksektir.

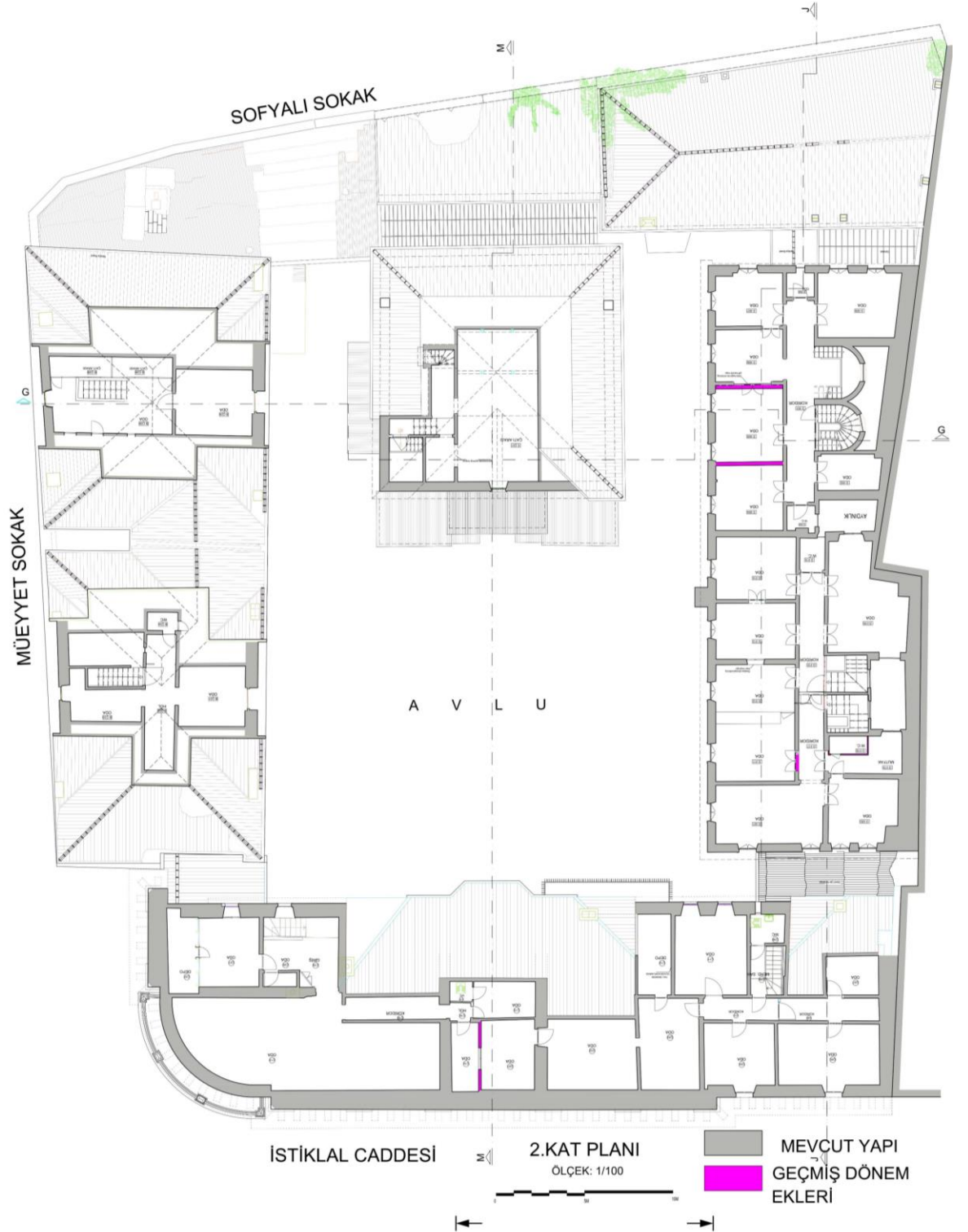
Şekil 5.9: Ara Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Birinci kat planında, günümüzde Sofyalı Sokağında bulunan girişin yerine tek katlı ve bodrumu olmayan bir bina görülmektedir. Daha öncedende belirttiğim gibi Rus Hapishanesi olarak kullanıldığı için güvenlik sebebiyle sokak yapı ilişkisini kesecek şekilde bu aks yapıya dahil edilmektedir.. Kullanım işlevine göre binaların içi birçok odadan oluşmaktadır.

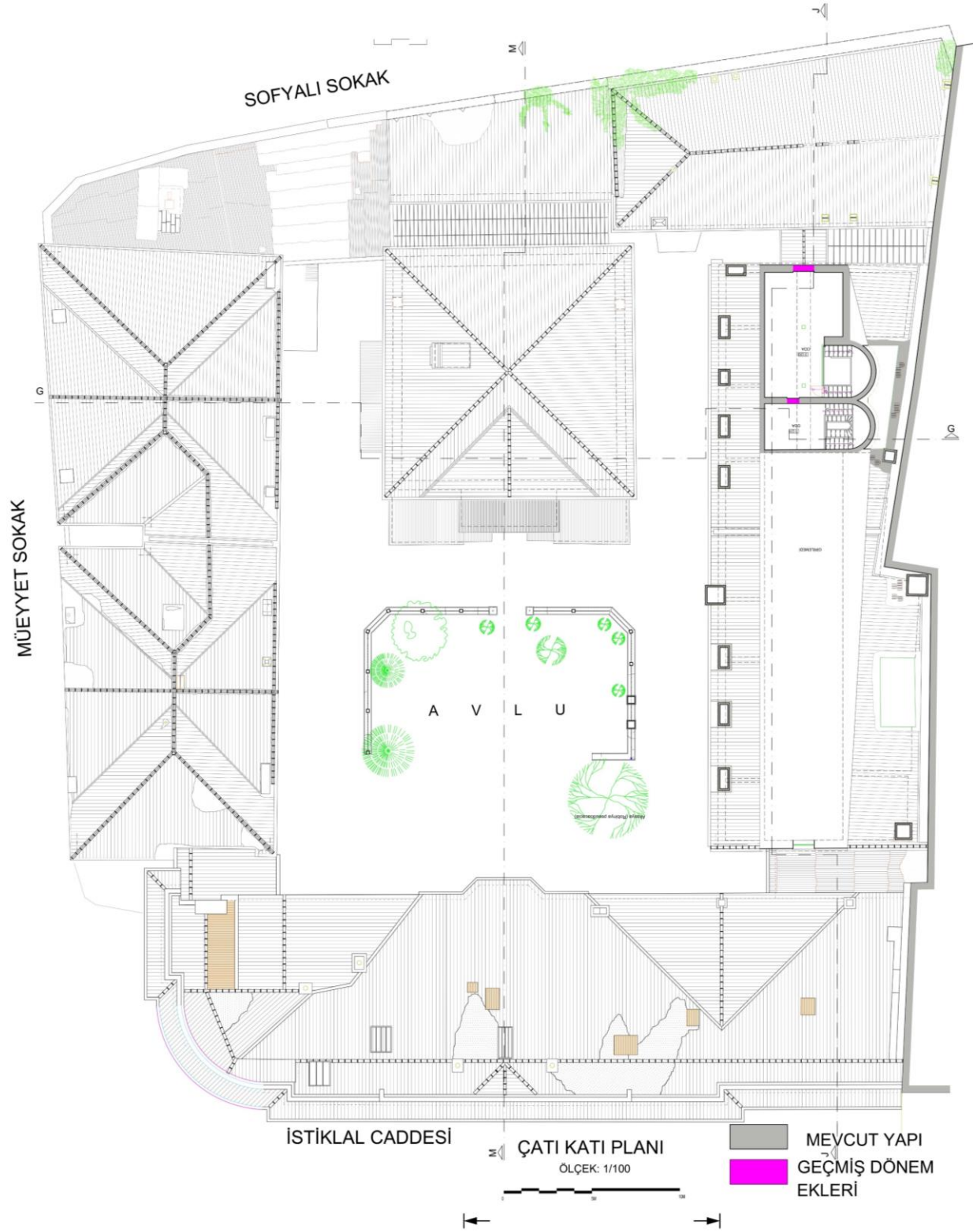
Şekil 5.10: Birinci Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

İkinci kat planında göre binalar arası kot farkları ortaya çıkmaktadır. Bazı binalarda oda bölmeleri devam ederken bazılarında çatı veya çatı arası görünümü mevcuttur.

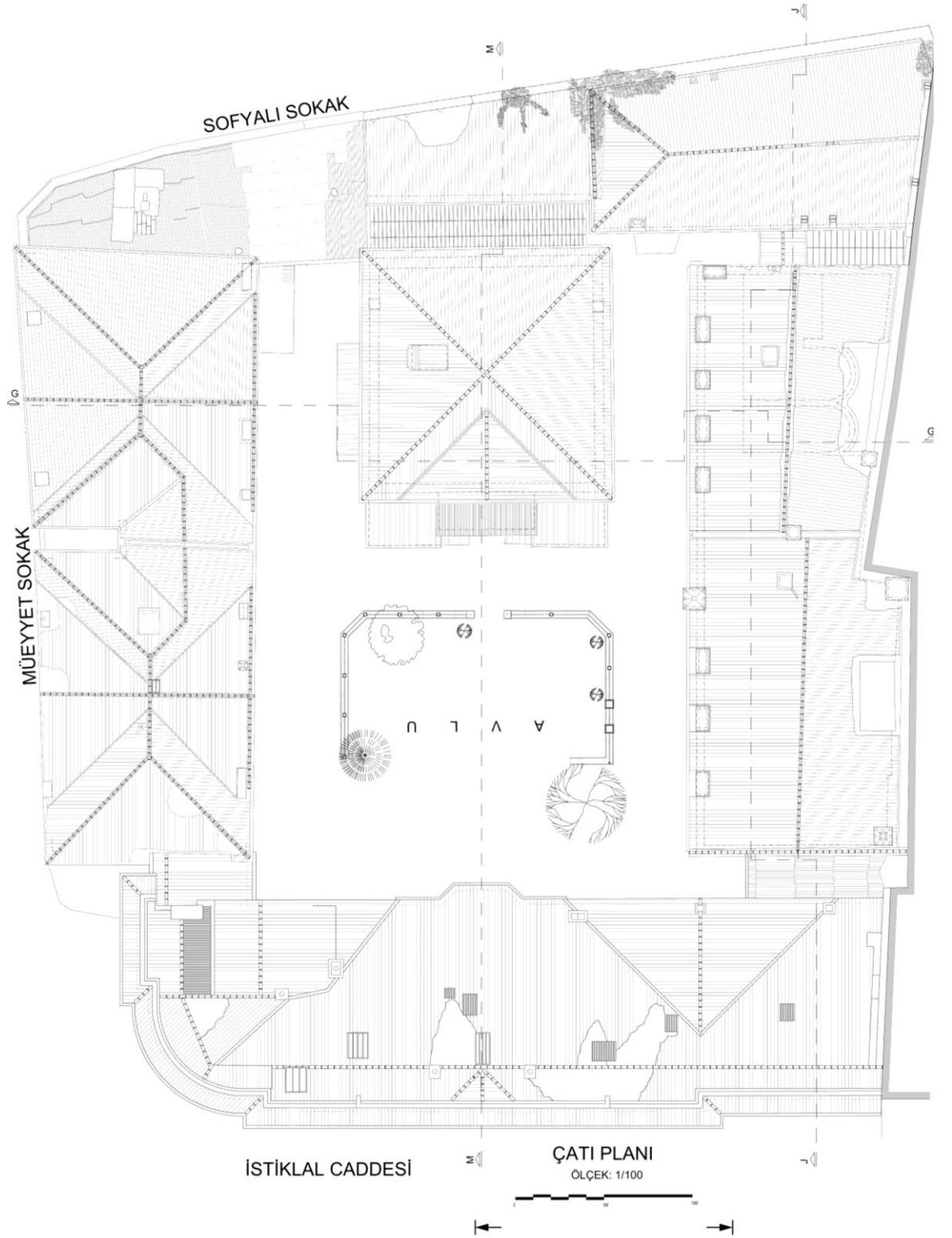
Şekil 5.11: İkinci Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Çatı katı planında komşu binayla bitişik olan yapının kot farkı gözükmemektedir.

Şekil 5.12: Çatı Katı Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Yapılarda kırma çatı görülmektedir. Eğimlerinin %33 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

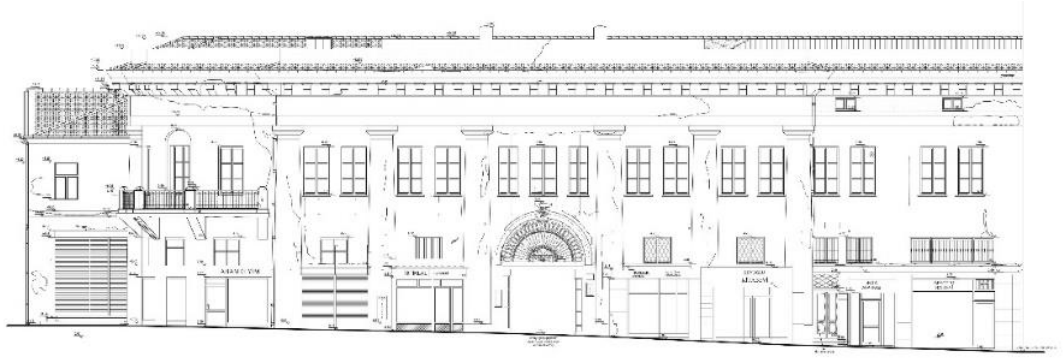
Şekil 5.13: Çatı Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Planlarda okuduğumuz tüm detaylar kesitler üzerinde görülmektedir. Bina bloklarının kat yükseklikleri, bodrum katının süreksizliği, oranlarının dengeli olduğu görülmektedir. Dönem eklerini ve işlev değişikliğinden kaynaklanan ekleri okunabilmektedir. Şekil A da görüldüğü gibi zaman içerisinde döşeme eklendiği düşünülmektedir.

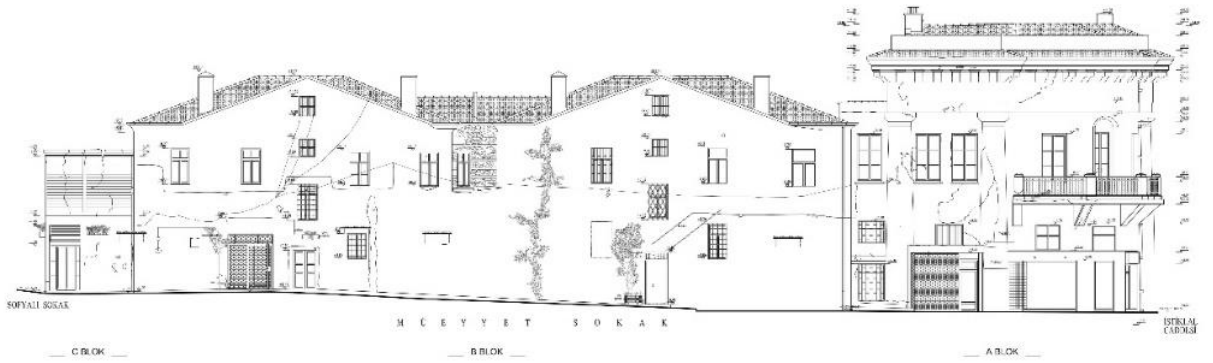

Şekil 5.14: Kesitler. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

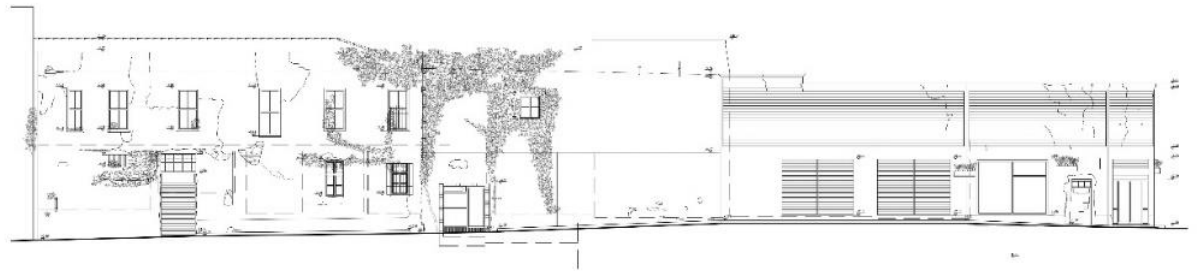
Binanın cephesi İstiklal Caddesi tramvay istimlakı nedeniyle geriye alındığı için özgün cephesi hakkında bir fikir yürütülememekle beraber bugünkü restore edilmiş cephe röleveyle bakıldığı üzere sade yalın bir dile sahiptir. Kolonların ön cephede abartılıyor olması ve pencerelerle beraber bir cephe düzeni oluştuğu görülmektedir. Yapının İstiklal Caddesi'ndeki cephede, anıtsal bir biçimde yer almış dorik sütunlar bulunmaktadır. Binanın köşeyi amorf bir biçimde dönmesi binanın anıtsallığını dengeler şekilde yumuşatarak geçtiği görülmektedir.. Balkon çıkması ve bu çıkmayı destekleyen payandalar görülmektedir. Yapıya giriş bu cephedeki tonoz'un altında olduğu okunabilmektedir. Aynı zamanda bu tonuz'u destekleyen kilit taşı, süslemeli demir ferforjenin hemen üstündedir. Bina fiziki olarak cephede tahribatlar gördüğü anlaşılmaktadır. Müeyyet sokağı yumuşak bir şekilde noktlayan balkon cephesinden sonra bina düz ve sövesiz devam etmiştir. Sofyalı sokak ile Müeyyet sokağın birleştiği yerdeki yapı, restorasyon öncesi günümüze gelen yapıya eklenmiş olan kısımdır.

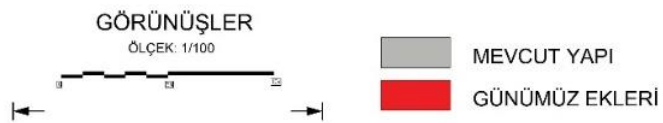
ISTIKLAL CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ

MÜEYYET SOKAK GÖRÜNÜŞÜ

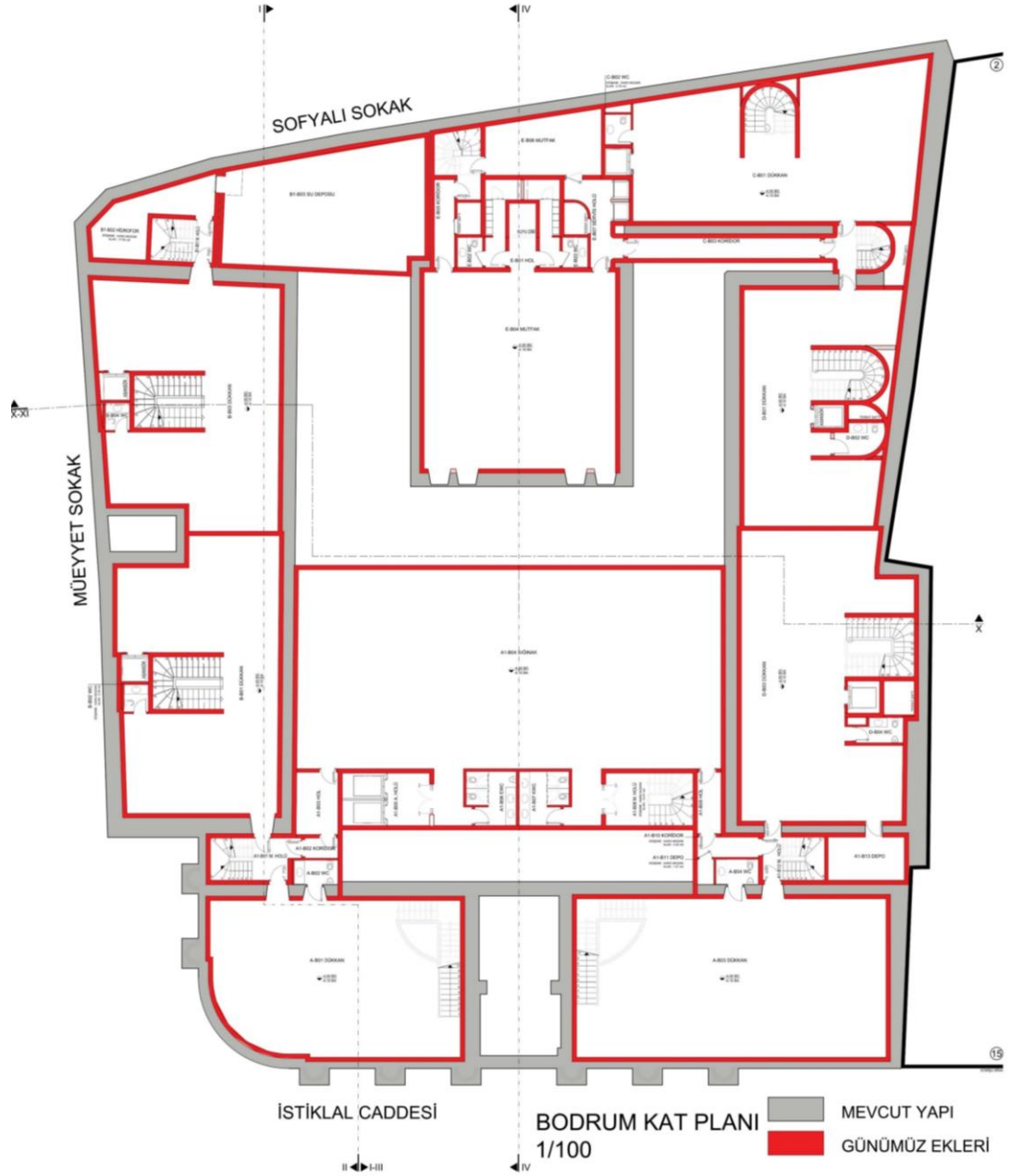
SOFYALI SOKAK GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 5.15: Görünüşler. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

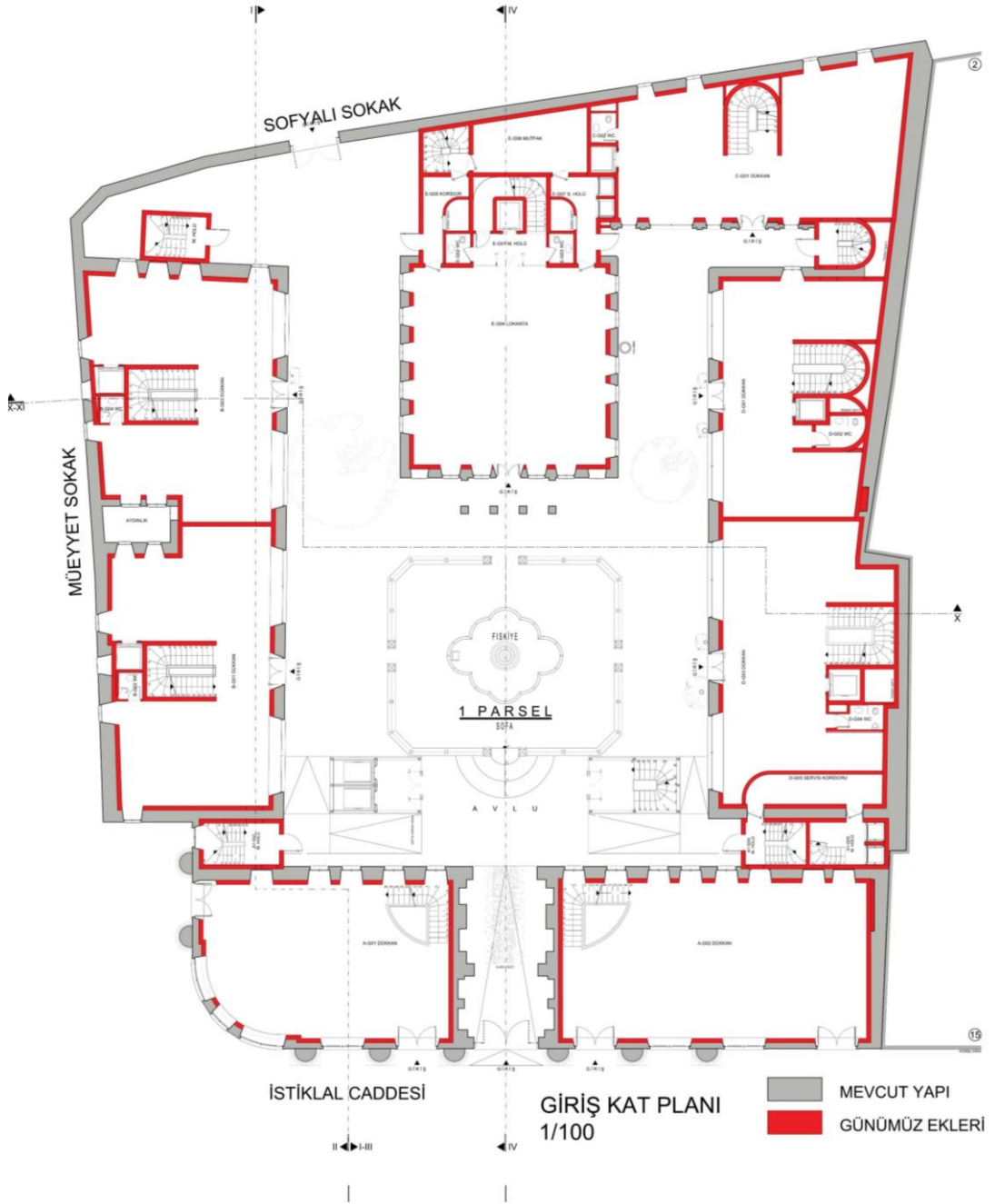
4.1.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi

Restorasyon öncesi yapının bodrum kat izleri zemin katta ki izleriyle aynıyken, restorasyon sonrası avlu dahil tüm ada dahil edilerek çok daha büyük bir yüz ölçümünde bodrum kat elde edilmiştir. Bir önceki dönem eklerine kıyasla bodrum katta yüksek oranda müdahaleler yapılmıştır.

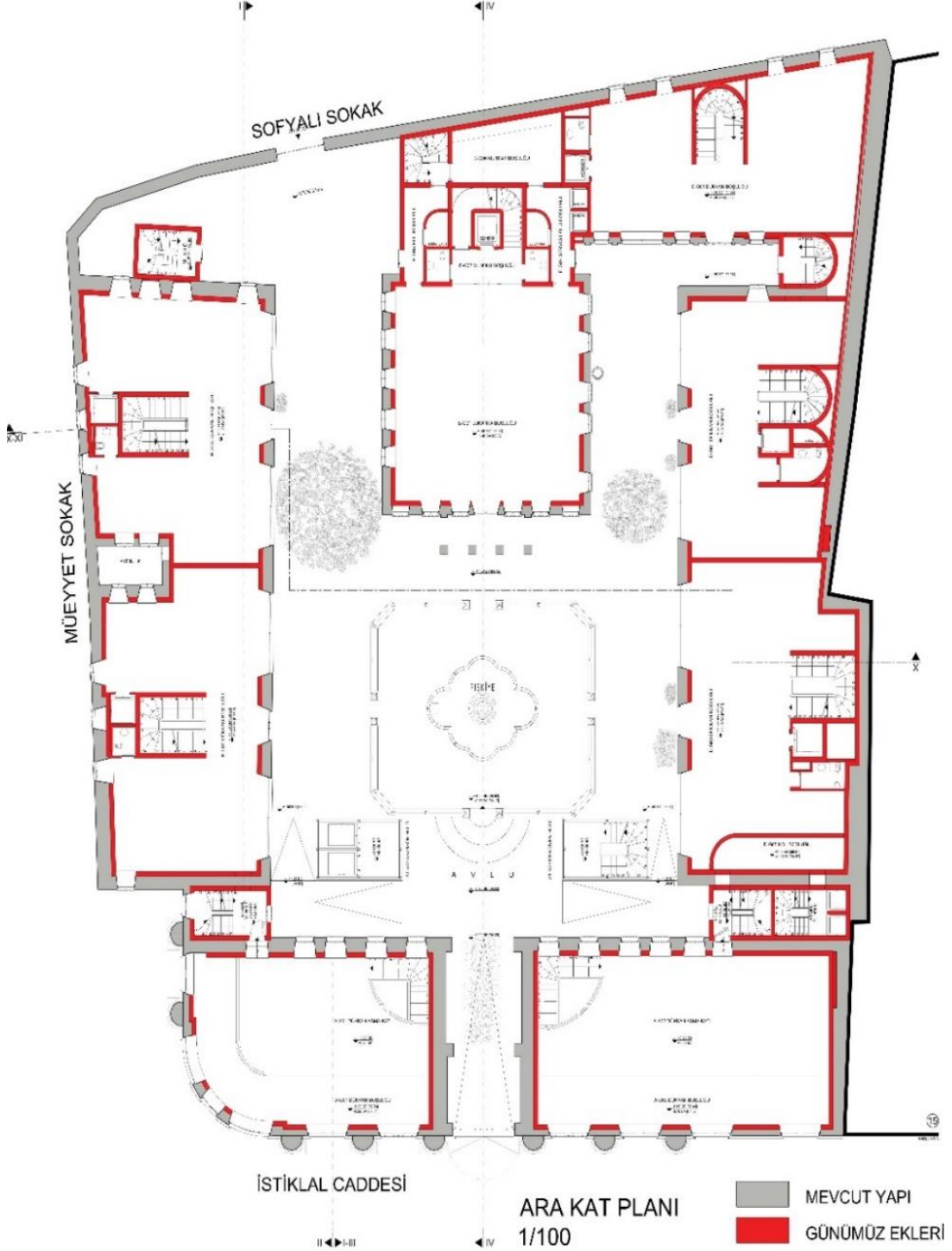
Şekil 5.16: Bodrum Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Giriş katında bulunan tüm mahaller dükkan olarak tasarlanmıştır. Müeyyet sokak ile Sofyalı sokağın kesiştiği noktadaki sonradan ekleme yapı kaldırılıp daha önce Goad haritasında gösterdiğimiz giriş aksı tekrardan açılmıştır. Avlu bölümü daha önceden binaların giriş kotuyla hemzeminken, restorasyon sonrası İstiklal Caddesi ile Sofyalı sokak arasındaki kot farkını binaya dahil edebilmek için avlu merdivenlerle yükseltilmiştir.

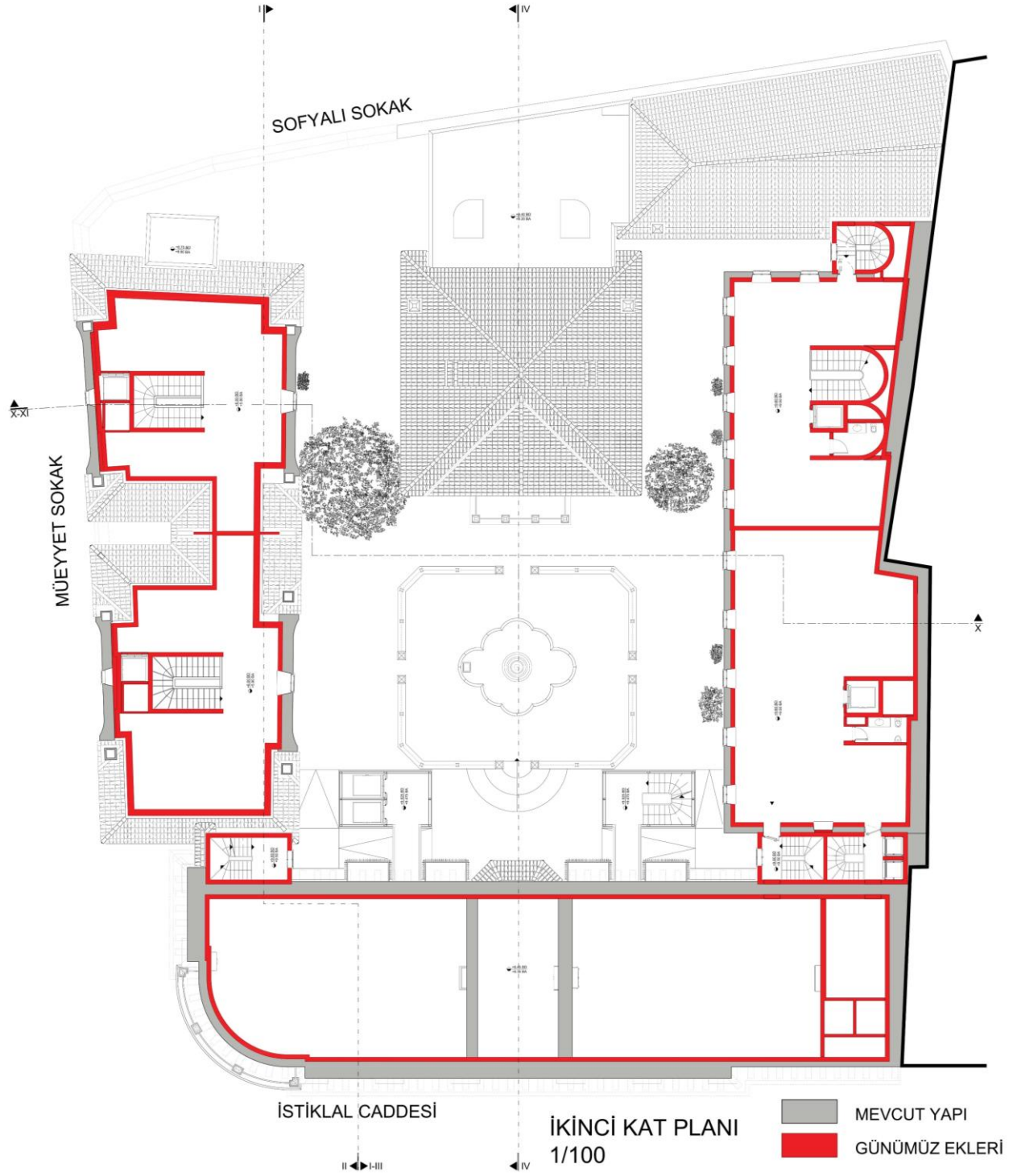

Şekil 5.17: Zemin Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Restorasyon öncesi yalnız İstiklal Caddesi'ne bakan binanın asma katı varken, güncel duruma göre her binada asma kat çözümüne gidilmiştir. Bu asma katlar giriş kattaki dükkanları destekler niteliktedir.

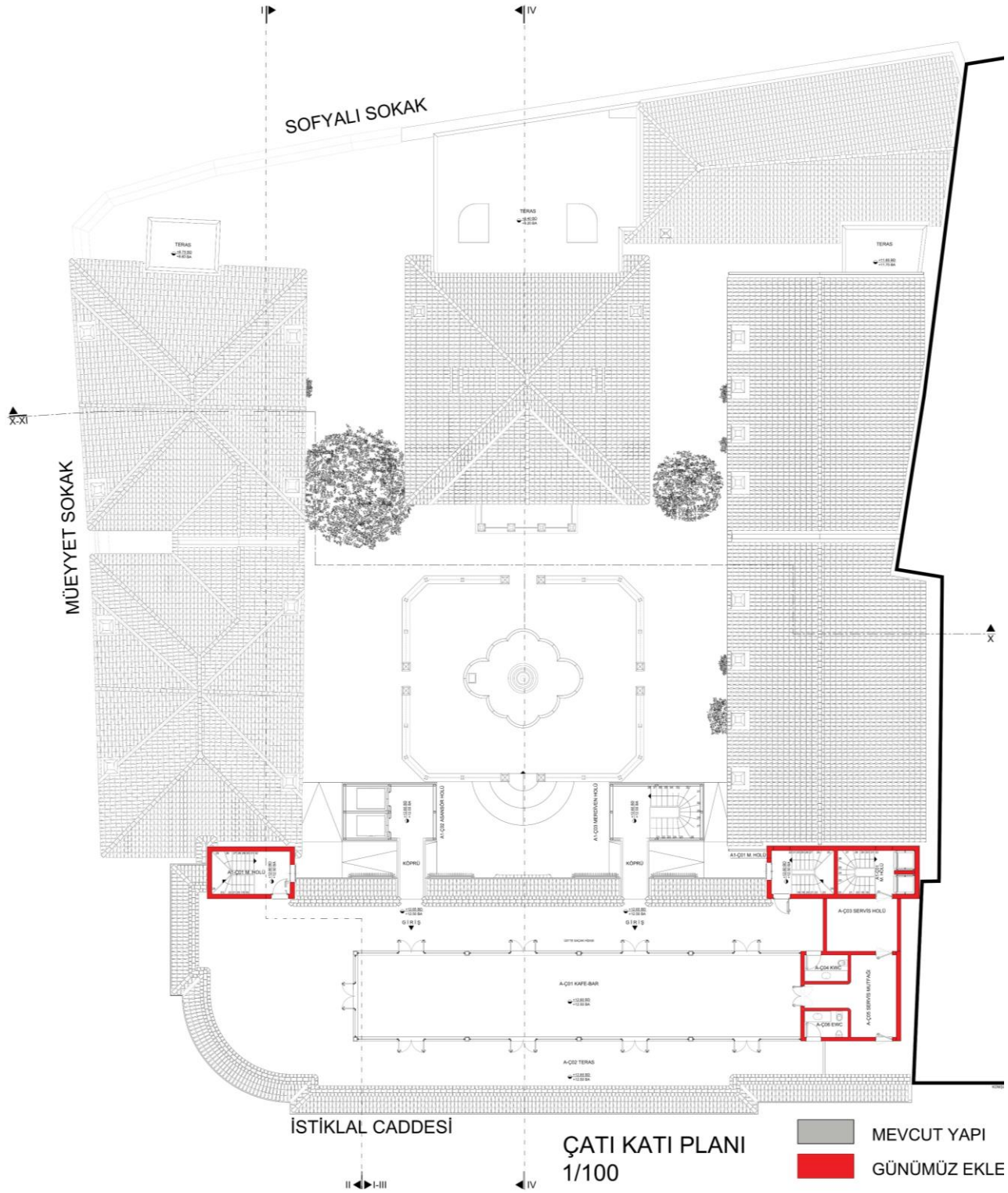
Şekil 5.18: Ara Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

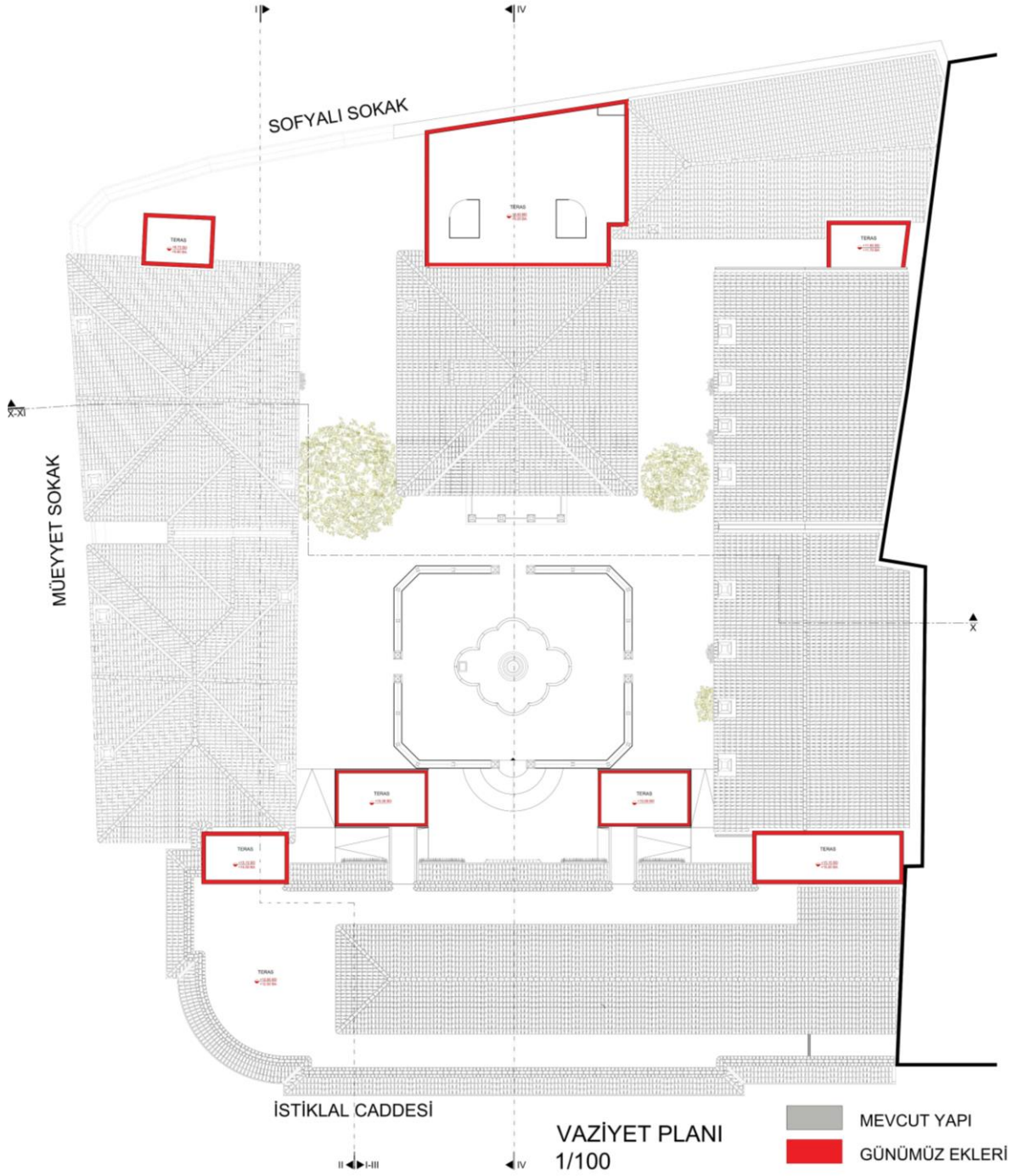
Şekil 5.20: İkinci Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Kat yükseklikleri değiştirildiği için restorasyon öncesi ve sonrası çatı katı planında değişiklikler görülmektedir. İstiklal Caddesi'ne bakan bina restorasyon öncesi çatı katı

planında çatı olarak gözükürken burada yapıya bir ek kat eklendiği düşünülmektedir. Buradan çıkaracağımız sonuç oranlarını korusada bina yükseklikleri değişmiştir.

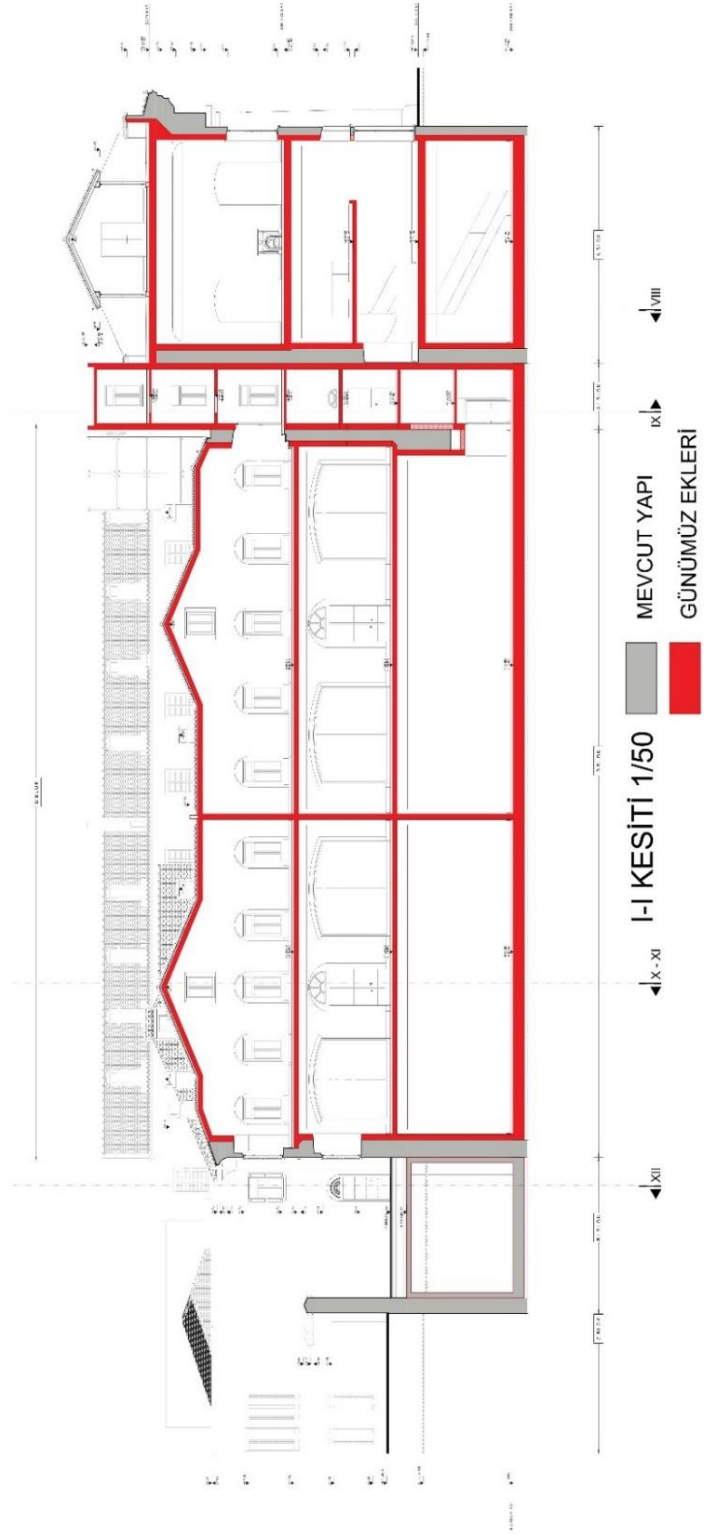
Şekil 5.21: Çatı Katı Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

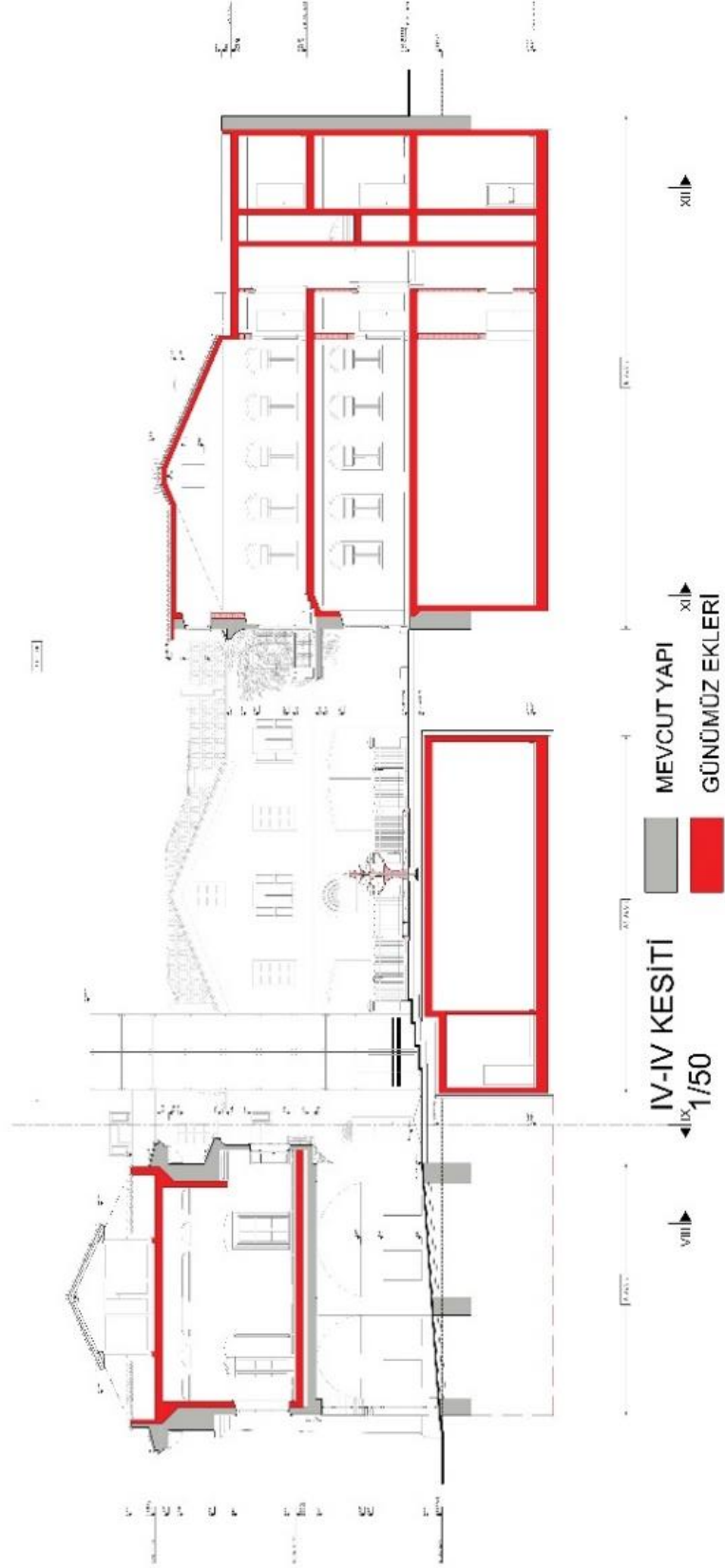
Şekil 5.22: Vaziyet Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Vaziyet planına baktığımızda eskiye nazaran dolu-boş oranları artmıştır. Sofyalı sokağa ve İstiklal Caddesi'ne bakan binalarda teras oluşturulmuştur. Bütününe baktığımızda daha öncelerde 4 tarafı kapalı olan yapı, belli kararlar sonucu (belki

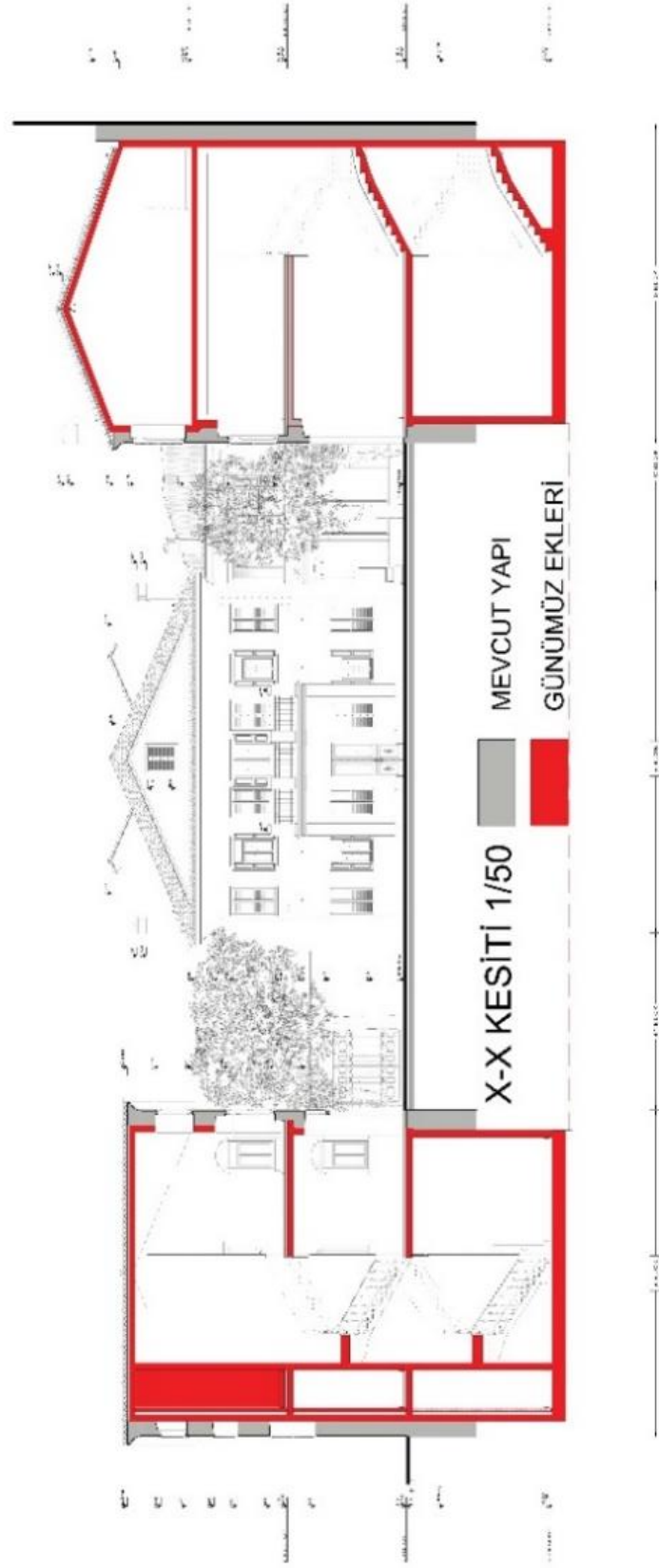
geçmişteki işlev farkının getirdiği bir unsur olarak) geçiş aksları ve yapıda boşluklar
açarak Goad haritasındaki gibi daha esnek bir kullanıma sahip olmuştur.

Şekil 5.23: Kesit 1. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

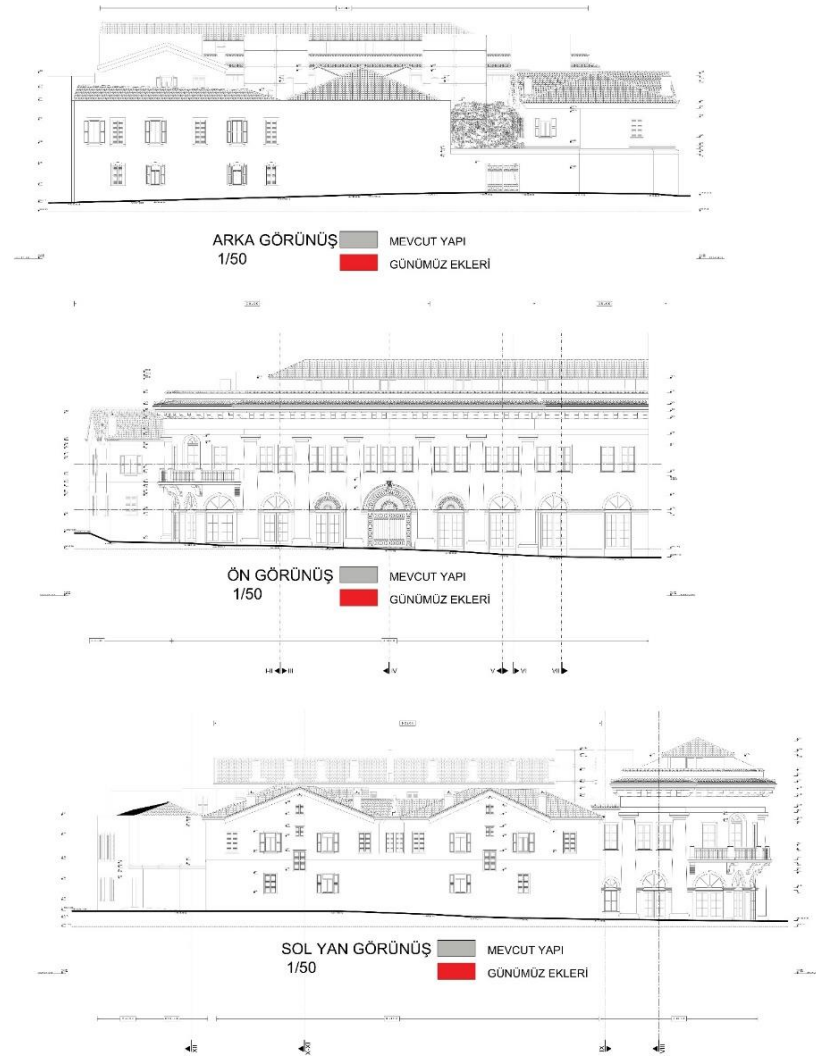

Şekil 5.24: Kesit 2. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Şekil 5.25: Kesit 3. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

I-I kesitine baktığımızda eklenen bodrum katları ve terasları görülmektedir. İstiklal Caddesi'ne bakan binada çatı mahyası +12.50 kotundan +16.07 kotuna yükselmiştir. IV-IV kesitine baktığımızda zaman ise avlunun ortasındaki bina kotu restorasyon öncesi tek çatı altında birleşip +12.50 kotunda biterken, yenileme sonrası bina iki çatısı iki farklı kot içinde kendini dengelemektedir. Avluya bakan kısımda bina +12.50 kotunda görülürken, Sofyalı sokağa bakan kısımda binanın çatı katı arası kesilip teras olarak açıldığından, bina +9.00 kotunda bitmektedir. Ayrıca bu kesite baktığımızda avluda kot farklarını okumaktayız. X-X kesitindeyse girişin sağında kalan bina restorasyon öncesi 1 bodrum kat, 1 zemin kat, 1 normal kat ve çatı arasından oluşmaktayken , bu kesitte çatı arası katını 10.34 kotundan 14.66 kotuna yükselterek normal kata çevirdiğini görüyoruz.

Şekil 5.26: Görünüşler. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

4.1.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu

CERCLE d'ORIENT(1882) Alexandre Vallaury	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI (1887 - 1895)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI (1904)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ (1914)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	RUS HAPİSHANESİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
SUAT NİRVEN (1945)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	STÜDYO + KONUT	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	OFİS	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
2006 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	PASAJ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
HALİHAZIR (2017)	RESTORASYON	RESTORASYON	KÜLTÜR MERKEZİ	1 BODRUM KAT + 2 NORMAL KAT	RESTORASYON + YENİ BİNA

Şekil 5.27: Karşılaştırma Tablosu (Özbek, B.).

Bu bölümde şekil 5.26 daki harita serisi ve yapıya ait kimlik bilgileri tablo haline getirilmiştir. Dönem haritalarına bakılarak, harita üzerinde okunabilen bilgiler yorumlanmıştır.

1887 yılında yapılan Huber Planı'na göre Narmanlı Han şematik olarak günümüzde ki haline benzemektedir. 19. yüzyıl kökenli olduğu ve birbirinden farklı konseptleri barındırdığı için cephede dönem ekleri görülmektedir. Bu sebeple eklektiktir diyebiliriz. Bu dönemde Rusya Büyükelçiliği olarak kullanılmıştır. Bodrum kat,Zemin kat ve 2 normal kattan oluşmaktadır. Yapının en özgün halidir.

Goad haritasında yapının ölçeği ve araziye konumlanması daha net okunabilmektedir. Aynı işlevini korumuştur. Mimari özellikleri açısından kendini koruyarak bu döneme gelmiştir.

Alman mavilerinde yapının hala Rusya'ya ait olduğu görülmektedir. Ayrıca Konsoloslukun yanında da bir süre Rus hapisanesi olarak kullanılmıştır. Buna rağmen yapı vaziyet planı bakımından hala özgün ve sahip olduğu mimari özellikleri sürdürmektedir.

Suat Nirven'e göre yapı bu tarihlerde el değiştirmiştir ve artık Narmanlı Yurdu olarak anılmaya başlamıştır. Hem stüdyo hem de konut olarak işlevlendirilmiştir. Dönemin ünlü sanatçıları hem çalışmalarını burada yapıp aynı zamanda hayatlarına buradan kiraladıkları odalarda sürdürmüşlerdir. Yapı sahip olduğu mimari özellikleri korumuştur.

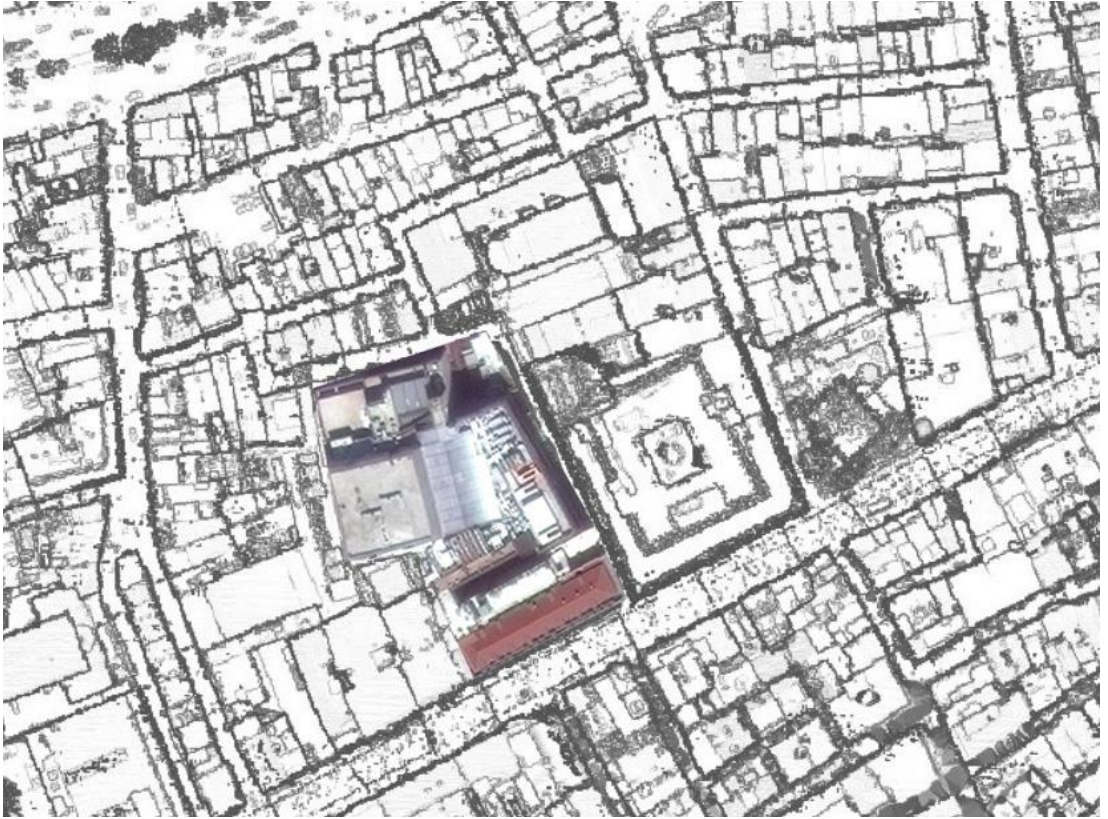
82 yılına geldiğimizde Narmanlı köklü bir yapı olmasına rağmen artık beklenen konforu sağlayamadığından içindeki binalar sadece ofis olarak kullanılmaya başlanmıştır. Artık konaklama konforu kalmamış iş hanına dönüştüğü görülmektedir. İç mekanda işleve uygun değişimler yapılsa da bina hala sahip olduğu özellikleri korumaktadır.

2006 yılında artık sadece İstiklal caddesine bakan birkaç dükkan dışında restorasyonuna kadar kullanılmıştır. Bu sebeple Narmanlı Han atıl durumda kalmıştır. Pasaj olarak işlev gördüğü bu dönemde binanın yenilenme ihtiyacı görülmektedir. Dükkanlar ve pasaj kullanıcılar tarafından restore edilmesi beklenmiştir. En son ki kullanıcıları 2010 yılında taşınıp, pasaj restorasyon sürecini

beklemek üzere kapatılmıştır. Bu sürece kadar sahip olduğu tüm mimari özellikleri ise koruyabilmiştir.

2016 yılında restorasyona başlanmıştır ve 2017 yılında yapı tamimiyle ortaya çıkmıştır. 2018 de ise halka açılmıştır. Fakat geçmişten 2010 yılına kadar tüm benliğiyle gelen yapı artık aynı karakteristik özelliklere sahip değildir. 2017 yılı sonunda yapıdaki değişimler tabloda gözükmemektedir.

4.2 CERCLE D'ORIENT

Şekil 5.28: Cercle d'Orient Vaziyet Planı (Özbek, B.)

4.2.1 Cercle d'Orient'in Kısa Tarihi

Cercle d'Orient Abraham Paşa'nın isteği üzerine, arsanın caddeyle birleştiği kısımdan başlayarak , 45 metre uzunluğunda hem kent içi bir rezidans hem de kiraya vereceği bir kulüp lokali olarak, bu bina 1883 yılında Saray mimarlarından olan Alexandre Vallauray tarafından tasarlanmıştır. Zaman içinde bina birkaç el değiştirip aynı zamanda işlev değişikliğine uğramıştır. 1898 yılında Osmanlı Bankası'na geçmiştir. Bölüm 5.3.1'de bahsettiğimiz Deveaux Çıkmaz Sokak düzenlemesinden sonra , Goad

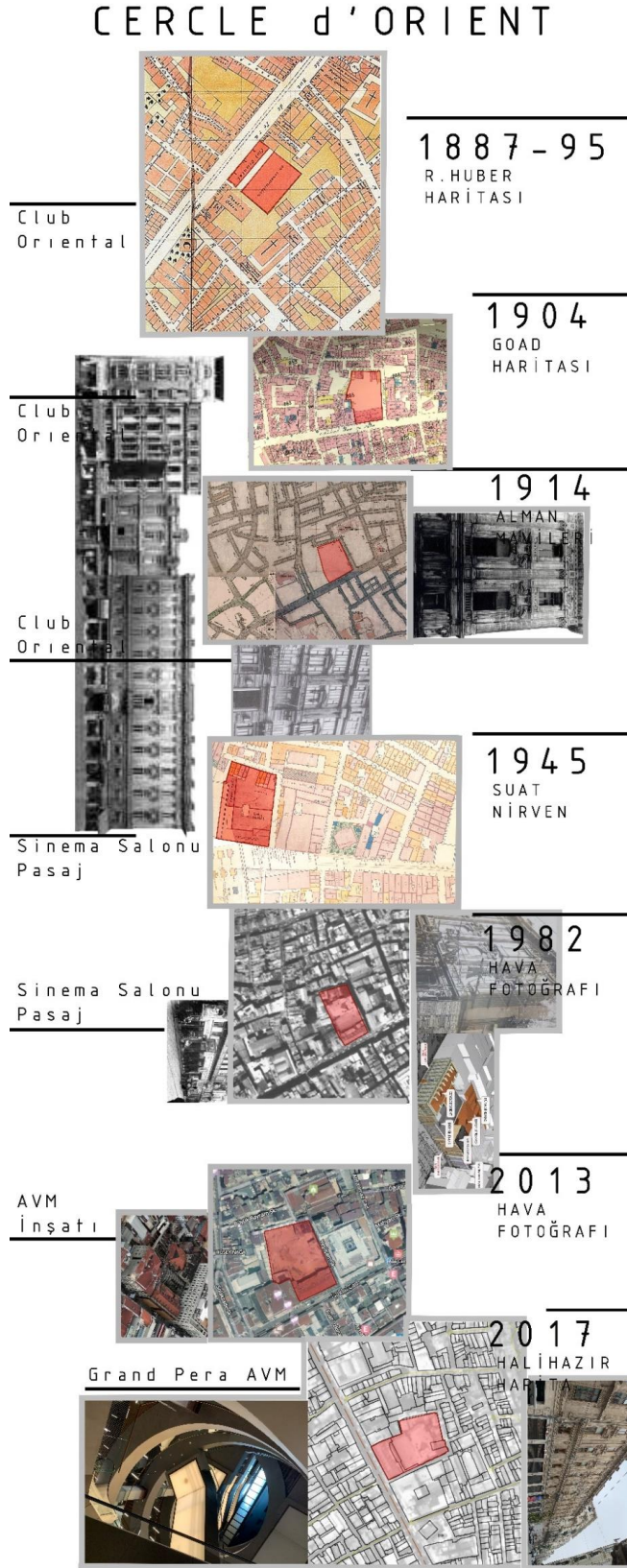
haritasında Cercle d'Orient binasının arkasındaki arsa yeni binaların yapımı için daha iyi bir konuma sahip oldu. Binanın bulunduğu parselde hemen arkasında kalan bölümde 1894 tarihinde Vallauray tarafında bir konser salonu ve yine ticari amaç güderek iki apartman yapılmıştır. "Skating Palace" adını alan hem tiyatro hem de balo salonu olabilen bir paten pisti açıldı. İstiklal Caddesi'ndeki en dikkat çeken yapılardan biri olan Cercle d'Orient, hem fonksiyonel hemde mimari eklemeler yaparak kendini yenilemiştir. 1918 yılında mevcutta bulunan bina yıkılarak yerine "Yeni Tiyatro" inşa edildi. 1924 yılında Melek Sineması olarak hizmet verme başlamıştır. Yapı adasının bir parçası olarak sırtını tümüyle Cercle d'Orient'a yaslayarak konumlanmıştır. 1942 yılında, iflas den Melek Sineması yatırımları, sinemayı İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne satmıştır. Daha sonra sinema binası Emekli Sandığına geçtiğinde adı Emek Sineması olarak günümüze kadar gelmiştir

"Serkdoryan" adlı kulüp Pera'nın popüler kitlesi olan Levantenler ve azınlıklar tarafından Cercle d'Orient binasında varlığını sürdürmüştür. Kulüp, 1912 tarihine kadar çeşitli uyruklar tarafından yönetilerek dönemin en renkli işlevine sahip olmuştur. Yapının geçirdiği bozunmalardan sebep 1971 yılında kulüp kapanmıştır.

Sinema binası ilk restorasyonunu 1993 tarihinde geçirmiştir. 2009 yılında son film gösterimini yapmış, 2013 yılında tamamen yıkılmış ve 2016 yılında yenilenerek hizmete açılmıştır.

İlk yangını 1983 yılında geçiren Cercle d'Orient, 2013 yılında restore edilerek arkasındaki Emek Sineması yerine son yıllarda çok sık görülen bir AVM projesiyle sırt sırtadır.

4.2.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

Şekil 5.29: Kronolojik Yerleşim Planı (Özbek, B.)

Huber planına baktığımızda Cercle d'Orient'in bina kökeninin o zamandan günümüze kadar geldiğini görmekteyiz. Büyük bir parselin ortasına konumlanan dikdörtgen bir binadır.

Goad haritasına baktığımızda tek parsel içinde yer alırken, Deveaux çıkması genişletildiğinde Deveaux binası ile arasına sokak açılmıştır. Planın vaziyet karlarını koruduğu okunabilmektedir.

Alman Mavileri'nde ada-parcel ilişkisi okunmaktadır. Binanın yol olan hizası dayandığı sınırlar görülmektedir.

Suat Nirven haritasında, bulunduğu parsel daha yalın bir haldeyken zamanla bitişik nizam binalar eklenmiştir. Cercle d'Orient'i desteklemek için eklenen bu binalar sinema salonu olarak işlevlendirilmiştir.

1982 yılında bina evrilerek geldiği bu tarihte işlevsel olarak değişmesine karşın en son ki vaziyet planları özelliklerini korumuştur.

2006 yılında bina sahip olduğu mimari özellikleri korumuştur.

2017 yılında bina mimari özellikler, vaziyet kararları yapı-parcel ilişki bakımından başkalaşım geçirmiştir. AVM olarak hizmet veren bu bina kütle yoğunluğu olarak geçmişteki paçalı yapı kurgusunun tam tersi bir kararlar tasarlanmıştır.

4.2.3 Mimari Özellikleri

4.2.3.1 Plan Özellikleri

Yapının güncel hali günümüz koşullarına uygun olmamakla beraber bodrum katları olağanüstü bir şekilde genişletilerek ortadaki avlunun nebati yapısı kaybedilmiştir. Bunun dışında restorasyon tekniği açısından yenileme yapıldığı için yapının özgün durumları kaybolmuştur . Sahip olduğu işlev açısından baktığımız zaman, kültürel alanlara ev sahipliği yapmaktadır. Müze, kafeler vb. mekanlara bugün hizmet vermektedir. Bu yapının önümüzdeki işlevsel ömrünün ve Beyoğluna verdiği cevap açısından kullanıcılar tarafından nasıl bir geleceği olacağı görülecektir. Sık sık basında eleştirilen “çok yeni bir yapı” yapılmış olması etrafındaki tarihi yapılara verilen ticari işlevlerden dolayı değerini kaybetmesi düşünüldüğünden sert eleştirilere maruz kalmaktadır. Vaziyet Planı olarak değerlendirdiğimizde kütle oranlarının korunması ve vaziyetteki dolu-boş ilişkisi dengeli ve geriye dönük doğru bir hamledir.

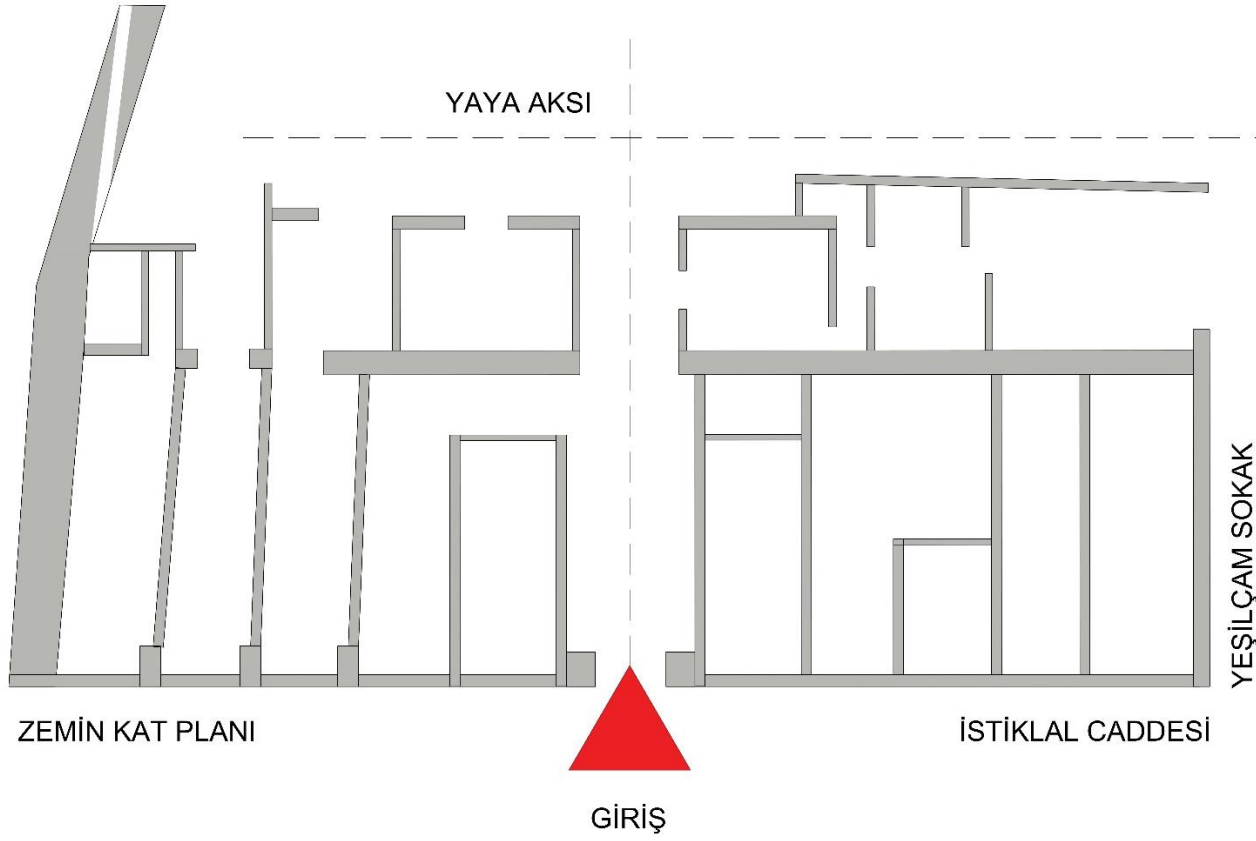
Yapı içinde oynanan kat yüksekliklerinde farklılık olup, mahal kazanılmıştır. Çatılara eklenen teraslar, 3 ila 5 metre arası yükseltilecek çatı katları yapının karakteristik kimliğine aykırıdır. Yapıyı gezerken iç mekanda, kat yüksekliklerini dengeli kullanılmış ve asma katlar normal kata eklenip değerlendirildiği düşünülürse, üst katlara çıkıp karşılaştırma yapınca bunun öyle olmadığı okunmaktadır. Bodrum kat dışında yapıyı etkileyecek ek bir yapı yapılmamıştır.

4.2.3.2 Cephe Özellikleri

Restorasyon öncesi cephede bulunan dorik sütunlar, restore edilmemiştir yerine benzeri konularak önce-sonra ilişkisi oluşturmaktadır. Eski cephenin malzeme dokusunu yeni uygulamada görememekteyiz. Olumlu yönleri ise tezin diğer bölümlerinde incelediğimiz Circle d'Orient, Maksim Gazinosu, Devaux apartmanları gibi göze çarpacak bir gabari farkı yoktur.

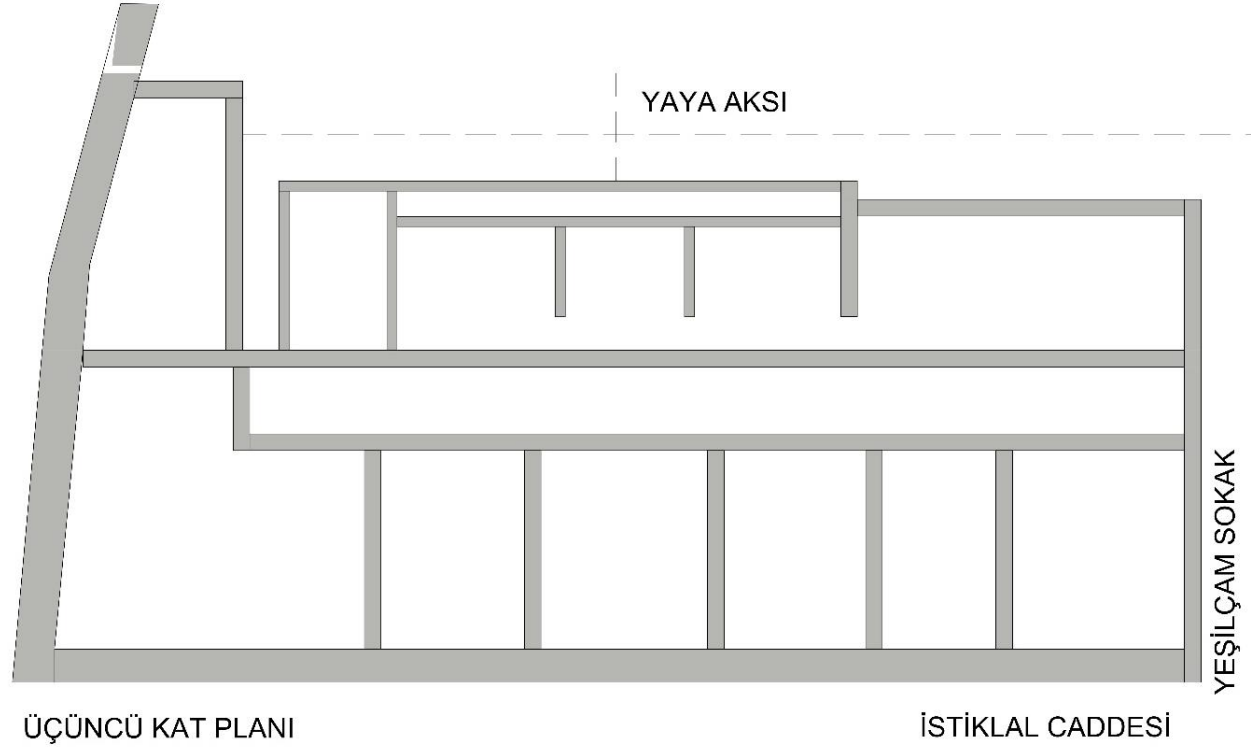
4.2.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi

İstiklal Caddesi'ndeki 45 metre uzunluğundaki anıtsal cephe kurgusuyla, Pera mimarisinin önemli binalarından biridir. Yeşilçam sokağından 21 metre içeri giren bu yapı, 5 katlıdır. Yapı simetrik olarak ikiye ayrılmıştır ve giriş bu binanın tam ortasından bir aks ile sağlanmaktadır. Cercle d'Orient kadar öne çıkan bir kültür değeri olan Emek sineması ise bu yapının dışında hemen arkasına inşaa edilmiştir. Yapım tekniği olarak duvalarda yığma tuğla kullanılırken zemin de ise volta döşeme görülmektedir. Bina kırma çatıyla örtülmektedir. Restorasyon öncesi emek sineması aksında bir girişi daha bulunduğu geçmiş fotoğraflardan görülmektedir. Arşiv araştırmalarına göre Abraham paşa'nın dört odalı özel dairesi bu yapıda mevcutmuş. Rölöve raporuna göre ikinci kattaki koridoru bölen ahşap kapı bu özel daire ile konaklama birimini birbirinden ayırmaktaydı. Binada, büyük bir merdiven holü, avlu ve dışarı bakan Fransız balkonlu pencereler sayesinde yeterince ışık almaktaydı. Bina değişime uğraması sebebiyle avlunun yeri tam tespit edilememektedir. Zemin kat pasaj olarak kullanılırken, üst katlar da kulüp aktivitleri için ayrılmış odalardan meydana gelmektedir. Rölöve'ye göre dükkanların bodrum katıda bulunmaktaydı.

Şekil 5.30: Zemin Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

İkinci ve üçüncü kat planları ise aynı amaç için tasarlanmış, bina boyunca uzanan koridora kaşılıklı odalar yerleştirilmiştir. Bu odalardan birbirine geçiş mevcuttur. Röleve raporuna göre birinci kat arka kısmında servis hacimerinin bulunduğu söylenektedir. Buradan yola çıkarak binanın çatı katı ise küçük bir konaklama alanı olarak değerlendirilmiş, kulüpte çalışan personellerin konakladığı odalardan oluşmaktadır. Yapı içerisinde 2 farklı bölüme ulaşan merdiven kovani görülmektedir. Üst katlardaki farklı işlevlere ulaşıldığı tahmin edilmektedir. Yeşilçam Sokağı'ndaki girişin amacı tam olarak çözülemesinde apartmana ulaşım sağlayan özel bir giriş olarak tasarlandığı düşünülmektedir.

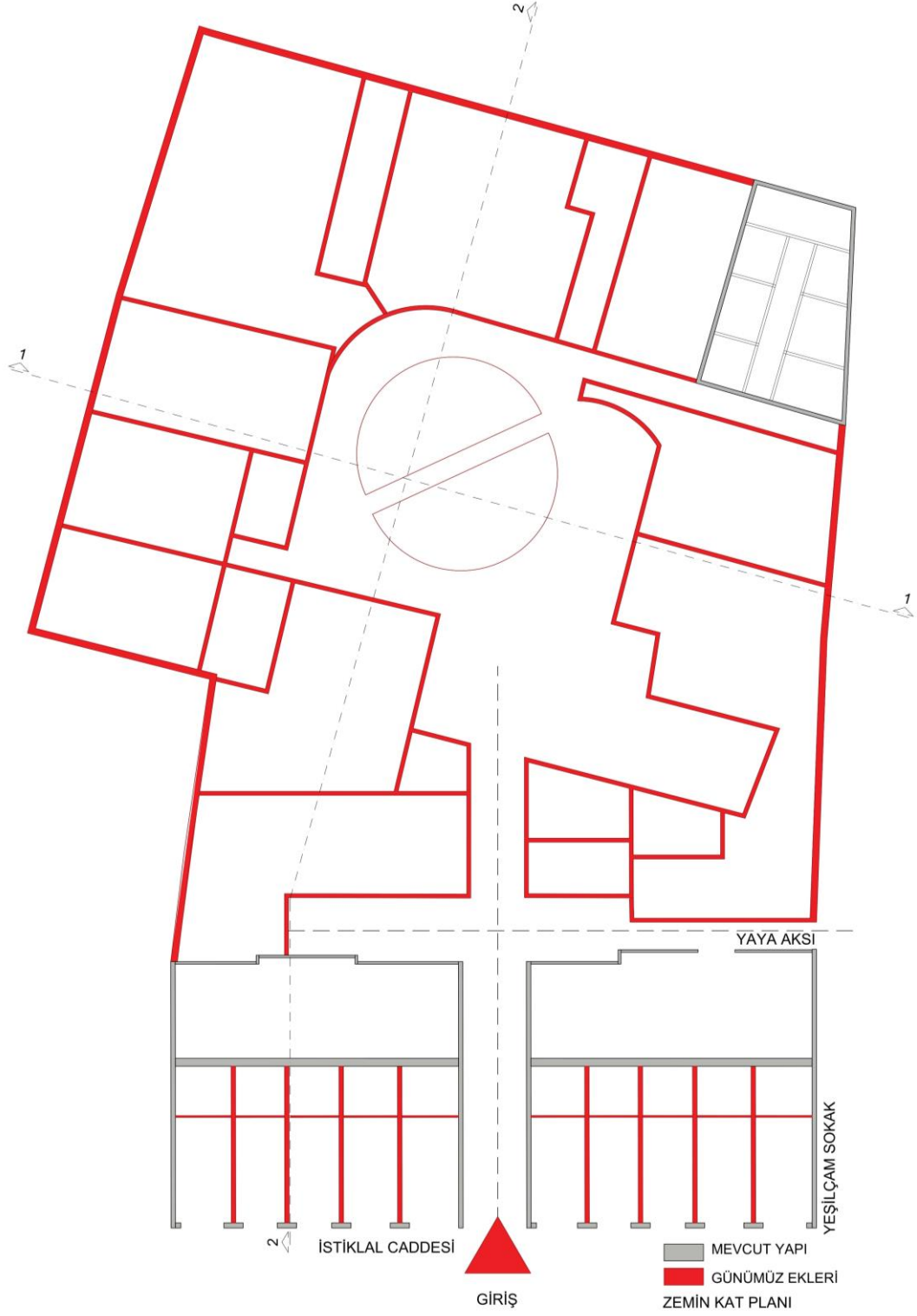
Şekil 5.31: Üçüncü Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Giriş aksı kemerli yüksek pasaj giriş kapısıdır. Üstündeki balkon çıkması ve farklı pencere düzenlemeleri ile belirginleştirilmiştir. Yapının ilk algılandığı, İstiklal Caddesi'ne bakan cephe taş kaplamayken, sokak cepheleri ise sıvalıdır. Cephede prekast elemanlar yer aldığı görülmektedir. Cadde boyunca devam eden cephe kurgusunda lineer ve simetrik bir şekilde konumlandığını gömekteyiz Neoklasik ve neorönesans cephe üslubü ve bezemeler görülmektedir. Bina cephesi onbir modülün birbirini tekrar etmesiyle medana gelmiştir. Hayvan figürleri mitolojik simgeler cepheye işlenmiştir. Cephedeki tüm mimari unsurların dönemsel çağrışım yapmaktadır. Binayı boydan boya saran dekoratif taş konsol silmeler , üstüne bindiği korint sütunlar zemin katta karakter değiştirmektedir

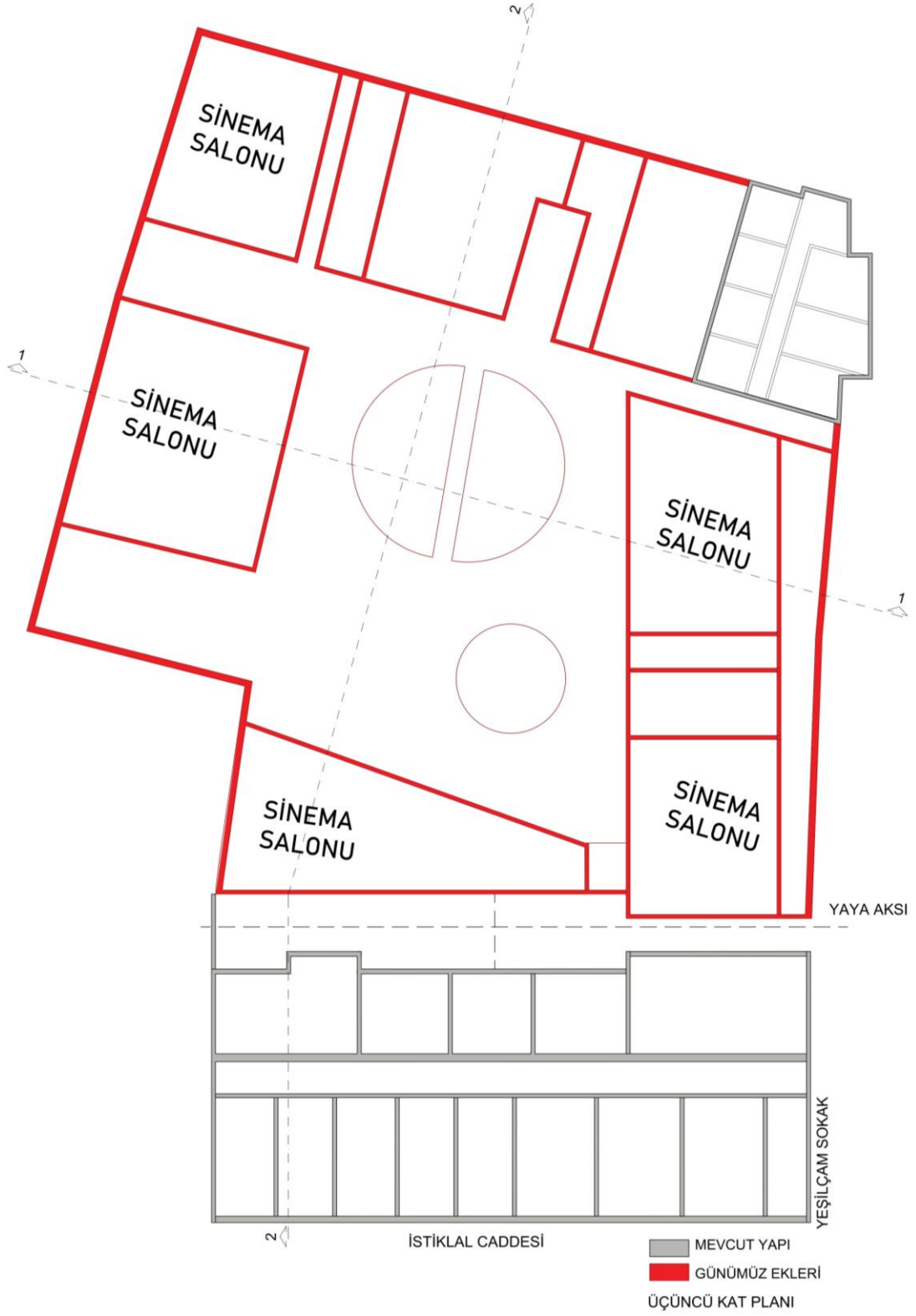
Şekil 5.32: 1980'ler Cercle d'Orient Binası (Url-14)

4.2.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi

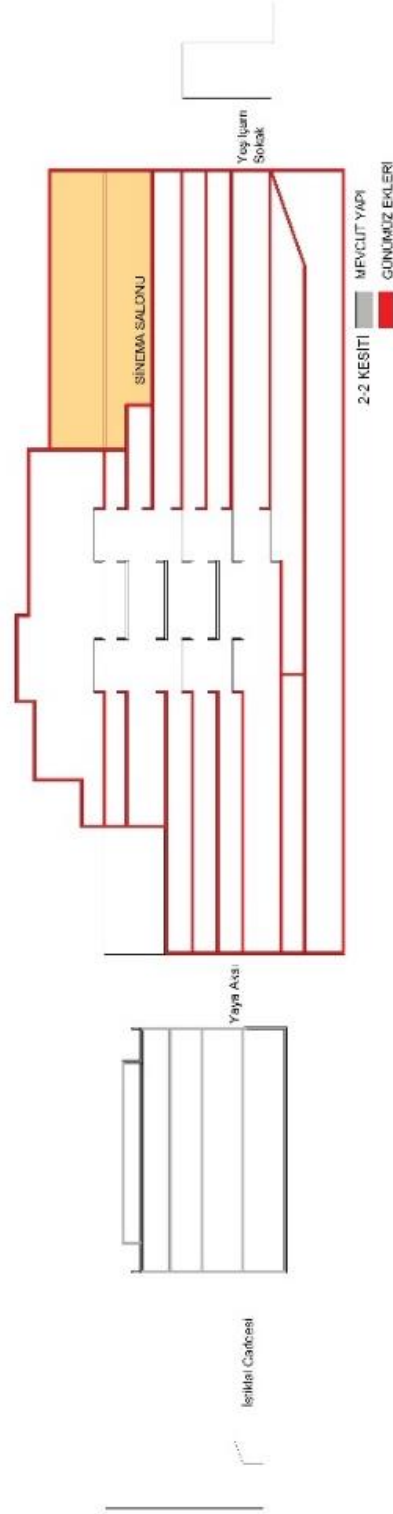
Şekil 5.33: Zemin Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Restorasyon sonrası Cercle d'Orient binasının cephesi korunarak AVM olarak planlanmış ve iç duvarlarında değişimler olmuştur. Plan şeması olarak restorasyon öncesi sinema girişi ve yapının ana girişi mevcutken, restorasyon sonrası sadece yapının ana girişini sabit tutmuşlardır. Bina girişi yapıyı ikiye bölerek bir yaya aksı oluşturmaktadır. Bu aksın sağında ve solundaki alanar dükkan olarak planlanmıştır. Yapıya büyük bir AVM fuayesi ile girilmektedir. Ortada ki galeri boşluğu etrafında düşey sirkülasyon sağlanmaktadır. Tipik bir AVM planı örneği olarak galeri boşluğu etrafında dizilen dükkanlar bulunmaktadır. Rölöve projesindeki Yeşilçam Sokağına açılan yapı, restorasyon sonrası sokağına sırtını dönerek içeride bir avlu oluşturulmuştur. Restorasyon öncesi Emek Sinemasının bulunduğu yerde artık tek bi masif kütle vardır. Giriş kottaki Emek sineması bu AVM'nin üst kama taşınmıştır. Yeni yapılan bu projede yeşilçam sokağının sonunda Skating Apartmanları görülmektedir. Restorasyona dahil edilen bu tescilli yapı yıkılmayıp yenilenerek AVM'ye dahil edilmiştir.

Şekil 5.34: Üçüncü Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Üst kat planına baktığımızda , yapının en üst kotuna sinema salonları yerleştirilmiştir. Galeri etrafına fuaye alanları oluşturularak sinemanın getireceği kalabalığı destekler niteliktedir.

Şekil 5.35: Kesit. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

2-2 kesitine bakıldığında Yeşilçam sokağından İstiklal Caddesi'ne doğru kurgulanan, AVM'nin Cercle d'Orient ile nasıl bağ kurduğu yorumlanabilir. Cercle d'Orient binasının çevredeki binalarla kurduğu ilişkiyi, burada ki rijit kütleyle yakalayamadığı tarafımızca yorumlanabilir. Avm'nin Yeşilçam Sokaktan olan girişi kot farkından dolayı insanları bodrum kata almaktadır. Düşey sirkülasyon ile katlara dağılım sağlanmaktadır. Geniş bir merdiven alanı tasarlanarak yapıya dolu-boş dengesi verilmeye çalışılmıştır. Bu çizimler şematik olduğunda, bodrum katlar hakkında net bir bilgi elde edilememiştir. Avm binası Cercle d'Orient binasıyla aynı seviyede bitip 5 ila 10 metre arası geri çekilip tekrardan yükseldiği görülmektedir.

Şekil 5.36: İstiklal Caddesi Cephesi (Özbek, B.).

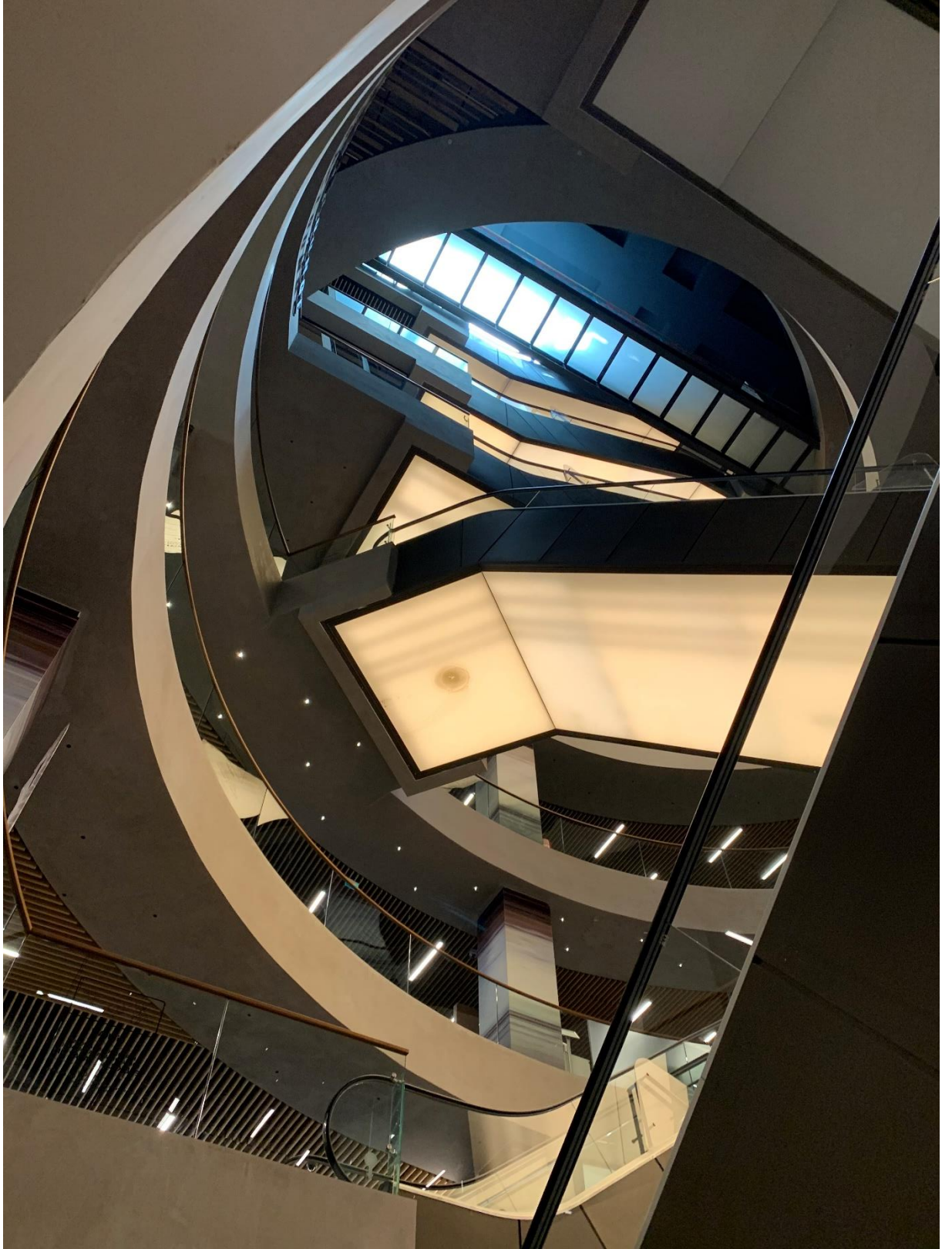
Şekil 5.37: Yeşilçam Sokak (Özbek, B.).

Şekil 5.38: Yeşilçam Sokak 2 (Özbek, B.).

Şekil 5.39: Cercle d'Orient ile Grand Pera Arasındaki Avlu (Özbek, B.).

Şekil 5.40: Grand Pera Galeri Boşluğu (Özbek, B.).

4.2.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu

CERCLE D'ORIENT(1882) Alexandre Vallaury	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAP I
HUBER PLANI (1887-1895)	MEVCUT KONSTRÜKSİYON +	19. YY EKLEKTİK	CLUB ORIENTAL	5 KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI (1904)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	CLUB ORIENTAL	5 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ (1914)	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	CLUB ORIENTAL	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN(1945)	MEVCUT+EK BİNA	19. YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU + PASAJ	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU + PASAJ	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2013 HAVA FOTOĞRAFI	BİNA CEPHESİ MEVCUT PARSEL İÇİNDEKİ BİNALAR YIKILMIŞ	RESTORASYON	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI
HAL İHAZIR(2017)	RESTORASYON+YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON POSTMODERN +	AVM+KÜLTÜR MERKEZİ	5 KAT+9 KAT AVM(BODRUM KATLAR BİLİNEMEKTE)	RESTORASYON + YENİ BİNA

Şekil 5.41: Karşılaştırma Tablosu (Özbek, B.).

Huber planında bina vaziyet planı olarak okunabilmektedir. Neoklasik ve Neorönesans cephe stilinden ötürü eklektik bir yapıya sahiptir. 5 katlıdır ve yapının en özgün halidir.

Goad haritasında yapı sahip olduğu mimari özellikleri korumaktadır.

Alman Mavileri'nde ada parsel ilişkisi dışındaki diğer unsurlar okunamamaktadır. Yapının arşivlerden edinilen bilgiye göre hala kulüp binası olduğu bilinmektedir.

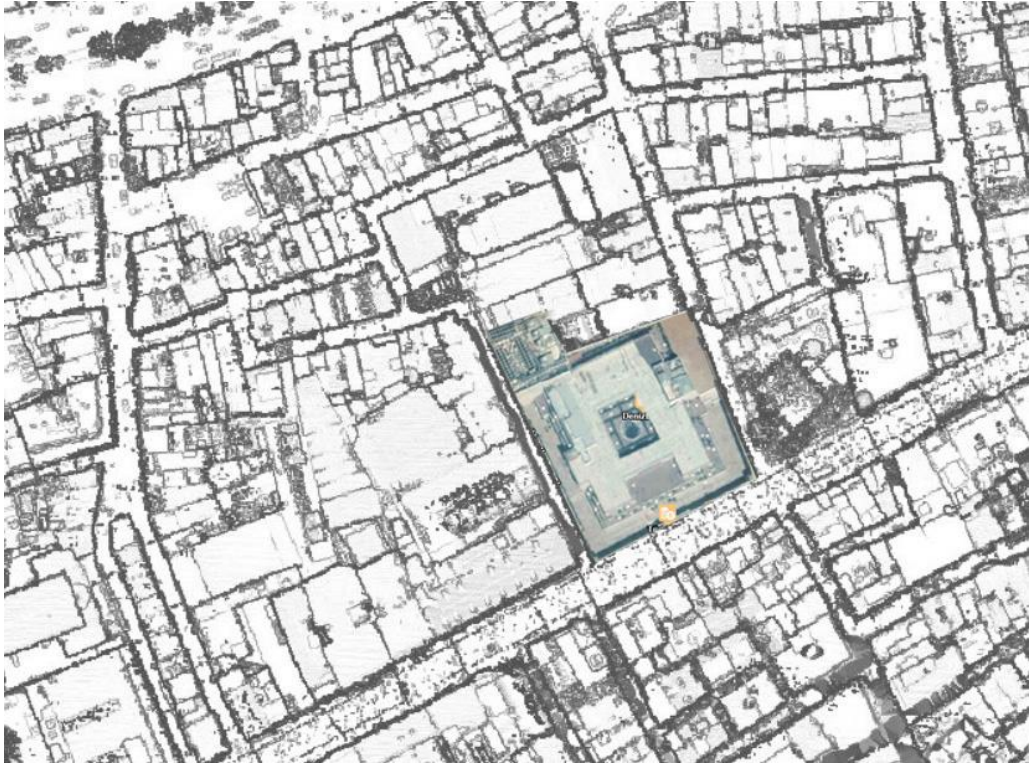
Suat Nirven haritasına baktığımızda yapının bulunduğu parselde yeni binaların inşa edildiği görülmektedir. İlk defa Emek sineması bu planda görülmektedir. Yani bu dönemde hem sinema salonu hem de pasaj olarak kullanılmaktadır.

82 hava fotoğrafı ise eklenen yeni mimari unsurları ve fonksiyonlarına devam ettirdiği görülmektedir.

2013 yılı, restorasyonun ve AVM inşaatının başladığını ve parseldeki binaların birçoğunun yıkıldığını(Skating apartmanları hariç) görülmektedir.

2017 yılında Cercle d'Orient restore edilmiştir. Emek sineması yıkılarak yerine AVM yapılmış ve Emek sineması bu AVM'nin üst kotuna taşınmıştır.

4.3 DEVEAUX APARTMANLARI-SARAY SİNEMASI-DEMİRÖREN AVM

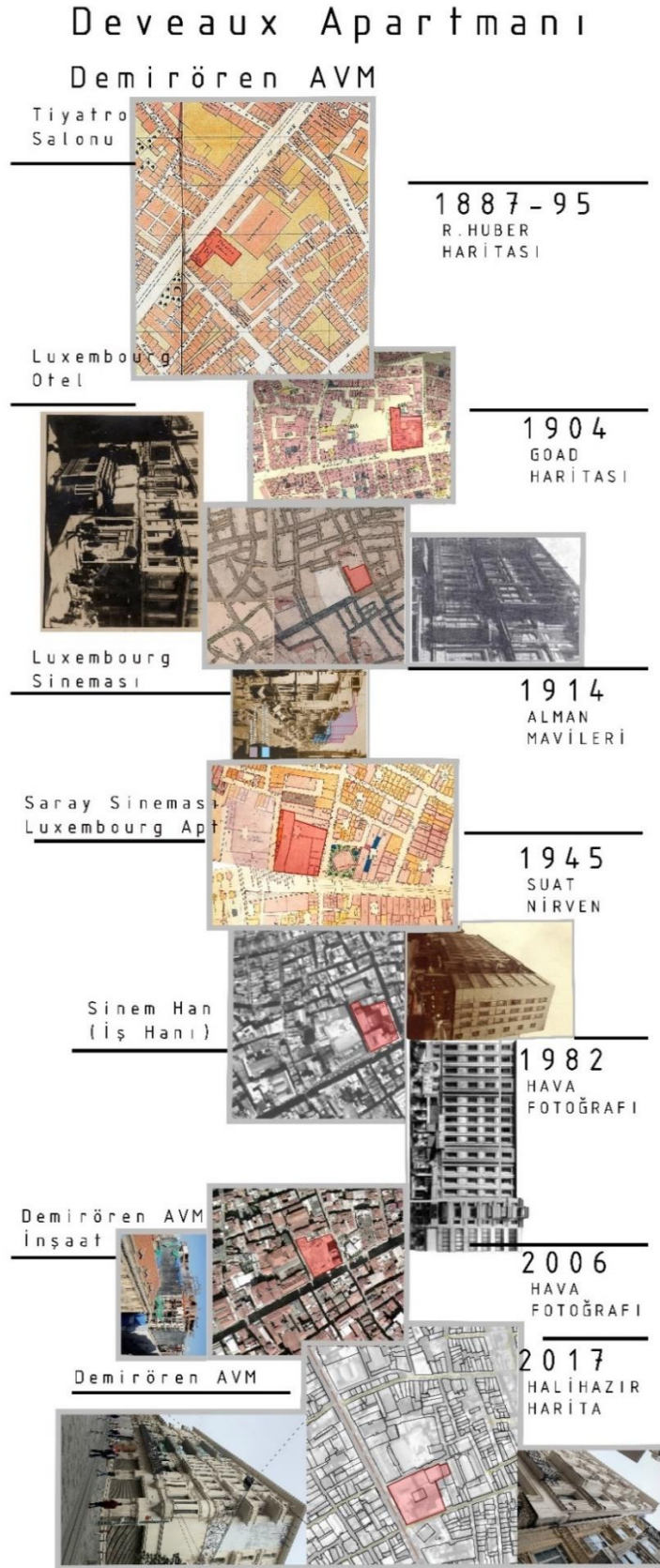

Şekil 5.42: Deveaux Apartmanları Vaziyet Planı (Özbek, B.)

4.3.1 Demirören 'in Kısa Tarihçesi

1870'deki yangın sonrası, Emile Deveaux tarafından yatırım amaçlı yapılmış olan bir yapıdır. Giovanni Battista Barborini tarafından yapılan bina 1875'de Varyete Tiyatrosu olarak tasarlanmıştır. 1879 yılında "Verdi, 1896 yılında ise "Odeon" adını almıştır. Binanın 1913'ten itibaren sinema olarak kullanılan bölümü 19. yüzyıl sonlarında Cafe Luxembourg'du. "Deveaux Apartmanları" büyük bir parsel üzerinde Cercle d'Orient ile komşu olduğu haritalardan okunabilmektedir. İki yapı arasında küçük bir çıkmaz sokaka bulunmaktadır. Daha sonraları bina sahipleri mülklerinin değerini arttırmak için sokağın genişletilmesi için çalışmalarda bulmuşlardır. Sokak isimlerinin düzenlenmesinin ardından Deveaux Çıkmazı Yeşilçam Sokak olarak değiştirilmiştir. Bina yatırım amaçlı tekrardan şekillendirilmiştir. 1933 tarihinde Saray sineması olarak işlevlendirilmiştir. 1950 tarihindeki yangından sonra yenilenerek iş hanına dönüştürülmüştür. 1970'lerde apartman olma özelliğini kaybetmiştir. Zaman içinde tüm mimari özelliklerini yitiren Deveaux Apartmanları'nı 1980 yılında Demirören satın almıştır. 1986 tarihinde önce sinema kapanmıştır. Bir süre binayı kullanan Demirören, 1996'da binayı boşaltmıştır. 2000'lere doğru ise hem artan kira bedellerinden hem de çeşitli yatırımlar için boşaltılan bu bina hem kullanılmadığı hemde yatırım projelerinin uzaması sebebiyle atıl bir duruma düşmüştür. 2006 yılında binayı yıkıp avm projesiyle binaya yeni bir işlev kazandırmak isteyen Demirören, perakende satış kültürüne geçmişten sahip olan İstiklal Caddesi'ne aykırı bir AVM projesi uygulamıştır. Arkasında ki binaları satın alarak avm projesine dahil eden Demirören, 2011 yılında bina AVM olarak hizmet vermeye başlamıştır.

4.3.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

Şekil 5.43: Kronolojik Yerleşim Planı (Özbek, B.)

Huber haritasına göre Deveaux, apartman işlevi öncesi otel ve tiyatro binası olarak kullanılmıştır. Cercle d'Orient ile komşu olan bu bina , Cercle d'Orient 'ide içine alan büyük bir parselde konumlanmaktadır. Cercle d'Orient ile arasında küçük bir çıkmaz sokak görülmektedir.

Goad haritasına baktığımız zaman tarihçe bölümünde de bahsedildiği üzere , Deveaux çıkmazı genişletilerek hem kullanım açısından daha konforlu bir hale gelmiştir hem de parselde ki binalara değer katmıştır.

Alman Mavileri'nde tüm vaziyet planı özelliklerini korumaktadır.

Suat Nirven'e baktığımızda bina bölümü sinema ve tiyatro sahnelerine hizmet vermektedir.

1982 yılına doğru yapı apartman olma özelliğini yitirmeye başlamıştır. Sinema kültürünü geride bırakan bina iş hanı olarak hizmet vermeye devam etmiştir.

2006 yılı itibariyle, Deveaux'nun arkasındaki binalarında satın alınmasıyla Demirören tarafından bir AVM projesi için inşaat başlatılmıştır.

2013 yılı hava fotoğrafında Demirören AVM'yi görmekteyiz

4.3.3 Mimari Özellikleri

4.3.3.1 Plan Özellikleri

Parselin içindeki binaların organik yapılaşmasının tersine tüm bu binaları içine alan yekpare bir kütle olarak İstiklal Caddesi'nde konumlanmıştır. Daha önceki arazi konumuna baktığımızda, parçalı bir yapısı olması sebebiyle binalar bitişik nizam olsa da kütle yoğunluğu rahatsız etmemektedir. Binanın ortasında galeri boşluğu olan tipik bir şehir AVM 'si görünümüne sahiptir. Çeşitli yeme-ime fonksiyonları ve otel konseptiyle desteklenmeye çalışılmıştır.

4.3.3.2 Cephe Özellikleri

Bu yapının cephesi kamuoyu ve mimarlar tarafından geçmişte oldukça eleştirilmiştir. Yeniden yapılan cephe düzeninde, İstiklal'e yeni modern bir ek sunulmamış aksine eskisini tekrar eden bir kurgu oluşturulmuştur. Eski fotoğraflarından uyarlanarak restore edilmiştir.

4.3.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi

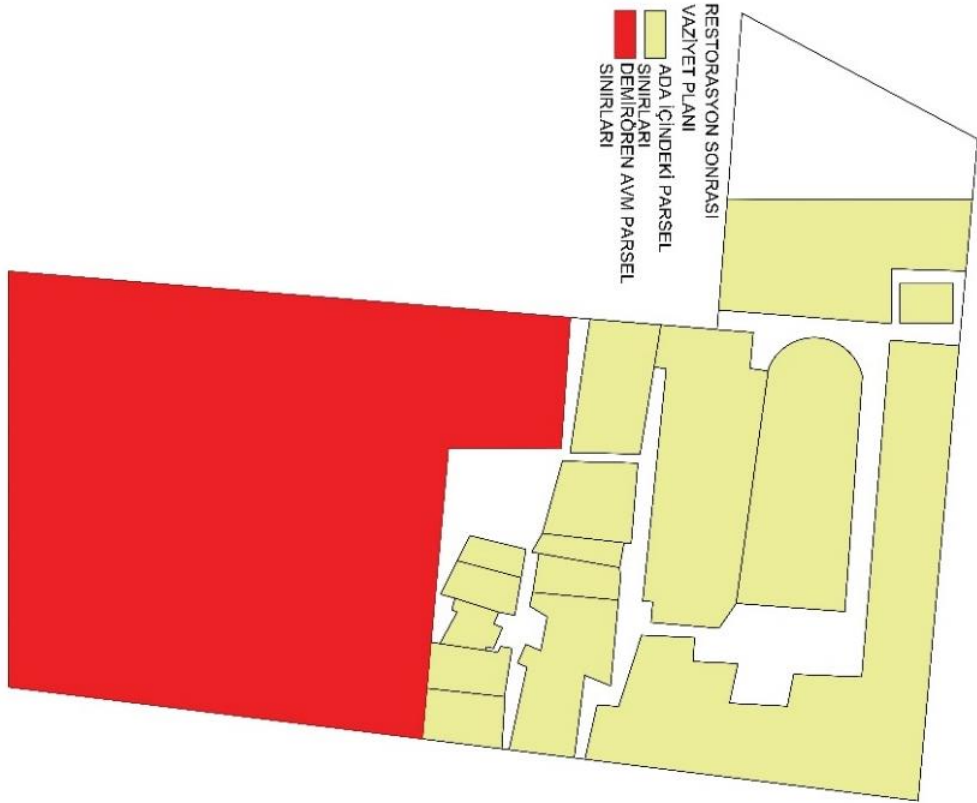
Restorasyon öncesi kat planlarına ulaşılamamıştır. Arşivlerden edinilen bilgiye göre yapının zamanında birkaç fonksiyonda kullanıldığı, kat planlarında dönem ekleri olsa da vaziyet planı kararlarında, 1902 sokak genişletme revizyonundan 2006 yılına kadar değişim olmamıştır. Yapının bulunduğu parselde baktığımızda yapıyı çevreleyen binaların zamanla arttığı görülmektedir. Gabari ve kütle yoğunluğu olarak çevre binalarla dengeli bir ilişkisi mevcuttur.

Şekil 5.44: Yangından Sonra Deveaux Apartmanları Dönem Eki-Saray Sineması 1950 (Baruh,2016).

Bu fotoğraftaki yapı, Deveaux apartmanlarının orijinallikinden uzaktadır. Bu cephelerin tarihsellikte bağdaştırılamamaktadır. Restitüsyon çalışmasında Deveaux apartmanlarına ait cephe fotoğrafları sadece bir figür olarak yeni yapılmış olan yapının cephesinde kullanılmıştır. Fakat tarihteki orijinal cephesiyle bir ilişki kuramadığı görülmektedir. Bu cepheler, yan sokak cepheleri ve ön cephe olmak üzere gelişigüzel ve oranları değiştirilerek kullanılmıştır. Bugün mimari bir referans olarak gerçeği yansıtmayan sahte bir dış cephe ile İstiklal Caddesi'nde yerini almaktadır.

Kat planları bulunamamakla beraber eski haritalardaki izlere göre, binanın restorasyon aşamasında Şekil 5.38'de görülen binanın parseli ve Ağa cami karşısında yer alan ağa lokantası olarak kullanılan parselide proje sınırları içerisine tevhit ettiği görülmektedir.

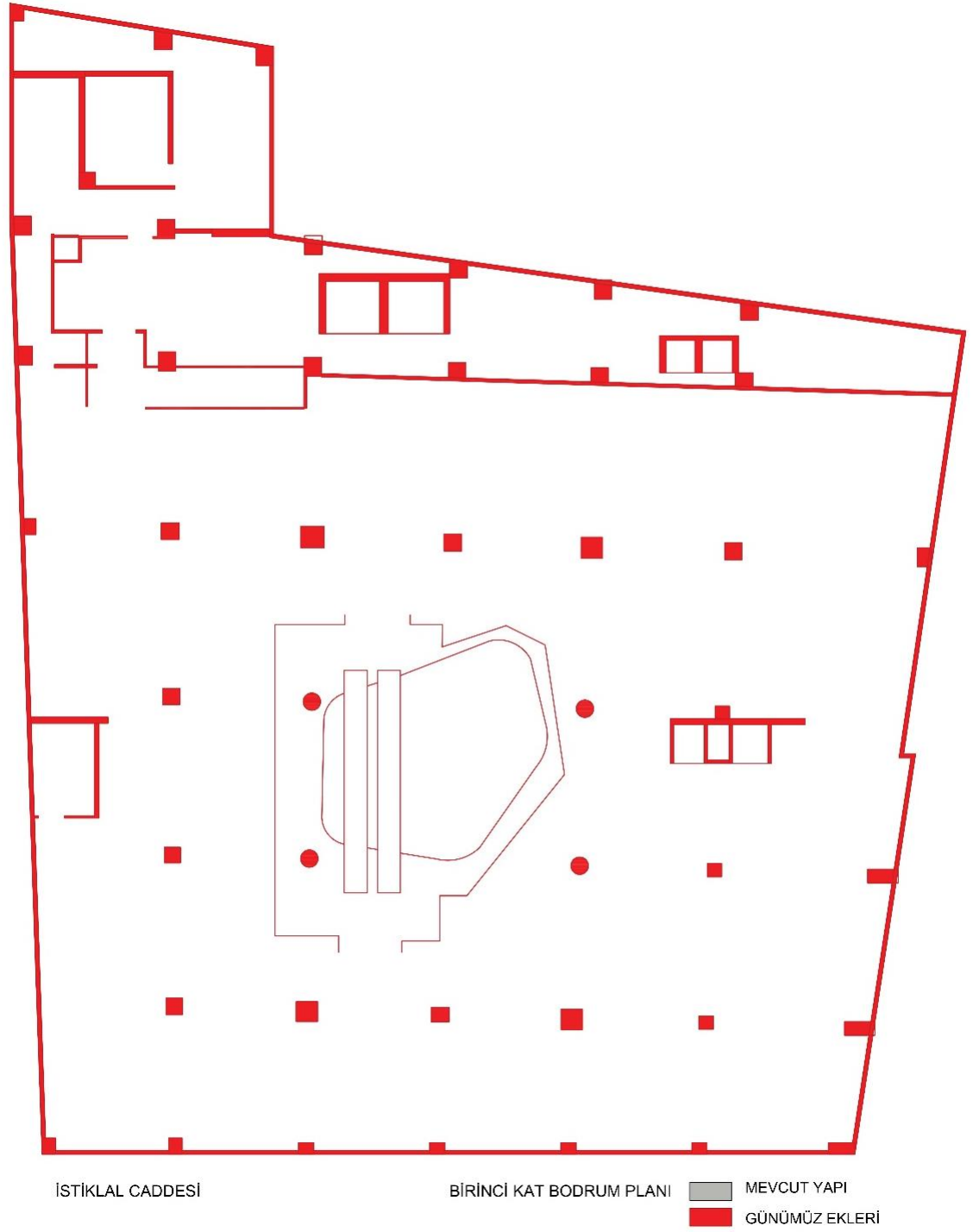

Şekil 5.45: Restorasyon Öncesi-Sonrası Vaziyet Planı (Özbek, B.)

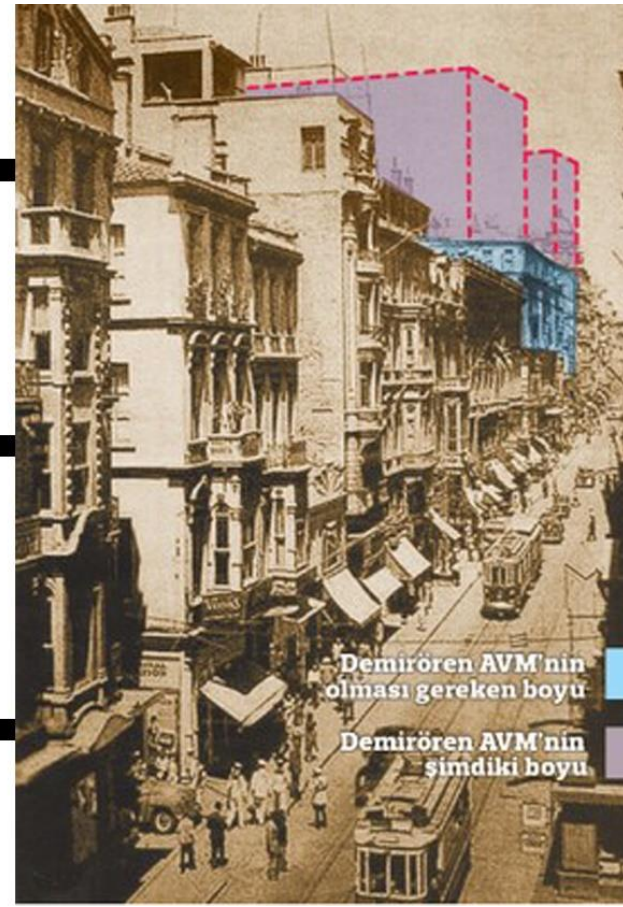
Şekil 5.46: Deveaux Apartmanı-Saray Sineması(Url-7)

4.3.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi

Şekil 5.47: Bodrum Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Devaux apartmanları konum itibariyle aynı yerde bulunsada geçmişteki ve günümüzdeki bina taban oturum alnai eş değlidir. Restorasyon sonrası binanın sahip olduğu yüzölçümü, parseldeki birden fazla binanın birleşmesiyle oluşturulmuş bir kurgudur. Plana bakıldığında, eski yapının fotoğrafına bakılarak restitüsyon çalışması yapıldığı sadece cephe öz tutulmuş arkasındaki herşey tipik bir AVM kurgusunda ele alınmıştır. Ortasında galeri ve etrafında dükkanlar olarak yerleştirilmiştir. En üst katta ise bir otel vardır. İmar dışı yapıldığı iddia edilmektedir. Beyoğlu Belediyesi'ne ve Anıtlar Kurul'una gerekli belgeler için ulaşamadığından kesinlik kazanmamaktadır.

Şekil 5.48: Deveaux Apartmanı-Demirören AVM İstiklal Caddesi Görünüşü(Url-15)

Şekil 5.42 de yıkılıp yeniden tasarlanan binanın, yükseklik ve çevresindeki binalarla ilişkisi görülmektedir. Tartışmalara konu olan gabari farkı ve parselde ki binaların birleşiminden oluşan kütle yoğunluğu, binayı çevreleyen Sakızağacı Caddesi ve Yeşilçam Sokağına girince belirgin bir şekilde okunmaktadır.

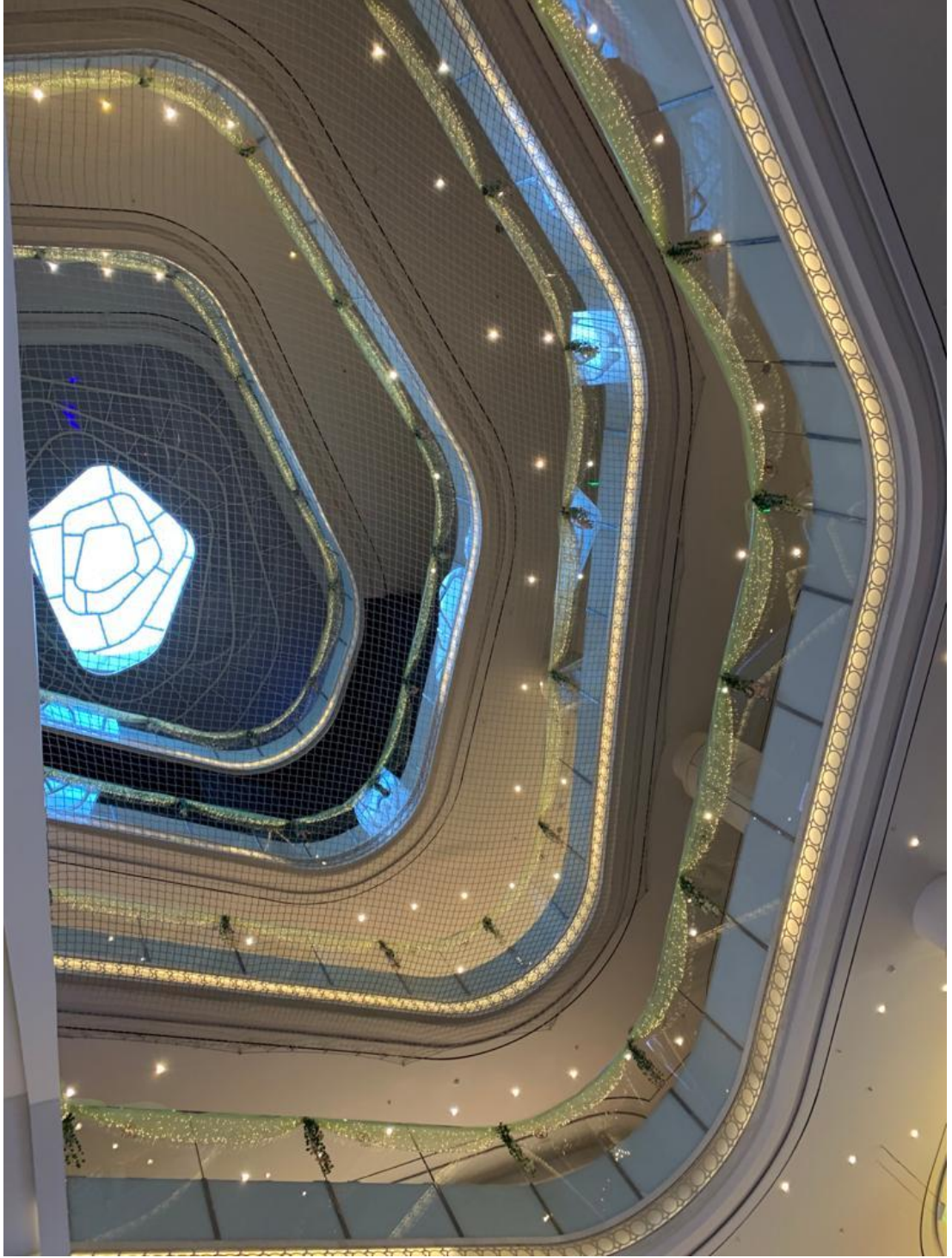
Şekil 5.49: Demirören AVM Sakız Ağacı Caddesi'nden Bakış(Özbek, B.)

Şekil 5.50: Demirören AVM Yeşilçam Sokak (Özbek, B.)

Şekil 5.51: Demirören AVM İstiklal Caddesi Cephesi (Özbek, B.)

Şekil 5.52: Demirören AVM Galeri Boşluğu (Özbek, B.)

Şekil 5.53: Demirören AVM Sakız Ağacı Caddesi (Özbek, B.)

4.3.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu

DEVEAUX APARTMANLARI (1890) G. B. BARBORİNİ	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI (1887 - 1895)	BAŞKA YAPI VAR	BAŞKA YAPI VAR	TIYATRO SALONU	BAŞKA YAPI VAR	BAŞKA YAPI VAR
GOAD HARİTASI (1904)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	CAFE LUXEMBOURG	5 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ (1914)	ADA-PARSEL İLİŞKİSİ	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN (1945)	MEVCUT+EK BİNA	19. YY EKLEKTİK	SARAY SİNEMASI + LUXEMBOURG APT	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT+EK BİNA	19. YY EKLEKTİK	İŞ HANI (SİNEM HANI)	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2006 HAVA FOTOĞRAFI	PARSEL İÇİNDEKİ BİNALARIN TÜMÜ YIKILMIŞ	RESTORASYON	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI
HALİ HAZİR (2017)	YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON+YENİ BİNA	DEMİRÖREN AVM	7 KAT+ BODRUM KATLAR+OTEL KATI	YENİ BİNA

Şekil 5.54: Karşılaştırma Tablosu (Özbek, B.).

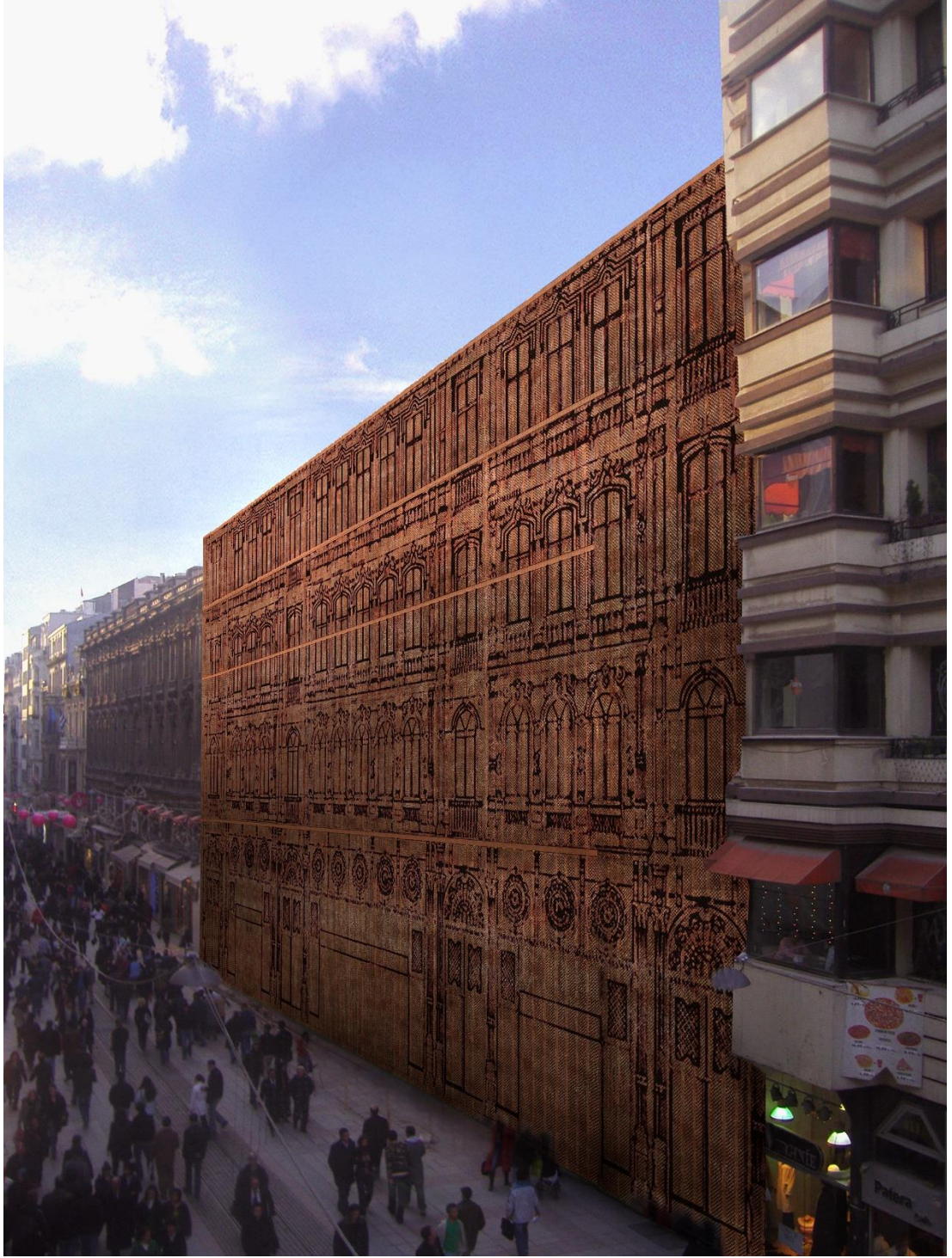
Huber planı döneminde yapı , hem tiyatro salonu olarak kullanılmakla beraber hem de diğer dönem eklemeleri mevcut değildir. Goad dönemi haritsında yapıya dönem ekleri eklenerek, eklektik bir cephe özelliğine sahiptir. 5 katlı olan yapı Luxembourg hotel ve kafe olarak işlevlendirilmiştir. Alman Mavileri'nde yapıya dair okumalar yapılamasada ada-parcel ilişkisi, çıkmaz sokağın genişletilmesi belirgin bir ifade ile sunulmaktadır. Suat Nirven haritasında yapının bulunduğu araziye yeni yapılar eklenmeye başlamıştır. Deveaux Apartmanları binası ek yapılar ile deseklenerek işlevi değişmiştir. Giriş kısmı Saray sinemasıyken üst katla Luxembourg apartmanı olarak arşivlerde görülmektedir. 1982 yılına gelindiğinde bina el değiştirmekle beraber işlevinide değiştirmiştir. Demirören tarafından satın alınan bina iş hanı olarak hizmet vermiştir. Döne ekleriyle beraber 19. Yüzyı eklektik bir ifade sahiptir denilebilir.2006 yılına gelindiğinde parcel içindeki binaların yıkıldığı görülmektedir. AVM inşaatı başlamıştır. 2017 yılına baktığımızda Deveaux apartmanları yeni konstrüksiyon, yeni işlev,yeni tasarım olarak bir AVM görünümüne evrilerek hizmet vermektedir.

4.4 HAN TÜMERTEKİN DEMİRÖREN AVM YORUMU

Bu araştırmayla ilgili alan çalışması yapılırken, tezin metodolojik yaklaşımı dışında belgeleme açısından da önemli olduğu düşünülen bu alanla ilgili yapılmış olan bir avan projenin görsellerine de yer verilmiştir. Bunu yapmaktaki amaç hem Türkiye'de ki mimari tasarım ortamının tarihi çevreye olan yaklaşımını göstermek hem de bu alanla ilgili yapılmış olan çalışmayı belgeleme amaçlıdır. Söz konusu olan alanla ilgili ilk mimari proje çalışması Mimar Han Tümertekin tarafından yapılmıştır. Mevcut cephede tarihsel referans cephe özellikleri bakımından sadece bir sembol olarak kullanılmış, ikinci öneri ise tarihsel referans verilmeden modern elemanlar ile sokak gabarisini aşmayan çağdaş bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Fakat çeşitli nedenlerden dolayı bu proje uygulanmamıştır. Bu projeye ilgili görsellere belgeleme amaçlı olarak tezde yer verilmiştir. Mimari farklılığın yanı sıra çevresindeki parsellere de saygı duyan, tevhit içermeyen bütün parsellerin birleştirme isteği olmadan mevcut parcel sınırı kadar kullanılan bir alan içerisinde yer almıştır.

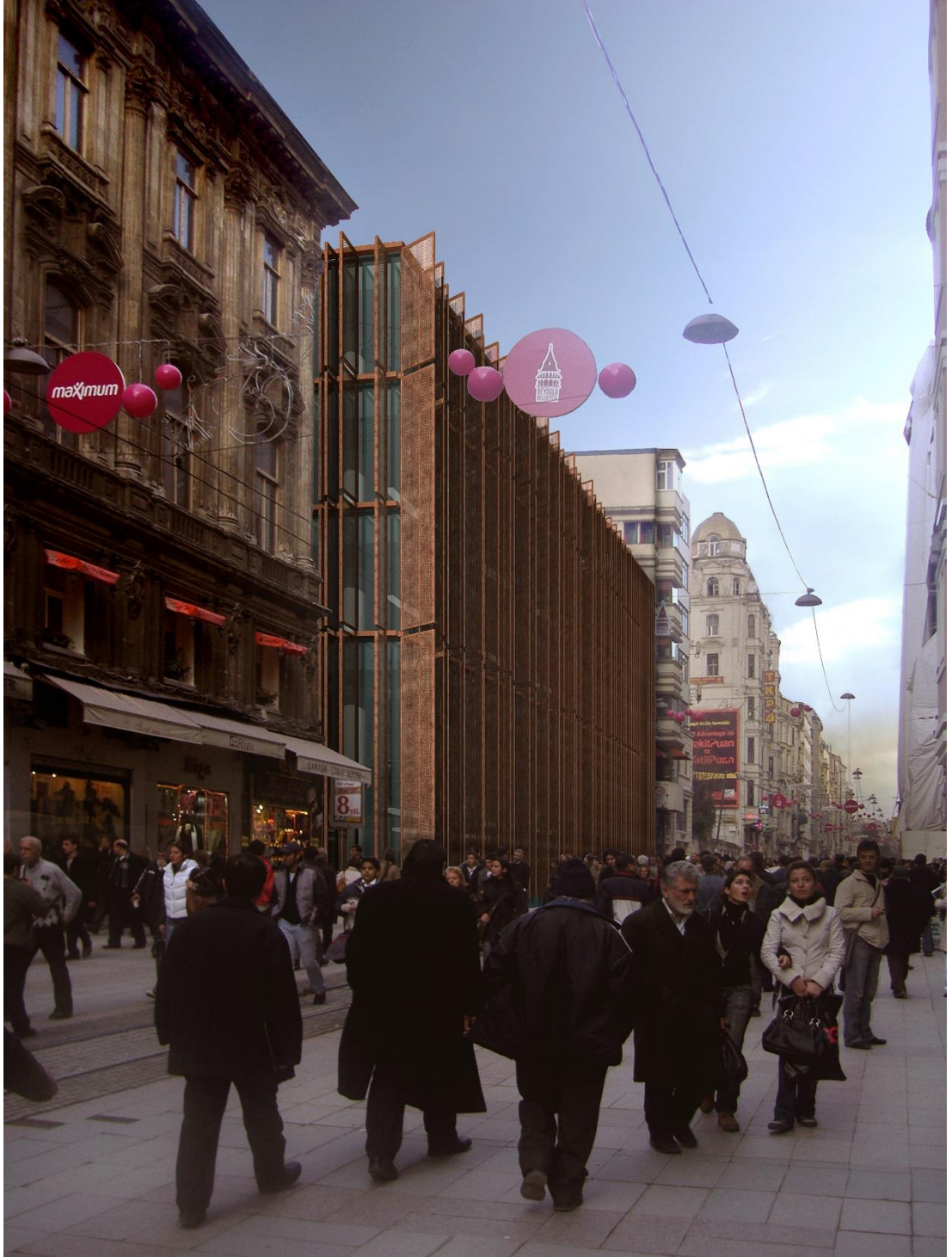
Şekil 5.55: Han Tümertekin Demirören AVM Gerçekleşmeyen Proje-İstiklal Caddesi Cehesi

Şekil 5.56: Han Tümertekin Demirören AVM Gerçekleşmeyen Proje-İstiklal Caddesi Cephesi

Şekil 5.57: Han Tümertekin Demirören AVM Gerçekleşmeyen Proje-Yeşilçam Sokak Aksı

Şekil 5.58: Han Tümertekin Demirören AVM Gerçekleşmeyen Proje-İstiklal Caddesi Cephesi

Şekil 5.59: Han Tümertekin Demirören AVM Gerçekleşmeyen Proje-İstiklal Caddesi Cephesi

4.5 MAKSİM GAZİNOSU

Şekil 5.60: Maksim Gazinosu Vaziyet Planı (Özbek, B.)

4.5.1 Maksim Gazinosu'nun Kısa Tarihçesi

Arşiv araştırmalarına göre yapı her zaman gösteri sanatlarına hizmet veren bir bina olmuştur. Beyoğlu'nun sinemayla tanışmasının bir simgesidir. Maksim Gazinosu 1940'lı yıllarda Majik Sineması'nın arkasına eklenen yapıdır. Sıraselviler Caddesi'ne bakan yapı, Maksim Gazinosu olarak alışıl gelmiş bir söylemle anılmakla beraber Majik Sineması'nın kökleri çok eskiye dayanmaktadır. Majik Sineması, saray mimarlarının önde gelen ismi olan Giulio Mongeri'nin, Türkiye'ye bıraktığı en önemli ilk on eserinden bir tanesidir. Yapı Sıraselviler Caddesi ile İstiklal Caddesi'nin bitiminde Gümüşsuyu mahallesinde yer almaktadır. 1940'lara kadar Taksim Meydanı'nda bulunan kışlanın kaldırılmasıyla ve Cumhuriyet Anıtı'nın yapılmasıyla, Taksim Meydanı'na yakın bir konum kazanmıştır. Hem konum itibariyle hem de mimarın kazandırdığı kimlik ile diğer yapılardan sıyrılarak öne çıkmaktadır. Geçmiş

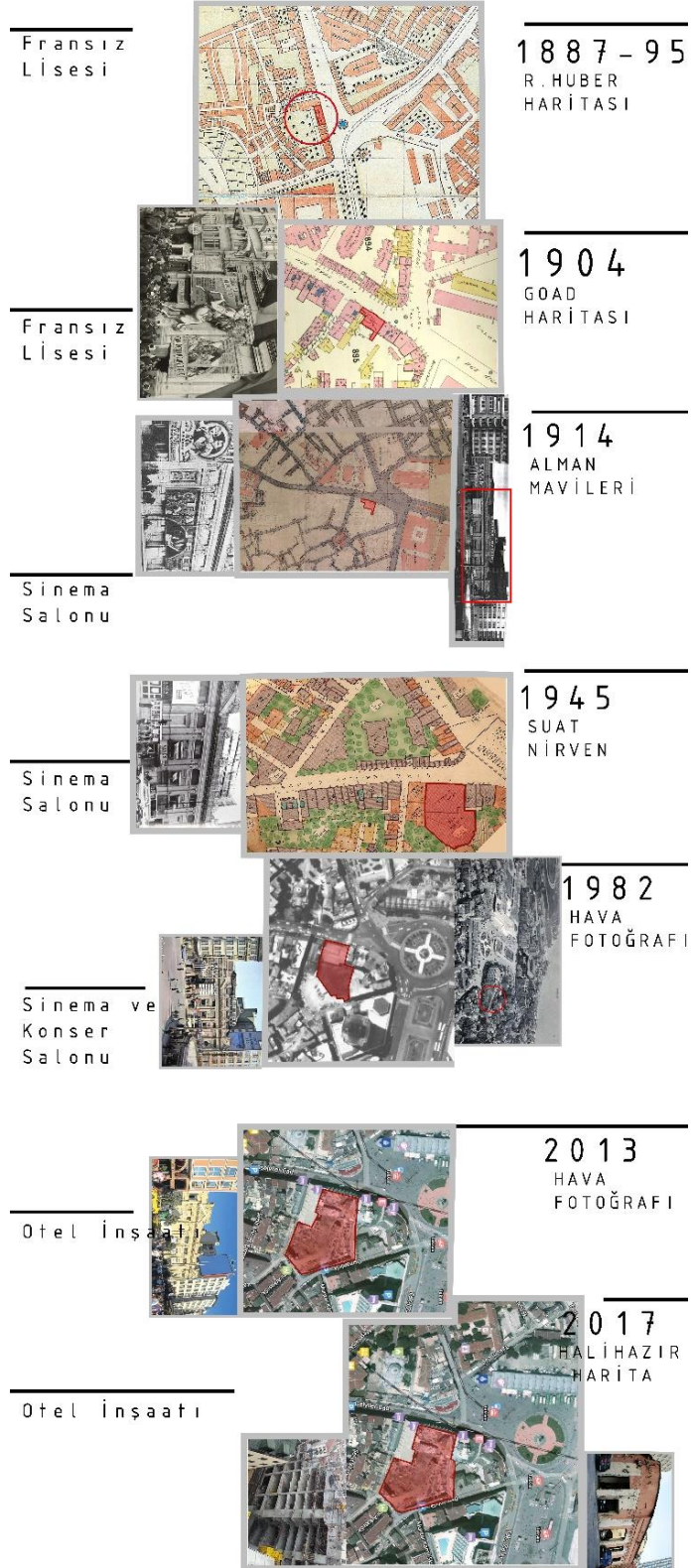
dönem haritalarına baktığımızda, Majik sineması inşa edilmeden önce burada Fransız Lisesi'nin yer aldığı bilinmektedir. Döneminin en modern Sinema salonu olduğu bilinmektedir. 1933 yılında Majik Sineması'nın adı değiştiriliyor ve Türk Sineması olarak devam ediyor. 1938 tarihinde Türk Sineması ismi değişip, Taksim Sineması adını almaktadır. Taksim Sineması'nın işletmesini 1946 yılında el değiştiriyor ve yeni ismi Yeni Taksim Sineması olarak değiştirilmiştir. 1960'lı yıllarda sinema Venüs adını almıştır.

Maksim binası, 1970 tarihinde İstanbul Kültür Sarayı yanınca, Devlet Tiyatroları tarafından kiralanıyor ve 1975 tarihine kadar Tiyatro binası olarak kullanılmıştır. 1975'ten sonra tekrar sinema salonu haline dönüştürülmüştür. Bir süre daha sinema olarak kullanılan mekan 1979'da Devlet Tiyatroları tarafından kiralanmıştır. Bu tarihten 2006-2007 sezonunun sonuna kadar Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi olarak kullanılmıştır. Ağustos 2007'de bina boşaltılmıştır.

Yapı 2007 tarihinden itibaren özel bir firmanın mülkiyetine geçmiştir. Bu özel firma tarafından, Majik sinemasının ön cephesi korunarak arkasına bir otel projesi yapılmıştır. Bu otel 16 katlı ve 200 odalıdır. Maksimin üzerineyse çelik konstrüksiyonu cam cephe giydirerek uçan bir kütleyle tamamlayıp yeni-eski ilişkisi kurulmuştur.

4.5.2 Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

MAKSİM GAZİNO SU

Şekil 5.61: Kronolojik Yerleşim Planı (Özbek, B.)

Yapı'nın 1914 tarihinde yapıldığını bilmemize rağmen, 1887 tarihli Huber haritasından konum, ada-parcel ilişkisi ve geçmiş fonksiyon irdelenmektedir. 1887 yılında yapıların adayı çevrelediğini görüyoruz ve avlu oluşturur gibi adanın ortası tamamen yeşillikle kaplı olduğu Huber haritasından okunmaktadır. Taksim sahnesinin bulunduğu parcel, farklı bir bina olarak 1887 yılında Fransız Lisesi olarak hizmet verdiği görülmektedir. Maksim gazinosunun olduğu parcel ise avlu diye nitelendirdiğim yeşil alandır.

1904 tarihli Goad haritasında mevcut lise binasına birkaç eklemeler yapılarak işlevini sürdürmüştür. Avlu diye nitelendirdiğimiz yeşil alana ufak ufak yapı sızıntıları başladığı görülmektedir.

1914 tarihli Alman Mavileri'nde ilk defa Taksim Sahnesini görmekteyiz. Bu haritada binanın konumu çok daha iyi okunabilmektedir. Bu tarihte Taksim Meydanı düzenlemesi gerçekleşmemiştir. Eski Taksim kışlasına yakınlığı okunabilmektedir. Şuan zihnimizdeki Taksimdense daha birbirine yakın iç içe bir parcelasyon vardır.

1945 yılında Suat Nirven haritasında Taksim Sineması'na ek olarak Maksim Gazinosu'nu görmekteyiz. Zaman içinde yapılaşmanın artmasıyla avlu diye nitelendirdiğimiz yeşil alan yavaş yavaş kaybolmaktadır. Bu dönemde Taksim Kışlasının kaldırılması ve Cumhuriyet anıtı yerleştirilmesiyle hem binanın önü açılmıştır. Yapı hem sinema salonu hem de eğlence mekânı olarak kullanılmaktadır.

1982 tarihli hava fotoğrafından referansla bu durum daha da belirgin görülmektedir. Kışlanın kaldırılması, alan yarattığından Taksim Meydanı şehir merkezi konumunu elde etmiştir. Böylece Taksim Sahnesi daha da görünür olmaktadır. Bu dönemde Devlet Tiyatroları tarafından kullanılmaktadır aynı zamanda Maksim kendi işlevini sürdürmeye devam etmiştir.

2006-2007 yıllarında Devlet tiyatroları Taksim sahnesindeki son yılı olarak arşivlere kayıta geçmiştir. 2006 hava fotoğrafında yapı geçmişte çok fazla fonksiyonel değişime uğramadığı için hala vaziyet planı özelliklerini koruduğu görülmektedir. 2007 yılında Devlet Tiyatroları binadan çıkarılarak bina boşaltılmıştır. Bununla birlikte Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu'nun yerine bir otel projesinin planlandığı kamuoyuna açıklanmıştır.

4.5.3 Mimari Özellikleri

4.5.3.1 Plan Özellikleri

Alışılmışın dışında ki kütle yoğunluğu ve oranları Taksim'deki daha önce benzer birkaç uygulamada önümüze çıksada bu otel projesi daha kapsamlı bir örnektir. Yeni yapıyla beraber dolu-boş dengesi, hiyerarşik oranlar, plan çözümünde ki devasa büyük alanlar, bodrum katları vb. gibi unsurlar tartışılmaya çok açıktır. Çağdaş bir mimari arayış içinde olduğu görülmekle beraber bina cephesi kentliler ve bina uzmanları tarafından kamuoyunda tartışılacaktır. Oran olarak baktığımızda alttaki yapı ile üstteki uçan kütlelerin oranlarının tuttuğu ama bu konunun uzmanları tarafından değerlendirilmeye ihtiyacı olduğu düşünmekteyim. Taksim sahnesinin cephesi dışında korunan başka bir şeyi yoktur.

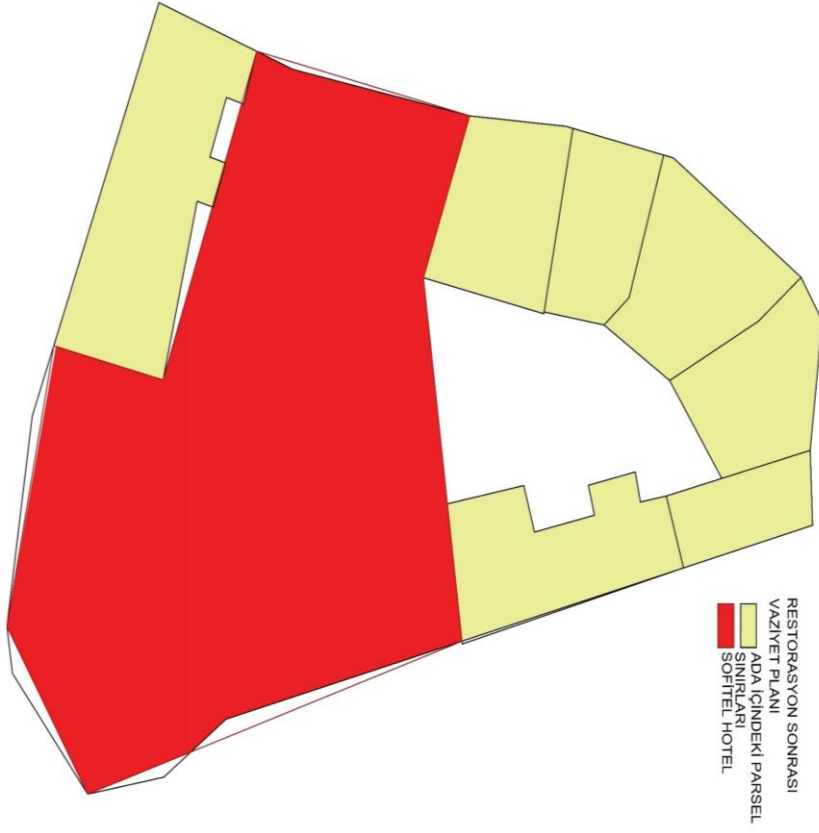
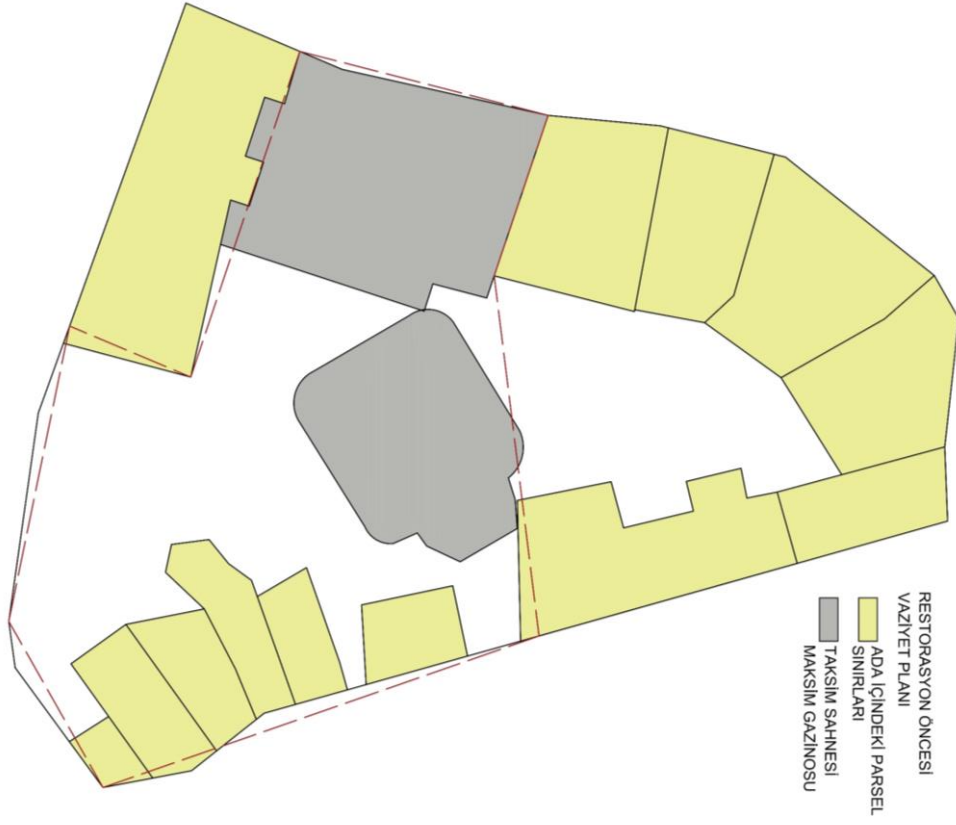
4.5.3.2 Cephe Özellikleri

Cephede üçgen alınlıklar ile vurgulanan giriş aksları, yüksek silmeli kemerler, kemerlerde ki kilit taşları, iyon sütun düzeni, cephede ki hayvan figürleri bu yapıya ait karakteristik vurgulardır. Günümüze, cephesinde ki vurguları beraberinde getirebilmiştir. 19. Yüzyıl eklektik olarak yorumlanabilir. Neoklasizme vurgu yapılan bu cephede daha çok Neorönesans hakimdir.

Modern, nötr sade gridal bir cam cephe vardır. Buradaki temel yaklaşım alttaki binanın eklektik tarihi cephesinin önüne geçmemek amaçlı sade bir tasarım yaklaşımıdır.

4.5.4 Restorasyon Öncesi Mevcut Durum Değerlendirilmesi

Majik sineması'nın, tasarımı ve yapımının Mongeri'ye ait olduğunu tarihçe bölümde ifade edilmiştir. Mongeri yapılarında plan ve cephe estetiğine önem vermiştir. Yapıyı parçadan bütüne giderek değil, bir yapıyı tüm unsurlarıyla topyekün ele alındığı söylenmektedir. Restorasyon öncesi plana ulaşılamamıştır. Fakat fotoğraf arşivi ve diğer kaynaklardan edinilen bilgilere göre planda boşlukların dengesine ve giriş kısmının biçimlenmesine ve hatta merdivenleri binanın en önemli aksesuarı gibi konumlandığı gözlemlenmiştir.

Şekil 5.62: Restorasyon Öncesi-Sonrası Vaziyet Planı (Özbek, B.)

Şekil 5.63: Taksim Sahnesi Sıraselviler Cephesi 2006

Cephe tasarımıyla plan kopuk değildir. Cephede ana girişlerin vurgulandığı köşelerde üçgen alınlıklar görülmektedir. Giriş katındaki sinemanın Majik Sineması olduğu kaynaklarca tespit edilmiştir. Yıllar öncesine dayanan bir tasarımı olsada 2007 yılına kadar hem fiziki şartlar olarak hemde işlevsel açıdan sorunsuz işlemiştir. Sinemanın yol kotunda olması alışılmış bir şey değildir. Fakat bu şekilde konumlanması hem yapı-insan ilişkisi açısından hem de işlevsel açıdan mahremiyeti koruyabilmiştir. Aynı zamanda herhangi bir yangın,deprem vs. doğal afet durumunda insan tahliyesi oldukça kolay olabileceği görülmektedir.

Şekil 5.64: Taksim Sahnesi Sinema Salonu 2006

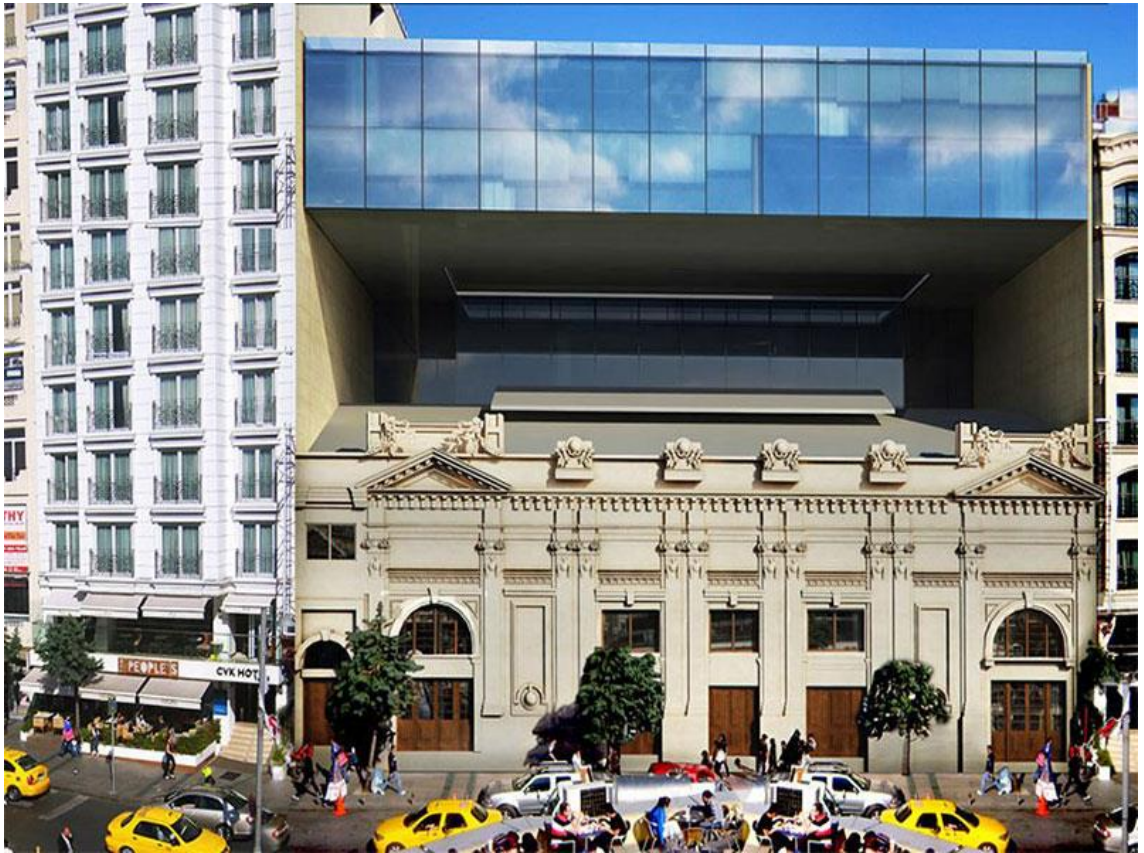
Bu tarihi bina yapıldığı yıllardan itibaren Taksim Meydanı'na hakim konumu, Sıraselviler Caddesi'ne doğrudan açılan çıkış kapıları, iki balkonlu geniş tiyatro salonu ve fuaye mekanları ile işlevsel ve biçimsel olarak dikkati çeken bir yapı olmuştur. Bina cephesi eklektik bir ifadeye sahiptir. Kapılarında kullanılan yüksek siltmeli kemerler burada giriş katını vurgulayıcı eleman olarak kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 5.65: Maksim Gazinosu-Taksim Sahnesi 1960 (Url-7)

Şekil 5.66: Taksim Sahnesi 2006

Şekil 5.67: Sofitel Hotel 2019 (Özbek, B.)

Şekil 5.68: Hava Fotoğrafları

1953 ve 2019 yılında çekilen hava fotoğrafları görülmektedir. Bu iki fotoğraf kıyaslandığında 1935 Prost planında itibaren Tarlabası yıkımlarında dahil olmak üzere kentsel dokudaki değişiklikler görülmektedir. Günümüz fotoğrafında görüldüğü üzere Atatürk Kültür Merkezi, meydana yer alan binalar, bugün yapılmakta olan Taksim Cami, Maksim Gazinosu ve çevresindeki yapıların yükseklikleri net bir biçimde görülmektedir. Taksim meydanının son yapılan yayalaştırma projesinde trafiğin yer altına alındığı ve meydanın Talimhane ve Elmadağ yönünde yayalaştırıldığı görülmektedir. The Marmara, Süzer Plaza gibi otellerin yükseldiğini görmekteyiz.

4.5.5 Restorasyon ve Yeniden Kullanım Önerisi Değerlendirmesi

Şekil 5.69: Zemin Kat Planı. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Plan şemasında görüldüğü gibi Taksim Sahnesi'nin sadece cephesi korunurken, dönem eki olan Maksim Gazinosu bugünkü planda yoktur. İşlevsel olarak daha sonralarda devlet tiyatroları tarafından kullanılan Taksim Sahnesinin yeni yapılan ekle beraber tiyatro işlevini sürdürmeye devam edecektir fakat bunun arkasında kalan alan düşeyde ve yatayda turizm amaçlı otel konaklama işlevine göre projelendirilmiş projeleri ilgili kurumlar tarafından onaylanmıştır. Bugün inşaatı tamamlanarak hizmete açılmıştır. Plana göre zemin katın altında belli bir oranda konaklama ve teknik

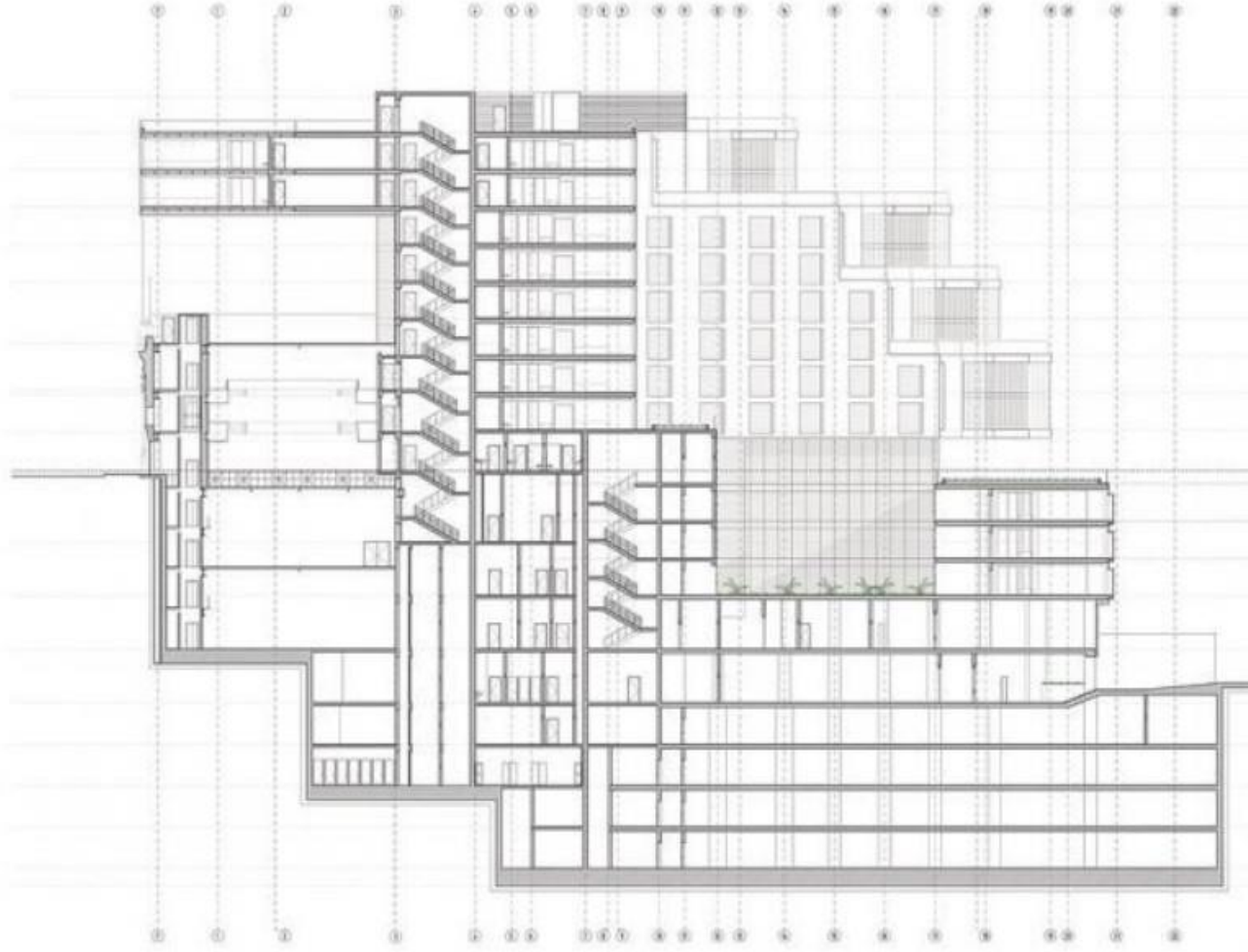
hacimler paklama sistemleri vardır zemin üstünde ise konaklama ve yeme içme faaliyetlerinin olduğu kafe ve restoran olduğu görülmektedir. Yan parsellerin sınırları çizilerek restorasyon sonrası ortaya çıkan otel binasının parsel bazlı inşaatı tamamladıkları görülmektedir. Şekil 5.55 de ki 2017 haritada yeni binanın kapladığı alan görülmektedir.

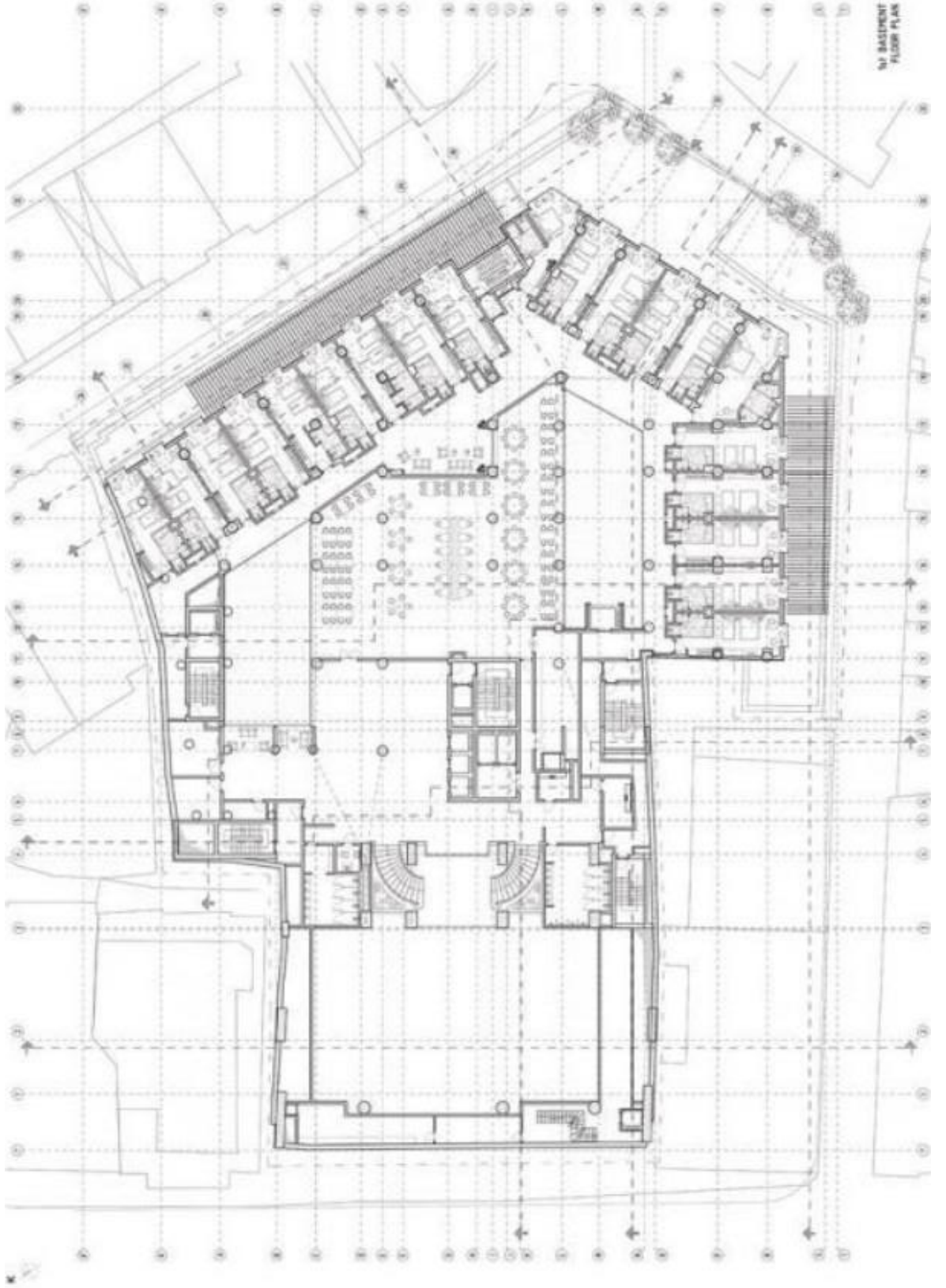
Şekil 5.70: Kesit. İlgili kurumlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda şematik olarak hazırlanmıştır. (Özbek, B.).

Kesitte tiyatro sahnesi'nin konumlandığı alanı görmekteyiz ve eski binanın hangi izde bittiği okunabilmektedir. Taksim Sahnesi binası, Sıraselviler Caddesi'nden bakıldığında Maksim Gazinosu'nun orijinal cephesi üzerinde kendi kadar boşluk bırakılarak üzerine cam giydirmeli modern bir cephe eklenmiştir. Sıraselviler 'den bakıldığında basit bir ek gibi duran bu yaklaşım, binanın Kazancı Yokuş'u ve Cami Sokak cephesinden bakıldığında yoğun bir otel binası olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Sıraselviler Caddesi ve Cami Sokak arasındaki kottan dolayı yaklaşık 5 -7 kat arası kullanıma sahiptir. Zemin üstünde de +6 kat daha kullanıma sahip olduğu görülmektedir. Bunlar yasal veriler çerçevesinde hukuki olarak ilgili kurumlar tarafından onaylanmış olsa da kentsel dokuya bakıldığında yoğun bir kütle

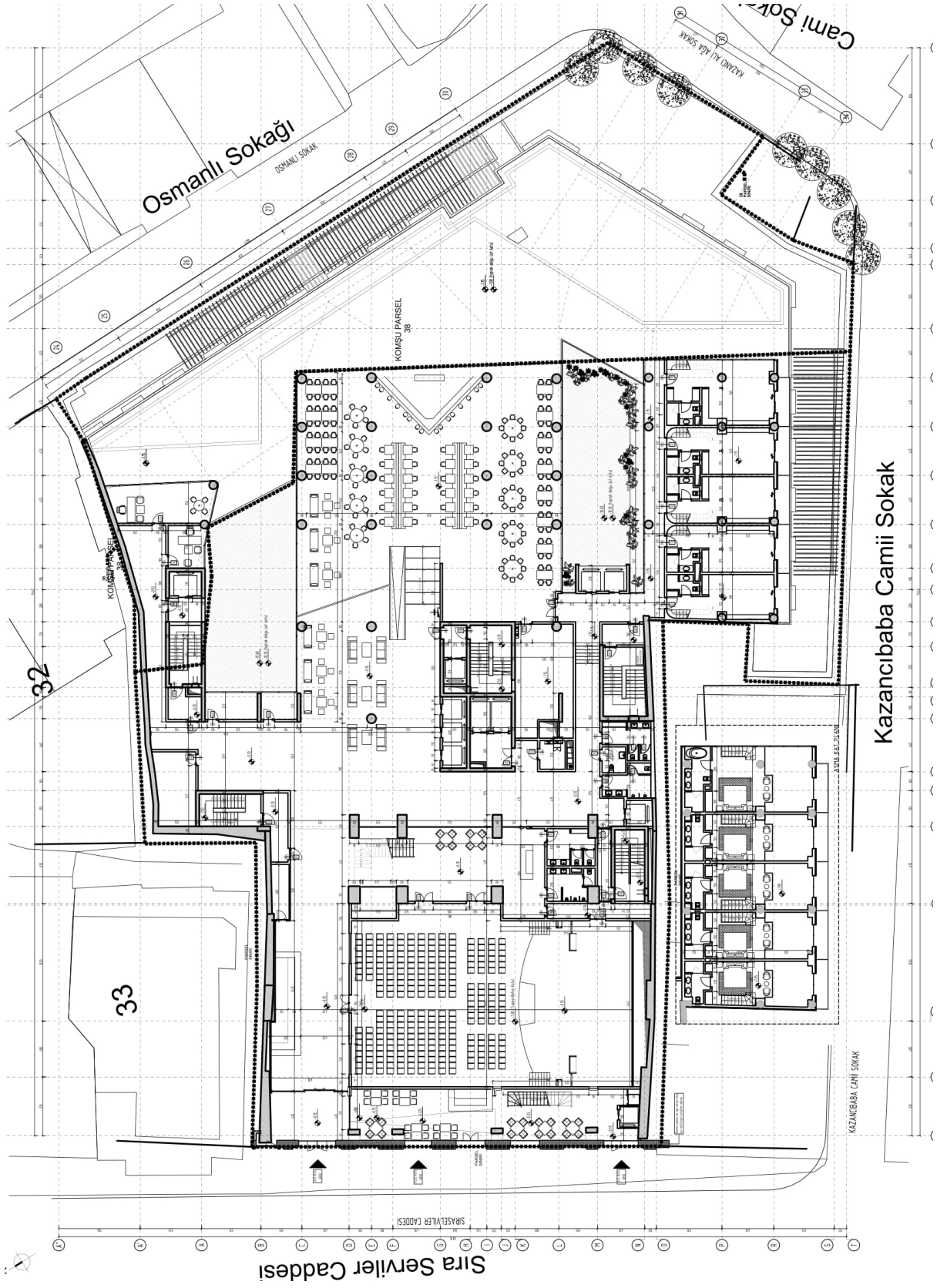
oranından ve kullanımından dolayı hem ilgili meslek kurumları hem kamuoyu tarafında eleştirilmiştir.

Şekil 5.71: Sofitel Hotel Kesiti (Url-16)

Şekil 5.72: Sofitel Hotel Bodrum Kat Planı (Url-16)

Şekil 5.73: Sofitel Hotel Zemin Kat Planı (Url-16)

Şekil 5.74: Sofitel Hotel İnşaat(Url-16)

Şekil 5.75: Sofitel Hotel Hava Fotoğrafi (Url-18)

Şekil 5.76: Sıraselviler Caddesi Cephesi (Özbek, B.).

Şekil 5.77: Eski Taksim Sahnesi Giriş Aksı (Özbek, B.).

4.5.6 Dönemlere Göre Karşılaştırma Tablosu

MAKSİM GAZİNOSU (1914) Giulio Mongeri	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI (1887 - 1895)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	FRANSIZ LİSESİ	3 KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI (1904)	MEVCUT	19. YY EKLEKTİK	FRANSIZ LİSESİ	3 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ (1914)	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	SİNEMA SALONU	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN (1945)	MEVCUT+EK BİNA	19. YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU (KULLANILMAMAKTADIR)	3 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT+EK BİNA	19. YY EKLEKTİK	SİNEMA+KONSER SALONU	3 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2013 HAVA FOTOĞRAFI	BİNA CEPHESİ MEVCUT PARSEL İÇİNDEKİ BİNALAR YIKILMIŞ	RESTORASYON	OTEL İNŞAATI	16 KAT	İNŞAAT
HALİHAZIR (2017)	RESTORASYON+YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON POSTMODERN	OTEL	16 KAT	ÖZGÜN+YENİ BİNA

Şekil 5.78: Karşılaştırma Tablosu (Özbek, B.).

Bu tablo zaman içinde Taksim Sahnesi'nin geçirdiği tüm evreleri şematik dağılımlar yaparak karşılaştırmaktadır. Huber ve Goad'a göre Taksim Sahnesi yerine başka bir yapı olduğu ve Fransız Lisesi olarak hizmet verdiği okunmaktadır. Alman Mavileri haritasında yapı en özgün haliyle görülmektedir. Sinema salonu olarak hizmet vermektedir. 19. Yüzyıl eklektik bir cephe yorumlaması bulunmaktadır. Edinilen bilgilere göre Mongeri'nin bu yapıda Neo Klasik bir cephe kullanmaktadır. 1945 tarihli Suat Nirven'de ise ilk defa binaya ek olarak Maksim Bar eklenmiştir. Maksim Gazino'su cephesi 20. Yüzyıl ekidir. Ana bina sinema salonu olarak kullanılmaya devam ederken Maksim Bar ise eğlence sektörünün bir parçası olarak işlev sürdürmektedir. 82 yılı hava fotoğraflarına baktığımızda iki binada varlığını aynı ifadelerle sürdürmektedir. Yalnızca ana bina artık sinema salonu değil Devlet Tiyatroları olarak hizmet vermektedir. 2013 tarihine geldiğimizde 16 katlı otel inşaatı devam etmektedir. Bina cephesinin tutularak ada içindeki binaların yıkılmış olduğu görülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Pera özelinde İstiklal Caddesi, birçok topluma ev sahipliği yapmış ve farklı yönetimler tarafından idare edilse de kendi üslubunu oluşturmuş ve bunu kabul ettirmiş bir bölgedir. Bugün de etkin olan bu bölge, tarihteki konumunu yaşadığı toplumsal olaylara, geçmişte çok çeşitli kültürlere ve bölgenin sahip olduğu ekonomik güce borçludur. Yaşam tarzı, toplum yapısı, kent kurgusu ve düzeni bakımından, Beyoğlu özelinde Pera, İstanbul'da yeniliklerin öncüsü olmuş ve bu yenilikleri diğer kent parçalarına yansıtmıştır. Farklı toplumların bıraktığı kendi kültür ve değerlerini taşıyan eserler zaman içinde gayrimenkul yatırımı üzerinden sağlanacak ticari kaygılarla günümüz Beyoğlu'na yeniden kazandırılmıştır. Özellikle 1980 sonrasında büyük firmaların ya da kişilerin Beyoğlu ve çevresinde mülk edinme gayesi birbiriyle yarışır hale gelmiştir. 2000 yılından sonra, İstanbul açısından önemli bir merkez olması sebebiyle, uluslararası yatırımcı ve firmaların odak noktası olan İstiklal Caddesi'nde art arda açılan alışveriş fonksiyonlu tek parsel düzeninde binaların yer

aldığı görülmektedir. Son yıllarda sıklıkla görülen yenileme ve dönüşüm projeleri, yeni mekân kurgusu ve koruma yerine yenileme uygulamalarından ötürü bölge özünden uzaklaşarak kentsel belleğini kaybetmeye başlamıştır. Bu tezde konu alınan Taksim Sahnesi-Maksim Gazinosu, Narmanlı Han, Cerle d'Orient ve Deveaux Apartmanları bu kentsel kimliğin kaybolmasının birer örnekleridir.

İlgili bölümde daha detaylı anlatılan, kentsel dönüşüm uygulamalardan Narmanlı Han atıl bir durumdayken, restore edilip karma kullanım işlevle yeniden günümüze kazandırılmıştır. Ele alınan örnekler arasında parsel bütünlüğü, alan kullanımı, tarihsel ve kentsel süreklilik, inşaat alanı ve cephe özellikleri açısından Narmanlı Han incelenen diğer örneklere nazaran kent içerisinde daha uygun bir yapıdadır. Dışardan algılanamayacak müdahalelerle, koruduğu gabarisi ve vaziyet planı kararlarıyla içlerinden geçmişteki yapı kurgusuna en benzer olanıdır. Vaziyet planı bakımından bina, küte yoğunluğu olarak pek değişmemişse de daha önce den var olmayan teraslar ortaya çıkmıştır. Fakat buna rağmen bu yenileme projesinin en olumsuz tarafı bodrum katın genişletilip doğal toprak yapısının bozmuş olmasıdır.

Bir diğer kentsel dönüşüm uygulaması örneği olan Cercle d'Orient, yeni plan örgüsü, cephe düzeni, işlev değişikliği ve birçok müdahalelerle İstiklal Caddesi'nde varlığını sürdürmektedir. Demirören AVM 'de olduğu gibi, Cercle d'Orient 'in arkasında ki parseller birleştirilerek bütün ada AVM 'ye dönüştürülmüştür. İstiklal Caddesi için hem yoğun bir kullanım alanı hem de yoğun bir kütle olarak tasarlanmıştır. Ada bazlı çalışılan binalardaki masif kütle görünümünü burada da okunabilmektedir. Cercle d'Orient ve yeni yapı arasında avlu bırakılmışsa da, dolu boş dengesi bakımından böyle büyük bir kütle için yeterli değildir. Yapı caddeden bakıldığında Cercle d'Orient binasını geçmiyormuş gibi görünse de, geriye çekilip set olarak yükseltilmiştir. Beyoğlu'nun kültürel yapısında önemli bir yere sahip olan sinemalar, önceki dönemlerde hem zemin olarak sokak kotuna açılırken, bu yeni projelerde bütün sinema salonları günümüzdeki yeni AVM karakterine göre tasarlanarak üst kotlara alınmıştır. Bu kültür varlıklarındaki, sosyal alanların sokakla ilişkisi kesilmiştir. Majik sineması dışında incelenen projelerdeki, getirilebilecek büyük eleştiri sokakla bina arasındaki ilişkinin kesilerek kültürel sürekliliğin kopartılmasıdır. Genel AVM planına göre tasarlanan bu iki binadaki sinema salonlarının üst kotlarda bulanması zaman içinde bu salonların çalışmamasına sebep olacaktır. Bu sebeple bu büyük alanlar atıl kalacaktır.

Tez bütünü içerisinde irdelenen örneklerdeki kentsel bütüne ve devamlılığa karşı yapılan en büyük hata budur.

Demirören binasının, en aykırı özelliği tarihselciliğe öykünen fakat tarihsellikle bir ilgisi olmayan taklit cephe uygulamasıdır. Eskiden Deveaux apartmanlarının bulunduğu parsel hem bu kadar geniş bir bölgeye yayılmazken, hem de cephe olarak eklektik bir ifadesi bulunmaktaydı. Eski fotoğraflardan bakılarak yıkılıp yeniden yapıldığı bilinmektedir. Cercle d' Orient'te olduğu gibi ada bazlı çalışılmış masif bir projedir. Bu tarz binalarda avlular, teraslar veya balkonlar bırakılmadığı sürece içeri doğal ışık girmesi imkânsız hale gelmektedir. İçeride galeri boşluğu ve tavandan alınan ışık detayı olsa da doğal ışığı içeri alma konusunda yetersiz kalmıştır. Gabari farkını aşarak çok katlı bir yapıya dönüşmüştür. Bu binada da Cercle d' Orient gibi sokak kotundaki sinemalar üst katlara taşınıp hem sokakla hem de kullanıcıyla ilişkisi doğrudan kesilmiştir.

Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu'nun yer aldığı parsel şuan bir otel fonksiyonuyla kullanılmaktadır. Taksim Sahnesi'nin cephesi tutularak, daha önceki örneklerde de görüldüğü üzere ada bazlı çalışılan bir projedir. Majik sineması, Demirören AVM ve Cercle d' Orient 'in aksine yeri değiştirilmemiş, fakat yıkılıp yeniden yapılmıştır. Restorasyon kriterleri açısından Cercle d' Orient 'in cephe korunumu Taksim Sahnesine oranla daha başarılıdır. Yeni cephe uygulamasında dönemin eklektik figürleri okunamamakla beraber cephe dokusunda anlaşılammaktadır. Ele alınan bu projede diğer örneklerden farklı olan yaklaşım mevcut tarihi cephenin üzerinde bir boşluk bırakılarak aynı oranda bir çağdaş ek yapılmasıdır. Farklı malzeme ve günümüz mimarlığına ait öğelerin kullanıldığı tasarımın eleştirisi kamuoyuna bırakılmakla birlikte ön cepheden algılanmayan birleştirilmiş parsel büyüklüğünde yatayda ve düşeyde arka planda inşa edilmiş olan büyüklüğü ile meslek odaları ve kentliler tarafından yoğun bir şekilde eleştirildiği görülmektedir. Diğer iki örnekte gördüğümüz büyük bina kütesinin aksine kademe kademe inerek masif bir görüntüden kurtulmuş olsa bile Kazancı Yokuşu'ndaki silueti geniş bir cam kütleyle andırmaktadır. Yapının dolu boş dengesi diğerlerine nazaran daha oranlıdır. Fakat yapı yoğunluğunun oransız bir şekilde büyümesi ve arkasında ki kent boşluğunun tamamen yoğun bir şekilde inşaat alanı olarak doldurulması olumsuzdur. Majik sinemasında geriye sadece bir ön cephe duvarının bırakılması ise tarihi olumsuz bir şekilde yeni yapı yapılmasına alet etmesidir. Sıraselviler ve Cami Sokak arasındaki kot farkından yararlanılıp, 8 kat

bodrum inmiştir. Bu sebeple fazlaca karanlık alan oluşsa da Otel fonksiyonundan ötürü bu dezavantaj projenin içinde eritilmiştir. Cadde’de ki bina dizimini kesip Taksim Sahnesi’nin üstünde uçan modern bir kütle yerleştirilmiştir.

Yapılan değerlendirmelerin sonucunda hazırlanan, bölgede ileriye yönelik olarak yapılacak yenileme ve kentsel dönüşüm projelerinde aşağıdaki hususların dikkate alınması kentsel süreklilik, kentsel bağlam, kentsel bellek, kentsel kimlik ve mimari değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında faydalı olacaktır.

- Kültür varlıkları, yapılan uygulamalarda uluslararası koruma kriterlerini ve UNESCO’nun yenilenme-korunmayla ilgili düzenlemelerini dikkate almalıdır.
- Bina uygulamalarında, ada bazlı değil parsel bazlı yenileme çalışmaları yapılmalıdır. Bu binaların birbiriyle ilişki kurulması gereken durumlarda, parsel bazlı çözümler tarihi binalarla uyumlu olarak sağlanmalıdır.
- Yeni yapılacak olan yapılar, çevresinde bulunan tarihi binalardan daha yüksek olmamalıdır.
- Yeniden kurgulanacak olan yapılar, bulunduğu bölgenin yapısına uygun olarak işlevlendirilmelidir. İstiklal Caddesi için, AVM yerine bölgenin ticari dokusunu ve kimliğini devam ettirecek sıra dükkânlar şeklinde planlanabilir.
- Yapılarda, tarihi taklit ve rekonstrüksiyon uygulamaları yerine günümüz mimarlığına ait nötr, modern ve çağdaş bir mimari dil tercih edilebilir.
- Kültürel kimlik ve sürekliliği bozacak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

YAPILAN KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİYLE ORTAYA ÇIKAN;

OLUMLU ÖZELLİKLER

- Yapıların tekrardan günümüze kazandırılmaları.
- Modern-nötr cephe uygulamaları.
- İstiklal caddesi'ndeki binaların sosyo-kültürel biçimle işlevlendirilmesi.
- Kentsel süreklilik
- Kültürel süreklilik
- Yeni fonksiyonlar
- Çevreye duyarlı ve bağ kuran yapı örnekleri
- Yeni yapım teknikleri

OLUMSUZ ÖZELLİKLER

- Ada bazlı yapı çalışmaları
- Kentsel müdahaleler
- Toplumun ayrıştırılması
- Taklit cephe örnekleri
- Yapıların yanlış işlevlendirilmesi
- Toprak yapısının bozulması
- Gabari aşırımları
- Kentsel travmalar
- Kent içi dolaşımında kopukluk
- Çevreyle ve geçmişle bağ kurmayan yapı kurguları

KAYNAKÇA

- Akbulut, M.R.** (1993). *Helmuth von Moltke, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C5.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 486-487.
- Akın, N.** (1993). *Beyoğlu, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C2.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 212-218.
- Akın, N.** (2011). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera (3. Bs.).* İstanbul: Literatür Yayınları
- Angel, A.** (1987). *Henri Prost ve İstanbul'un İlk Nazım Planı.* Mimarlık Dergisi, 222, syf 34-39
- Baruh, L.** (2016). *1870 Yangınından Sonra Beyoğlu'nda İki Bina Yatırımı ve Bir Sokak.* Mimar.İst ,57,syf 42-51
- Bilsel, C. & Pinon, P.** (2010). *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951).* İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Katalogları, syf 73-150.
- Boysan, B.** (1987).*Her Yer Birbirine Benziyor.* Mimarlık Dergisi,222,syf 19-24
- Can, C.** (1993). *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları (Doktora Tezi).* Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Can, C.** (1993). *Cercle d'Orient, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C2.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 409-410.
- Cezar, M.** (1991). *XIX. Yüzyıl Beyoğlusu.* İstanbul: Ak Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları
- Coşkun, B.S.** (2016). *Miras Koruma Yoluyla Kentlilik Bilincini Güçlendirmek ve Kaçırılmış Bir Fırsat Olarak Emek Sineması.* Mimar.İst ,57,syf 52-62
- Çakır, H.** (1988). *Main-Hattan, Beyoğlu-Hattan.* Mimarlık Dergisi,228, syf 77-78
- Çeçener, B.** (1993). *İstimplakler, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C4.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 274-275.
- Çelik, Z.** (1998). *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul (2. Bs.).* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları
- Dağdelen, İ.** (2006). *Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya savaşı Öncesi İstanbul Haritaları.* İstanbul: Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları
- Duranay, N.& Gürsel E.& Ural, S.** (1972). *1932-33 Cumhuriyet Döneminde İstanbul Planlama Çalışmaları.* Mimarlık Dergisi,7, syf 67-108

- Ertürkmen, B. S. & Gurallar, N.** (2020). *Kentin Yeniden İnşası Sürecinde Etkin Bir Aktör Olarak "Kentli": 5 Haziran 1870 Pera Yangını*. Mimarlık Dergisi, 412, syf 73-77
- Eyüpgiller, K.K.** (1999). *19. Yüzyıl Osmanlı Kentinde Etnik Yapı ve Fiziksel Çevre*. Mimarlık Dergisi, 287, Syf 49-56.
- Freely, B. & Freely J.** (2019). *Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi (6. Bs.)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Gül, M.** (2018). *Modern İstanbul'un Doğuşu (3. Bs.)*. İstanbul: Sel Yayıncılık
- Gülersoy, Ç.** (1993). *Beyoğlu'nda Toplumsal Değişme, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C2*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 218-220.
- Gürsel, Y.** (1986). *Tarlabaşı Yıkımının Perde Arkası*. Mimarlık Dergisi, 221, syf 21-22
- Gürsel, Y.** (1987). *Beyoğlu'nun Yıkımı ve Şehirlerimizin Geleceği*. Mimarlık Dergisi, 222, syf 47-48
- Gürsel, Y.** (1987). *İstanbul Metropoliten Alanlardaki İmar Hareketleri*. Mimarlık Dergisi, 222, syf 42-43
- Gürsel, Y.** (1989). *Kent Yönetimi, Yasalar ve Uygulamalarda Deformasyonlar*. Mimarlık Dergisi, 233, syf 44-46
- Halbwachs, M.** (2017). "Kolektif Hafıza". Ankara: Heretik Yayınları.
- İstanbul Beyoğlu Belediyesi** (2019). Almanac Taksim. Erişim: 13.03.2020 https://konkur.istanbul/taksim/downloads/almanac_taksim.pdf
- İstanbul Beyoğlu Belediyesi** (2012). Beyoğlu Haritaları Sergisi. Erişim: 13.03.2020 http://bellek.beyoglu.bel.tr/download/Harita_sergisi_Katalog.pdf
- Kuban, D.** (1986). *1980'lerde Türkiye'de Mimarlık Genel Bir Değerlendirme*. Mimarlık Dergisi, 221, syf 29-30.
- Kuban, D.** (1996). *İstanbul Bir Kent Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Lefebvre, H.** (2011). *Kent Hakkı*, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C 9. Sayı 36, syf 140- 153.
- Lynch, K.** (2019). *Kent İmgesi (12. Bs.)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Mantran, R.** (2015). *İstanbul Tarihi (4. Bs.)*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Ortaylı, İ.** (1987). *Tarlabaşı'na Bir Bakış*. Mimarlık Dergisi, 222, syf 18.
- Özbay, H.** (1989). *Günümüz Türk Kentlerindeki Kaybolan Birliktelik; Kent ve Mimar*. Mimarlık Dergisi, 237, syf 44-47
- Özlü, N.** (2016). *Dönüşen Beyoğlu Üzerine Notlar: Cercle d'Orient ve Emek Sineması Örneği*. Mimar.İst ,57, syf 20-29

Say, S.K. (2016). *Serkldoryan-Emek Bloğundan Grand Pera'ya Kazanılanlar-Kaybedilenler*. Mimar. İst, 57,syf 30-41

Schild, R. G. (2015). *19. Yüzyılda Beyoğlu'nda Bir Kalkınma Aracı Olarak Yapısal Dönüşüm (Doktora Tezi)*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Scognamillo, G. (1993). *Saray Sineması*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C6. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 459-460.

Suher, H. (2007). *Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları 1934-1995*. Mimar. İst,24,syf 6-9

Tekeli, İ. (1977). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Belediyecilik Anlayışının Oluşumu (1923-1930)*. Mimarlık Dergisi, 2, syf 17-21

Üstdiken, B. (1993). *Narmanlı Hanı*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C6. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 47-48.

Üstdiken, B. (1993). *İstiklal Caddesi*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C4. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, syf 265-271.

Url-1<<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?sayfaOturumAc>> ,

Pervititch Haritaları, erişim tarihi 22.04.2020

Url-2 < <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1819> > , Goad Haritaları, erişim tarihi 18.04.2020

Url-3 < <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1831>> , Pervititch haritaları, erişim tarihi 18.04.2020

Url-4 <<https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>> , Hava Fotoğrafları, erişim tarihi 1.05.2020

Url-5 <<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?sayfaOturumAc>> ,Suat Nirven Haritaları, erişim tarihi 28.03.2020

Url-6<<http://map-archivis.ifea-istanbul.net/s/tr/page/welcome>> , R.Huber Haritaları, erişim tarihi 17.05.2020

Url-7<<http://www.eskiistanbul.net/tag/beyo%C4%9Flu/>> , Fotoğraf Arşivi, erişim tarihi 02.05.2020

Url-8<<http://vambery.mtak.hu/img/davies-constantinople-1860.jpg>> , Davies Gravürü, erişim tarihi 8.06.2020

Url-

9<[https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Map_of_Constantinople_\(1422\)_by_Florentin_e_cartographer_Cristoforo_Buondelmonte.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Map_of_Constantinople_(1422)_by_Florentin_e_cartographer_Cristoforo_Buondelmonte.jpg)> , erişim tarihi 1.06.2020

Url-10<<https://www.aksam.com.tr/foto-galeri/kultursanat/galata-kulesinin-bilinmeyen-kardesleri/34054/6>> , erişim tarihi 28.05.2020

Url-11<<http://www.maggielblanck.com/Azarian/Photos.html>> , erişim tarihi 8.06.2020

Url-12<

https://www.europeana.eu/en/item/2022717/bnearch_detail_bd0000024291?utm_source=api&utm_medium=api&utm_campaign=MOXSFEAGWV>, erişim tarihi 25.05.2020

Url-13< https://m.arkitera.com/gorus/1044/istiklal-i-agaclandirsak-da-mi-saklasak_>, erişim tarihi 15.05.2020

Url-14< <https://tr.pinterest.com/pin/787215209838305035/>>, erişim tarihi 04.05.2020

Url-15< <http://mimdap.org/2010/10/gorsel-medyada-demiroren-avm-binasy/>>, erişim tarihi 10.04.2020

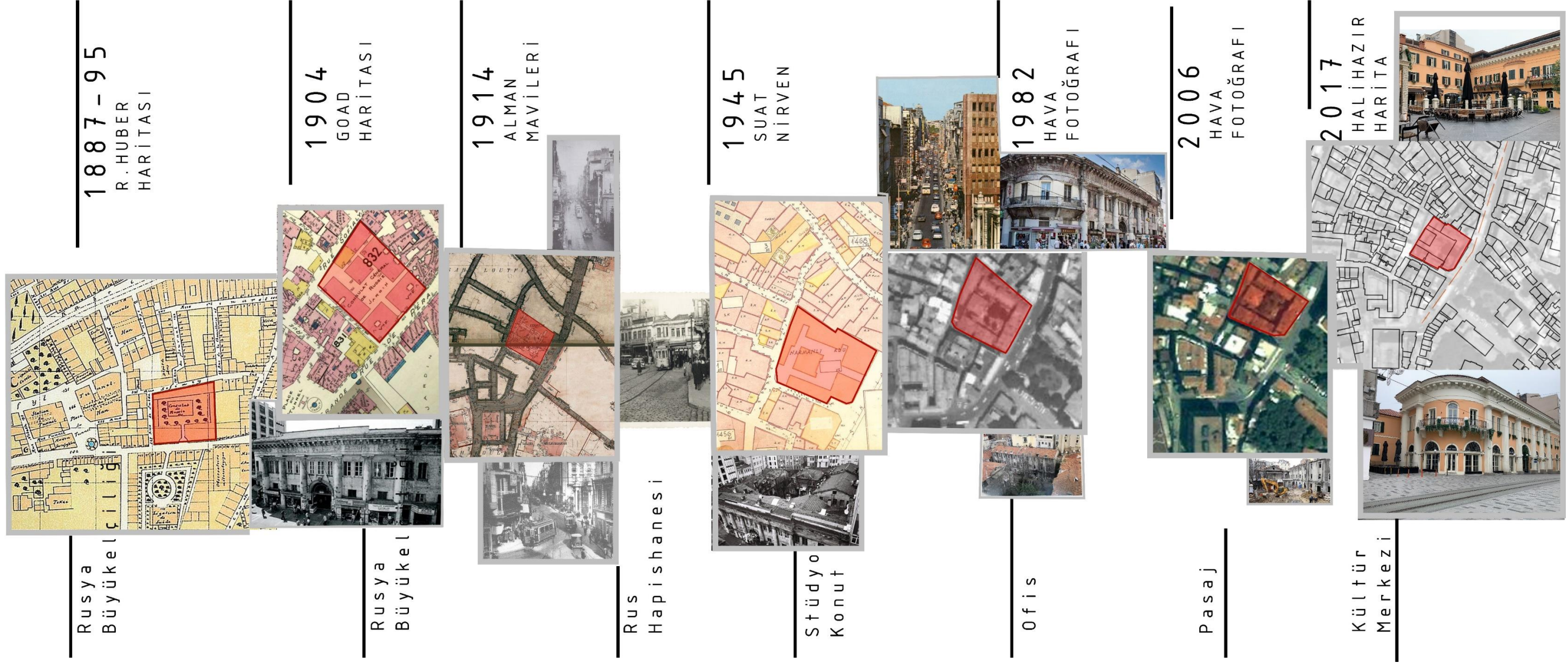
Url-16< <http://wikimapia.org/11946665/tr/Tuna-Taksim-Hotel>>, erişim tarihi 14.05.2020

Url-17<<http://www.gecmisgazete.com/haber/istiklal-caddesi-trafige-kapatildi?tamBoyut>>, erişim tarihi 10.06.2020

Url-18-< <https://hayalimdeki.istanbul/dokumanlar/>>, erişim tarihi 13.04.2020

EKLER

NARMANLI HAN

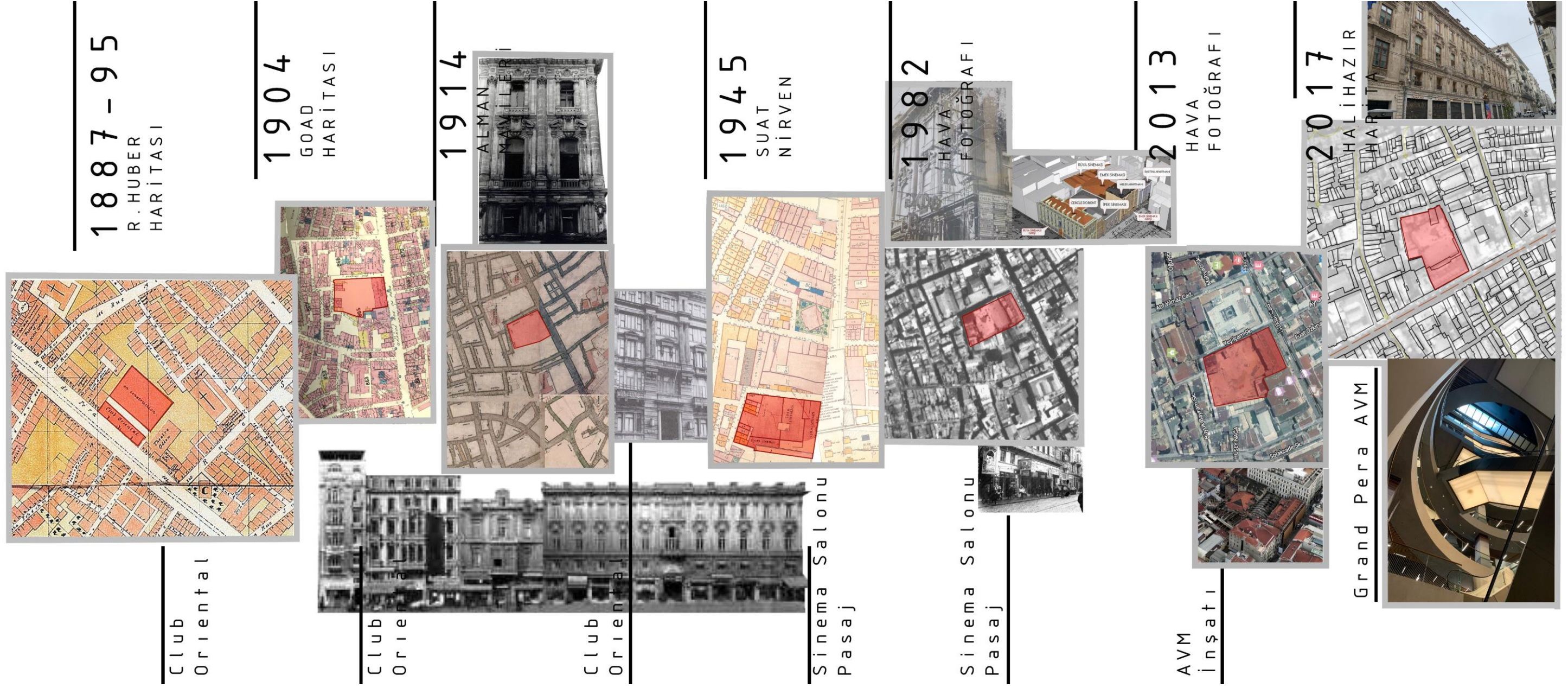

Çizelge A.1: Narmanlı Han Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

Narmanlı Han(1831)	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI(1887- 1895)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI(1904)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ(1914)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	RUS HAPİSHANESİ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
SUAT NİRVEN(1945)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	STÜDYO+KONUT	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	OFİS	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
2006 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	PASAJ	1 BODRUM KAT + 3 NORMAL KAT	ÖZGÜN
HALİHAZIR(2017)	RESTORASYON	RESTORASYON	KÜLTÜR MERKEZİ	1 BODRUM KAT + 2 NORMAL KAT	RESTORASYON + YENİ BİNA

Çizelge A.2: Narmanlı Han Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu

CERCLE d'ORIENT

Çizelge A.3: Cercle d'Orient Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

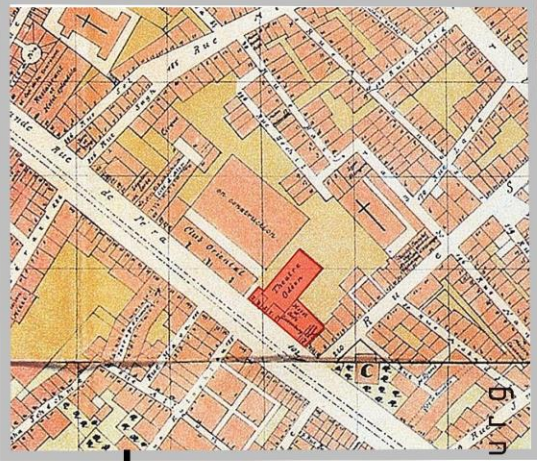
CERCLE d'ORIENT(1882) Alexandre Vallaury	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI(1887- 1895)	MEVCUT + KONSTRÜKSİYON	19.YY EKLEKTİK	CLUB ORIENTAL	5 KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI(1904)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	CLUB ORIENTAL	5 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ(1914)	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	CLUB ORIENTAL	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN(1945)	MEVCUT+EK BİNA	19.YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU + PASAJ	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU + PASAJ	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2013 HAVA FOTOĞRAFI	BİNA CEPHESİ MEVCUT PARSEL İÇİNDEKİ BİNALAR YIKILMIŞ	RESTORASYON	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI
HALİHAZIR(2017)	RESTORASYON+YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON POSTMODERN	AVM+KÜLTÜR MERKEZİ	5 KAT+9 KAT AVM(BODRUM KATLAR BİLİNEMEMEKTE)	RESTORASYON + YENİ BİNA

Çizelge A.4: Cercle d'Orient Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu

Deveaux Apartmanı

Demirören AVM

Tiyatro Salonu

1887-95

R. HUBER
HARİTASI

Luxembourg Otel

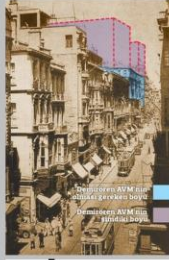

1904

GOAD
HARİTASI

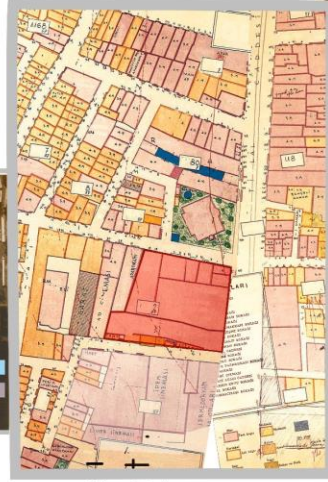

Luxembourg Sineması

1914

ALMAN
MAVİLERİ

Saray Sineması
Luxembourg Apt

1945

SUAT
NİRVEN

Sinem Hanı
(iş Hanı)

1982

HAVA
FOTOĞRAFI

Demirören AVM
inşaat

2006

HAVA
FOTOĞRAFI

Demirören AVM

2017

HALİHAZIR
HARİTA

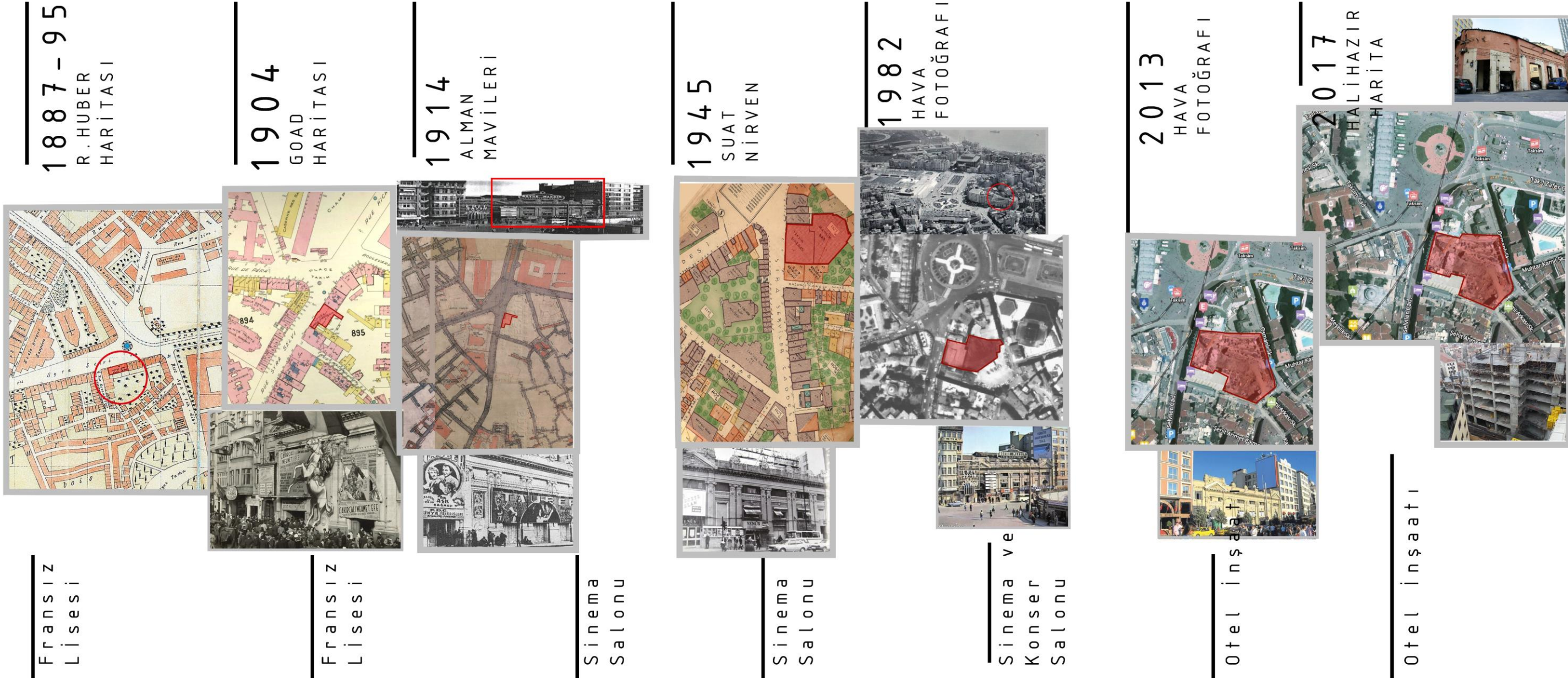

Çizelge A.5: Deveaux Apartmanları Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

DEVEAUX APARTMANLARI (1890) G.B. BARBORİNİ	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI (1887-1895)	BAŞKA YAPI VAR	BAŞKA YAPI VAR	TİYATRO SALONU	BAŞKA YAPI VAR	BAŞKA YAPI VAR
GOAD HARİTASI (1904)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	CAFE LUXEMBOURG	5 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ (1914)	ADA-PARSEL İLİŞKİSİ	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN (1945)	MEVCUT+EK BİNA	19.YY EKLEKTİK	SARAY SİNEMASI + LUXEMBOURG APT	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT+EK BİNA	19.YY EKLEKTİK	İŞ HANI (SİNEM HAN)	5 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2006 HAVA FOTOĞRAFI	PARSEL İÇİNDEKİ BİNALARIN TÜMÜ YIKILMIŞ	RESTORASYON	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI	AVM İNŞAATI
HALİHAZIR (2017)	YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON+YENİ BİNA	DEMİRÖREN AVM	7 KAT+ BODRUM KATLAR+OTEL KATI	YENİ BİNA

Çizelge A.6: Deveau Apartmanları Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu

MAKSİM GAZİNOSU

Çizelge A.7: Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu Kronolojik Kentsel İzlerin Karşılaştırılması

MAKSİM GAZİNOSU(1914) Giulio Mongeri	VAZİYET PLANI KARARLARI	CEPHE ÖZELLİKLERİ	İŞLEV	YÜKSEKLİK	ÖZGÜN YAPI
HUBER PLANI(1887- 1895)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	FRANSIZ LİSESİ	3 KAT	ÖZGÜN
GOAD HARİTASI(1904)	MEVCUT	19.YY EKLEKTİK	FRANSIZ LİSESİ	3 KAT	ÖZGÜN
ALMAN MAVİLERİ(1914)	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR	SİNEMA SALONU	OKUNAMAMAKTADIR	OKUNAMAMAKTADIR
SUAT NİRVEN(1945)	MEVCUT+EK BİNA	19.YY EKLEKTİK	SİNEMA SALONU (KULLANILMAMAKTADIR)	3 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
1982 HAVA FOTOĞRAFI	MEVCUT+EK BİNA	19.YY EKLEKTİK	SİNEMA+KONSER SALONU	3 KAT	ÖZGÜN+EK BİNA
2013 HAVA FOTOĞRAFI	BİNA CEPHESİ MEVCUT PARSEL İÇİNDEKİ BİNALAR YIKILMIŞ	RESTORASYON	OTEL İNŞAATI	16 KAT	İNŞAAT
HALİHAZIR(2017)	RESTORASYON+YENİ KONSTRÜKSİYON	RESTORASYON POSTMODERN +	OTEL	16 KAT	ÖZGÜN+YENİ BİNA

Çizelge A.8: Taksim Sahnesi ve Maksim Gazinosu Dönemlere Göre Karşılaştırılması Tablosu

